
3186044606

PRIEVODI
NOVIJIH
PJESNIKA.

IZDAJE

MATICA HRVATSKA.

SVEZAK PRVI.

MICKIEWICZ:
GOSPODIN TADIJA.

ZAGREB.
TISAK KARLA ALBRECHTA.
1893.

ADAM MICKIEWICZ.

GOSPODIN TADIJA

ILI

POSLJEDNJI POROB U LITVI.

PLEMIĆKA PRIPOVIJEST IZ GODINE 1811. I 1812. U DVANAEST PJEVANJA.

PREVEO, UVOD I BILJEŠKE NAPISAO

DR. T. MARETIĆ.

NAGRADJENO IZ ZAKLADE ADOLFA VEBER-TKALČEVIĆA ZA GODINU 1890.

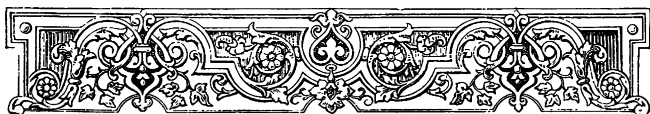
ZAGREB.

NAKLADA „MATICE HRVATSKE“.

1893.

MINISTERSTVA ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ
SLOVANSKÁ KNIHOVNA
V PRAZE

Pristup.

O Adamu Mickjeviću.

Pod konac XVIII. vijeka živio je u varošici Novogrodku (Nowogrodek) u Litvi (ili po službenom nazivu: u minskoj guberniji) plemić i advokat Nikola Mickjević (poljskim pravopisom: Mickiewicz) koji je s mnogo brige i muke hranio svoju porodicu, jer je bio siromah. Njemu se 24. Prosinca 1798. u selu Zaosju blizu Novogrodka rodi sin Adam, koji je medju pet Nikolinih sinova bio drugi. Adam je u djetinjstvu bio slab i bolešljiv; k tomu poradi nepažnje svoje dadilje pade jednoć s prozora, te malo ne umre; što je ostao živ, to su dosudjivali njegovi roditelji, a i on sam poslije pomoći Bogorodičinoj. Dobro se toga dogadjaja sjećao pjesnik i u kasnijem životu, kako dokazuju ovi stihovi na početku »Pana Tadeuša«:

Sveta Gospo braniljo — — — — — —
— — — — — — po čudu si svome
Meni zdravlje vratila čedu bolesnome,
Tvojoj skrbi plačući majka preda mene,
Jedva dići mog'o sam kanje umorene;
Al' od jednom pješice k tvojoj crkvi moga'
Poć za zdravlje vraćeno blagodarit Boga.

Djetinjstvo je proživio Adam u Novogrodku u očevoj kući; u istom je mjestu izučio i prve škole. Godine 1812. u proljeće prolazila je kroz Litvu golema Napoleonova vojska u Rusiju; taj se dogadjaj usjekao tako živo u pamet 13-godišnjega Adama, da ga nigda nije zaboravio kao ni vatrenoga ushita, s kojim je poljski narod taj dogadjaj pozdravio. Na početku XI. pjevanja svoga »Tadeuša« prikazuje nam on sa svim čarom poezije svoje uspomene o tom dogadjaju i tom ushitu. Ni užasni konac Napoleonove vojne ni pogled na kukavne ostatke goleme vojske, koji su se kroz Litvu vraćali iz Rusije na početku god. 1813., nije mogao istrti u Adamovoj duši veličanstvenih utisaka iz proljeća god. 1812.! U 17-oj svojoj godini ode Adam na sveučilišne nauke u Vilno,*) gdje mu je stric Josip bio dekan fakulteta prirodnih nauka te namakao Adamu državnu stipendiju. U Vilnu je živio Adam do god. 1820. učeći prirodne nauke i matematiku, a osobito filologiju i istoriju. U to je vrijeme napisao prve svoje pjesme, s kojih je izišao na glas medju svojim drugovima, od kojih mu je najmiliji bio plemeniti u svakom obziru mladić Tomo Zan. Taj je Zan bio duša djačkoga sveučilišnoga društva filomatâ, t. j. ljubitelja nauka, i društva, koje se iz toga razvilo, filaretâ, t. j. ljubitelja kreposti. Zadatak je tim društvima bio raditi oko umnoga i moralnoga usavršivanja svojih članova.

Svršivši sveučilišne nauke postane Mickjević gimnazijski učitelj latinskoga jezika u Kovnu. Učiteljovao je do god. 1823., i u to je vrijeme izdao u Vilnu dvije knjižice svojih pjesama: prvu god. 1822., drugu god. 1823.

*) Danas u tom gradu nema sveučilišta. Ruska ga je vlada ukinula god. 1832. nakon poljskoga ustanka.

U prvom sveščiću nalazimo pored različnih lirskih pjesama njekoliko krasnih *balada,* kojima je predmet uzet većinom iz narodnoga pričanja; u drugom se sveščiću nalazi pjesnička pripovijetka *Grażyna* (tako se zove litavska kneginja, koja preobučena u muško ruho izlazi u boj protiv njemačkih vitezova i umire junačkom smrću) i dva dijela pjesme *Dziady* (daća); to nam djelo prikazuje u lirsko-dramatskom obliku različne fantastično-alegorične prizore o pokojničkim dušama, o jadima pjesnikove nesretne ljubavi, o ruskom zulumu nad pjesnikovom domovinom. Ti prizori ne sačinjavaju medju sobom cjeline i ne pokazuju jedinstvene osnove.

Mickjević ostavi god. 1823. učiteljsku službu i ode iz Kovna u Vilno, gdje se opet nadje sa svojim njegdašnjim drugovima filaretima. Ali već prije njegova dolaska bilo je društvo postalo ruskoj vladi sumnjivo, te ga je raspustila; pa misleći, da društvo još potajno suštestvuje, zatvori njekoje njegdašnje članove, a medju njima takodjer i Mickjevića. Premda se Mickjeviću nije mogla dokazati nikakva krivica, ipak mu vlada ne dade dalje boraviti medju njegovim zemljacima, ali mu dopusti, da u pravoj Rusiji može prebivati, gdje ga je volja. Mickjević zaputi najprije u Petrograd, kamo stigne u mjesecu Studenom 1824. Iza kratkoga boravka u Petrogradu podje pjesnik na jug carevine, u Odesu, gdje je hotio biti opet učiteljem u njekom liceju. Ali kako se nije našlo praznoga učiteljskog mjesta, živio je Mickjević u Odesi kao privatan čovjek, i to veselo i zadovoljno, jer su ga tamošnja gospoda milovala i rado ga vidjala u svojim društvima; materijalne ga brige nijesu trle, jer mu je vlada ruska davala dosta znatnu novčanu pomoć. Premda je veći dio toga vremena proveo u društvima i zabavama,

ipak je napisao i dosta pjesama, osobito ljubavnih, koje su sa svojom lakoćom i nestašnošću odjek onoga veseloga vrtloga, u kojem se tada pjesnik nalazio. Na čast služi Adamu, što je brzo uvidio opasnost, koja čeka njegovu pjesničku žicu od tako besposlenoga i bezbrižnog života. Za to u Listopadu 1825. ode iz Odese na južnu obalu Krima. Veličanstvena priroda toga kraja u velike zanese pjesnikovu dušu, i plod toga zanosa jesu divni *krimski soneti*, kojih ima 18. Tamo se sastao Mickjević sa svojim zemljakom grofom Henrikom Rževuskim, glasovitim poljskim pripovjedačem, i s njim je putovao po Krimu. Iz Krima zaputi Adam u Moskvu, gdje dobije mjesto u kancelariji generalnoga gubernatora kneza Golicina. I u Moskvi je našao mladi Poljak mnogo prijatelja, osobito medju tamošnjom ruskom aristokracijom. U ono vrijeme nijesu rusko-poljski odnošaji bili onako napeti i neprijateljski kao njekoliko godina kasnije nakon prvoga ustanka (god. 1830.—31.), a osobito nakon drugoga (god. 1863.). Za to nije čudo, što su mnogi ugledni Rusi Mickjevića pazili i štovali, kao da je ruski pjesnik; a Adam je umio svojim punim takta vladanjem ne samo prijateljovati s Rusima, nego i ostati valjan poljski rodoljub. U Moskvi izda Mickjević god. 1826. svoje pjesme, što ih je bio ispjevao u Odesi i u Krimu, i stane marljivo raditi oko novoga pjesničkog djela, na ime oko *Konrada Valenroda*. Pod konac god. 1827. ode Adam iz Moskve u Petrograd. I tu nadje medju velikom ruskom gospodom mnogo prijatelja i štovatelja. Vrijedno je naročito spomenuti Mickjevićevo poznanstvo i drugovanje u Petrogradu s prvim ruskim pjesnikom Puškinom. God. 1828. izda Mickjević u Petrogradu svoga »Konrada Valenroda«. To je iza »Pana Tadeuša« najznatnije djelo na-

šega pjesnika. Konrad je Valenrod veliki majstor njemačkoga viteškoga ordena, zakletoga neprijatelja Litve. On je rodom i srcem Litvin, ali Nijemci toga ne znaju. Svojim velikim junačkim djelima i prividnom odanošću njemačkomu ordenu postane on njegovim vrhovnim poglavicom. Za tim je Konrad i išao, jer u svojoj tajnoj golemoj mržnji na tlačitelje svoga naroda htio je, da kao vodja ordena čitavu vojsku ordensku u presudnom boju izda Litvinima znajući, da gorega udarca ne može Nijemcima zadati. Ta namjera podje Konradu za rukom i on veseo umire od ordenskoga mača, pošto je otkrita njegova izdaja; veseo, jer vidi, da su hiljade vitezova poginule na bojnom polju. Suvremenici su, i Rusi i Poljaci, ovo Mickjevićevo djelo čitali s pravim oduševljenjem, a i današnji čitatelj čita ga s velikim duševnim užitkom. Može se, istina, pjesnikovu »Konradu« ovo ili ono zabaviti i u zamisli i u izvedbi, ali gdjekoji su dijelovi u njemu pravo biserje najdivnije poezije (n. pr. balada »Alpuhara« i pjesma o Konradovoj mladosti u heksametrima).

Kada je »Konrad« izišao na svijet, počela je ruska policija poradi glavne ideje toga djela (t. j. protiv neprijatelja otadžbine dopuštena je i izdaja) sumnjivo motriti mladoga Poljaka, a on videći to, te se bojeći i čega gorega, izvadi putni list za inozemstvo. U mjesecu Svibnju 1829. ostavi Mickjević Rusiju, da je nigda više ne vidi kao ni svoje domovine, koju je bio ostavio već prije pet godina. Ladja ga doveze iz Kronštata u Libek; iz toga grada zaputi odmah preko Berlina u Dresden, gdje se sastane sa svojim prijateljem Odincem*) i s njim zajedno

*) Taj je Odyniec i sam bio poljski pjesnik. On je opisao Mickjevićevo i svoje putovanje po Evropi u god. 1829. - 30. u četiri knjige: Listy z podróży (Varšava 1875.—78.) To je djelo znamenito za pravo poznavanje Mickjevića. Odyniec je umr-o istom g. 1885.

ode u Weimar, da posjeti starca Goethea. U Weimaru se zadrže prijatelji 14 dana, često se sastajući i razgovarajući s Goetheom, koji je u opće bio s njima veoma ljubazan i pun štovanja prema Mickjeviću, kojega je poeziju poznavao samo iz njekoliko neznatnih ulomaka prevedenih na njemački jezik, ali i toliko mu je bilo dosta, da se uvjeri o Mickjevićevoj darovitosti. Iz Weimara podju u Frankfurt, otud u rajnski kraj, a onda preko Švajcarske u Rim. U vječnom gradu nadje Mickjević mnogo prijatelja medju Rusima i Poljacima. Mickjević je boravio u Rimu s većim i s manjim prekidima do konca Travnja god. 1831. Razumije se sámo po sebi, da je Mickjević u rimskom životu, rimskoj prirodi i umotvorinama pa k tomu u društvu svojih prijatelja nalazio izobila i tjelesnih i duševnih užitaka. Boravak bi u vječnom gradu ostao Adamu u najljepšoj uspomeni, da nije bilo nesretne ljubavi, s koje mu je tada i kasnije bolovalo srce. Medju ostalijem Poljacima živio je na ime onda u Rimu poljski magnat grof Ankvić, koji je rado u svojoj kući primao mladoga pjesnika. Grof je imao kćer, koja je brzo zamilovala Mickjevića, pa i on nju. Mati se djevojčina nije protivila toj ljubavi, ali oholi grof nije htio ni čuti o tom, da bi siromašni i jednostavni poljski šlahćić (plemić) bio njemu zet. Ankvić bi bio najvolio zabraniti Mickjeviću, da pohadja njegovu kuću, ali se bojao za zdravlje svoje kćeri, koja je i onako bila nježno i slabo čeljade. Vrijedno je zapamtiti, da je to bila već druga nesretna ljubav našega pjesnika; prva je bila u vrijeme njegova učiteljovanja u Kovnu, kada je ljubio kćer vlastelina Vereščake, ali ona je pošla za drugoga, koji joj je bio miliji. Kako je pjesnik u četvrtom dijelu »dziada« opjevao jade prve svoje ljubavi, tako je svojem

rimskom nesretnom romanu ostavio pjesnički spomenik u 10. pjevanju »Pana Tadeuša«, gdje Jacko Soplica na smrtnoj postelji pripovijeda svoju nesretnu ljubav; pišući Mickjević taj odlomak, prikazao je pod Jackom sebe, pod stolnikom Horeškom grofa Ankvića.

Pod kraj god. 1830. bukne u Varšavi poljski ustanak protiv Rusije. Za Mickjevića je bio to dogadjaj posve nenadan. Koje da bi malo zaboravio nesretnu svoju ljubav, koje da bi i sam sudjelovao u boju, zaputi Adam iz Rima pod konac Travnja 1831. Ali kad dodje u Poznanj, nije ga pustio vojnički pruski kordon preko granice. Za to ode Adam u Dresden, gdje se sastane s prijateljem Odincem. U tom je gradu boravio do jeseni god. 1832. i u to je vrijeme napisao početak trećega dijela »dziada« i »Pana Tadeuša«; onda ode u Pariz, i tu god. 1834. svrši oba pjesmotvora. To su ujedno pošljednja dva ploda njegove Muze, premda je još nakon toga živio 21 godinu. Može se čudno činiti, kako je tako daroviti pjesnik mogao u najboljim svojim godinama proći se poezije za uvijek. Dva su tomu uzroka: 1. velike porodične brige, jer se god. 1834. Adam oženio lijepom i čestitom Celinom Šimanovskom, koju je poznavao još iz Petrograda; a 2. dušu je njegovu sve više obuzimao njeki religiozno-politički misticizam, o kojem ćemo malo dalje kazati njekoliko riječi.

Godine 1839. postane Mickjević profesorom latinskoga jezika u lausanskom sveučilištu. Ali tu nije ostao ni godinu dana, jer ga na skoro postavi francuska vlada za profesora slavenske književnosti u visokoj školi »collége de France« u Parizu. Njegova su predavanja iz slavenske književnosti izdana na svijet; i mi iz njih vidimo, da Mickjević nije bio stvoren za naučnjaka, koji mora često

zalaziti u kojekakve sitnice i suhoparne pojedinosti, da uzmogne što potpunije prikazati svoj predmet. Ta su Mickjevićeva predavanja za široku publiku do duše zanimljiva i poetična, ali nauke u strogom smislu nijesu gotovo ni malo unaprijedila. Još treba dodati, da se u tijem predavanjima malo govori o slavenskijem književnostima, nego od najveće česti samo o poljskoj. Koliko je god francuska vlada bila Mickjeviću sklona, ipak ga je god. 1844. morala ukloniti s profesure, jer se profesor u svojim predavanjima sve više udaljivao od predmeta i slušačima razvijao svoja religijozna i politička maštanja. On je već god. 1832., dakle u vrijeme, dok se još nije rastavio od poezije, izdao na svijet knjižicu »o poljskom narodu i poljskom potucanju« (księgi narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego), u kojoj biblijskim slogom razlaže svoje fantastične misli o prošlosti i budućnosti svojega naroda. Velika je sreća, što nezdravi misticizam nije tada još osvojio pjesnikove duše, te je pjesnik još bio kadar oteti mu se i napisati »Pana Tadeuša«, djelo svijetlo i vedro kao plavo nebo.

Godine 1841. dodje u Pariz Andrija Tovjanski, čovjek vrlo usjane glave, koji je htio (ostajući u krilu katoličke crkve) osnovati novu vjeru, koja bi imala preporoditi pokvareni svijet i dići opet njegdašnju poljsku državu. Tovjanski nadje medju svojim zemljacima u Francuskoj mnoštvo pristalica, a najrevniji je medju njima bio Mickjević. Nova se vjera zvala *mesijanizam*, jer je ona tobože imala privesti zlatno ono doba, koje je u Jevreja svezano s imenom Mesije, koji ima doći. Načela se *mesijanizma* ne bi mogla oživotvoriti bez golemih i silovitih prevrata u crkvi, državi i u opće u ljudskom društvu, a Tovjanski i Mickjević nijesu toga uvidjali,

već su mislili, da bi se pobjeda mesijanizma mogla izvršiti mirnim načinom. Francuska je vlada mislila drukčije, te je Tovjanskoga prognala iz Francuske, a Mickjeviću uzela profesuru.

Mickjević je ostao i dalje mesijanist i maštatelj, a uz to su ga bile mnoge i teške porodične brige. Kada je g. 1848. Louis Napoleon postao predsjednikom francuske republike, a četiri godine kasnije i carem francuskijem, Mickjević je od novoga vlastelja očekivao mnogo dobra za Poljsku držeći, da će on biti prijatelj Poljaka, kao što je bio veliki njegov stric. Mi danas dakako dobro znamo, kako je tobožnje prijateljstvo jednoga i drugoga Napoleona malo koristilo Poljacima, — ali Mickjević je prvoga Napoleona gotovo obožavao još od rane mladosti, pa je dio toga obožavanja prenio i na njegova sinovca. I to je dokaz, koliki je Adam bio maštatelj, da u njemu nije bilo gradje za realnu i trijeznu politiku. God. 1852. namjesti Napoleon III. Mickjevića za biblijotekara pariškoga arsenala sa stalnom plaćom. Kada je god. 1854. buknuo krimski rat, držao je Adam, da je sada došlo vrijeme, da se Poljska oslobodi; za to radosno primi nalog francuskoga cara, koji ga je slao u Tursku, da tamo ustraja poljsku legiju, koja će vojevati protiv Rusa. U tom teškom poslu oboli Adam i umre 26. Studenoga 1855. u Carigradu. Njegovo je tijelo preneseno u Francusku i sahranjeno na montmorencyjskom groblju blizu Pariza. God. 1890. u ljetu preneseni su pjesnikovi tjelesni ostaci u Krakov i tamo — u poljskoj zemlji — svečano sahranjeni. Žena je pjesnikova umrla godinu dana prije njega. Mickjević je ostavio šestero djece »dvije kćeri i četiri sina«. Spomenut ćemo samo sina Vladislava,

koji je različnim izdanjima i bilješkama mnogo učinio, da potomstvo što bolje pozna velikoga njegova oca.

Englez Byron, Rus Puškin i Poljak Mickjević najveći su i najgenijalniji pjesnici XIX. vijeka u čitavoj Evropi (Goethe je svojim radom i svojim životom više pjesnik XVIII. nego XIX. vijeka, premda je živio do god. 1832.). Oni su u svom pjesničkom radu i sadržajem i formom udarili novijem stazama i otvorili novu epohu pjesništva, kojom se XIX. vijek slavno razlikuje od predjašnjih vijekova. Byronov utjecaj zahvatio je dakako gotovo cijelu Evropu, dočim se utjecaj Puškina i Mickjevića ograničio samo na dotične njihove književnosti. Ali to ne umanjuje veličine ove dvojice slavenskijeh pjesnika, jer da su ruski i poljski jezik po Evropi toliko poznati, koliko engleski, opažao bi se za cijelo veliki utjecaj i Puškina i Mickjevića u svemkolikom evropskom pjesništvu. Čudna je jedna čisto spoljašna sročnost, koja veže pomenuta tri pjesnička velikana: Byron je živio 36 godina (1788.—1824.), Puškin 37 (1799.—1837.), Mickjević do duše 57, ali je on svoj pjesnički rad za uvijek završio god. 1834, kad mu je bilo 36 godina. Vidi se dakle, da su sva trojica u godinama razmjerno još mladima stekli besmrtnu slavu u istoriji pjesništva.

O „Gospodinu Tadiji“.

Da bi nam ovo djelo bilo razumljivije, dobro će biti, ako mu ovdje u kratko navedemo u prijegledu sadržaj. — U selu Soplicovu u Litvi živi bogat, neoženjen vlastelin Soplica, koji ima tituo »suca« (sudije), premda mu sudjenje nije posao. On živi u raspri sa svojim susjedom mladim grofom Horeškom, i to poradi stare njeke kule,

koju jedan i drugi sebi prisvajaju. Da bi se ta raspra već jednoć svršila, sakupi Soplica u svojoj kući pod predsjedništvom pana Podkomorskoga, njekoliko izokolnih pravnika (palestru), neka presude, kome ima pripadati kula. U to vrijeme dodje Soplici iz Vilna na praznike njegov sinovac Tadija, momak od 20 godina. U kući sučevoj živi njegova dalja rodica Telimena, neudata dama zrelih godina, zatim djevojka Sofija (Soka), koja je siroče bez oca i matere, ali je velikaškoga roda, unuka stolnika Horeška, koji je pred 20 godina zaglavio. Često u kuću Sučevu zalazi i bernardinski fratar Robak (t. j. »crv«; to je ime uzeo iz velike poniznosti), koji obilazi čitavom Litvom i potajno sprema ustanak protiv Rusa, koji bi ustanak imao buknuti, kada Napoleon zavojšti na Rusiju. Prva se tri dana Sučevi gosti i domaći lijepo zabavljaju koje u gostoljubivoj njegovoj kući, koje u šumi berući gljive i loveći lov. Treći dan pri večeri počne Sopličin suparnik mladi grof kavgu poradi kule. Grof je maštatelj i romantik, i za to mu nije po volji mirna presuda, čija će biti kula, već on hoće nju silom da osvoji. Na to ga osobito potiče njegov sluga Gervaz, koji u njemu uspiruje osvetu kazujući mu, kako ta kula nikomu drugomu ne može pripadati nego njemu, jer je on pravi i zakoniti baštinik stolnika Horeška; kazujući mu, kako je Soplica u vrijeme državnih nemira već i drugo koješta od Horeškova imanja sebi prisvojio, kako je Sopličin brat Jacko ubio stolnika, kad se ovaj branio od ruskijeh vojnika, koji su jurišali na njegovu kuću. Sjutra dan ode Gervaz u obližnje selo, kojemu su stanovnici sitni plemići, više seljaci nego gospoda, i nagovori ih, da idu na »porob« (zajazd), t. j. da silom otmu Soplici kulu. Pred veče istoga dana krene Gervaz s ove-

likom oružanom četom sitnih onih plemića prema Soplicovu. Na putu im se pridruži grof sa svojim momcima. Porobnici osvoje bez ikakve muke ne samo kulu, već i Sopličinu kuću, jer Soplica nije bio ni malo spreman, da se tolikoj sili opre. Iza toga porobnici, kako su bili gladni i žedni, dobro se najedu i još bolje napiju, jer je u bogatoj Sopličinoj kući bilo svega u obilju. Kad se četa dobrano okrijepi, izvali se kud koji da spavaju. Sve to javi njetko ruskomu majoru Plutu, koji s četom jegera stoji u jednom selu blizu Soplicova, da pazi na poredak u okolici. Major odmah krene s jegerima, da rastjera porobnike, a kad na mjesto dodje, a to svi spavaju. Major ih da sve onako u snu povezati misleći povući ih sjutra dan pred ruski sud, koji će ih strogo kazniti. Kada se porobnici probude, vide u kakvoj su nevolji. Bilo bi od njih sto jada, da im ne dodje nenadana pomoć. Robak na ime čuvši, što se dogodilo i vrlo žaleći neslogu medju Poljacima, kad bi trebalo, da se svi složno spreme na ustanak protiv Rusa, dodje onamo i u dogovoru sa Sucem pogosti oficire, jegere opoji rakijom, i dok se ruska vojska tako krijepila, ljudi, koje je sa sobom Robak doveo, poodvežu porobnike, a ovi onda pograbe oružje i udare na Ruse. Bitka je ljuta, i u njoj popada velika većina jegera, a porobnika samo njekoliko. Robak je smrtno ranjen, i on za njekoliko ura umre, pošto prije toga na smrtnoj postelji otkrije tajnu, da je on Jacko Soplica, brat Suca, otac Tadije, ubojica stolnika Horeška; pripovijeda, kako je poslije toga ubojstva (koje je bilo osveta, što mu stolnik nije htio dati svoje kćeri za ženu) otišao u svijet, služio u francuskoj vojsci i napokon se pokaludjerio, da bi pred Bogom okajao grijeh, što je ubio stolnika, a da

bi ga okajao i pred narodom, za to je dizao narod po Litvi na ustanak protiv Rusa.

Svi se ovi dogadjaji zbivaju usred ljeta god. 1811. zauzimaju pet dana i obuhvaćaju prvijeh 10 pjevanja. Iza toga se prekida nit pripovijedanja, te nam se u posljednja dva pjevanja pripovijeda, kako Podkomorski pred narodnim zborom osvjetlava uspomenu pokojnoga Jacka Soplice i meće na grob njegov znak počasne legije, što mu ga je poslao Napoleon za njegova njegdašnja junaštva u francuskoj vojsci. U Litvi nema više nikakve kavge ni neprijateljstva, ljubav domovine sjedinjuje njegdašnje protivnike, te su svi jednako ushićeni u oči Napoleonove vojne na Rusiju, od koje vojne svi očekuju spas domovine. Napoleonove su čete već počele ulaziti u Litvu, s njima su došli poljski generali Dombrovski, Knjažević i drugi. Sudac Soplica u čast tijem generalima i u čast sinovca Tadije i nahrankinje Sofije, koje se dvoje tada zaručilo, daje veliku i sjajnu gozbu u svojoj kući. Ta je gozba vrlo vesela, tu se svira i pleše, sve je oduševljeno i s najljepšim nadama gleda sve u skoru budućnost. — Dogadjaji 11. i 12. pjevanja zapremaju dva dana u proljeću god. 1812.

Djelo, o kojem govorimo, ima natpis: *Gospodin Tadija ili posljednji porob u Litvi* (Pan Tadeusz czyli ostatni zajazd na Litwie). Mislilo bi se dakle, da djelo ima dva središta, da se sva radnja usredotočuje oko Tadije i oko poroba. Ali nije tako: u Mickjevićevu djelu u opće ne nalazimo ni središne jedne radnje ni središnoga jednog čeljadeta, oko kojega bi se kretala epopeja. Mickjevićev Tadija nije pjesmotvoru, koji je po njemu prozvan, ono, što je Homerovoj Ilijadi Ahilej, što je Odiseji Odisej, Virgilijevoj Eneidi što je Eneja ili poznatom Goetheovu

eposu što je Herman s Dorotijom; niti je »porob« u »gospodinu Tadiji« takva radnja, oko koje bi se vrtio sav sadržaj epopeje, kako se vrti u Ilijadi oko trojanskoga rata, u Odiseji oko Odisejeva povratka u domovinu, u Eneidi oko dolaska glavnoga junaka u Italiju, u Hermanu i Dorotiji oko Hermanove ljubavi. Tadija ne samo nije središni junak, već nije ni glavni; znatniji je od njega u epopeji njegov otac Jacko Soplica ili Bernardinac Robak; a »porob« ako i sačinjava najznatniju radnju epopeje, ipak prva četiri i zadnja dva pjevanja stoje u vrlo slaboj svezi s »porobom«; niti su ona četiri pjevanja priprava »porobu«, niti su mu zadnja dva svršetak. Mickjevićev dakle »gospodin Tadija« nije djelo strogo jedinstveno, već više kao niz pjesničkih slika.

U epopejama drugih velikih pjesnika navikli smo nalaziti radnju neprekidnu. Najkarakterističniji je u tome pomenuti Goetheov pjesmotvor, kojemu se sva radnja od početka do kraja zbiva u jednom danu, i to samo od podne do večeri. Pjesnik »pana Tadeuša« pripovijeda do duše, kako već znamo, neprekidne, ali dvoje dogadjaje, te medju svršetkom desetoga i početkom jedanaestoga pjevanja prolazi oko 9 mjeseci.

Ovdje ćemo spomenuti još jednu stvar, kojom se Mickjevićevo djelo razlikuje od drugih epopeja svjetskoga glasa. To je lirski elemenat, kojega je pjesnik u obilnoj mjeri upleo u svoju epopeju. Lirika i epika čini se da razbijaju jedna drugu, jer je ònâ po svojoj naravi subjektivna, a ova je objektivna; u onoj ističe pjesnik sebe, svoje ćućenje i svoje mišljenje, a u ovoj treba da pjesnik svoju ličnost za svoj predmet potpuno sakrije. Nije li dakle Mickjević učinio veliku pogrješku, što je u »panu Tadeušu« združio tako nesrodne, pače protivne ele-

mente, kako su epika i lirika? — Nije, a nije za to, što njegova lirika u tom djelu nije onako subjektivna, kako se u opće misli, kad se na prosto govori o subjektivnosti lirike. Lirska su mjesta u »gospodinu Tadiji« opisne naravi: tako na početku II. pjevanja opisuje pjesnik lovačke slasti na svojoj postojbini; na početku IV. pjevanja nalazimo veličanstveni opis litavskih šuma, u sredini istoga pjevanja (str. 94—95) opisuje nam se tajinstvena nutrašnjost tih šuma; na početku X. pjevanja opisana je nedostižnim načinom oluja; a na početku XI. pjevanja opisuje nam pjesnik proljeće god. 1812. i dolazak Napoleonove vojske u Rusiju. Lijepe slike, što nam ih daju ti opisi, pristaju vrlo zgodno u sklop čitavoga djela. Ja ne mislim, da bi ikoji čitatelj, koji ima osjećanja za pjesničku ljepotu, mogao reći, da bi se pomenuta lirska mjesta bez uštrba za potpunost djela mogla izostaviti. Osim drugih znakova dobra se pjesma (dakle i epopeja) poznaje po tom, što u njoj ništa nije suvišnje.

Strogi će estetici možda osudjivati Mickjevićevu epopeju, što u njoj nema središnoga junaka ni središne radnje, što je medju desetim i jedanaestim pjevanjem radnja prekinuta i što u epopeji ima lirskoga elementa. Estetika, kao i svaka druga teorija daje pjesniku pravila, kojih se ima držati, ako hoće, da mu pjesmotvor bude savršen; ali je drugo pitanje, hoće li pjesmotvor biti lijep? Savršenost i ljepota u umjetnosti različni su pojmovi; ona se može naučiti, a za ovu se hoće genij ili bar veliki talent. Savršena djela često su plod pedantizma i suhoga mudrovanja, pa za to su često dosadna, a lijepa djela potječu iz tvorne snage čovječjega duha i ne dodijavaju nigda. Tako ćemo reći za Mickjevićevu epopeju, da je ona djelo u estetičkom pogledu do duše ne

posve savršeno, ali je ipak djelo lijepo i genijalno, koje će se jamačno i u dalekim vijekovima čitati s istom duševnom nasladom, s kojom se i danas čita, dok mnogi i premnogi po teoriji »savršeni« pjesmotvori tonu koji prije koji poslije u zaborav.

U jednom svojem pismu iz god. 1832. veli Mickjević, kako je hotio napisati epopeju, koja bi bila nalik na Goetheova »Hermana i Dorotiju«. Ali stanemo li porediti »gospodina Tadiju« s Goetheovim djelom, vidjet ćemo, da Mickjević nije nikakav imitator velikoga Nijemca, on nije iz »Hermana i Dorotije« uzeo ni jednoga stiha, u opće ništa spoljašnjega. Goetheovo je djelo služilo Mickjeviću za uzor u tom, kako treba pravim epskim načinom prikazivati suvremeni život i suvremene ljude. Pored »Hermana i Dorotije« marljivo je Mickjević, prije nego je stao pisati svoju epopeju, proučio Homerovu Ilijadu i Odiseju. To dokazuju njekoje pojedinosti, koje je Mickjević prenio iz Homera.

Kako se u one dvije grčke epopeje nalazi dosta stihova, koji se češće vraćaju, tako nalazimo dosta često isti pojav i u »gospodinu Tadiji«; n. pr. stihovi:

Gosti redom udjoše i stadoše kolom,
Podkomorskom začelje dadoše za stolom .... (str. 11.)

vraćaju se još i na str. 76 i 118. U četvrtom pjevanju (str. 99) ponavljaju se tri puta stihovi:

Tad prestane, drži rog, i svatko bi reka',
Da pan Vojski trubi još, al' to trubi jeka.

Mjesto drugih takvih primjera spomenut ćemo samo još ove:

Što se s njime dogodi? v'jesti dosta ima,
Al' stvar tajna ostade i do danas svima

čitamo na str. 224. i 277. — S malijem razlikama čitamo na str. 225. i 284., kako bi Buchmann htio stvar

— — — — — — — preinačit,
Za tijem komisiju legalnu naznačit
. . . .
Udes htjede, vremena da ne bješe mnogo,
Te se savjet Buchmannov nije primit mog'o.

Pišući Mickjević ulomak u drugom pjevanju, koji se počinje sa stihom: »Utolite, ponavlja, u pamet se ljudi!« (str. 53.—54.) mislim za cijelo, da je imao pred očima Homerove stihove iz Ilijade I. 254.—284. i njih se držao. Homer pripovijeda, kako su se u ahejskoj vojsci ljuto posvadili Agamemnon i Ahilej; da bi ih pomirio, ustane starac Nestor te im lijepo govori, kako je to veliko zlo, što se dva takva junaka svadjaju, jer to može koristiti samo dušmanima; — »poslušajte me (veli starac), jer ste mladji obojica od mene; ja pamtim i veće junake, nego ste vi (pa ih spomene njekolicinu poimence), i drugovao sam s njima, a oni me nijesu prezirali, nego su me slušali i pokoravali su se mojim riječima; za to se i vas dvojica pomirite«. — U »gospodinu Tadiji« na pomenutom mjestu ljuto su se posvadila dva glavna lovca Rejent i Asesor, a starac ih Vojski stane miriti veleći: »zlo će nastati iz te vaše svadje, jer će mladež od sad još i manje mariti za lov, kad vidi, da se stariji lovci poradi lova svadjaju; poslušajte me, jer sam stariji od vas; ja pamtim lovce znatnije od vas, pa sam im često presudjivao«; Vojski spominje poimence njekoliko takvih slavnih lovaca iz svojih mladjih dana i predlaže kavgačima,

neka se pomire onako, kako su se znali miriti oni slavni lovci, kad bi se posvadili.

U devetom pjevanju (st. 213—214) Mickjevićeve epopeje čitamo, kako iza duge borbe medju ruskim jegerima i medju poljskim plemićima predlaže Tadija, neka obje strane prestanu vojevati, a mejdan neka dijele samo on i ruski major. Prijedlog se primi s tom promjenom, da mjesto majora izlazi na mejdan kapetan Rikov, a mjesto Tadije izlazi grof. Kad ta dva mejdandžije počnu mejdan na sablje, a jedna i druga strana mirno gledaju, nagovori major jednoga vojnika, neka iz puške ubije Tadiju. Vojnik posluša i pukne, ali pogodi Tadiju samo u šešir. Na to vjerolomstvo prekine se odmah mejdan medju kapetanom i grofom i opet se otvori boj medju Rusima i Poljacima. — Ovaj motiv o prekinutom dvoboju i obnovljenom ograšju mislim da je Mickjević uzeo iz III. i IV. pjevanja Ilijade, gdje Homer pjeva, kako su Trojanci i Ahejci uglavili, da više ne vojuju, nego mejdan neka podijele Paris i Menelaj, koji su pravi začetnici trojansko-ahejskoga rata. Oba junaka izidju na mejdan te Menelaj rani svoga protivnika, koji ranjen uteče; sad bi se imao medju vojskama svršiti rat i Trojanci bi po ugovoru morali predati Ahejcima lijepu Helenu i čitavo njezino blago; ali da to ne bude, nagovori neprijateljica Trojanaca boginja Atena Likijanca Pandara, neka odapne strijelu u Menelaja; Pandar to učini i rani Menelaja, i s tim se onaj ugovor razbije te se boj na novo počne medju vojskama. Dodajem, da je iz Ilijade ovaj motiv uzeo i Virgil, koji ga je upotrebio u XII. pjevanju svoje Eneide.

Tko pročita u dvanaestom pjevanju Mickjevićeve epopeje (str. 267.—271.) opis servisa, ako mu je poznata Ilijada, njemu će na pamet pasti opis Ahilejeva štita u

XVIII. pjevanju Ilijade, ali ako stane iz bliže porediti jedan i drugi opis, vidjet će, da medju njima nema druge zajednice do u samoj osnovnoj ideji: jedan i drugi na ime pjesnik hoće da prikaže umjetnu jednu rukotvorinu; ali izvedba opisa i u cjelini i u pojedinostima u Mickjevića je posve originalna.

Isto je tako Mickjević posve originalan prema Homeru u svojim poredbama. I Virgil je učio u Homera graditi poredbe, ali je Virgil često samo imitator svojega uzora, a poljski je pjesnik od grčkoga uzeo samo pravi epski duh, kojim poredbe u epopeji moraju biti zadahnute; sve je drugo u Mickjevićevim poredbama potpuno njegovo duševno vlasništvo. Najdulja je u »gospodinu Tadiji« poredba u petom pjevanju (na str. 130.—131.), gdje se pripovijeda, kako Gervaz uzmiče i brani se od Sopličinih gostova i ukućana nalik na vuka, koji iza pasa na jednoć ugleda lovca, kako ga iz puške gadja, vuk bježi, a psi za njim pa ga već grizu, ali se vuk kašto okrene, šklocne zubima, i psi se od straha odmah razbježe. — Istoga Gervaza poredi pjesnik u desetom pjevanju (str. 232.) s risom: kada se Robak na smrtnoj postelji njemu očituje, da je on Jacko Soplica, Gervaz od prevelikoga čuda i gnjeva bude nalik risu:

Ključar (t. j. Gervaz) risu j' ranjenu nalik potpunice,
S drva lovcu skočiti kad hoće u lice:
Naduo se u klupko, krvave mu s' krese
Oči, miče brcima, vrči, repom trese.

U petom pjevanju (na str. 116.) veli se, kako je Tadiju razdražilo zapopadanje uljubljive Telimene, te odleti iz kuće u šumu:

Tako štuka, pošto joj bodva grud probode,
Pljuska, roni misleći, da će spas gdje naći,
Al' željezo za sobom s uzicom povlači:
Tako Tade za sobom vuče jad, kud lazi,
Skače l' preko plotova, preko jama l' gazi.

Krasna je poredba u dvanaestom pjevanju (str. 285.—286.), gdje pjesnik veli, kako se Jankel ščinja, da udara u cimbale, ali kad ga Soka umiljato zamoli, ne može dobri Žid da je odbije:

Vrlo j' Soku milov'o Jankel, pa on sade
Klimne bradom; pristaje; odmah ga posade
U sr'jedu, na koljena cimbale mu djenu,
A on širom veselo i s ponosom glenu
K'o na službu pozvani veteran, kad skida
Tešku sablju njegovu unučad sa zida;
Djed se smije: mah'o mač nije dugo veće,
Al' osjeća, desnica da ga izdat ne će.

Takvih pravih epskih poredbi nalazi se još dosta u »gospodinu Tadiji«, a vrlo mnogo ima i kratkijeh, kao n. pr.:

A putniku obraze rumen žarka probi
K'o oblaku, kada se s ranom zorom skobi (str. 7.);

ili:

Rani zračak usnice spavaćivih ljudi
Draži, k'o kad djevojka klasom dragog budi (str. 32.);

ili:

Suncokret k'o mjesec pun medju zvjezdicama
Stojeć medju cvijećem lice velje sjajno
Prema suncu okreće .... (str. 43.);

ili:

Bartol tad od Matije k Škropitelju djika
K'o u stanu kada c'jev leti amo tamo (str. 160.) itd.

Poredbe dakle u »gospodinu Tadiji« pored sve svoje originalnosti daju stilu te epopeje nješto homersko, i u tom se u veliko razlikuje Mickjevićev »Tadija« od Goetheova »Hermana i Dorotije«; u ovom na ime pjesmotvoru (koji dakako svojom veličinom ne iznosi ni punu četvrtinu »Tadije«) imamo samo jednu odugu poredbu, i to na početku sedmoga pjevanja (Erato), gdje pjesnik Hermana, kojemu se jednako pred očima vrza lik od prvoga sastanka zamilovane Dorotije, poredi s čovjekom, koji pogleda u sunce, kada zalazi, pa mu je iza toga sunčevo kolo dugo pred očima, kudgod gledao. Ali ima jedna osobina epskoga stila, u kojoj se Goethe držao Homera, a Mickjević nije. To su stalni epiteti. Svaki čitatelj Homera zna, da je takvijeh epiteta puna Ilijada i Odiseja; svakomu su u pameti primjeri kao ῥοδοδάκτυλος ἠώς (ružoprsta zora), μέλαιναι νῆες (crne ladje), θυμὸς ἀγήνωρ (junačko srce), ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων (kralj junaka Agamemnon), περίφρων Πηνελόπεια (mudra Penelopa) itd. Toga ima i u Goetheovu pjesmotvoru dosta; n. pr. odmah u prvom pjevanju: die kluge, verständige Hausfrau; der treffliche Hauswirth; der gute Vater; der edle verständige Pfarrherr; des klaren herrlichen Weines; mit freundlichen Worten itd. U »gospodinu Tadiji« nema takvih uresnih i tipičnih epiteta, a nema ih za to, jer ih pjesnik nahvalice nije htio upotrebljavati. Mi ćemo malo dalje kazati njekoliko riječi o humoru u Mickjevićevoj epopeji, a za sad ćemo reći, da toga elementa ima u njoj mnogo. Uresni i stalni epiteti dolikuju ozbiljnom i sveča-

nom stilu, za to se oni ne bi slagali s humorom, koji je tako karakterističan za »gospodina Tadiju«, a zlo bi pristajali i uz obični razgovorni jezik, kojim je »Tadija« napisan. Svemu tomu odgovara i stih: Mickjević nije htio kao Goethe napisati svoje djelo u heksametrima, jer je heksametar modernim narodima stih njekako svečan, već za to, što im je neobičan i tudj. Mickjević je umio pisati krasne heksametre, i to je on dokazao u naprijed pomenutoj pjesmi u »Konradu Valenrodu«; ali za svoju epopeju, kojoj je predmet uzeo iz novovjekoga života, upotrebio je s potpunijem pravom i novovjeki rimovani stih od 13 slogova s odmorom iza sedmoga sloga.

Iz svega ovoga našeg razlaganja izlazi, da se Mickjević nikako ne može zvati imitatorom ni Homera ni Goethea (a još manje ikojega drugog pjesnika); on je kao pravi genij od tih svojih predšasnika uzeo samo nutrašnjost, samo duh prave epike, a u spoljašnostima je, može se reći, posve originalan. Originalnost nije do duše svagda karakteristika genijalnosti, jer često i ljudi srednje ruke nastoje biti originalni, ali originalnost je njihova usilovana, neistinita i nelijepa. Originalnost u Mickjevića, kao i u svih doista velikih ljudi, potpuno je prosta od tih pogrješaka.

Često je već izrečena riječ, da je »pan Tadeuš« poljska Ilijada. Tu riječ ne treba shvatiti samo u tom smislu, da je Mickjevićev pjesmotvor po svojim vrlinama dostojan mjeriti se sa slavnom grčkom epopejom, već i u smislu, da je »Tadeuš« Poljacima ono, što je starijem Grcima bila Ilijada, t. j. Mickjevićevo je djelo nacijonalna poljska epopeja. Kako je Homer ostavio Grcima vjernu sliku njihova života u herojsko doba, tako je i Mickjević u svojoj epopeji podao svojemu narodu takvu sliku, da u njoj sam sebe prepoznaje. Svaka iole karakteristična crta

u životu poljskoga naroda na početku XIX. vijeka našla je mjesta u »Tadiji«. Majstorskom su rukom tu opisani Poljaci, kakvi su pri gozbi, u lovu, u boju, u domaćem životu, u porobu i na saboru, kakvi su medju sobom, kakvi prema svojim susjedima Nijemcima i Rusima; divno je prikazan poljski narodni ples poloneza, pače ni narodno jelo »bigoš« nije zaboravljeno! Rekli smo već naprijed, da je pjesnik veličanstveno opisao šume svoga zavičaja, a da bi slika rodnoga mu kraja bila što potpunija, opisao je on i litavske gljive i konopljišta, pače litavske muhe i žabe! Sámo se po sebi razumije, da je Mickjević s velikom istinitošću nacrtao i nacijonalni karakter svoga naroda, i to ne samo u njegovim dobrim, nego i u zlim stranama. Mi vidimo u »Tadiji« Poljake prikazane onake, kakvi su i danas: to je narod, koji se daje više voditi srcu nego umu, narod lakouman i lako ushitljiv, ponosit i pobožan, svadljiv, ali ne osvetljiv, veći su junaci nego politici. Moramo dodati ovdje, kako pjesnik nije izveo slike čitave poljske zemlje, da tako nije opisao ni čitavoga poljskog naroda, već samo njegovo plemstvo; za to je svoju epopeju u natpisu i označio riječima: *plemićka pripovijest* (historya szlachecka). Plemstvo je poljsko još na početku XIX. vijeka bilo ne samo najznatniji, nego i najkarakterističniji dio naroda, ono je bilo narod u narodu; za gradjanstvo se poljsko onda malo pitalo, a još manje za tamnu seljačku masu. Ni Ilijada ne prikazuje čitavoga grčkog naroda, već samo vojnički stalež, koji je onda medju Grcima bio najugledniji, i u nj su pripadale sva grčka gospoda. Kako je vojnički stalež onda representirao čitav grčki narod, tako je i u vrijeme, koje je prikazano u »gospodinu Tadiji«, poljsko plemstvo bilo u svakom pogledu representant čitavoga poljskog na-

roda. Ni Homer ni Mickjević nijesu pogriješili, što su svaki svoj narod prikazali u onom staležu, koji je onda bio čitavomu narodu glava. I slikari mjesto čitavoga čovjeka slikaju često samo njegovu glavu, koja je najkarakterističniji i najvažniji dio tijela. Da Mickjević danas živi i da piše nacijonalnu epopeju iz današnjega poljskog života, ne bi se smio ograničiti na samo plemstvo, jer su danas i gradjani i seljaci znatan faktor u poljskom narodu; a kad bi se ograničio, epopeja mu ne bi mogla biti nacijonalna.

Tvorna snaga u Mickjevića najljepše se očituje u karakteriziranju pojedinih lica. U tom je obziru »pan Tadeuš« kao njeka divna galerija majstorski izradjenih karaktera. Vrhunac ove umjetnosti stoji u tom, da pisac stvara tipove za ljude, na koje se često namjeravamo u životu, i ako piscu doista podje za rukom taj posao, onda njegovo djelo dobiva mjesto u svjetskoj književnosti, pa makar inače koliko bilo nacijonalno. Lijep je primjer tomu ostavio I. S. Turgenjev, koji je gotovo sve svoje pripovijetke vadio iz ruskoga života i prikazivao gotovo samo Ruse, ali budući da su njegovi ljudi Rudjin, Bazarov, Sanjin, Jelena itd. itd., pravi ljudski tipi pored svega toga, što su pravi Rusi, za to je Turgenjev koliko ruski, toliko i svjetski pisac. Tko umije u crtanju karaktera pogoditi veliku tajnu, t. j. sjediniti individualno s općenim, narodno s ljudskim (ili svjetskim), samo taj može osvojiti sebi mjesto u svjetskoj književnosti. Ali da se vratimo k našemu pjesniku. Od ljudi, koji su opjevani u njegovoj epopeji, prikazani su blijedo, t. j. bez osobitih karakternih crta samo njekoji, i to sam Tadija, za tijem stric mu Soplica i vjerenica Sofija, Podkomorski, Vojski i Protaz, Rejent i Asesor, premda su inače i ti karakteri

dosta zanimljivi, osobito zadnja dva. Ali za to su ostala glavnija lica epopeje gotovo sve sami tipi: čudak, fantast i romantik mladi grof Horeško, koji žali, što njegov protivnik Soplica nema lijepe žene ni kćeri, da im može udvoravati, pa da otud izidje romantičan zaplet, na jednoj strani neprijateljstvo, na drugoj ljubav; — vjerni grofov sluga Gervaz, koji svoju »britvicu« miluje kao drago čedo ili milu ženu i njom brije »pro bono publico«, koji živi u uspomenama prošlosti i sav je blaž`n, kad dovede porobnike u Sopličinu kuću i pojasima izvlači bačve iz podruma; — Jacko Soplica ili Robak, u kojem ni pod fratarskom mantijom nije posve sakrit njegdašnji goropadni delija, te kod oltara »dominus vobiscum« govori, kao da četi komandira; — rodoljubivi i pošteni Žid Jankel cimbalaš na glasu, koji očekuje oslobodjenje domovine kao njegovi suplemenici Mesiju; — pedant i doktrinar Buchmann, koji je daleko, gdje se treba biti, a blizu, kad treba vijećati, koji ne dijeli nigda s drugima ushita, gdje se drugi ushićuju, on analizira i predlaže »legalnu komisiju«; — stara koketa Telimena, koja se pokazuje učena i sentimentalna, a sve radi, da nadje muža, kićenka, koja sa svojom toaletom nigda nije na vrijeme gotova; — medju sitnim dobrinskim plemstvom ima njekoliko divnih samorodnih karaktera, kakvi su: Škropitelj ili Krstitelj, koji s neprijateljima pravi kratak račun i odmah ih »škropi« svojim topuzom; Kantica, koji sipa kugle kao iz kante, a kud ih saspe, ne promaša; Vreća, stidljivi ljubovnik Sofijin i hrabar vojnik; a nada sve je originalan stari Mato, koji je od svih njih najpametniji, malo govori, ali više misli i radi, u općem oduševljenju u oči ruske vojne god. 1812, kad svi misle, da će Napoleon razbiti Rusiju, on dvoji o tom kao i o tom, da će Poljsku

itko osloboditi, ako je ne oslobode sami Poljaci; — obadva ruska časnika, major Plut i kapetan Rikov, dragocjene su figure; major je nadut odmetnik, potkradač, bezobraznik, surovnjak; u sreći bijesan i silovit, a kad treba izići na mejdan, kukavica; kapetan je nasuprot plemenita duša, k tomu junak ne riječima, nego djelom, miluje i štuje Poljake, premda je pravi Rus, on bi najvolio pustiti Poljsku Poljacima, a Rusiju Rusima, ali kao vojnik mora se pokoravati caru, mila je i originalna crta u njega i to, što u razgovoru svaki čas upotrebljava ruske narodne poslovice.

Veličina znamenitijeh epopeja stoji osim u drugom takodjer u njihovoj objektivnosti. Ta vrlina izlazi iz jednoga od glavnih zahtjeva dobre epopeje, na ime da bude istinita. Svatko zna, da subjektivan čovjek govori rijetko istinu, jer ne govori kako jest, nego onako, kako bi on htio da jest. Homer je i u svojoj objektivnosti veliki uzor svim epicima, jer je on pravedan i prema neprijateljima grčkim, prema Trojancima; glavnoga junaka trojanskoga Hektora prikazuje Homer u isto tako lijepoj slici kao i najznatnije grčke junake; za jade trojanske ima pjesnik Ilijade toliko srca koliko i za grčke. U lijepoj ovoj vrlini ne zaostaje Mickjević za Homerom. On nije mogao u nacijonalnoj svojoj epopeji prikazati Ruse kao prijatelje Poljaka, kad je cio poljski narod držao Ruse za svoje najveće neprijatelje. Što prikazujući nesretno to rusko-poljsko neprijateljstvo, pjesnik očevidno stoji na strani svojega naroda protiv Rusa, — tko mu to može i smije zamjeriti? Ali znajući Mickjević, da mirna epika ne može po svojoj naravi imati zadatak, da čitatelje razdražuje, već treba da ih razblažuje, za to je gledao, da sliku rečenoga neprijateljstva koliko je moguće ublaži.

Čim ju je ublažio? Ja mislim u velikoj mjeri simpatičnom ličnošću kapetana Rikova. Pošteni taj Rus, kako smo malo prije rekli, prijatelj je Poljaka; kad je Plut dao u Sopličinoj kući porobnike povezati, moli ga Rikov, neka ih pusti na slobodu, ali mu je molba uzaludna; kad Poljaci poslije strašne ove bitke dukatima hoće podmititi Rikova, neka ih pred ruskom vladom po mogućnosti brani, Rikov ne prima nikakvoga mita i veli, da će ih on i bez toga zagovarati. Poštenje i jednostavnost, otvoreno junaštvo i dobrodušnost čine Rikova najsimpatičnijom muškom ličnošću u čitavoj epopeji. U drugu ruku major je Plut najantipatičnije čeljade; on je do duše Rus, ali ne svojim rodom, već se porusio, a rodjen je Poljak. »Gori je poturica od deset Turaka«, veli naša narodna poslovica. Mickjević se dakle nije ogriješio o objektivnost prema Rusima, što je odmetnika Pluta prikazao u svoj njegovoj mrskoći. Pjesnik manje darovit od Mickjevića ne bi znao ni mogao stvoriti umiljatu figuru kapetana Rikova i tako zagladiti čarom poezije rusko-poljsko neprijateljstvo; u njega bi svi Rusi bili nalik na Pluta, a to bi bilo grdno pretjerivanje, nedostojno velikoga pjesnika.

Sve ove izbrojene milote i ljepote »gospodina Tadije« divnim načinom i u obilnoj mjeri začinjava dragocjeni humor. Toliko i takvoga humora ne ćemo naći ni u jednoj drugoj epopeji svjetskoga glasa. Ipak treba znati, da su u »gospodinu Tadiji« humorom protkane samo pojedinosti, ali djelo samo u svojoj cjelini ne može se nikako zvati humorističnim, jer prava nacijonalna epopeja ne bi smjela biti s kraja na kraj humoristična. Mickjevićev humor nije tražen, a još manje usilovan, nije gradjen na sitnim, spoljašnim sredstvima (kakva su: igra riječima, nesporazumak, quiproquo) niti ide za efektom;

njegov humor potječe iz različnih ljudskih pogrješaka ili slabosti, iz situacija, koje su se prirodnijem načinom razvile. Humorističan je n. pr. grof Horeško sa svojim risarijama, sa svojim maštanjem i čestim spominjanjem svoga boja s hajducima kod hridi Birbante-rocca; humorističan je njegov romantično-sentimentalni razgovor s Telimenom i s Tadijom o Italiji i umjetnosti u trećem pjevanju; s mnogo je humora prikazana Telimena, koja lovi mlade ljude Tadiju i grofa (za to joj i veli Asesor na str. 24. da je vješta lovica) i napokon ulovi neljubljenoga Rejenta, kojega uzima samo pod pogodbom, da se više ne oblači na poljsku, već na francusku, a siromah Rejent stoji u fraku medju gospodom ukočen, kao da je progutao štap, ne zna, kud bi s rukama! Čavrljavi Vojski počinje četiri puta pripovijedati, kako su se posvadili i pomirili Tadija Rejtan i nasovski knez, ali svaki put ga što omete, te ne može svršiti pripovijesti. S mnogo je humora prikazana i svadja medju Rejentom i Asesorom poradi njihovih pasa, isto tako i način, kako je Vojski napokon tu svadju prekinuo. Kako je milo prikazan mladi Vreća, koji ljubi Soku bez uzajmičnosti! čitatelj ga i žali i smije mu se. Nije bez humora, što Podkomorski kad hoće govoriti, bije prstima o svoju burmuticu, i to je znak drugima, da ušute i njega da slušaju. Mnogo je humora u četvrtom pjevanju, gdje Robak u krčmi s pomoću svoje burmutice navraća razgovor na stvar; sitno plemstvo, koje je oko njega, ne zna mirno govoriti i slušati, već svaki čas počinje galamiti i ne da Robaku do riječi; a kad to njemu dodija, onda im ponudi svojega ljutog burmuta, na to nastaje kihanje »kao iz prangija«, i taj pretrg njihove buke upotrebljava Robak, da im govori o svom predmetu. I u svojim poredbama zna pjesnik kašto

udariti u humoristički ton; tako u drugom pjevanju (str. 52.) gdje veli, kako su se Rejent i Asesor već uhvatili u koštac, ali na to Robak zgrabi obojicu za jake i dva put udari njihovim glavama jednom o drugu —

Kakono se s jajima radi uskrsnima;
Tad ramena raskrili poput kažiputa
I od jednom oba ih baci u dva kuta.

S humorom je izvedena u osmom pjevanju (str. 189.) poredba mlina s ljutitijem starcem, tako i poredba ruskijeh jegera s paucima, a spavaćivih porobnika s muhama (deveto pjevanje, str. 195.) i dr.

Znao bih još dosta govoriti o »panu Tadeušu«, ali za čitatelje ovoga prijevoda mislim da je dosta i ovoliko. Kad bi čovjek hotio sa svijeh strana ocijeniti i prikazati to djelo, lako bi izišla odebela knjiga. Pravo je rekao Schiller: Wenn die Könige baun, haben die Kärrner zu thun.

Kako ljudskoga djela nema bez mahne, tako se i u Mickjevićevoj epopeji nalazi njekoliko pogrješaka. Ja o njima ne ću da govorim, i to prvo, što je ovaj predgovor i onako već dosta dug, a drugo, što su to sve sitne pogrješke, kojih obični čitatelji i ne opažaju. O djelu, onako lijepom i genijalnom, kako je »pan Tadeuš«, treba čitatelj da kaže s Horacijem: sunt delicta tamen, quibus ignovisse velimus .... ubi plura nitent in carmine, non ego paucis offendar maculis.

*
* *

U ovom mojem prijevodu znam da ima nedostataka; njekoje od njih vidim i sam i osjećam, a druge će

naći vješte oči. Kolika je vjernost moguća u stihovnom i k tomu još rimovanom prijevodu, ja sam gledao, da joj se što više približim, a ne stoji do mene, da sudim, koliko mi je to nastojanje pošlo za rukom. Budi mi dopušteno ovdje izreći želju, da bi »pan Tadeuš« u ovom hrvatskom prijevodu čitatelje tako razdragavao, kako je razdragavao mene, kadgod sam ga čitao, a osobito kad sam ga prevodio.

U Zagrebu, mjeseca Listopada god. 1893.

T. Maretić.

GOSPODIN TADIJA

ILI

POSLJEDNJI POROB U LITVI.

Prvo pjevanje.

Gospodarstvo.

Povratak gospodičića. Prvi sastanak u sobici, drugi kod stola. Važni nauk Sučev o udvornosti. Politički sud Podkomorskoga o modama. Početak svadje poradi Kusova i Sokola. Žalost Vojskoga. Posljednji Vozni. Pogled na tadašnje političko stanje Litve i Europe.

Litvo, moja domajo! ti si poput zdravlja;
Što vrijediš, čovjeku tad se istom javlja,
Kad te zgubi. Danas ti čar i udes c'jeli
Vidim i opisujem, jer te srce želi.

Sveta Gospo, braniljo jasnoj Čenstohovi,
Ostrobramska sjajnice! Ti Grad štitiš novi
I vjerne mu gradjane! . . . . Po čudu si svome
Meni zdravlje vratila čedu bolesnome,
Tvojoj skrbi plačući majka preda mene,
Trepavice jedva dić mogoh umorene;
Al' od jednom pješice k tvojoj crkvi moga'
Poć za zdravlje vraćeno blagodarit Boga, —
Tako i nas vrati der na grud otadžbini! . . . .
A sad prenes' dušu mi, što se čežnjom kini,
Na brežuljke kitnaste, na polja zelena,

Što su pukla široko duž plavog Njemena;
U kraj onaj različnim žitom nakićeni,
Pozlaćeni pšenicom, ražju posrebreni;
Gdjeno ječam jantarni, heljda sn'ježna zori,
Gdje rumenju djevičkom djetelina gori, —
Sve k'o trakom — zelenom opasano to je
Medjom, po njoj koje gdje mirne kruške stoje.

Potoku na obali njegda u tom kraju
Na brežuljku oniskom, u brezovu gaju
Dvor je staj'o plemićki drven i podzidan,
Ob'jeljenim stjenama iz daleka vidan,
St'jene bjelje čine se, jer odsjevom sjaju
Od topola zelenih, koje dvor čuvaju
Od vjetrova jesenskih. — Kuća j' mala, snažna,
Prostran štagalj, a tri su pred njim stoga nažnja,
Kojima se pod krovom mjesta našlo nije.
Kraj je žitom obilan, — iz sveg vidjeti je.
Iz množine rasutih snopovskih krstova
K'o zv'jezde po okrajcih, iz mnoštva plugova
(Što za rana golema ugar-polja oru
Crnozemska, jamačno koja patre dvoru, —
Uredjeno sve je tu k'o na vrtnih greda'),
Iz sveg vidiš u kući obilja i reda.
Vrata širom otprta kažu jasno dosti,
Da je dom to dòčekljiv, mili su mu gosti.

Na dva konja u kolih mlad gospodin eno
Oko dvora s' provez'o pa pred hodnik skren'o.
On iz kola iskoči, — k vratima upràvcȇ
Sami konji potegnu, pa će griskat travce.
Dvor je pust, na hodniku dveri pritvorene,
Zasovnice po pr'jeko klinom zakačene.
Ne će putnik ü majȗr pitat sluge iti,
Već otkvači ì ȗdjȇ kuću pozdraviti.
Davno doma ne vidje, u gradu daleko
Nauke je svršio, jedva kraj im ščekʼo.
Udje, željnim očima starinske duvare

Gleda ljupko kakono znance svoje stare.
Isto vidi pokućtvo i iste tapete,
Što ih rado motrio k'o malo dijete,
Al' sve manje ì grdje sad mu učini se.
Po stjenama isti još tu portreti vise:
U svom plaštu krakovskom gle Košćuško tamo,
Drži mač objèručkê, u vis gleda samo;
Takav bješe, kadno se kleo kod oltara,
Da će mačem ìz Poljskê izgnat tri vladara
Il' sam na nj se baciti. Na poljsku obučen
Zbog slobode nestale Rejtan tugom mučen
Sjedi, noža oštricu spram grudi poteže,
Fedon i Katónovo žiće pred njim leže.
Mladić lijep, ozbiljan dalje je Jasinki,
Uza nj je nerastavni Korsak drug istinski;
Par taj na Moskòvima mrtvim stojeć mori
Žive — s praških šanaca, al' već Praga gori. —
Odmah pozna, kakono u alkov korači,
U ormaru drvenom stari sât svirаći;
Potegne mu uzicu s radošću djetinskom,
Da mazurkom Dombrovskog posvira starinskom.

Dom preleti čitavi tražeć, gdje je soba,
Gdje prožívlje prêd desêt ljeta mlado doba.
Kako udje, ustupi, oka sa stijena
Čudeći se ne smeće: tu stanuje žena!
Tko l' je to? ta oženjen stari stric mu nije,
A teti je Petrograd stanak bio prije.
Gazdarice soba je l'? Al' gle fortepiano,
Po njem' note, knjižice; sve je razbacano
Nemarno u neredu, — al' je milo tako,
Mlade to učiniše ruke svakojako!
Tu je b'jela skinuta suknja ovčas s kuke,
Na naslonu stolice radi prêobukê.
Mïrisnog su prozori puni cvïjećica:
Levkoja, geránija, astre, ljubičica.
Putnik stupi k prozoru i opet se divi:
Gdje je voćnjak zarast'o njegda u koprivi,

Tu sad stoji presjeckan vrtić putićima,
Puno po njem' anglijske trave, metve ima.
Plotić drven òkruglast (misliš, potpisa je
Zavoj) sjajnim okružen zlaticama sjaje.
Zalite su, vidi se, grede pred čas koji,
Tamo kanta limena puna vode stoji,
Ali tu baščovanka ne vidi se nidje;
Još se vrata njihaju: ovaj čas izidje
Zalupivši; — trag se još vidi od nožice
Na pijesku bèz bječvê i bez cipelice.
Na pijesku bjeljahnu k'o sn'jeg, suhu, sitnu
Trag je vidan, al' je slab; — u potrku hitnu
Dovit ćeš se, dà njekô nožicama biće
Utisnu ga, koje se jedva zemlje tiče.

Dugo je pri prozoru misleć, gledajući
Staj'o putnik ȉ mirȉs cv'jeća udišući.
Nagnuvši se obrazom nad ljubicu cv'jeće
Ljubopitne poglede na stazice meće
Pa ih opet k trazima onim sitnim svodi,
O njih misli, — čiji su, hoće da pogodi.
Oči svrati slučajno: uz tarabe eno
Stoji mlada djevojka.... B'jelo ruho njeno
Tek do grudi osmuglo tijelo joj krije,
A pleći i labudni vrat joj pokrit nije.
(Tako rano Litvinka hodit običava,
Al' takve je ne vidja nikad muška glava.)
Premda nitko ne gleda, na njedrima slaže
Ruke te ih haljini zaklanjat pomaže.
Glava nema vitica, nego kovrčice,
U bijele štono su skrite mahunice, —
Nakit glavi čudesan: na suncu svijeti
K'o vijenac, što no je oko glava sveti'.
Lice joj se ne vidje, njim gledaše polje,
Njekog okom tražaše u daljini, dolje;
Već ga vidi, dlanima pljesne, nasmija se,
Od taraba kao ptić b'jeli vinula se,
Prhne preko cvijeća i plotića svije';

Daskom o zid uprtom kroz prozor se, prije
No se putnik osjeti, sjajna lica vine
Brza, laka, tihana poput mjesečine.
Pjevka, suknju prihvati i k zrcalu skače, —
Tad mladića opazi, suknja joj omàče
Na pod; od strâ, od čuda bl'jedo lice dobi,
A putniku obraze rumen žarka probi
K'o oblaku, kada se s ranom zorom skobi.
Stidan mladić pokrije oči pa zažmuri:
Pit'o bi i rek'o što, pokloni se curi
I ustupi na stranu. Ona cikne ljuto
Nejasno k'o čedance, u snu prepadnuto.
Putnik splašen pogleda, — al' nje više nije,
Smeten ode i čuje, da mu srce bije
Glasno; ne zna, bi li se čudnom radovao
Susretu il' smijao, il' se u stid dao.

Ali sluge opaze iz majura tada,
Da se pred dvor dovez'o nov gost njeki sada.
Vode konje u staju; s'jena, zobi k tomu
Dost' im stave, kako jest u čestitu domu,
Jer Sudija držao nije modu novu
I sl'o konje gostove u krčmu k Židòvu.
Nema sluga nà pozdrâv, al' ne misli, druže,
Da u domu Sučevu sluge loše služe,
Pana Vojskog čekaju, dok se preobuče,
Koji sada večeru sprema iza kuće.
On je panu zamjenik i on goste prima,
Kad pan nije kod kuće, zabavlja se s njima.
(Rodjak panov dalek je, kućni prijak bio).
Spaziv gosta nà majûr ukrade se ti'o,
Jer u plaštu pudernom ne može iziti,
Brže bolje nedjeljno ruho na se hiti
Priredjeno od jutra, jer od jutra mog'o
Znat je, da će s gostiju večerati mnogo.

Iz daleka putnika pan prepozna Vojski,
Ruke širi, s cikom ga grli, ljubi svojski.

Počnu onaj razgovor brzi, mjȅšovitî,
Kad u kratke, smetene r'ječi s' hoće zbiti
Zgode mnogih godina; pričat, pitat hrle,
Kliču oba, uzdišu i opet se grle.
Kad pan Vojski dosta se napitao veće,
Tad će zgode napokon dana tog da reče.

»Dobro ti se, Tadija«, (tako s' mladić zvaše,
Ime mu Košćȕškovo pri porodu daše
Na spomen, jer ȕz vôjnu njegovu se rodi):
»Dobro ti se, Tadija, danas vratit zgodi,
Kad imamo u kući mnoštvo gospodjica.
Oženiti skoro te želja tvog je strica:
Imaš što i birati. Društvo oveliko
Na sud se zbog granica dánâ njekoliko
U nas kupi, kako će s grofom inat dići
Stari naš, a sjutra će sam grof k nama stići.
S kćerima i ženom već Podkomorski tu je,
A momčad je u šumi, tamo popucuje;
Što je staro, s ženama žetvu razglediva
Pod šumom i jamačno mladež iščekiva. —
Ako hoćeš, podjimo, sastat ćemo nama'
Strika s Podkomórstvom svim, s vr'jednim gospodjama«.

Prema šumi Vojski pan novog vodi gosta,
Ni putem se ne mogu načavrljat dosta.
Već se sunce nà dônje neba spušta kraje,
Slabije, al' na šire nego ob dan sjaje,
Sve se zacrvȅnjelo kao obraz zdravi
Gospodara, kadano poljski rad opravi
Te se vraća počinku. Veće na vrh luga
Sjajno kolo silazi, i maglena pruga
Vrške veće drveća s granjem obavija,
Šumu c'jelu svezuje i u jedno zbija.
Crnila se dubrava k'o golemi dvori,
Sunce j' nad njom crveno, kao krov da gori.
Za tim zadje napokon kroz granje drveća
Blisnuv k'o kroz otvore kapaka svijȅća;

Tad ga nesta .... Srpovi, što po žitu vrlo,
Zveče, k tomu grabulje, koje zgrću hrlo, —
Sve to stane, umukne. Sudac hoće tako,
Da se s danom na polju svrši djelo svako.
»Zna gospodar svijeta, dokle radit treba;
Sunce, njegov poslenik, kada ode s neba,
Tad je doba rataru vraćati se s polja« —
Pan bi Sudac znao reć', a Sučeva volja
Ekonomu poštenom k'o svetinja bješe.
Baš u kola stogove tovarit začeše,
Al' će sada k žitnici nȁ pô puna poći,
Voli se neobičnoj raduju lakoći.

Baš se društvo veselo, ali ne bez reda,
C'jelo vraća iz šume. Mala djeca s pr'jeda
S nastojnikom. Sudija s Podkomorskom skupa
Ide, — s kraja njezin muž medju kćerma stupa,
Iza starih djevojke, momčad uz njih s boka;
Djevojke pred momcima idu zȁ pô kroka
(Tako traži uljudnost). Nitko ne besjedi
Tu o redu nit tko tu ljude, dame redi,
Već svatko i nehote za poredak mari,
Jer pan Sudac drži se običaja stari',
Te ne pušta nikada, da tko čast ne dava,
Koju traži drugog rod, vijek, služba, glava.
»To je dika — veljaše — kućam, narodima,
A kad toga nestane, već je i kraj njima«.
Tako na red svikoše sluge ȉ kućâni;
Pa i došljak (bio rod, bio čovjek strani)
Kad bi k Sucu zašao, do skora je lako
Prim'o kućni običaj, kojim diše sva'ko.

Nije dugo s Tadijom stric se pòzdravljao,
Ruku j' s dostojanstvom mu na poljubac dao,
A onda u čelo ga od srca cjelún'o,
Premda radi gostiju s njim ne zbori puno,
Al' rukavom kontuša utrv brzo s lica
Suze kaže, koliko drag mu je Tadijca.

Iz polja se, iz šume, s pašnjaka, s livada
Iza gospodara sve kući vraća sada.
Tu se ovce trpaju, oblak praha prave
Niz ulicu blejeći, — tu tirolske krave
S žutomjednim klepkama spore kroke čine, —
Tamo konji ržući trče s koševine:
Sve to hrli k bȕnâru, na kojemu škripa
Drven djeram ȉ vodu u korita sipa.

Sudac premda umoran, premda je sred gosti,
Opet važne gazdinske sjeti se dužnosti
Te sam podje k bȕnâru. U veče zȁ nâgo
Vidi gazda najbolje, kako stoji blago.
Sudac nigda ne pušta slugam nadgled ovi,
Jer on zna, da gazdino oko konja tovi.

Vozni Protaz ì Vôjskî nješto jetko zbore
U trijemu (sv'jeće im u rukama gore),
Jer dok Vojskog ne bješe, kradom Vozni nama'
Dâ stolove iz kuće iznest s jestvinama
I što prije namjestit sred stare gradine,
Kojoj još se pod šumom vide razvaline.
Što prijenos znači taj? Pan se Vojski ljuti,
Suca pita, Sudac se čudi, ali šuti;
Svršeno je, — ne može već mijenjat ništa,
Pozvat dâ i otpratit goste do gradišta.
Putem Vozni Sudiji ne presta tumačit,
Za što mu je odredbu iš'o preinačit:
Za tolike gostove i za tako vr'jedne
Nema sobe u kući prostrane ni jedne;
U kuli je velik tr'jem, ništ' ne fali njemu,
Svod je čitav, — jedan zid reži dašto tr'jemu,
Bez stakla su prozori, — al' to j' ljeti šala;
Slugam bliskost podruma zgoda je ne mala....
Tako zbori škiljeći; al' mu vid odaje,
Da mu preči razlozi u srcu se taje.

Dv'je tisuće koraka grad je iza dvora
Staj'o krasno gradjeni, golemih prostora,
Vlasništvom se stari rod Horeškovski slavi;
Za državnih nemira vlasnik mu zaglavi.
Dobra sva sekvestrima zatrta su vladnim,
Osudama sudbenim, nadgledanjem jadnim;
Čest dobiju daleki po ml'jeku rodjaci,
Rukodávcem napokon zapadnu ostaci.
Grada nitko ne uze, jer mu trošit mnogo
Na uzdržaj od šlahte nitko nije mog'o.
Ali susjed obližnji mladi grof bogati,
Daljni rod Horèškima, kad se s puta vrati
I izbavi tutorstva, — odmah njega snadje
Ljubav k zidom govoreć, da su gotske gradje,
Prem je Sudac u spisih dokaz nalazio,
Da je majstor Vilnjanin, a ne Gotin bio.
Grofu grad se prohtjedne, kad na jednom isto
Htjedne se i Sudiji, — za što? ne znaš čisto.
Zemstvo primi parnicu, a sud za njim glavni,
Senat, zemstvo iznova, pa stol gubernalni;
Iza silnih ukaza, troškova zaludu
Sva se opet k medjašnom stvar povrati sudu.

Vozni pravo veljaše, u trijemu stati
I palestra da će moć' i gosti pozvati.
Kao refektòrija tr'jem je velik; svod je
Pupčasti na stupima, a kamenjem pod je
Posut; nisu kićeni, al' su čisti zidi.
Jelenske i srneće roge oko vidi
Naokolo s natpisi, gdje je, kad je koji
Lov ulovljen; — urezan svakog lovca stoji
Grb do grba ì ime lovca uza nj piše;
Grb Horèška: Pol-jarac sja na svodu više.

Gosti redom udjoše i stadoše kolom.
Podkomorskom začelje dadoše za stolom;
Treba, da mu zbòg ljêtâ, službe tu čast dadu.
On idući klanja se damam, staru, mladu.

S Bernardincem Sudija za njim dalje kreće,
Bernardinac latinsku molitvicu reče.
Vodku dadu muškinju, — za tim svi su sjeli
I litavsku hladnicu šuteć brzo jeli.

Pan Tadeuš, premda mlad, al' jer gostom dodje,
Do pana domaćina sjede ùz gospodje.
Med njim i med Sudijom jošte jedno osta
Prazno mjesto, njekoga kanda čeka gosta.
Na to mjesto pòglêdâ i na vrata striko,
Kao da je sigurno njekoga očík'o.
Stričev pogled Tadija k vratima sprovadja
I s njim opet na mjesto prazno oči svadja.
Čudno! oko Tadije sjedi djeva mnogo,
Gledat bi ih kraljević bez zazora mog'o;
Sve su roda odlična, mlada j', krasna svaka,
Al' on gleda onamo, gdje nij' djevojaka.
Ono mjesto tajna je; mladež tajne ljubi.
Rasut s krasnom susjedom malo r'ječi gubi
S kćercom pan-Podkòmôrskôg; ne mijenja pače
On tanjura njezinih ni čašu natače;
Gospodjica udvornim r'ječma ne zabavlja,
Pr'jestolnički odgoj mu da se otud javlja.
Samo prazno draži ga mjesto, — al' ne više
Prazno, jer ga njegove misli popuniše.
Po tom mjestu plete se domisli tisuću,
K'o kad lukom žabice za kišom skakuću.
Lik se jedan ponavlja iz njih k'o na suncu
Čelo l'jera jezernog vodi na vrhuncu.

Dodje treća jestvina. Podkomorski tade
Kaplju vina u čašu kćeri Ruži dade,
Mladjoj opet krastavce u tanjuru pruži
Veleć: »starac nevješti treba da vas služi,
Gospodične kćerčice«. Tad od stola skoče
Momci njeki, dvoriti gospodične hoće.
Iz prijeka Sudija gledne Tadeuša,
Onda malo popravi rukave kontuša,

Reče naliv ugrina: »sad po novoj modi
U grad stolni mladež nam na nauke hodi,
Nit se starci protive, u knjižnoj nauci
Od njih više dà znajû sini i unuci.
Al' opažam svaki dan: mladež ima štetu,
Što ne uči, kako se živi u svijètu.
Njegda j' dvore šlahćić mlad panske polazio;
Ja sam dvoran Vojvode deset ljeta bio, —
Otac pan-Podkòmôrskôg Vojvoda je bio.
(Tada stisne koljena Podkomorskom ti'o).
Kako treba državi služit, svjetov'o me,
Dok ne postah čovjekom, brinuo se mnome;
Moj dom svagda štovati pamet će mu s toga,
Ja za dušu njegovu svak dan molim Boga.
Što se ne okòristih kao drugi bolje
Boravkom na dvoru mu, već sad orem polje,
Dok su drugi vredniji pažnje Vojvodine
Do najviših doprli služba otadžbine, —
Bar se tim okòristih, da ne će u domu
Nitko mi prebaciti, da se prema komu
Učtivo i udvorno ne vladam. Izreći
Smijem: nije udvornost lasno brzo steći.
Nije lasno, jer joj kraj nije: vješto znati
Klecnut nogom ì ljupko svakog pozdravljati.
To je modna udvornost, mislim trgovačka,
Ne udvornost plemićka ni stara poljačka.
Svakom patri udvornost, al' svakom inako;
Udvornost je, ljubiš li djecu, — isto tako
Pazi l' muž pred ljudima ženu, gazda sluge:
U svem tom je udvornost, svaka vrste druge,
Treba dugo učiti, da se ne pometaš
I da s dužnom svakoga udvornošću sretaš.
I stari su učili; — razgovor u Pánâ
Istorija živa je poljskih bio strana,
A plemićki pov'jest je zavičaja biv'o.
Otuda se plemić brat lasno dovinjiv'o,
Da ga svatko poštuje i svatko poznaje,
Te je pomno čuvao dobre običaje.

Danas nikog ne pitaj: tko? što? tko ga rodi?
Tko mu drug? što posao? Svak, kud hoće, hodi
Osim vladin uhoda i kog rdja bije.
Kako vonj'o novaca Vespasijan nije,
Nit iz čije ruke je, otkle l', nije pita';
Tako se za vladanje, za rod sad ne pita,
Tek da čovjek znatan je, da mu s' biljeg vidi....
Prijatelje cijene kao novce Židi«.

Sudac redom pogleda goste, kad to reče,
Jer premda mu lijepo, mudro riječ teče,
Ipak zna, nestrpljiva da je mladež sada
I najljepši govor dug da joj je dosada;
Al' svi Suca slušahu sa šutnjom dubokom.
Kanda on Podkòmôrskôg za svjet pita okom,
Ovaj r'ječi pohvalom nije pretrgav'o,
Već je čestim klimanjem glave odobrav'o.
Sudac šuti, a on još klima; — Sudac tad će
Vrč mu nalit, k tomu još svoju kupu, pa će
Dalje reći: »Udvornost ima truda svoji',
Kad tko uči štovati, kako se dostòjî
Tudja ljeta, njegov rod, vladanje, vrlìne;
Tako odmah svojoj se vr'jednosti dovine
K'o na vagi, — hoćemo l' svoju težu znati,
Na protivnoj njetko nam mora zdjeli stati.
Njegovat vam, gospodo, udvornost je nužno,
Koju spolu krasnome momaštvo je dužno,
Osobito ako dom znatan, s blaga dosti
Odgovara prirodnom čaru, izvrsnosti.
K afektima to je put, divno sjedinjenje
Kûćâ tako nastaje, — to je starih mn'jenje.
A za tijem«....K Tadiji Sudac pan obrati
Naglo glavu te će ga oštro pògledati;
Sad će doći zaključak — otud možeš znati.

Podkomorski po zlatnoj burmutici bije
Te će reći: »Suče moj, gore bješe prije!
Možda i nas starijeh moda već se prima,

Il' je mladež pobolja, al' zla manje ima.
Ah sjećam se vremena, kadno francuska je
Moda došla prvi put do naše domájê!
Kadno k nama bahnuše iz tudjinskih kraja
Mladi stranci čoporom gorim od Nogajâ;
Odmetahu ì Boga i vjeru očinsku,
Običaje, uredbe i nošnju starinsku.
Jadno bješe gledati golobradce bl'jede,
Kako kroz nos, à čêsto bez nosa besjede,
Gdje brošure raznose i řazne gazete,
Nove vjere javljaju, prava, toalete.
Nad pametma roj je taj veljom vlad'o silom,
Jer kad ljude hoće se kaznit Bogu milom,
Uzme um im najprije. Tko mudar bijaše,
Suprotiti kicošem taj se ne smijaše;
Kao kuge prepade čitav ih se narod,
Jer u sebi ćućaše već bolesti zarod,
Pomodnjake psova svak, al' ih sl'jedit zače
Svak i vjeru m'jenjati, jezik, prava, hlače:
Maškarada bješe to i pokladno vrenje.
Za kojim je im'o doć dug post — podjarmljenje!

»Premda malen bijah još, al se sjećam bome,
Kad u kraju ošmjanskom k ocu dodje mome
Jedared pan Podčašić u francuskih koli',
Koji prvi u Litvi francustvo zavoli.
Za njime se čeljad sva k'o za škanjcem sjati
Onoj kući zavideć, kojoj se pred vrati
Dvokolica ustavi Podčašića pana
Francuskijem jezikom »kariola« zvana:
Ne lakaji, nego dva u košu su štenca,
A na boku mršavog gle k'o daska N'jemca
Nogu dugih tankijeh k'o hmeljeve grane,
U bječvama, crevlje mu srebrom zakopčane,
Pèruka mu svezana s kikom poput m'jeha;
Stari na ta kola su pucali od sm'jeha,
A kmeti se križahu veleć: vrag mletački
Po svijetu voza se u kolih njemački'.

Bilo b' dugo slikati Podčašića vama,
Majmunom il' papigom činio se nama
S veljom svojom pèrukôm, koju rado s runom
Poredjaše zlatnim on, a mi sa koltunom.
Tko je tada ì drž'o poljsko ruho l'jepo,
Ljepšim nego majmunstvo tudje mode sl'jepo,
Muč'o je, jer mladež bi zjala: o zlu radi
Taj kulturi, napretku, taj izdaju gradi!
U takvoj se predsudâ nalažasmo vladi!

»Podčašić nam objavi, da nas reformirat
Hoće, ustav dati nam te nas kultivirat.
Kaza, da Francuzi su njeki zborom slavni
Našli novu misao: svi su ljudi ravni.
Premda zakon gospodnji to odavno kaže
I s ambona premda to svaki pop razlaže,
Nauk star, tek da ga je čeljad vršit htjela!
Al' sljepota narod je takva obuzela,
Da vjerov'o prastarim nije stvarma sv'jeta,
Nije l' o njih pisala francuska gazeta.
Uze ravnjak Podčašić tituo markiza,
A tituli dolaze, zna se, iz Pariza;
Tad u modi bijaše tituo markiza.
A kad druga nastade moda s godinama,
Tituo demòkrata uze markiz nama';
Kad se moda prom'jeni pod Napoleónom,
Iz Pariza vrati se demokrat baronom.
Možda s novim m'jenama (dulje živ da j' ost'o)
Iz barona opet bi demokratom post'o;
Jer se Pariz ponosi, što je brz u modi,
A što Francuz izmisli, to Poljaku godi.

»Hvala Bogu, ako sad mladež u tudjinu
Ide, al' ne putuje po odjeću finu;
I ne traži po robi štamparskoj zakona,
Po kavanah pariških zbor ne uči ona,
Jer sad brzi pametni Napoleon vlada,
Te čavrljat nema se modu tražit kada.

Sad oružje zvekeće, a nam' starim grudi
Rastu, što su opet svud slavni poljski ljudi.
Sad je slava, do mala i država bit će,
Jer slobode rado struk iz lovora niče!
Samo to je žalosno, što vrijeme teče
U neradu nama sad, — a oni dalečе!
Tako r'jetke novosti, a tako čȅkâne! —
— Čujem, oče, Robače, (Bernardincu šane)
Da iz preko Njemena vijesti imadeš;
Možda što i o našoj vojsci reći znadeš? —
»Ne znam ništa«, Robak mu neatno odvrati,
(Vidi se, da nerado taj razgovor prati),
»Mrzi me polìtika; — u listima, koje
Iz Varšave dobivam, bernardinskog stoje
Stvari reda; — što ću vam o tom pričat priču,
Kad se ljudi svjetovnih posli tî ne tiču?«

Reče to i med goste na stranu pogledi,
Gdjeno Moskov uz druge satnik Rikov sjedi,
Stari vojnik nastanjen u bližnjemu selu,
I njeg Sudac udvorno pozvao je k jelu.
Rikov tečno jedjaše malo govoreći,
Al' će na r'ječ »Varšava« glavu dignuv reći:
»Pane moj Podkòmôrskî, mnogo vam se bome
O Varšavi hoće znat, Bonapartu k tome!
E domaja! znadem ja poljski, špijun nisam,
Riječ tu razumijem te osjećam i sam.
Vi Poljaci, a ja Rus; sad nam bojak nije,
Već primirje, za to se skupa jede, pije.
Rus s Francuzom na straži često mirno zbori,
Vodku pije, ȁ na glâs »ura!« pucanj ori.
Rusi kažu: tko nam drag, biti smo ga radi;
K'o po bundi druga bij, k'o po duši gladi.
Ja vam velim: bit će rat. Prekjuče k majoru
Plutu štabski adjutant dodje, da u oru
Spremni na marš budemo. Poć ćemo na Turka
Il' Francuza.... Bonapart — to mi je figurka!
Sad nam bez Suvòrova jada može dati.

Naša momčad veljaše, u francuskoj rati
Da je čar'o Bonapart, ali čarat poče
I Suvòrov, tako se dvoji čari sroče.
Nestade ga ȉz boja jednoć; Francuz netom
Stvorio se lisicom, al' Suvòrov psetom.
Na to mačkom Bonapart stvori se i grebe
Nokti, a Suvòrov se pretvori u ždrebe.
Paz'te jade napokon, što Francuza dese« ....
Rikov presta i jede. Četvrto s' donese
Jelo, — kad li pobočna vrata otvore se.

Udje ženska med goste prikladna i mlada.
Na brz njezin dolazak svačij pogled pada,
Na stas, l'jepost, nakit njen. Svi je pozdravljaju;
Osim Tade vidi se da je svi poznaju.
Krasna put joj osmugla, grudi vrlo mile,
U ruhu je od teške ružičaste svile;
Izrezana njedra su, kratki su rukavi,
Od čipaka jȁka je; — hlad lepezom pravi
(Samo porad zabave, jer vrućine nije);
Pozlaćena lepeza guste iskre sije.
U vitice kosa se svija òkruglaste,
A po njih se pantljike pletu ružičaste;
K'o u repu kometnom zv'jezda — briljant plama
Kao skrit od očiju medju pantljikama.
Gala, s jednom riječi! Šapće se: za selo,
Za dan radni prekrasno to je odijèlo!
Kratka j' suknja, ne vidiš ipak njenih nona,
Jer protrča, vinu se vrlo hitro ona,
Kako djeca sakrita na tri kralja čine,
Da se lutka zȁ lutkôm u jaslicah vine.
Trčeć gostom nȁ pozdrâv lako klima glavom,
Hoće sjesti nà prâznôm svome mjestu pravom, —
Ali dȁ! kad stolica ne bijaše dosti,
Te na klupe četiri sjede redom gosti.
Rušit red il' prèskoknut klupu: druge nije,
Al' se vješto protisne medju klupe dvije,
Pa k'o kugla biljarska otvori si prolom

Te se medju gostima odvalja i stolom.
Našeg momka dotakne leteć tijem putom,
Jer o noge nječije zadjela se skutom,
Pa se malo oklizne i u ovoj smeći
Ona panu Tadiji primila se plèćî.
Isprіča se udvorno i na mjesto sjede
Medju njim i Sudijom, al' ne će da jede,
Samo maše lepezom, sad se igra drškom,
Sad brabantske popravlja čipke, što se vrškom
Jàkê nižu, — rukom sad lakom gladi vlase
I svijetle pantljike, što joj glavu krase.

Razgovor na četiri tako časka presta,
Kad li žubor započe stolu s donjeg mjesta,
S prva tih, a po malo biva sve to veći:
O današnjoj lovačkoj muški zbore sreći.
Rejent sad i Asesor ljuto prepiru se
Sve glasnije ì jače porad hrta Kuse;
Komu Rejent diči se, da je goso mio
I on veli: Kuso je zeca uhvatio,
Njega ljuti Asesor, jer to ne priznaje,
Već Sokolu hvalu tu (svomu hrtu) daje.
Za mnijenje pitani drugi se ne slažu,
Jedni: Soko uhvati, — drugi: Kuso — kažu,
Njekoji, jer vidješe, njeki, jer stvar znaju....
Sudac novoj susjedi na drugome kraju
U po glasa prozbori: »Što sjedosmo, prosti,
Nismo mogli večeru odgadjat zbog gosti,
Jer od mnogog hoda su ogladnjeli veće;
Za te mišljah, k večeri da te biti ne će«.
Uz vrč puni Sudija s Podkomorskim tade
O poslima šaptati političkim stade.

Dok se tako gornji stô i donji zabavlja,
Na neznanku Tadija poglede upravlja.
Kako je pogodio pravo — tad se sjeti,
Tko li ima sjedalo prazno zauzeti.
Rumen lica obli mu, srca lupa stoji

*

Odgonetljaj vidjevši domišljaja svoji'.
Mjesto dakle zakle zadobi uza nj to čeljade
Krasno, koje ugleda već pod veče Tade!
Kako je obučena, sad mu s' čini veća,
A od'jelo čovjeka sad manji, sad veća.
Zlatne boje kosicu kratku spazi pridje,
A sad duge spletove gavranaste vidje.
Tom su zrake sunčeve uzrok — misli dašto,
Jer pri sunca zahodu crveni se svašto.
Lica tad joj ne spazi, jer u tren odlèće,
Al' se mis'o uz krasno lice rado kreće;
Da su oči crne joj, o tom sumnj'o nije,
Lice b'jelo, usnice kao višnje dvije.
Slične oči, obraze, usta i ta ima,
Al' bi mogla razlika biti u ljetima:
Baščovanka djevojče činila se Tadi,
A ta bit će gospodja ljeta već ne mladi'.
Ali mladež ne traži krsni list nikako
Pri ljepoti; mladcu je mlado žensko svako,
Momku svaka lijepa vrsnicom se čini,
Svoju dragu djevicom drži svak nevini.

Premda blizu dvadeset ljeta već je Tadu
Te od mlada ù Vilni živje veljem gradu,
Ipak je pod nadzorom sveštenika staj'o,
Taj ga starim tvrdim je načinom odgaj'o.
U zavičaj dònese Tade za to isto
Dušu vedru, živahnu mis'o, srce čisto,
Ali i plahòvânje takodjer mu godi.
Slatkoj — dugo branjenoj — seoskoj slobodi
Sav se predat — davno već to je mišlju obr'o.
Da je mlad, svjež, prikladan osjeć'o je dobro;
Zdravlje, jakost od roda baštinjaše svoga,
On se zvaše Soplica, a svi roda toga
Zna se da su ljudine krupne, jake, čile,
Svi vojnici, à knjige manje su im mile.

Tadija se òd stârîh svojih nȅ odrodî:
Konja jaše junački, pješke ljudski hodi.
Tup ne bješe, ali je knjige slabo znao,
Premda stric na odgoj mu nije tvrdovao;
Pucat, sabljom mahati većma mu se mili,
Znade, da su ȕ vôjsku dat ga namislili,
Želja ta u očinoj stoji ȍporuci,
Još k'o djak zanosio za bubnja se zvuci.
Al' stric naglo namjere stare prȍmijenî,
Pa ga pozva, dà dôdjê, za tim da se ženi,
Gospodarstva primi se; pa mu za početak
Dat dobarce obeća, potlje sav imetak.

Izvrštine Tadine sve te na se mame
Sada pogled susjede, oštra oka dame.
Omjeri mu očima prikladnost, visìnu,
Jakost u ramènima, prsiju širìnu,
I obraz mu ogleda, iz kog svakog hipa,
Kad se sretnu očima, rumen mu se sipa,
Jer u njemu prve već plašljivosti nije,
Gleda okom smjelijem, iz kog oganj bije;
Al' i ona zažagri, te oči četvore
K'o svijeće adventske naprema se gore.

Prva ona francuski s njim govorit podje;
Ta iz grada, ìz školê pan Tadija dodje;
Novih knjiga, pisaca pita za obilje,
Tadija odgovàra, ona pita dilje.
Potlje počne razgovor ona o slikarstvu,
O plesu, o muzici, pače o kiparstvu;
Knjige ona jednako k'o kist, note znade,
Te od znanja tolikog skameni se Tade!
Podsmijeha boji se njenog te sve jače
On zapleće jezikom k'o pred učom djače.
Ali srećom učitelj pun je ljubaznosti:
Zgodi ona Tadine uzrok smetenosti,
Svrati govor na lakše, manje mudre stvari:
S kakvom čamom, brigom se na selu živari,

O diobi vremena, kako l' treba radit,
Da možemo s radošću život svoj zasladit.
On odvraća smjelije, — govor dalje teče,
Za pô ure bili su na domaću veće.
Šale jedno i drugo male, inat pravi,
Dok tri krušne grudice ona preda nj stavi:
Izbor troje čeljadi; — on prvu izbere,
Obje pan-Podkòmôrskôg namršte se kćere;
Susjeda se nasmija, ali tajnu skriva,
Najsretnija grudica kog li označiva.

Drukčija je zabava drugog kraja stola:
Buknuvši iznèbuha pristaše Sokòla
Nemilo na Kusinu stranku udariše.
U toj svadji ne jedu zadnjih jela više,
Nego stojeć ì pijûć tamo viče svaki,
A najgore Rejent pan k'o tetrijeb kaki.
Kada poče, prekinut ne može ga niko;
Svoj je govor gestima vrlo vješto slik'o.
(Njegda bješe odvjetnik pan Rejent Bolèsta,
Prodikačem zvahu ga zbog silnih mu gesta).
Ruke spusti na boke, onda lakte pregnu
Pod ramèn'ma noktaste prste tad protegnu —
Na uzici dva je psa tako prikaziv'o.
Govor svrši: »Hrte — fuk! u tren isti živo
Pustiv ja i Asesor, k'o na dvocijevci
Kad od prsta jednoga šklocnu u tren p'jevci;
Fuk! psi, a k'o žica zec poljem, za njim hrti.
(Veleć to nad trpezom rukom tad zavrti
I prstima pokaže divnu trku pseću),
Za njim psi, i òd šumê već dobrano skreću,
Soko brz, al' smušen pas naprijed poteg'o
I pretek'o Kusa mog, što bi prst doseg'o.
Ja već vidjeh: falit će! Skok! varava hulja
Sivi zeko u polje, — za njim pasa rulja;
Sivko rulju osjetiv svu za sobom skupa
Skoči desno s premetom, za njim pseta glupa;
U dva skoka na l'jevo djipi zec, — polètê

Psi za njime na l'jevo; zec u šumu skrete,
A Kuso čap!!« — Rejent pan kako nagnut staja
Iznad stola, s prstima sve do drugog kraja
Zatrči se vičući. — »Čap!« zagluši Tada,
Te se od tog prepadne glasa iz nenada
Malo on i susjeda; nehotice glave
Odmaknu, kad bjehu baš sred besjede prave,
K'o kad vjetar razdvoji na visini drva
Dva vrhunca združena; pod stolom im mrva
Bjehu ruke prĕblîzu, pa ih sad povuku,
I dva lica rumenju jednom se obuku.

»Istina je, Rejente« — oglasi se Tade,
(Jer on svoju smetenost ne će da odade),
»Da je Kuso lijep hrt, samo lovac je li....«
— »Lovac, — krikne Rejent pan, — moj pas omiljeli,
Pa da lovac ne bude?!«.... Na to Tade stane
Radovat se, što je pas tako l'jep bez mane;
Žali, što ga iz šume iduć spazi kasno,
Te ne mognu spoznat mu sve vrline jasno.

Tad Asesor zadršće, vrč iz ruke sruši,
K'o zmaj hoće očima Tadu da probuši.
Od Rejenta slabijeg on bijaše glasa,
Tromiji, mršaviji i manjega stâsa,
Al' reduta, sejmik, bal strahotu mu znahu:
Jezik mu je žaoka — ljudi govorahu.
Tako umne dosjetke znaše sačinjavat,
Da bi u kalèndâr se mogle preštampavat,
A sve oštre, pakosne. Njegda j' imuć bio,
Al' je spisk'o očinstvo pa i bratov dio
Na veliko živeći, a državnu sade
Službu primi, okoliš da bar za njeg znade.
Vatren lovac bio je, već zabave radi,
K tomu glasom trubnijem, hajkom on se sladi,
Jer se pri tom mladjahnih svojih sjeća ljeta,
Dok je im'o str'jelaca i na glasu pseta;
U svoj sada psarnici dva još hrta ima,

Pa i od tih jednomu slava se uzima!
Prikuči se ì gladêć zaliske si lako
S punim jeda pods'mjehom prozbori ovako:
»Što bez službe plemić je, to je hrt bez repa,
Hrtu rep u trčanju pomoć je lijèpa,
A ti držiš kusatost dokazom vrlini, —
Al' je važno, gospodji što se teti čini.
Telimeni gospodji stan je pr'jestolnica,
Tek od skora gleda je naša okolica,
Al' je ona vještija lovu no mladići,
Jer s ljetima nauka istom znade prići«.

Takvim gromom ošinut iz nenada Tade
Usta smeten, dobar čas ništa reć ne znade,
Protivnika samo svog gleda pun ljutine....
U tom pan Podkòmôrskî srećom dvaput ki'ne;
»Vivat!« — viknu, a on se klanja na sve strane
Burmuticu polako prsti tuckat stane;
Od zlata je, optok je sav u briljantima,
Stanislava kralja lik po sredini ima.
Burmuticu ocu mu tu je sam kralj dao,
A po ocu dostojno sin je čuvat znao.
Kad je po njoj kucao, znak je: hoće zborit;
Svak bi ćut'o ne smijuć usta tad otvorit.
»Plemenita gospodo, — reče, — braćo, druzi,
Lovačko su sudište samo polja s luzi!
Takve posle kod kuće ja ne presudjivam,
Za to našu sjednicu za sjutra sazivam.
Sada stranke neka se kane puste graje;
Vozni! Sjutra na polju sve u redu da je.
I grof sjutra s lovcima svojima će doći.
S nama i ti, susjede, Suče, hoćeš poći;
Gospodjice, gospodje, gospu Telimenu
Molim, da na slavan lov sjutra s nama krenu.
I Vojski se takodjer valja da pridruži«.
To veleći starome burmuticu pruži.

Vojski gle med lovcima baš pri uglu sjedi,
Sluša, žmiri očima, ništa ne besjedi,
Premda mladež često ga pita, što on mnije,
Jer vještaka lovačkog od njeg većeg nije.
Šuteć čupak mèd prsti zamišljeni Vojski
Dugo drži, napokon šmrkne, — tada svojski
Kihne, da je soba sva zagrmila ehom,
Glavom klima ì kâžê s gorkim podsmijehom:
»Oh u čudo, u žalost to me starca goni!
Što bi o tom kazali stari lovci oni
Videć plemsvo toliko i tolike pane
Porad repa hrtova tako pobrkane!
Da oživi stari nam Rejtan, što bi rek'o?
Lahovićki u grob svoj opet bi potek'o!
Što bi rek'o vojvoda Nješolovski stari,
U kog na svijètu su najbolji ogari?
Dvje sta drži str'jelaca po načinu panskom
I sto kola mreža on u svom voročanskom
Ima gradu; — nikuda odavna se veće
Ne da k'o ni kaludjer, nikom u lov neće;
Sam je Bjelopetrović uzalud ga zvao!
Jer na lovu što bi on vašem radit znao?
Ala slave lijepe, da pan taki hodi
Sive lovit zečeve po današnjoj modi!
»»Medvjed, vuk, los ì vepar zv'jerje plemićko je««
Tako str'jelci ù doba govorahu moje;
A što nema noktiju, koljača, rogova,
Nosiocem, slugama bješe predmet lova.
Pušku nigda primale nisu ruke pana,
Koja sačmom bijaše sitnom okaljana!
Držani su dašto psi, jer kad s lova doma
Išlo se, tad znao bi smuknut zec siroma'
Ispod konja, pa bi pse pustit za njim znali
Za zabavu, još bi se natisnuli mali
Dečki jašuć ždrepčiće; jedva na um pade
Roditeljma gledat to, nekmol' da se svade!
Za to ja Podkòmôrskôg molim se svjetlosti,
Da odreče poziv svoj i nek mi oprosti,

Što na takav ići lov nikako ne mògu
Nit ću svoju ikada na nj ja stavit nogu!
Ja Hrečèha zovem se, a od kralja Leha
Nije zece lovio ni jedan Hrečèha!«

Na te r'ječi mladež se grohotom nasmije.
Dignu se; Podkòmôrskî podje ponajprije,
Treba da mu zbòg ljêtâ, službe tu čast dadu,
A on iduć klanja se damam, staru, mladu;
S Bernardincem Sudija za njim ide, — tade
Kod praga Podkòmôrskôj Sudac ruku dade,
Telimeni Tadija, Asesor Krajčanskoj
A pan Rejent napokon Vojskoj Hrečešanskoj.

K štaglju s njekim gostima Tadija zaputi,
Neveseo, zlovoljan i smeten se ćuti;
Dogadjaje današnje: najprvu susreću,
Večeru uz susjedu razbira pȁmêću.
Osobito ona r'ječ »tetka« oko uha
Njemu zuji jednako k'o dosadna muha.
Sve o Teliméni on Voznog pitat šćaše,
Ali Voznog nȁ blîzu nigdje ne bijaše.
Pa ni Vojskog ne vidje, jer su sluge bile,
Kako treba, gostove u dom otpratile,
Da im sobe urede, gdje će spavat koje.
U kući su stariji spali ì gospoje,
A u štagalj na s'jeno odveo je Tade
Zamjenik domaćinov spavat momke mlade.

Zȁ pô ure tako se sva smirila kuća
Kao kakav manastir poslije zveknuća
Na molitvu. Samo glas čuo se stražára.
Svi usnuše, — Sudac sam oči ne zatvara;
On u polje polazak — kao kuće glava —
I buduću zabavu kućnu promišljava.
Ekonomom nalog dâ, dvorskim žitničarom,
Gazdarici, pȉsârom, str'jelcem, konjušarom.
Svih računa dana tog kad prijegled doče,

Onda reče Voznomu, da se svlačit hoće.
Otpaše mu slučki pâs, jak, čvrst potpunice
S gustim, sjajnim kitama poput perjanice.
S jedne strane: grimizni po zlatu cvjetići,
S druge: svili pò crnôj srebrni prutići.
Obje toga pojasa mogu služit strane;
Zlatna znači svečane, crna tužne dane.
Odvezivat, smatati tek ga Vozni znade;
Baš tim poslom zabavljen sad govorit stade:

»Što trpeze premjestih u grad, tu zla ne bi,
Od tud kvara nikome, a prid možda tebi.
O nj se danas parnica vodi, kako znamo,
A od danas na grad taj právo mi imamo.
B'jesnoj stranci protivnoj ja ću reći koju,
Da smo mi grad uzeli u državu svoju.
Tko u gradu gostove časti, — kaže time,
Da vlast ima ili je prisvaja nad njime.
I protivna može nam to svjedočit strana;
Takvih zgoda sjećam se iz davnašnjih dana«.

Sudac zaspi, a Vozni tiho se odvuče,
U trijemu prì svjetlu iz špaga izvuče
Knjigu, što k'o oltar mu zlatni svedjer služi,
Ni doma ni vani mu ona ne dotuži.
To je bila sudbena vokanda, gdje stoje
Mnoge redom parnice popisane, koje
Vozni sâm pred sudom je oglasio dosle
Il' o kojih štogod je obaznao posle.
Drugi misle: vokanda imenik je prosti,
Al' on u njoj nalazi dičnih slika dosti.
Čita on i promišlja: Oginski s Vizgirdom,
Dominikov s Rimšom red, Rimša s Visogirdom,
S Vereščakom Radjivil, Gedrojć sa Rdultovskim,
Obuhović s Kahalom, Juraha s Petrovskim,
Maleski s Mickjèvićem, a sad najzad eto
Sa Soplicom mladi grof. Vozni štijuć sve to
Veljih parba sjeća se, uz njih svake zgode,

Sad svjedoci, stranke, sud pred očma mu hode.
Pak pred sudom vidi on sama sebe glavom
U županu bijelom, u kontušu plavom;
Jednu j' ruku nà sablju, drugu nȁ stô dio,
Obje stranke poziva, povikuje: »Ti'o!«
S tim mislima molitvu šapuće, i tako
Zadnji Vozni litavski usne sad polako.

Posred Litve mirne je takih raspra bilo
I zabava, kadno je ino ljudstvo plilo
U krvi i suzama, kad bog ratni oni
S grdnim vojskam' lećaše, sa silnim kanoni
Do Alpa gromòradnȉh od Libije puste;
Zlatne j' orle upreg'o i srebrne uz te,
Pa je sip'o gromove: Tabor, Piramide,
Ulm, Marengo, Austerlic znaju ih. Kud ide,
S njim je osvoj, pobjeda. Glas se djêlâ ovi'
Pun imena viteških sve od Nila povi,
Podje ujeć k sjeveru, ali kod obala
Njemanskih se odbije k'o od tvrdih skala:
Litvu paše gvozden zid — ruske vojske tušta,
Što v'jest groznu Rusiji k'o kuga ne pušta.

Ali opet novost je kao kamen s neba
Često pala ù Litvu: prosjak moleć hljeba,
Bezruki il' beznogi, na jednoć bi stao
Dobiv dar i oprezno svud se ògledao,
Pa kad ne bi u kući ruskijeh vojaka
Ni kapa im spazio ni crvenih jaka,
Odmah bi se odao, legionist da je,
Kosti stare dȍnese u očinske kraje,
Njih već branit ne može; — odmah bi ga cio
Dom s gospodom, slugama milo zagrlio,
Svi bi se zacénuli. On za stolom priča
Dogadjaje divnije no ikoja priča.
On o generalu je Dombrovskom kaziv'o,
Da u Poljsku gleda doć iz Tal'janske živo,
Da lombardskom na polju zemljake sabira,

S Kapitola Knjažević kako komandira,
Od unuka Cezarskih kako pridobiti'
Što krvavih zastava pred Francuze hiti,
Kako Jablonovski pan ode, gdjeno rodi
Biber, šećer kvasi se, po šumah se plodi
Miris vječnog proljeća; on s dunavskom tuče
Crnce četom, ali ga na dom srce vuče.
R'ječ obišla starčeva sve bi kradom mjesto;
S njome kmetić gdjekoji na jednoć bi nest'o,
Po šumama, barama on bi se prokrad'o,
A Moskove osjetiv u Njemen bi pad'o
I do kneštva varšavskog roneć pliv'o pravo;
Tu bi čuo slatki glas: druže, da si zdravo!
Al' na breščić najprije skoči od kamenja,
Preko vode Rusima vikne: do vidjenja!
Tako s' prokr'o Gorecki, Pac i Obuhović,
Obolevski, Petrovski, Rožicki, Janović,
Kupšć, Gedimin, Brohocki, još Bernatovići
S Mjeržejevskima; svih ne mogu brojem stići.
Puštali su rodjake, domovinu, dobra,
Koja carska za tijem blagajnica pobra.

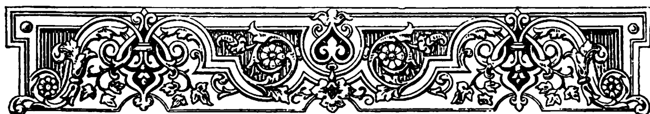
Kašto tudjin kaludjer u litavske strane
Znaše doć' i poznavši iz bližega pane
Iz svog skapulíra bi novine otpar'o;
Čitatelju tu se broj vojníkâ otvar'o,
K tomu, koji vodjaše vodj legiju koju
Sa opisom pobjede il' smrti u boju.
Tako dom bi ȍ sînu iza ljeta mnogo
Dičan glas o žiću mu il' smrti čut mog'o;
U crno bi zavio rod se; ali ne bi
Smio kazat, za kim to; susjedi u sebi
Samo bi pogádjali. Tiha radost pánâ
Il' jad tihi bile su novine sȅljânâ.

Takav tajni glasnik je Robak možda bio:
On sa Sucem na samo često j' besjedio;
Iza tih bi besjeda okoliš doznav'o

Brzo novost kakovu. Sobom je odav'o
Robak, da kukùljicu počesto je skida',
Da se nije postar'o sred kloštarskih zida.
Iza uha desnog mu više sl'jepog oka
Brazgotina stajaše kao dlan širòka;
Od zrna il' bodeža nedavno mu ost'o
Trag na bradi; — pri misi tog se nije dost'o!
Ranama i očma je strašan; al' krom toga
Sam glas i kret imaju nješto vojničkoga.

Kad bi od oltara se uzdignutih ruku
Obraćao, dà reknê: »Gospod s vama« puku,
Često se okrenuo tako brzo, kanda
Zapov'jeda »desno kret!« vojvode komanda;
Govoraše riječi misne takvim tonom,
Kako zna govoriti časnik pred švadronom.
To gledahu momčići kod mise dvoreći.
Robak u politici vještak bješe veći
No u žiću svetaca. Milostinju kad bi
Sabir'o, u okružni grad se vraćo tad bi:
Mnogo posla imaše: sada bi dobij'o
Pisma, al' pred tudjima nije ih razvij'o;
Sad bi slao poruke, al' kazat ne šćaše,
Kamo, po što, — ì čêsto panske polažaše
Dvore ob noć; šurov'o nješto je s vlastelom,
Naokolo svakim je on već proš'o selom.
Po krčmama seljane rado on pohadja,
Kazuje im, što li se po svijetu zgadja. —
K Sucu, koji uru već spava, — ide jàko,
Da ga zbudi; novosti nosi mu svȁkâko.

Drugo pjevanje.

K u l a.

Lov s hrtovima. Gost u kuli. Posljednji dvoranin pripovijeda istoriju posljednjega Horeška. Pogled u vrt. Djevojka u krastavcima. Doručak. Petrogradska anekdota gospodje Telimene. Svadja poradi Kusova i Sokola bukne na novo. Robakova razvadja. Predlog Vojskoga. Oklada. Šetnja u gljive.

Tko se od nas ne sjeća, kadno kao momče
O ramenu sa puškom zviždeć u lov promče,
Gdje nikakav humak, plot noge ne utrudja,
I kad medju prestupiš, ne znaš, da je tudja!
Jer je lovac u Litvi što na moru ladja,
Kud te volja, prostorom svuda put nahadja!
On k'o prorok pogleda nebu pod oblake,
Tu mu oko lovačko mnoge vidi znake,
Il' sa zemljom kao vrač zbori, te mu svašto
Ona šapće, a drugim nijema je dašto.

Kliknu hariš na polju, al' ga j' lovit muka,
On po travi smuca se k'o po Njemnu štuka;
Nad glavom ti proljetnog zvonca glasak bije!
To se ševa visoko pod nebesi krije;
Tamo krilma širokim šumno or'o l'jeta
Plašeć vrapce kakono careve kometa;

Eno gore jastreba sred jasnog modrila,
K'o na igli lepiru trepeću mu krila,
A kad zeca u polju il' ptića zam'jeti,
Na nj se ozgo obara k'o kad zv'jezda leti.

Kad će dati vratit se Bog nam iz tudjine
I dom opet zgraditi nasred očevine,
Uz konjike pristajat, što na zece kreću,
Il' uz pješce, — na ptice koji puške meću,
Gdjeno srp i kosa su odora jedina,
A računi domaći mjesto svih novina!

Soplicovu krovove sunce već opsine
Pa u štagalj krade se već kroz pùkotine;
Na to s'jeno mirisno, zelenkasto, svježe
(Po kojemu òd sinôć mladi ljudi leže)
Kroz krov crni otprti zlatni sjajni zraci
Sunčani se sipaju k'o u kosi traci;
Rani zračak usnice spavaćivih ljudi
Draži, k'o kad djevojka klasom dragog budi.
Skaču već i cvrkuću vrapčići pod strehom,
Tri put gusak gaknu već, a za njim se ehom
K'o u koru oglase patke i ćurani,
K tomu riče stoka još, što u polje rani.

Sam još dr'jema Tadija od momaka svije',
Jer je zadnji zaspao; mira naš'o nije
Po večeri sinoćnoj, te ne stisnu oka
Još u rane kokote, vrtio se s boka
Na bok, prop'o j' u s'jeno k'o u vodu mirnu;
Sad spi tvrdo; — oči mu hladan vjetrić dirnu,
Pa se vrata otvore sa škripljivim glasom:
Pater Robak unidje s uzlatijem pasom;
»Surge puer« povikne, vrh pleći za time
Jogunasto konopcem mahne uzlatime.

Po dvorištu lovce već čuješ gdjeno viču,
Već se konji izvode, već se kola miču;

Jedva mnoštvo toliko po dvoru se kreće.
Psarnice su otprte, rozi trube veće.
Hrti štekću veselo videć nagonjače
S njihovijem konjima, s konopci hajkače;
Pseta lete dvorištem k'o od mame kake,
Vraćajuć se pružaju vrat pod ogrljáke.
Sve proriče dobar lov; napokon se čuje
Podkomorskog pana glas, nek se već putuje.
Lovci krenu polako, jedan, onda drugi,
Ali u red pred kućom razviju se dugi;
Po sredini Asesor sa Rejentom jaše,
Jedan drugog nemilo kašto pogledaše,
Al' govore prijazno k'o čestiti ljudi:
Smrtna raspra ima se danas da presudi.
Ne odaju r'ječima njih dva da se srče;
Svaki s gosom svojime: Soko, Kuso trče.
Ostrag dame voze se, — s jedne, s druge strane
Jašuć momci uz kola s damama divane.

Bernardinac dvorištem šeće lakim krokom
Moleć ranu molitvu, ali mjeri okom
Kašto pana Tadiju, mršti se i smije,
Zovne prstom napokon, — i eto Tadije
Već na konju; Robak nôs bijuć prstom dava
Znak prijetnje, ali ga Tadija badàvâ
Moli, da mu misao iskaže rijèčma,
Robak ništa ne kaže nit ga gledne većma,
Navukav kukùljicu molitvu dorèče,
A na konju Tadija med lovce poteče.

Lovci svi popritegnu pse u času tome
I mirno se ustavi svak na mjestu svome,
Jedan drugom rukama šutnje daje znamen,
Svima oči otimlju na jedan se kamen,
Na kom stoji Sudija; zvjerku spazio je
Pa rukama tumači zapov'jedi svoje.
Stoje svi, razumiju, — samo vidiš pane
Asesora, Rejenta kaskat sred poljànê;

Al' jer bliže stajaše, pretekne ih Tade
Te pristupiv k Sudiji oštro motrit stade.
Davno ne bi u polju; — u ravni se vidi
Sivoj teško sivi zec, pa još posred hridi.
Sudac mu ga pokaže: stisnu se u ravni
Za kamenom ćuleći uši zec kukavni.
Oko mu se crveno s okom ljudi sasta,
Pa k'o zaklet osjeća, kakva kob mu nasta;
Sav ustrašen ù oči samo lovce gledi
I k'o kamen mrtav već pod kamenom sjedi.
U to raste na polju prašina sve bliže:
Kuso gnâ na konopcu, za njim Soko stiže;
Rejent pan i Asesor skupa viknu psima:
»Drži! drž'!«, te nesta ih u prašini s njima.

Dok su ovi gonili zeca, — iznenada
Pokaže se u šumi pan grof iza grada;
Toga nigdje nikamo pana ne imade
U čas pravi, naznačen, — čitav kraj to znade.
I danas je prespao, sluge za to stao
Psovat, ali spazivši lovce odjahao.
Ogrtača njegovog letma vjetar maše —
B'jelog, dugog, engleskog; — za njim momčad jaše:
Crne, sjajne kapice na njoj su gljivaste,
Kratki su kapùtići i čizme prutaste,
Hlače b'jele. Služinčad, što j' u ruhu tomu,
Džokeji se naziva u grofovu domu.
Kad na polje jašući sleti čeljad sva ta,
Kulu tad grof ugleda i ustavi ata.
Još je jutrom ne vidje, te on ne vjeruje,
Da su zidi isti to, tako zgradu svu je
Uresom ukrasilo rano sunce novim,
Grof se nadje u čudu nad vidikom ovim.
Dva put viši čini se toranj, jer nad ranom
Diže s' maglom; limen krov na bljesku sunčànôm
Zlati se, — u rešetkah što stakala ima
Razbitih, odsjauju suncu šarenima
Dugama, a — katovi zastrti su donji

Maglom, te se ne vide pukotine po nji'.
Lovska buka daleka vjetrom zanesena
Pet šest puta odbi se gradu od stijènâ;
Kleo bi se: iz grada da je buka ova,
Da za maglom zgradjen je i naseljen s nova.

Novo i neobično grofu slast je prava,
To mu je romantično; — veljaše, i glava
Da mu je romantična, ali bio jest to
Čudak; goneć lisicu ili zeca često
Zna stat naglo, poglede tužno k nebu baca
Kao k vrapcem na drvu visokome maca.
Često bez psa, bez puške grof po lugu luta
Kao novak odbjegli; k'o kip mnogo puta
Stoji on i nadnosi glavu nad potokom
K'o čaplja što proždrla sve bi ribe okom.
Takvih bješe navada grof i takve ćudi,
Za to: nješto fali mu — svi govore ljudi,
Al' ga štuju: bogat je, pan od prapradjeda
Kmetom dobar, ljubazan spram svijeh susjeda,
Spram Židova takodjer.

Grofov s puta skrene
Konj i poljem dokasa gradu pod stijene;
Grof odasvud gleda ih, stane da uzdiše;
Uzme papir, olovku i figure riše.
U to spazi čovjeka na dvaest koraka,
Kog k vidíkom snalazi ljubav isto taka.
Dignuv glavu, à rûke metnuv u džep stoji
I očima rek'o bih da kamenje broji.
Grof ga odmah poznao, ali njekoliko
Puta viknu, dokle je Gervaza dovik'o.
Plemić taj Horèškima služio je prije
I jedini ost'o je od dvorana svije'.
To je jaka starčina, zdrava i visoka,
Narozanih obraza, oštra, mrka oka.
Med šlahtom vesèljâk je njegda bio glavni,
Al' se promijènio već od ljeta davni',

Na proštenja, pirove nije već se dao,
Od kako je ù bitci vlasnik grada pao;
Od tad mu dosjetljive šale više nije
Na jeziku nit mu se lice više smije.
Horeškovsku livreju svagda nosi, to je
Kaput žut sa letima i s galunom, što je
Sad žut, njegda pozlaćen bješe za cijelo.
Naokolo posuto bješe odijelo
Svilenim pucètima s glavom polujarca, —
Polujarcem susjedi za to zvahu starca.
A jer ljudma prečesto »mopanko« veljaše
Za to ime »Mopanko« takodjer mu daše;
Još ga »Škrbo« pò ćeli zvahu punoj škrba.
Ali ime Rèmbajlo nepoznata grba
Njemu bješe, a sam se ključarem naziv'o,
Jer u gradu njegda j' tu službu izvršiv'o;
Za pojasom za to on još jednako vuče
Na gajtanu sa kitom srebrnome ključe.
Prem kod gradske kapije otvorene svedjer
Nema što otvarati, al' on nadje medjer
Dvoja vrata, o svom ih trošku u red spravi,
Otvara ih svaki dan i time se bavi.
On u jednoj praznoj se nastanio sobi,
Prem kod grofa lijepo živjet mogao bi,
Al' ne htjede; — gradina svedj ga vuče ota,
Bez njezina uzduha nema mu života.

Kako grofa opazi, kapu s glave skine
Te s' pokloni rodjaku svoje gospoštine;
Ćela mu se velika sja već iz daleka
Iskrižana sabljama k'o turpija njeka.
Pristupi i jednom još pokloni se — staru
Ćelu gladeć ì reknê: »Mopanko, gosparu,
Nek mi svjetlost grofovska prosti to nazvanje,
To je meni običaj, nije neštovanje.
Horeškima »mopanko« uz r'ječ bješe svima,
Pa i zadnjem Stolniku mojem panu s njima.
Je l' istina, mopanko, da t' se trošit ne će

Na parbu, te ovaj grad dobit Soplice će?
Ne vjerovah, ali se svuda glasa tako«.
Tad grad gledeć uzdisat počne starac jako.

»Ne čudi se — reče grof; to je trošak grdan,
Još grdnija dosada. Želim pos'o mrdan
Svršit, al' tvrdoglavi plemić zna, umorit
Da me može dosadom. Već se ne ću borit
I mir primam, kako sud već predloži nama«. —
»Što? Mir? — Gervaz povikne, mir sa Soplicama?
Soplicama, mopanko! — pa usta nakrivi,
Kao da se besjedi samoj svojoj divi.
Mir! Soplice! — mopanko, šališ se valjada?
Da sad budu Soplice gospodari grada
Horeškovskog staroga! — Ja te molim, dajde
Sjaši i grad prègledat sada sa mnom hajde;
Što li činiš, ne znaš sam! Sjahati izvoli«.
Tad pridrži stremen mu, neka sidje doli.

Tr'jemu se na ulazu Gervaz zadivani:
»Ovdje usred čeljadi stari njegda pani
Po objedu sjedjahu; tu bi presudjiv'o
Pan kmetovom ili bi dobre volje živo
Pričama zanimljivim goste zabavljao,
Il' bi šale ì prîče njihne slušat znao.
A po dvoru b' jahala mladež u te čase
Turske konje ili bi štapma rvala se«.

A u tr'jemu prozbori: »da velikog tr'jema,
Al' toliko kamenja u podu mu nema,
Što je njegda bačava vina bilo odje;
Kad na panov imendan ili na lov dodje
Šlahta il' na veliki sabor il' na mali,
Remenjem iz pivnice vuć bi bačve znali.
U orgulje ì drugê naprave kapela
Na koru bi svirala u vrijeme jela,
Pa uz svaku zdravicu trube ti zaječe
K'o na sudu strašnome; »vivat« redom teče
Za vivatom: najprvi kralju uzvišenom,

Pa primasu, à ondâ veličanstvu njenom,
Za tim šlahti, onda svoj »R'ječi pospolitoj«;
A po petoj napokon čaši se popitoj
»Kochajmy się« napilo. Vivat bez prestanka
Od večeri ori se do bijelog danka;
Tad pred gradom našlo se spremnih kola dosta,
Da odvezu svakoga u dom njegov gosta«.

Prodju njekim sobama; Gervaz ide šuteć,
Sad mu pogled na zid zna, sada na svod uteć;
Ovdje tužan, ondje drag spomen snadje njega,
Pa k'o da će kazati: »nestalo je svega«,
Sada klimne glavom on, rukom mahne sade,
Vidiš, da mu spomen sam već zadaje jade,
Pa ga hoće odgnati. Napokon su stali
On i grof u prostranoj u zrcalnoj sali,
Bez zrcala rame su; svako okno zija
Prazno, prema vratma se hodnik u luk svija.
Ovdje starac obori glavu zamišljenu,
Lice pokri rukama; a kad opet glenu,
Obraze mu očajnost pokri, tuga mnoga.
Grof do duše ne znaše, što je uzrok toga,
Al' se ganu gledeći starca te mu ruku
Stisne: — tako dobar čas prodje im u múku:
Starac dignuv desnicu prekide ga prvi:
»Nema sloge, mopanko, med Horeškâ krvi
I med krvi Soplicâ; po materi Lovskoj
Ti si rodjak Stolniku, lozi Horeškovskoj:
Tvoju majku rodi kći drŭgâ Kastelana,
Koji — zna se — bijaše ujak moga pana.
Istoriju, grofe, čuj svoga roda mila,
Što u sali upravo ovoj se je zbila.

»Moj gospodar pokojni Stolnik — u svem kraju
Prvi kućić, bogatoš — k'o angjel u raju
Krasnu kćercu imao jedino je čedo.
Šlahćić, panić mnogi joj uć u volju gled'o.
Med njima se našao pršljivac ne mali,

Kavgač Jacko Soplica; zvasmo ga u šali
Vojvodom: u vojvodstvu svak mu moć priznav'o,
Jer mu rod je Soplicâ sav se pokorav'o,
S trista njihnih glasa je vij'o, kud ga volja,
Premda ništa nemajuć do komadić polja,
Do sablje i ȍd uha do uha brkóvâ.
Pan je Stolnik počesto zvao tog drnòva
I u vr'jeme sejmikâ rado ga gošćaše
Rodjake mu dobiti želeć i pristaše.
S tih dočeka ljupkih je tako ohol bio,
Da je zetom Stolniku postat namislio;
On učesta dolazit nezvan k panu momu.
U nas se udòmâćî k'o u svojem domu.
Već je htio prositi, al' se to saznade,
Te ga pan podvoriti crnom čorbom dade.
Soplica je, čini se, omilio kćeri,
Al' nij' smjela kazati ocu nì materi.

»U doba Košćùškovo bješe: pan je právo
Trećeg Maja branio, šlahtu sakupljav'o,
Da konfederátom se nadje na pomòći,
Kad li grad mu opkole Moskovi po nòći.
Jedva osta vremena glas prangijom dati
Ljudima i zabravit zaklope na vrati'.
Stolnik, gospa i ja tek bijasmo u domu,
Kuhač p'jan i kuhtića dva pijana k tomu,
Lakaj, pop i četiri junačka pandura.
Svi s puškama k oknima stanemo, — al' »ura«
Viču Rusi ì gȑnû od vrata k terasi,
Naših deset pušaka »natrag!« im doglasi.
Ništa vidjet ne bješe; momčad s kata donjeg
Puca, a pan s hodnika Stolnik i ja do njeg.
Sve je išlo lijepo kraj sve sujme naše;
Na tom podu dvadeset pušaka ležaše,
Kad jednu ispraznismo, već dobismo drugu.
Sveštenik se trudio čineć tu uslugu,
Gospa i gospòdična i sve ukućanke,
Te tri str'jelca sipahu vatru besprestanke.

Od Moskóvâ vrcaju kugle poput gràda:
Rjedje, al' sigurnije naš gràd na njih pada.
Tri put Rusi nasrnu na vrata što mogu,
Al' trojicu svaki put ukinusmo s nogu.

U jutru Moskòvi se pod klijet zavuku;
Na hodniku j' veseo pan s puškom u ruku;
Kad bi Rus pomolio iza kl'jeti lice,
Bez maške bi zgodio pan ga nemilice,
Te bi pao svaki put kašket crn u travu,
Slabo koji smjede već pokazati glavu.
Kad dušmane splašene Stolnik tako spazi,
Zgrabi sablju ì skočî, med njih da zagazi;
S hodnika je momcima koješta zakaz'o,
Na me migne ì reknê: »za mnom hajd', Gervazo!«
Al' od vrátâ puče tad .... Stolnik »jao!« viknu,
Porumenje, pobl'jedi, krv iz usta šiknu,
Htjede zborit .... Pogledam: grud mu probi tane.
Prstom vrata pokaže i posrtat stane,
A ja odmah Soplicu prepoznam nitkòva
Po uzrastu, brcima. Vidjeh, da njegova
Puška ubi Stolnika; naperenu, vidje',
Drži nitkov pušku još, još dim iz nje idje!
Tad ga uzmem na oko; zlotvor se skameni;
Dva put puknem, promašim; to se zgodi meni
Od gnjeva il' žalosti .... Čujem: od svih strana
Viču žene; — pogledam: nema više pana«.

Tu Gervazo umukne, suzama se zali,
Za tim reče svršujuć: »Dušman već razvali
Vrata, jer po panovoj smrti ne znah za se
I ne vidjeh, uza me što li dogadja se.
U to Parafjanović iz Horbatovića
Srećom dodje na pomoć s dvjesta Mickjevića,
To su kršne delije, šlahćići valjani,
Od davnine Soplicam oni su dušmáni.

Tako silni, pravedni, pobožni pan prodje
Kmetstvu otac, šlahti brat; — senatori, vodje

I vitezi bjehu mu stari; — ne bi sina,
Da s' zakune osvetom groba vrh očina,
Al' bî sluga vjernijeh .... Krv se panu toči,
Te svoj nož il' britvicu u nju ja umòči'.
(I ti znaš je jamačno; na sajmovih svuda,
Na saborih velikih, malih tvori čuda),
Sopličkim nam'jenih je šijam, te ih goni',
Kad na sabor, pazar bi, porob pošli oni.
Dva u kavgi posjekoh, a dva na mejdanu.
Jednoga u drvenom ja potpalih stanu,
Kad na porob idjasmo s Rimšom Koreliću:
Ispek'o se kao jaz; — mnogim, moj paniću,
Opet uši obrezah. Soplica od mene
Samo jedan ne dobi jošte uspomene;
To je onog brkonje rodjen bratac pravi,
Živ je još i bogatsvom svojime se slavi;
Medje mu se dotiču Horeškovskog grada.
Štovan je, u službi je, on je Sudac sada!
Pa da njemu predaš grad! Da ta rdja ima
S poda krvcu pana mog zbrisat koracima?
Al' ne će! dok grošić je Gervaz dušom v'jedan,
Dok mu mali može se prst micati jedan,
Da sa zida britvicu skine, dotle ne će
Dati, da u ovaj grad Soplica ušeće!«

»O!« — s dignutim rukama reče grof na ovo —
»S dobrom slutnjom ove sam zide zamilov'o,
Premda ne znah, da im je tolika cijena
Porad priča takovih i dramatskih scena!
Kad Soplicam uzmem grad moga roda stara,
Tebe ću posaditi u njeg za dizdára.
Vrlo si me, Gervazo, svojom pričom dirn'o!
Šteta, te me u doba nisi noćno mirno
Doveo, — u plaštu bih sjedeć na ruina'
Tvoje priče slušao krvavijeh čina.
Šteta, te nedòstajê dar ti rječitosti!
Takvih priča sluš'o sam i čitao dosti.
Što Anglija, Škocija lordskih dvora ima,

Što Njemačka grofovskih, — krvi bî u svima.
Tamo je u gospodskom, starom domu svakom
V'jest o djelu krvavom il' izdajstvu kakom,
Te u dužnost osveta baštinikom pada.
Takve stvari ù Poljskôj prvom čujem sada.
Još ne znaju tudjini, da u naših kraji'
Prosv'jetljeni takodjer bjehu običaji.
Horeškovska junačka krv u meni teče;
Što sam dužan rodu svom, slavi, — znam sad veće.
Sa Sucem pogadjat se nemam više volje,
Makar došlo na sablje ili na pištolje!
Čast je čast....« Tad svečanim ukloni se krokom,
Za njim Gervaz poš'o je u muku dubokom.
Pred vratima stane grof pa zidove gleda,
Sam sa sobom govori pa na konja sjeda
I rastresen dovrši govor: »Šteta li je,
Što u starog Soplice krasne žene nije
Ili kćeri, koju bih ja ljubio mnogo,
Obožav'o dragost joj, al' joj ne bih mog'o
Dobit ruke, — tako bi zaplet nast'o ubav:
Ovdje dužnost, osveta, — tamo srce, ljubav!«

Tada konja obodne, letne konj, grof spazi,
Gdje lovaca povorka iz šume izlazi.
Grof je lova ljubitelj; kako zamijeti
Lovce, sve zaboravi i k njima poleti
Pokraj vrátâ, plotova, bašče; — kad na jednom
Ogleda se, ustavi pri voćnjaku jednom
Konja uz plot.... Voćke su redom zasadjene,
Pa bacaju po polju, po gredama sjene.
Ovdje je oborio ćelu kupus velju,
Kanda misli, koja l' je sudba povrtelju;
Medju mrkvom zelenom bob se tanki koči,
Mahuna se, gleda je sa tisuću oči.
Ovdje zlatna brada se kukuruzna vije,
A tamo lubèničnî trbuh zemlju krije,
Koji od vrijèžê se svoje otrgao
I med repu crvenu u goste je pao.

Rasjeckane grede su, a gdje pr'jerov ima,
Stoje redom konoplje, nalik stražanima,
Kao mirni zeleni ćeparizi viti;
Vonj i lišće njihovo drugo bilje štiti,
Jer kroz lišće ne može provuć im se zmija,
Gusjenice ì bube vonj im pak ubija.
U vis dižu makovi struci se bijeli,
Misliš, da su lepiri silni po njih sjeli,
Da lepeću krilcima, na njih drago s'jeva
Kamenje, k'o duga se šarena prel'jeva:
S takvim živim bojama različnim mak plama.
Suncokret k'o mjesec pun medju svjezdicama
Stojeć medju cvijećem lice velje, sjajno
Prema suncu okreće vazdan neprestajno.

Bez cvijeća, bèz gȓmlja, bez drvétâ stoje
Uz plot humke uzahne, duge; — bašča to je
Za krastavce lȉjepâ. Po gredah se vere
Velje lišće, kanda se boran ćilim stere.
Baščom šeće djevojka b'jelo odjevena,
U zeleni svibanjskoj tone dò koljênâ,
Grede, brazde prolazi, — čini se, ne stupa,
Već da pliva po lišću i u njem se kupa
Glava ispod slamnatog viri joj škriljaka,
Pod njim dva vijore se ružičasta traka,
K tomu bujna svijetla tri-četir' uvojka.
Drži košić ì gledâ preda se djevojka.
Sad je digla desnicu, kanda nješto prima.
Kako curče ribice, što se s njezinima
Nožicama igraju, po kupelji ganja,
Tako ona s košićem, s rukama se sklanja,
Gdje joj oko spazi rod il' na nj stane noga.

Grof ushićen od divnog prizora je toga,
Stoji mirno, — a kad već bliže dojahaše
Momci, rukom dâ im znak, neka stanu; — staše
Protegnuta vrata grof gleda kano ždrao
Kljunasti, što nà strâžû svom je jatu stao;

Pa na nozi jednoj on budna oka stoji,
A u drugoj drži kam, jer se zaspat boji.

Grof se prene od šušnja po glavi, po pleći';
Bernardinac Robak je doš'o i držéći
Uzlast konop visoko udarci ga osu:
»Pane, tražiš krastavce, krastavci ti to su!
Pazi, grofe, nemoj što ovdje òštetiti,
Za te nema voća tu niti može biti.«
Tad mu prstom popr'jeti, kapucu popravi
I ode, a časak još grof se tu zabavi,
Nenadanu smetnju tu kune, al' se smije.
Opet u vrt pogleda, al' nje više nije
Tud'jer bilo; samo se kraj okna pron'jela
Ružičasta pantljika i suknjica b'jela.
Na gredama vidi se, kuda ona minu,
Jerbo lišće zeleno, što ga nogom svinu,
Podiže se, dršće čas, pa bude i mirno
Kao voda, koju je ptić krilima dirn'o.
Gdje djevojka stajaše, tu sad stoji mali
Vrbov košić, ali dnom gore se prevali
I obisnu ò lîšće, voće iz njeg pade,
Te sred vala zelenih koš se ljulja sade.

Sada tu je osama nit se išto čuje;
Pan grof pilji ù kuću, pomno osluškuje,
On razmišlja, à slûge za njime odzada
Mirno stoje; — kada li živnu iznenada
Tiha kuća samotna cikom, vrevom uz to,
K'o kad pčele naviru u ulište pusto.
Znak je, da se vratiše gosti s lova veće,
Služba oko doručka marljivo se kreće.

Po svih sobah čeljad se amo tamo žuri,
Raznose se jestvine, butelje, tanjuri.
U zelenih haljinah jošte su gospoda;
Njeki s čašom pò sobah i s tanjurom hoda,
Jede, pije, drugi su o okna uprti,

Predmet čine zboru im puške, zeci, hrti.
Podkomorstvo, Sudija sjede, a po kuti'
Dame šapću med sobom; nema reda tu ti,
S kojime se večera i ruča; — u domu
To je nova navada starom, poljačkomu.
Nered taj do duše je Sudac dopuštav'o
Pri doručku, ali ga nije odobrav'o.

Raznih jela gȍspodje imahu i pani:
Veliki se podnosi cv'ijećem išarani
Nose; štogod pripada kavi, na njih ima,
Puše se ibrìčići mirisni od lima,
Tu zdjelice zlaćene saskog porculana;
Uz svaku je povlaka u ćupiću dana.
Kao nigdje kava je u Poljačkoj slavna:
Tamo svaki čestiti ima dom odavna
Osobitu ženu već, što kavu zgotavlja,
Zove se kavèdžînka. Iz grada nabavlja
Il' iz ladja najbolja zrna, što ih ima,
Tere kavu gotovi tajnim načinima,
Kao jantar bistra je, kao ugljen crna,
K'o med gusta, miriše k'o od moke zrna.
Što je kavi povlaka, to se zna dobráno,
S njom u selu nije trud; kavedžinka rano
Pristavi ibrìčiće pa u mlječar zadje
I s cvijetom bijelim, što na ml'jeku nadje,
Napuni za zdjelicu svaku osobiti
Ćupić, da se kožicom svaka svojom kiti.

Starije su popile kavu veće dame,
Jer ustaše ranije, a sad sebi same
Grade piće òd vrûćêg sa povlakom piva,
Po kom u grumèčcima sir istucan pliva.

Za gospodu hladnog su mesa hrpe guste:
Šunke, kriške jȅzîkâ, poluguske tuste,
Sve j' izvrsno, načinom kućnim priredjeno,
U dimnjaku na dimu smreke osušeno.

Nareznice napokon sluge doniješe.
U Sudije doručak taj obično bješe.

U dv'je sobe ljúdî su dva različna kola:
Stariji se sabraše oko malog stola,
O spravama besjede novim gospodarskim,
O novim, sve oštrijim ukazima carskim;
Podkomorski tumači, što se pogovara
O ratu, i zaključke političke stvara.
Kći Vojskoga s plavijem naočarma gata,
Zabavlja Podkòmôrskû igrom od karata.
O lovu se u drugoj sobi besjeduje,
Al' se govor slabije no obično čuje,
Jer Rejent i Asesor govorljivci glavni,
Prvi znalci lovački i strijelci slavni,
Sjede ljuti zlovoljni jedan spram drugoga.
Oba dobro drškaše; svaki hrta svoga
Pobjednikom držaše; — al' se zec zalètî
Nesrećom u seljački usjev nepožeti;
Hoće, da ga ščepaju Soko, Kuso — hrti,
Ali Sudac ne dade lovcem usjev trti.
Lovci se pokoriše, al' im bješe žao;
Psi se sami vratiše; — a sad tko bi znao,
Je l' zec nije l' utek'o; ne može se znati,
Da l' ga Kuso zubima ili Soko shvati,
Il' obadva zajedno; razno misle ljudi,
Za sad nitko ne može raspru da presudi.

Stari Vojski iz sobe u sobu se šeće
I smetene poglede amo tamo meće,
U razgovor s lovci se ni starci ne dava,
Puna mu je, vidi se, drugih misli glava.
Nosi kožno mahalo; kašto znade stati,
Misli dugo — muhu tad na duvaru smlati.

Na samo pri vratima dviju soba sade
S Telimenom gospodjom razgovara Tade;
Al' jer prostor rastavlja mali ih od gosti,

Za to šapću. Tadija sada dozna dosti:
Da je bogatàšica teta Telimena
I da srodnost njihova nije utvrdjena
Kanonički, — pače se jamačno ne znade,
Je l' u opće kakav rod Telimeni Tade,
Prem stric sestrom zove nju: to im roditelja
Kraj sve ljeta razlike njegda bješe želja;
U glavnome gradu je potlje boravila
I tu mnoge poslove Sucu opravila;
Za to ju je Sudija vrlo poštovao
I pred ljudma rado se njenim bratom zvao
(Od taštine može bit), a ona s' ne ljuti.
To sve bješe Tadiji vrlo milo čuti.
Mnogo jedno òd drugôg tad su ȍbaznâli,
A sve to je trajalo jedan časak mali.

Tad u sobi mimogred desnoj Rejent reče
Asesora bockajuć: »Juče rekoh veće,
Da iz našeg ne može ništa lova biti:
Prerano je, žito još na vlatih je viti',
Još seljačkih mnogo je nepožetih njiva,
Za to nije primio grof našeg poziva.
Grof je vještak lovački; on veljaše često,
Kad je lovu pravi čas, gdje li pravo mjesto.
Od djetinjstva živio grof je u tudjini,
Te on veli, da mu se znak varvarstva čini,
Gdje onako biva lov, kako u nas rade
Ne pazeć na zakone, na odredbe vlade,
Gdje se preko svačijih medja zvjerad ganja,
Tudjim poljem jaše se bez gazdina znanja,
Proljećem k'o ljetom se gaze gaji, polja,
Str'jeljaju se lisice, kad je koga volja,
Baš i kad se linjaju; po ozimi hrti
Gone skotnu zečicu i muče do smrti
Na kvar grdni zvjerinja. Za to grof se žali,
Da su nas u prosvjeti pretekli Moskáli:
Tamo carskih ukaza zbog lova je mnogo,
Oštra je polìcija, krivce kazne strogo«.

Tad u l'jevu prozbori sobu Telimena
Batistovim rupčićem hladeći ramèna:
»Majčine mi ljubavi! pravo grof imade.
Znam ja dobro Rusiju. Ja vam badaváde
Rekoh često: tamo je u mnogom poglédu
Dobra strogost oblasti držeć sve u redu.
Divan li je Petrograd! u njem često bija',
U spomenu milu mi prošlost s njega sija!
Zar nijednom Petrograd nije poznat panu?
Plan mu vidjet možete, u mom je ormánu ....
Petrogradski òb ljeto svijet je na dači,
U seoskim dvorcima (dača selo znači).
Živjela u dvorcu sam nad Nevom rijekom
Ni prebliskom varoši, a ni predalekom,
Na brežuljku umjetno zemljom nasipanu, —
Ah prekrasna dvorca li! Plan mi j' u ormánu ....
Al' do mene u z'o čas sitni se nàstânî
Činovnik na istragu njekakvu pȍslânî,
Držao je hrtove; — mučiona j' prava,
Činovničić sà psima kad blizu nastava!
Kadgod dodjoh s knjižicom u bašču prohladit
Večernjim se uzduhom ili se nasladit
Mjesečinom, eto psa k meni, ćuli uši,
Maše repom, upravo kao da se smuši.
Mnogo put se prepadoh te slućah jednako
Od tih pasa nesreću, i zgodi se tako.
Jer kad jednom uranih u vrt, ispred noga
Mojih hrt mi zadavi psića bolonjskoga!
Ah, psić divan! Dobih ga od kneza Sukina
Na spomenak; — pametna bješe to živina,
Vjeverički živahna. Još ga naslikana
Imam, al' mi òtvorat ne će se ormana ....
Zadavljena videć ga grč me napopade,
Nesvjestica, groznica; srce tuć mi stade.
Još bi možda ì gorê s mojim zdravljem bilo,
Al' posjeti baš me tad na sreću Kirilo
Gavrilić Kozòdusin, glavni lovac Dvora.
Za uzrok me upita rdjavog humora.

Činovnika za uši dâ dovući omah;
Blijed, dršćuć dodje on bez duše siromah.
Na nj zagrmi Kirilo: — ti l' košutu dodje
Bredju lovit proljećem uz nos caru odje? —
Upropašten uzalud činovnik se kleo,
Da do sada nije još lova započeo
I s dozvolom Velikog lovca misli eto,
Da košutu njegov hrt ne zakla, već pseto.
— Zar ti hoćeš nitkove, vrisnu Kiril vele,
Razum'jevat bolje lov i zvjerinja fele
Nego ja, Kozodusin, carski jegermajstor?
Nek' nam odmah presudi sada policmajstor! —
Policmajstor pozvan je, da zapisnik slaže.
— Ja izjavljam: ovo je (Kozodusin kaže)
Košuta, a ovaj tu vrnda, pseto da je;
Sudi, lov i zvjerinje tko bolje poznaje! —
Policmajstor dokuči dužnost svoju hrlo,
Činovnika drskosti začudi se vrlo
Pa ga zovnuv nà strânu svjet mu bratski dade,
Nek popravi krivicu, grijeh nek priznade.
Glavni lovac udobren stane ga slobodit,
Da će blažu osudu u cara ishodit....
Udavljeni hrti su, — tim se svrši pos'o —
A na četir nedjelje zatvoren im goso.
Zabavljala c'jelo nas veče šala ota,
I od toga sutradan nasta anekdota,
Kako Kiril zbog mog psa sudit se je htio;
Znam jamačno: i sam car tomu se je smij'o«.

Obje sobe smiju se. Sudac, Robak sjede,
Igraju se marjaša; Sudac bacit htjede
Zelen adut upravo, — Robak ni da da'ne,
Al' baš tada pričati Telimena stane;
Glavu diže Sudija, sluša, što će biti,
Kartu drži visoko, gotov, da je hiti,
Sjedi mirno Sudija i plaši Robaka.
A kad priča svrši se, on baci gornjaka
I smijuć se prozbori: »Nek slobodno hvale

Ljudi N'jemce s prosvjete, s poretka Moskale;
Nek u Švaba uče se Velikopoljaci,
Da se pru zbog lisice, da u zatvor baci
Pandur psa, što skakao po tudjih je gaji'!
Na Litvi su, na sreću, stari običaji.
Za nas i za susjede dost' zvjerinja ima,
Zbog njega se ne ćemo preti sa drugima;
Dost' je žita, — ȁ glȃda za to biti ne će,
Ako pas jarìnôm se il' ražju prošeće;
Samo lov po seljačkom polju nek ne biva«.

Tad iz druge sobe se ekonom odziva:
»Dobri pane, takav lov skup je! — još se kmeti
Raduju, kad u polje pas im se zaleti!
Deset klasa slomilo pseto kmetu li je,
Ti mu daješ krstinu, pa još dosta nije,
U doplatu često mu talir tî dȍbȃcî.
Pane, obezòbrazit vrlo će seljaci,
Ako....« — Nješto hoće još ekonom da veli,
Al' pan ne ču, jer su se med njima začeli
Razgovori svakakvi i priča desetak,
Anekdota, — ì kȃvgê bješe na svršetak.

Telimenu s Tadom je sve zaboravilo,
Za to na se oboje misli. Njoj je milo,
Kako umlje Tadiju njeno opčinjava,
Te joj s komplimentima mladić to priznava.
Telimena zboraše sve lakše, sve tiše,
A Tade se gradio, da ne čuje više
On je dobro ù vrevi; — šapćuć se primàče
Njoj i ljupki čela žar gotovo joj tače,
Dah usteže, usta mu uzdahe joj love,
A oči mu pogleda njenog plamenove.

Nenadno prolètî im muha izmed usta,
Za njom stvori Vojskog se mahalica pusta.

Dost je muha nà Litvi. Jedna ima tudi
Osobita, plemićkom nazivlju je ljudi.
Boju, oblik imaju kao muhe ine,
Tek ih trbuh ì prsi veće, šire čine.
Leteć zuje, mumljaju, ne mož podnijeti;
Kad li koja zapadne, tri dni zvrku tvori,
Jerbo sama s paukom može da se bori.
Sve je Vojski znao to, još drž'o bez šale,
Da od muha plemićkih rodiše se male,
Što su roju matice, da su manjim veće,
Pa kad većih nestane, ni manjih bit ne će.
Istina je, vjerovat nigda nisu htjeli
Župnik i ključarica, što to Vojski veli,
I drukčije mišljahu, otkle s' muhe roje,
Ali Vojski držao navade se svoje:
Goneć gdjegod takova pokaže se muha.
Baš mu sada plemkinja zvrknu iznad uha;
Mahne dvaput, — promaši, te se čudi sebi,
Mahne trećom, ali tad prozor skoro prebi.
Lupa muhu omami, a na pragu stoje
I izlaska ne puste čeljadi joj dvoje,
Videć to zaleti se muha im med lica,
Ali i tu stiže je Vojskog mahalica.
Jaki udar razdvoji dvije glave oma'
K'o kad stablo raskoli udarac od gròma;
O dovratke oboje tad natuknu glave,
I u njima ostaše modrice im plave.

Srećom nitko ne spazi, jer razgovor gòstî
Do sad glasan živahan, ali miran dosti
Sve od jednom u buku predje nemalenu.
K'o kad lovci u šumu na lisicu krenu,
Ovdje ondje, lomljava, pucanj, lavež stane;
Al' na jednom divljega vepra lovac gane
I dâ znak, pa buknu tad istom ljudi, pseta,
Kao da zaoriše sva šumska drveta:
Isto tako razgovor dosta mirno stoji,
Dok vepra ne uhvati — važan predmet koji.

*

Rejent pan i Asesor zbog pasa se svade
Slavnih sad, te društvu se tako vepar dade.
Svadja časak trajaše, al' za uvar bješe,
Jedan drugom tòliko bruke naniješe,
Da dijela svršiše sva tri prepiraka:
Zagriz, srdžbu, ìzazîv, te dodje do šaka.

Tada k njima iz druge sobe sve navali,
Svi kroz vrata naviru kao brzi vali,
Onaj par se izgubi u vrtlogu tomu,
Par, što sličan bijaše Janu dvoličnomu.

Telimena, Tadija dok na čelu vlase
Popraviše, ne bješe čut već strašne glase.
Sa sm'jehom se po sobi združen šapat širi;
Već je inat dokončan, Bernardin ga smiri:
Trùnteljasta starčina i plećata vrlo.
Na jurista Asesor baš potrči hrlo,
Baš će borci dà jûrnû raširenih šaka,
Al' on ostrag dohvati njihovih se jâkâ,
Dva put glavom ȍ glâvu on udari njima,
Kakono se s jajima radi uskrsnima,
Tad ramena raskrili poput kažiputa
I od jednom oba ih baci u dva kuta.
S rastegnutim rukama osta časak tudi
»Pax vobiscum« vičuć im, to jest »mir vam budi«.

Obje strane smiju se i čude se sade,
Al' čast, koja zapada duhovno čeljade,
Ne dopušta vikat na nj; osim toga dade
Robak probu takovu, da se nikom ne će
Kavgu s njime počinjat. Pošto presiječe
Robak borbu, vidi se, da slave u boju
Ne traži nit prznicam ružnu reče koju:
Popravi kukùljicu i držeć u pasu
Ruke ode iz sobe tiho. — U tom času
Sudac i Podkomorski medju stranke eno

Obje sjednu. Vojski pan kao da se pren'o
Iz mišljenja dubokog, stane sred srijede
Pa haljinu popravi i brkove s'jede
Zasuče te zažagri očma ognjanijem
I onamo mahalom maše kožanijem,
Otkle šapat čuje još (k'o pop kropilicom):
Tad s dignutom dostojno u vis dȑžalicôm
K'o s maršalskom palicom smirit ih se trudi.

»Utolite, ponavlja, — u pamet se ljudi!
Oj vi lovci najprvi okolice naše,
Znate l', što će nastati iz te kavge vaše
Sve to gore? — Mladež gle, nada nam domaje,
Imala bi proslavit lovišta i gaje;
Al' na žalost ona sad slabo za lov mari,
A još može ì manjȇ videć, kako stari
Sa svadjom se ȉ kȃrom s lova povraćaju,
Gdje primjere drugim bi imali da daju!
S'jedu kosu štujte mi, kako vam valjade;
Pamtim lovce znatnije no vi što ste sade,
Pa im često sudjah ja. — Tko se mog'o reći
U šumama litavskim od Rejtana veći?
Tko je zvjerad ganjao il' se s njome bio,
Kao Bjelopetrović Gjuragj što je smio?
Str'jelac kao Żègota plemić danas gdje je,
Koji jezdeć gadj'o je iz pištolja zéje?
Terajević-pana sam takodjer poznav'o,
Koji s kopljem samim je vepre dočekav'o,
Budrevića, koji se s medvjedom boraše.
Takve ljude vidjahu njegda šume naše!
Kako su se mirili, kad bi s' pòsvadjali?
Stavili bi zalogu i sudce ȍbrȃli.
Vuk Oginjskog stajaše šume sto lanaca,
Nješolovskog jazavac pet do šest selácȃ.
Gospodo, poved'te se za primjerom stari',
Nek i s manjim zalogom svrše vam se kari.
R'ječ je vjetar, r'ječanje bez kraja se gubi,

Porad zeca šteta je da se suše zubi.
Sebi sudce najprije oberite dajte,
I što reknu, u tom ih zdušno poslušajte.
Molim pana Sudiju, da ljut ne bi bio,
Ako b' i u pšenicu hajkač zagazio,
Mislim, on dopustit će, što se od njeg' ište«.
Vojski sudcu koljena to rekavši stište.

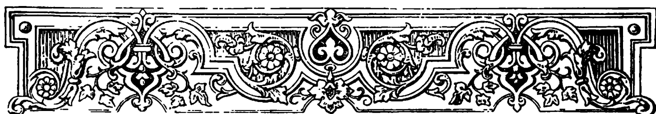
Rejent vikne: »zalažem konja i svu spravu
Konjsku, dat ću sudu još pismenu izjavu,
Koja Sudcu prsten moj za salar zalaže«.
— »Ogrlice zalažem — tad Asesor kaže,
Zlatne s kožom gušterskom, zlatnim kolutima,
S tkanom vrpcom svilenom, kojoj radnja ima
Vr'jednost divnu kao kam što se na njoj sija.
Ostaviti zaklad taj djeci svojoj htija',
Kad bih se oženio. Knez Dominik dao
Taj mi zaklad, kada sam jednom izazvao
Na mejdan ga hrtovski, k tomu generala
Mejena, Sangùška još kneza i maršala.
Tad nečuven dogadjaj u pov'jesti lova
Zbi se: s kujom svojom šest ulovih zecóvâ.
U Kupiskoj livadi lov nam taj bijaše;
Knez Radjivil s konja svog od ganuća sjaše
Tere Kanju zagrli slavnu kuju moju
I tri puta ȕ glâvu samu cjelov'o ju,
Pa po gupcu tri put je pljesnuv reče tako:
— Ti ćeš biti kneginja Kupiska od jàko. —
Napoleon vojvodam tako kneštva d'jeli
Po mjestima, gdje su se slavno podnijeli«.

Telimeni kavge te dodijaše veće,
Htjede izić na polje, al' se samoj ne će;
S klina skine košaru. »Idem gljive brati,
A pani će ovdje se dalje zabavljati;
Za mnom, koga volja je!« Iza r'ječi ovi'
Glavu šalom crvenim kašmirovim povi;
Jednom rukom primi kćer Podkomorskog pana,

Drugom opet pridigne suknju sve do člana.
Mûkom Tade u gljive za njom podje hrlo.

Predlog šetnje Sudiji dopao se vrlo:
Tako buka ì svadja može da s' prekrati.
Za to viknu: »Gospodo, u gaj gljive brati!
Komu sreća najljepšu gljivu dâ donèsti,
Taj će pored najljepše gospodjice sjesti,
Izbrat će je sebi sam. Donese l' je dama,
Najljepšega momka će sebi uzet sama«.

Treće pjevanje.

Udvoravanje.

*Grofov polazak u vrt. Tajinstvena nimfa pase guske. Sličnost branja gljiva sa šetnjom elizejskih duša. Vrste gljiva. Telimena u »hramu sanjarenja«. Razgovor o Tadijinoj ženidbi. Grof kao pejzašist. Tadijine umjetničke misli o drvetima i oblacima. Grofov nazor o umjetnosti. Zvono. **Pisamce.** »Medvjed, gospodaru!«*

Grof se kući povraća, konju bježat ne da,
Često glavu obraća i u vrt pògledâ,
Opet mu se učini, da se pronijela
Kraj okanca suknjica tajna ona b'jela
I da nješto lagano pade sa visoka
Pa preletjev čitavu bašču u tren oka
Med zelenim krastavci zasja, k'o kad zraka
Sunčeva ukrádē se izmedju oblaka,
Pa sijeva u polju s kremenove guke
Il' s vodenog kružića sred zelene luke
I od nje se kakono svjetiljka odbija,
Tako suknja bijela sad na brazdi sija.

Sjaše grof i slugama odlaziti reče,
A sam k vrtu umah tad tihano poteče.
Prikuči se dȍ plota, na njem otvor nadje,

Tiho mune kao vuk, kad u obor zadje.
Na kupinu nesrećom suhu sta mu noga,
Baščovanka uplaši od šušta se toga,
Obazre se okolo, ništa ne zam'jeti,
Ipak stranu na drugu vrta tog poleti.
Medju kiseljakom grof i lopuhom taba,
Nogama i rukama skakuće k'o žaba;
Napokon se primakne prošavši kroz travu,
Čudan prizor ugleda, kad podigne glavu:

Ovdje ondje vide se višnje, — medju njima
Nahvalice sm'ješanog raznog rašća ima:
Bob, kukuruz, pšenica, brkat ječam, proja,
Grašak, k tomu bokori cv'jeća raznih boja.
Za svu živad domaću takav ključarica
Izmislila bješe vrt, slavna gazdarica,
Kokošnička zvala se, — kći Jendikoviću.
Njezin izum epoku činjaše u žiću
Gospodarskom; danas ga svijet dobro znade,
Ali novost velika on je bio tade,
Tajna r'jetke čeljadi, dok je ne obznani
Kalendar pod natpisom: kako li se brani
Od jastrebâ, kobaca — ili način novi
Zapaćanja živadi; — to vrt bješe ovi.

Jedan kokot na stražu živadi je stao,
Ne miče se, à kljûn je u vis podigao,
Narešenu krestom je ukosio glavu,
Da bi škilj'o lasnije u visinu plavu;
Čim opazi jastreba gdje s' pod nebom vije,
Pijukne, a koka se svaka u vrt skrije,
K tomu guske, pauni i golubi pače,
Kad ȍd strâ se ne mogu sakriti inače.

Sada nije nikakvog na nebu dušmána
Vidjet, samo pripeka umara sunčȁnâ;
Od nje živad med rašćem zaklonila sva se
Pa po travi pol'jega ili prpuška se.

Gole s' ljudske glavice izmed ptičjih glava
Vide, kosa kratka je na njih, k'o lan plava,
Do ramena gole su. Med njima djevojka
Stoji glavom poviša, duljega uvojka.
Iza djece paun gle pera je u krugu
Lijepo raširio u šarenu dugu,
K'o na slici bijele glave su se male
Na tom tamnom modrilu dúgô svjȅtlucâle,
Sred očiju paunskih k'o u zvjezdinjaku
Glave sjahu u žitu k'o u prozračnjaku
Izmedju kukuruznih klipa zlaćenijeh
I anglijske travice pruga srebrnijeh,
Izmed štira koraljnog i zelenog šljeza;
Sve se bilje bojama, lišćem splete, sveza;
K'o rešetka od zlata i od srebra prava
K'o lak zastor, kad se njim vjetar poigrava.

Iznad gustih, šarenih stabljika, klasóvâ
K'o baldahin sjajna je magla lepirova
(Zvanih »babe«); prozirna kao staklo nji'na
Krila su, a lagana kao paučina.
U uzduhu spazit ih teško je, kad vise,
Pored svega brujenja mirne čine ti se.

K'o od pera nojevih peruška je siva
Djevojci u ruci gle, te njom pomahiva,
Čini se, da razgoni od djetinjih glava
Kišu zlatnih lepira. Nješto se presjava
Zlatno ruci u drugoj, slično s' rogu kaže,
Bit će sprava, kojome nejač se zalaže,
Jer po redu ustima dječjim primiče je,
Nalična je zlatnome rogu Amalteje.

U tom poslu obzire put onog se mjesta,
Gdje je bila šušnula kupinova česta,
Ne znajuć, da napasnik već se šunja s tija
Od protivnog ȍd kraja po gredah k'o zmija.
Iz lopuha sad ga nâ! Već joj stoji blisko

Na četiri gredice i klanja se nisko.
Ona glavu odvrati, raširi ramena,
Hoće letnut kakono kreja preplašena,
Preko lišća lagano prhnu, ali mala
Djeca ȍd strâ vrlo su tada zaplakala,
Kad se stranac pokaže, dadilja odleti.
Ona čuje njihov plač, pa se odmah sjeti,
Da ne valja djecu joj ostaviti tako;
Vrati se prekò voljê, ne može inako,
K'o duh, kada ne rado sluša kletvu vrača.
Doskače, da umiri najvećeg vikača,
Sjedne uza nj na zemlju, uzme ga na krilo,
Drugo rukom miluje i mazi ga milo.
Po malo se umire, pa joj ručicama
Obuhvate koljena, stisnu s' glavicama
K'o pod krila materi pilad. Ona reče:
»Je l' to l'jepo? tolik krič? Pan će da uteče!
Dronjav prosjak nije to, da se prepadnete
Od njeg, već je dobar pan; lijep li je, glete!«

Sama glednu, a pan grof milo joj se smije,
Očito joj haran je porad hvala tije';
Ona s' uzme ȕ pamêt i pogleda nice,
Šuti, î k'o ružin pup zarudi joj lice.

I bio je glavit pan! Zgodno uzrast'o je
Obraza j' dugȕljastîh, bl'jed al' svježe boje;
Oči plave, prijazne, kosa znatne dûlji
Bjeličasta, — po njoj se od trave pahúlji
I listići primiše, kad se travom krao,
Kanda v'jenac zelen mu po glavi je pao.

»O ti — reče — prâvô ti ne znam dat poštenje,
Jesi l' nimfa, boginja, duh il' prividjenje?
Kazuj, da l' na zemlji te volja drži tvoja,
Il' u dolu veže tom moć te tudja koja?
Ah, pogadjam! skrbnik je, kojeg ljubav muči,
Il milosnik nedragi, kakav pan mogući,

K'o zakletu u park te zatvorio ovi.
Vr'jedna si, da vojuju za te vitezovi,
Da budeš junakinjom žalosnih romana!
Kaž' mi tajnu, ljepoto, tužnih tvojih dana,
Bit ću tebi spasitelj! Nek tvoj mig od sada
Kako srcem tako mi i mišicom vlada!«
I protegne mišicu.

Djevičkim se žari
Ona stidom, al' joj to veselost ne kvari.
Kako d'jete blistave voli priličice
I veselje čine mu sv'jetle krajcarice,
Dok im ne zna vr'jednosti, tako milo zveči
Njoj taj govor, premda svih ne razbira r'ječi.
Napokon ga upita: »Od kuda pan dodje?
Što li milost njegova sada traži odje?«
Smeten grof i ù čudu umukne, izbeči
Oči, ali za čas će tiše ovo reći:
»Nek prosti gospòdična! vidim, da pométo',
Zabavu, nek prosti, ah! skoknuh ovud eto
Na doručak, kasno j' već, šćah na vr'jeme stići,
A cestom, gospodično, predugo je ići,
Mislim, da se dolazi ovud k dvoru prije«.
Djevojka odgòvorî: Tamo put se vije;
Greda gazit ne treba; onud put je panu
Med busenjem« — »Na desnu il' lijevu stranu?«
Pita grof, a djevojka oči plave na to,
Digne; to je pitanje njojzi čudnovato;
Dom je kao na dlanu na tisuć koraka,
A on pita, kud je put! Grofa mori jaka
Želja, da s njom besjedi; predmet traži novi:
»Gospodjica stanuje blizu, uz vrt ovi?
Il na selu? Čudim se, ne vidjeh je prije!
Da od skora gošćom tu gospodjica nije?«
Mahne glavom djevojka. — »Gospodjicu samo
Molim, njena soba je l' s onim oknom tamo?«

Grof u sebi mišljaše: »Mlada, krasna li je!
Ako baš junakinja románâ i nije.
Duša, mis'o velika u samoći sreta
Prečesto se, u šumi kako ruža cvjeta;
Samo treba izvadit na danak je bio,
Da joj bójâ tisući sv'jet se divi cio«.

Šuteć usta djevojka, digne čedo sitno,
Što joj o ramènima obisnu, pa hitno
Primi drugo za ruku, a pred sobom ine
K'o guščiće potjera i otuda mine.

Ogleda se ì reknê: »Bi l' pan dobar bio
Te mi perad u žito natrag sagnat htio?«
— »Ja da perad sagonim?« grof u čudu pita,
Ali ona iščeznu med stablima skrita.
Izmed lišća zelenog kroz drvored bije
Na čas svjetlo; — rek'o bi, to su oči dvije.

Grof iz vrta ne htjede dobar čas izaći.
Po malo ohlàdnî mu duša te se smrači
Kao zemlja, pošto joj zrake sunca zadju;
Tlapnje gora òd gorê sada grofa snadju.
Prene se i razljuti, ne zna sam na koga,
Jao nadje premalo! sav nâd izdao ga!
Jer dok k toj pastirici nješto ga je vuklo,
Glava mu je gorjela, srce mu je tuklo;
U nimfi je nazir'o tajnoj svako milje,
Mislio je u njoj nać divote obilje,
Al' sve nadje drukčije: lijepa su njena
Lica, struk je tanahan, al' je sva stepèna!
K tomu punost ȍbrâzâ, pa i rumen živa
Preveliku, prostačku sreću pokaziva;
U neradu, vidi se, mis'o, srce spava!
Odgovorma seosku prostotu odava!
»Ah kasno se domišljam! Što ću varat ja se?
Guščiće tajinstvena moja nimfa pase!«

»Kada nimfa iščeznu, divnog prozračnjaka
I još zlatne, srebrne rešetke i tráká
Više ne bi; — slama li sve to bješe, jao?

Tada ruke lomeći grof je pogledao
Na snop mali kukolja povezani travom,
Što ga drž'o nojevom perjanicom pravom!
I rog zlatni na um mu Amaltejin pade
Ona zlatna kantica — to je mrkva sade!
Vidje, kako lakomo izgrize je d'jete,
Te mu se sve dražesti i čuda razlete!

Tako kad cikòriju spazi momče gdjeko,
Mami k sebi ruku mu lišće lako, meko;
Hoće da ga pogladi, dodje bliže, pirne,
Al' se cvijet raspršа, kako dah ga dirne,
I u ruci tražitelj radoznale glave
Vidi samo goli struk zelenkaste trave.

Grof namače na oči klobuk te se vrati
Onud, kud je došao, al' put sebi skrati
Gazeć preko zeleni, cv'jeća i kupine,
Pa kad plot već preskoči, tada istom di'ne!
Sjeti se, da djevojci doručak spoménu;
Možda njegov susret već svak zna u tom trenu
Blizu dvora, ù bâšči, te ga tražit hoće?
Možda b'jeg mu spaziše? tko zna, mislit što će?
Treba dakle vraćat se. Izmed omedjaka,
Izmed drače, plotova, silnih zavojaka
Došulja se napokon na cestu, što vodi
U dvor njegov upravo; njom veseo hodi,
Al' uz plot, od vrta se odvraća jednako
Od žitnice kao tat, da s' ne sazna kako,
Da je u njoj bio već il' se unić sprema.
Tako i grof oprezno — premda nikog nema,
Tko ga motri — na desno od bašče s' otkrén'o.

U blizini r'jedak gaj i busenit eno.
Po busenju brezovih izmed b'jelih panja
Pod čadorjem zelenog spuštenoga granja
Kanda plešu njekakvi ljudi, tako s kreću;
Čudne su im haljine, kanda s' dusi šeću
Mjesečinom; crno je, usko odijelo
Jednih, drugih dȕgačko k'o snijeg bijelo.
U širokom jedan je k'o obruč klobuku,
A drugi gologlav je; za njekim se vuku,
Rekao bi, oblaci: to od vjetra lete
Pr'jevjesi na glavama kao rep komete.
Svak se vlada drukčije: k'o iz zemlje taj je
Iznik'o pa po tlima baca pogledjaje;
Drugi gleda preda se, k'o da sanan šeće
Po konopcu, skrenuti desno, l'jevo ne će.
Jednako se svijaju, svak na svome kraju,
Sve do zemlje, kanda se kome poklanjaju.
Tko se komu približi, tko se skobi s kime,
Ništa s njim ne govori nit se zdravi s njime,
Svak je sobom zabavljen, svi su zamišljeni:
Grofu se pričinjaju elizejski sjeni;
Tijeh duša ne može briga, bol da sretne,
Blude tiho ì mîrno, al' su opet sjetne.

Ova čeljad, koja se šunja tako ti'o, —
Da su znanci naši to, tko bi pomislio?
Da su gosti Sučevi? — Svi bijahu spravni
Izić i izidjoše na gljivober slavni
Po doručku burnome. K'o pametni ljudi
Prema mjestu, vremenu zna svak, da prosudi
Kako govor, kretanje treba upraviti.
Za to prije nego će za Sudijom iti,
Svak se spremi, u drugo ruho obuk'o se,
U plašteve platnene, što s' u šetnju nose,
Koji iznad gornjijeh haljina se šire,
A na glave uzeše slamnate šešire;
Za to k'o purgàtôrskê b'jele duše vire.

Sva se mladež preruši osim Telimene
I njekih na fràncûskû odjetih.

Te scene
Grof ne shvaća ne znajuć selskog običaja,
Za to silnom u čudu potrči do gaja.

Gljiva bješe obilno. Rumene lisice
Mladež bere, slave ih litavske pjesmice,
Djevojaštva jesu znak: crv ih ne izjeda,
Nema gada za čudo, koji na njih sjeda.
Gospodjice za tankim idu borovikom,
Što ga pjesma naziva gljivskim pukovnikom.
Svi vrebaju rujnicu; pjesme nje ne diče,
Sitna je, al' najbolja, što se kusa tiče,
I jeseni ì zîmi i svježa i slana,
Muhomorke sabira ruka Vojskog pana.

Ljudi ništa za druge gljive baš ne dadu
Za to, što su škodljive il' jest' ne valjadu;
Ali nisu zališne: hranu zvjerma daju
I gnijezdo bubama, još su nakit gaju.
Na zelenom stolnjaku stoji gle na luci
K'o na stolu posudje: s oblima klobuci
Sirojetke srebrne, žute i crvene
Kao čaše različnim vinom napunjene;
Kozlac k'o vrč trbušast okrenuta danca;
L'jevak kao tanahna čaša od šampanjca;
Okrugao mahovac širok, plosan, bio,
Kanda sasku čašu si ml'jekom napunio;
Za tim obla puhara crnog napunjena
Praška k'o bibérnjača. Ostalih imena
Poznata su vucima tek i zečevima,
Nisu znana ljudima, a sila ih ima.
Nitko rado ne dira vučkih, zečjih gljiva;
Tko za kojom posegne pa vidi, da j' kriva,
Rastrga il' zgazi je te srdit okalja
Njome travu čineći tako što ne valja.

Telimena ne kupi ni ljudske ni vučke,
Glavu u vis podiže i pòglêdâ mučke
Čamajuć rastrésena. Ljutit Rejent kaže,
Da joj po drvètima oči gljiva traže;
Asesor pakosnije poredi je s pticom,
Što gnijezdu mjestance traži okolicom.

Željna s' čini doista mira i samote,
Dok se eto polako od sveg društva ote
I šumom uz obronak polako odšeta,
Gdje je hlada debelog od gustih drveta.
U sredini siv je kam, pod kojim klokoće
Izvor, komu takodjer kanda s' hlada hoće,
Dok med gustu, visoku travu odvrluda,
Koja vodom kvašena bujno raste tuda.
Brz vragolan potočić u travi se krije
Ozdo j' lišćem patosan, vidjeti ga nije,
Tiho teče, da je čut jedva šapat mali;
Takvo j' čedo plačljivo, kog mati povali
U zipku i zavjes mu od grančica savi
Pa mu lišća makovog pod glavicu stavi.
Mjesto krasno ì tiho; Telimeni gove
Tu se sklanjat; hramom ga sanjarenja zove.

Došav k vrelu crven šal k'o krv skine brže,
Što se vij'o s ramena, i u travu vrže;
Nalik na plivačicu, u kupalo hladno
Što se spušta polako, dok ne sjedne na dno,
Kleče pa se pomalo spuštava sve niže
I napokon, kanda je val koraljni diže,
Padne na šal i pruži po njem sve tijelo,
Lakat upre o zemlju, o dlan upre čelo,
Glavu dolje obori, polako prebira
Malu knjigu francusku od velin-papira;
Iznad alabàstarnîh vije se strànîcâ
Kup crvenih pantljika i crnih vitica.
Bujna j' trava smaragdna, krvav sjaj je šala,
Duga j' suknja kakono ljuska od korala,

Crna crevlja odbija na jednom se kraju,
Crna kosa na drugom, a sa strane sjaju
Rubac, bječve snježane, b'jele ruke, lica;
Iz daljine čini se šara gusjenica,
Kad na zelen klenov list dopuže.

Al' jao
Svu milinu, sav taj čar nitko nije stao
Motrit, nema nikoga, da se divi njima,
Jer gljivober jedina sad je briga svima.
Ali okom strijelja sa strane je Tade,
K njoj upravo ne smijuć sa strane se krade.
Kako lovac u šupi pomičnoj od granja,
Na dva točka vozi se, kada droplje ganja,
Il' kad ide na šljuke, uz konja se krije,
Puška mu u sedlu je ili ispod šije
Konju stoji; — gradi se, kanda medju gazi
Il' da brana, à k pticam sve bliže dolazi.
Tako s' krade Tadija.

Al' muku cijelu
Stric mu razbi prijekim putem pošav k vrelu;
Vjetar mu se s letima igra sarafana,
U pasu mu marama velja privezana;
Podvezani klobuk mu slamnat se vijori
Kao lopuh, — toliko žurno ide gori, —
Klobuk sad po očma ga, sad po plećma lupa;
U ruci mu golem štap: tako Sudac stupa.
Željeć ruke oprati nad vrelo s' nadvede,
Pa pred Telimenom tad na kam velji sjede.
Objeručke upre se o puce slonovo
Svoga štapa golemog pa započne slovo:

»Da znaš, seko, od kad nam kuća ima gosta
Tadijicu našega, brige imam dosta!
Nemam djece, starac sam; momče to valjano
Za jedinu radost mi na sv'jetu je dano,
Mog imanjca baštinik. Po milosti neba

Ostavit ću komad mu plemićkoga hljeba.
Već budućnost njegova i ženidba meni
Teške brige zadaje, daj ih procijeni!
Dobro znadeš: Jacko pan, moj brat, Tadin ćaća
Da je čudan, namjere teško tko mu shvaća,
Ne će kući vraćat se, Bog zna, gdje se bavi,
Ni svom sinu, da je živ, ne će da objavi,
Al' njim ravna jednako. Već ga htio dà dâ
U legiju, ì ranu tim mi strašnu zada:
Ipak prista poslije, da ostane doma
Pa neka se oženi. Već bi s' našla moma,
Ja sam zgled'o partiju: Podkomorskom nije
Rodom, a ni imenom od susjeda svije'
Nitko ravan; starija krasna kći mu sade
Za udaju Anka je, miraza imade;
Htjedoh počet....« Obrazi na to problijede
Gospi, knjigu zatvori, ustade pa sjede.

»Majčine mi ljubavi, reče, to je ludi
Pos'o! brate, imaš li Boga ti u grudi?
Misliš tijem načinom bit dobrotvor Tadi,
Ako heljdu sijao bude momak mladi?
Sv'jet mu uzet! Vjeruj mi, jednom će te kleti!
Takav talent uz polje, uz šumu pripeti!
Vjeruj, momak pametan, koliko iskusi',
Valja da s' u visokom svijetu izbrusi.
U glavni ga pošlji grad, brate, s drage volje,
Na primjer u Varšavu, al' mislim, još bolje
Bilo bi u Petrograd. Na zimu ću iti
Porad posla onamo; dotle promisliti
Možemo za Tadiju. Tamo imam moći
I znanaca, najljepše tim će k sreći doći.
U najprve kuće ću ja ga uvest svude,
A kad poznat važnijem ličnostima bude,
Službu, orden dobit će. A kada ga prodje
Volja dulje služiti, neka kući dodje,
Pošto steče ugleda i svijet poznade.
Što ti, brate, čini se?«

*

»U godine mlade,
Reče Sudac, ne škodi svijet pògledati,
Malo se promahnuti, med ljudma se dati
Brusit. — Ja sam dosta se mladjan naputova',
Pa se jesam nagled'o Dubna, Pjotrkova
Palestrantom baveć se ja kod tribunala,
U Varšavi biv'o sam svojih zbog posala.
Mnogo se okoristih. I sinovac Tade
Medju ljude u svijet na put nek se dade
Kao kalfa, kojino nauk dovršava;
Nek pomalo uči se svijet da poznava
Ne zbog ranga, ordena! L'jepo bih te pit'o:
Rang i orden moskovski što su osobito?
Tko za trice takove pitaše od panâ
(Starog doba, takodjer i današnjih dana),
Uglednih u kraju svom i medju plemići?
Pa ih ipak ime, rod med ljudima diči
Ili služba narodna, koja se ne prima
Po milosti čijoj god, već po izborima.«

Telimena prekide: »Tako l' brat mudruje,
K'o vojažer Tadija onda nek putuje.«

Sudac reče (i sjetno po glavi se gladi):
»I te kako htio bih, al' su novi jadi!
Pan se Jacko jednako za svog brine sina,
Te mi na vrat sada baš posla Bernardina
Robaka, svog prijana, koji s one strane
Visle dodje; sve su mu misli Jacka znane.
Njih dva već odrediše ženidbu za Tadu,
Hoće, da za ženu on uzme Soku mladu.
Tvoju, gospo, nahranku. Gotovih novaca,
Sjem imanjca mojega, dobit će od braca
Moga Jacka; gotovog da on ima blaga,
Da ja od njeg skoro sve imam, znadeš, draga;
Može dakle po volji upravljat sa svime.
Gledaj, da što manje mi bude muke s time.
Treba da se poznaju. Još su mladih ljeta,

Osobito Sofijca, ali to ne smeta.
Već je doba na svijet Soku izvaditi;
Svatko jednoć prestaje malo d'jete biti.«

Telimena u čudu i k'o strahu stade
Dizat se, i koljenma na šal prostrt pade;
S prva pomno slušaše, ali za čas poče
Mahati nad ušima rukom, kanda hoće
Sudcu natrag ŭ zûbe odgnat loša slova,
Kako s' muhe odgone. —

«A, a! stvar je nova!
Hoće l', ne će l' Tadija od tog bit na kvaru,
— Reče gnjevno — o tom sâm sudi, gospodaru!
Što ja imam s Tadijom? sami za nj se brin'te,
Ekonomom stvor'te ga, krčmarom način'te,
Pa nek krčmi ili zv'jer nek nosi iz luga.
Što vas volja, rad'te s njim, al' Soka je druga.
Što je vama Sofija? rukom njenom pravo
Tek ja imam upravljat! Što je Jacko dav'o
Na njen odgoj novaca, pensijicu slao
Godišnju joj i više dat joj obećao,
Tim je nije kupio. Al' u ostalome
Sami znate, gospodo, a zna i sv'jet bome,
Da ta vaša podašnost već svoj razlog ima ....
Nješto dužni Soplice jesu Horeškima.«

Ove zadnje riječi Suca vrlo smute
I rastuže; vidi se, kako su mu ljute;
K'o ostatka plašeć se rukom povladjiva,
Pokunji se, lice mu rumen obli živa.

Telimena dokrajči: »Ja sam joj gojilja,
Rodjaka i jedina Sokina branilja;
O sreći ću njezinoj mislit ja jedina«.
— »Ali ako brak je taj sreća Sofijina?
(Reče Sudac pogledav) — možda Tadeuška
Voli?« — »Možda voli ga? to j' na vrbi kruška!

Da li voli, ne voli? važnog li pitanja!
Nije Soka partija sa mnogo imanja,
Al' otkudgod, kakvagod nije to plemkinja,
Krvi j' jasno-velmožne, rodom vojvotkinja;
Horeškovka rodi je! Već će dobit muža!
Njezin odgoj nama je dosta brige pruža',
Pa da tu podìvljâ sad!....« Sudac pomno sluša,
Glâ u oči, čini se, udobri mu s' duša,
Jer dost' reče veselo: »E, pa neka bude!
Bogme hoćah iskreno, da se tako zbude,
Al' bez srdžbe. Tebi l' se na to pristat ne da,
Pravo imaš: tužno je, al ne bilo jeda!
Ja sam samo svjetov'o, sile ne imade;
Brat željaše, draga, to. Ako ne ćeš Tade,
Ja ću Jacku pisati, da bez krivnje moje
Ne će biti zaruka medju ono dvoje.
Sada sam ću promislit. Možda ćemo srodit
Moći se s Podkomorskim i drugo ugodit«.

Telimenin u to žar ohladi se veće.
»Ta ja se ne protivim; lakše, braco! — reče.
Sam si rek'o: rano je, premladih su ljeta;
Razgledajmo, čekajmo, ne će biti šteta.
Smišljajmo, upoznat ih medju sobom rad'mo;
Tudje sreće ni po što nasumce ne grad'mo.
Unaprijed velim ti: ne navraćaj Tadu
Nit ga siluj, brate moj, ljubit Soku mladu;
Jerbo srce nije rob, ono ne poznaje
Gospodara, silom se okovat ne daje«.

Sudac usta ì odê sav zamišljen tada.
Pan Tadeuš s protivne strane se prikrada
Gradeć se, da onamo ide porad gljiva.
Pravcem istim takodjer grof se prikučiva.

Dok se Sudac prepir'o s gospom Telimenom,
Grof za drvljem stajaše udivljen tom scenom.
Uzme papir, olovku iz džepa, su čime

Uvijek je išao; na panj se za time
Sagne, papir razvije; vidi se, gdje slika....
»Kao da ih složih sam! — zbori u sebika —
Pod njom trava, pod njim kam! Slikovita grupa!
Glave su karàktêrnê, lica kontrast skupa!«

Pristupa, postajkuje, oči pomahiva
Rupcem, briše lornjetku, svak čas privirkiva....
»Samo da ne iščezne ta divota meni,
Kada joj se približim, il' se ne prom'jeni;
Meki bus da ne zgine u repi i maku,
U nimfi da ne spazim gazdaricu kaku!«

Telimenu od prije pan grof veće znaše,
Jer u kuću Sučevu često zalažaše,
Al' je slabo motraše; sad ga čudo snadje,
Kada svoje slike on u njoj model nadje.
Krasno mjesto, divan stas, fino odijelo
Nisu je prepoznati dali za cijelo.
Od gnjeva u očma joj plam se još presjava;
Svježim dahom vjetrić joj lice oživljava;
Rumenju neobičnom žarkom eno planu,
Jer se s brajom svadjala, jer mladići ba'nu.

Grof prozbori: »Smionost prosti mi, gospodjo,
Molit za proštenje te, hvalu reć ti dodjo';
Što slijedjah kradom te, molim oproštenje,
Al' ti hvala, što sam ti gled'o sanjarenje.
Ah velika uvreda! al' se njom pomògo'!
Smetoh ti sanjarenje, al' blaženstvo mnogo
Nadahnuća osjetih! Čovjeka osudi,
Al' bar blaga, gospodjo, umjetniku budi!
Imao sam veliku i imam kuražu:
Sudi!« — kleče ì pružî svoju joj pejzažu.

Grofov taj ocjenjuje pokus Telimena
Kao vješta umjeći i ljubazna žena;
Ne rasipa pohvale, al' sokolit znade:

»Bravo, reče, čestitam; tu dara imade,
Samo, grofe, njeguj ga! Osobito treba
Tražit krasnu prirodu!... Ej sretnog li neba
Tal'janskog! ej vrtovi Cezarski ružični!
Oj s vodama bučnicam' Tibure klasični,
Pausilipske i vi oj strmene vrleti!
To je zemlja slikarska! U nas, Bože sveti,
Čeda Muze ne može podić Soplicovo,
Mora umr'jet.... Stavit ću ja u okvir ovo
Il' zbirku risàrījâ u jedan sabranu
Album do sad; dosta ih imam u ormanu«.

Sad o nebu plavome počnu besjediti,
O vjetriću mirisnom i visokih liti'
I o šumu morskome, — pa po običaju
Putničkom se rugaju kašto rodnom kraju.
A oko njih šire se litavski lijesi,
Koje dostojanstvenost i ljepota resi!
Tu magrive divljim su hmeljem opletene,
Jarebine pastirskom rumenju s' crvene,
L'jeske k'o Menade su s prutma zelenima,
S njih lješnici biserni vise grozdovima;
Šumska djeca niže su: glog grljen kalinom,
Crnim ustma kupina ljubi se s malinom.
Džbuni i drveta se za ruke uzeše
Svojim lišćem, kakono kada mladež pleše,
A posred njih mladenci. U sredini stoje
Vitim strukom ugledna i ljepotom boje
Dva drveta nad šumom dižuć se cijelom,
To je grab s vjerènicôm ljubom brezom b'jelom.
Stare bukve dalje su nalik starčevima
Motreć mûkom sinove i unuke s njima,
I topole gospodje i hrast obradali
Mahom, na vrat grbav mu pet sto s' ljeta svali,
O trupe je starijih hrasta skamenjene
Uprt k'o na stupove grobne salomljene.

Tade s' vrti, razgovor dugi mu je mučan,
Jer o takvim stvarima nije zborit učan;
Al' kad gaje tudjinske počnu slavit veće
I redom izbrajati različno drveće:
Naranče, ćepàrize, masline, mandale,
Kaktuse, magònije, aloje, sandale,
Bršljan, smokve, orahe tal'janske, limune
Hvaleć lik im, cvijet, struk, — tim Tadiju zbune,
Te on brekće jednako i dršće od jada,
Dok napokon nije već mog'o gnjev da svlada.
Bješe prost, al ljubljaše prirodu s tim veće;
Gledeć šume očinske oduševljen reče:
»U Vilni botanička znana mi je bašča,
Slavnog južnog, istočnog tu s' nagledah rašća
I drveća, kojem je Tal'janska domaja;
Al' sve nalik nije to drvlju našeg kraja!
Što je aloj dugijeh k'o munjovod bata?
Što l' je limun sićušni s grudama od zlata,
Al' po lišću lakovan? To je búro pravi
Nalik ružnoj ženici, što se blagom slavi!
Il' ćepariz slavni vaš dug k'o njeka lola,
On je drvo dosade više nego bola!
Vrlo tužan nà grôblju kažu da se čini,
Al' je kao njemački lakaj u crnini,
Što se ne usudjuje maknut ruke, glave,
Da ne bi prestupio etikete prave.

»Nije l' naša čestita ljepša breza tanka?
Kao kada jauče sina svog seljanka
Il' muža udòvica, — ruke lomi, jada,
Niz ledja joj dò dolje potok kose pada!
Strukom jeca rječito, n'jema s tuge velje!
U slikarstvu, grofe, li nalaziš veselje,
Za što ovog drveća našeg slik'o ne bi
Oko sebe? Doista, smijat će se tebi
Susjedi, što litavskom na plodnome polju
Samo hridi, pustinje slikat imaš volju«.

»Prijatelju, reče grof, priroda nam dava
Formu, temelj ì grâdju, al' je duša prava
Istom zanos, kojega fantazije krila
Nose, — ukus gladi on pomoću pravila.
Oganj sam i priroda jesu pomoć mala:
Majstor treba dà trâžî sfere ideala!
Sve se, pane, naslikat ne da, krasno što je,
U knjigama to ćeš nać u vrijeme svoje!
Što slikarstva tiče se, dobroj slici treba
Grûpâ, pravih gledišta, ansambla pa neba
Tal'janskog! i Tal'janska pejzažista mati
Za to svagda zvaše se, svagda će se zvati.
Za to osim Brajgela (ali ne prozvana
Van der Helle, jerbo dva Brajgela su znana)
I Rajsdala gdje ćeš kog pejzažista naći,
Na cijelom sjeveru, koji mnogo znači?
Neba treba ì neba!« —

»Ukus soplicovski, —
Telimena prekide, — im'o je Orlovski.
(Treba znati Soplice: osim domovina
Ništa im se ne mili, to je bolest nji'na).
Petrograd je bio stan tom slikaru znanu
(Nješto imam njegovih skica u ormanu).
Na carskom je živio dvoru k'o u raju,
A svedj želja vukla ga, grofe, k zavičaju.
Svoju mladost voljaše spominjat pred druzi,
Sve mu poljsko slavno bî: zemlja, nebo, luzi«.

»I pravo je radio! — ražesti se Tade;
Vaše nebo tal'jansko čuh da svedj imade
Boju čistu plavetnu, — to je k'o led zdeni;
Sto put ljepša mećava, vjetar čini s' meni.
U nas ima vidjet što, tko gledne gorika,
Kad se gone oblaci: silu scena, slika!
Jer je svaki drukčiji: jesenski se šunja
Kao spora kornjača, kiša ga napunja,
Od neba do zemlje se traci objesiše

K'o rasute vitice, to su r'jeke kiše.
Oblak s gradom kakono balon po visini
Leti oblast, tamno-plav, a žut po sredini,
Velik tutanj stoji ga. Pa i mali ovi
Mnogo se mijenjaju b'jeli oblakovi!
Sad k'o divlje guske su il' labudi oni,
Ostrag vjetar ù hrpu k'o soko ih goni.
Stiskuju se, debljaju, rastu, vrat im kriva,
— Gledaj čuda novoga —, spušta im se griva,
Silne noge opruživ nebom se razbježe,
K'o kad stepom konjski krd u bijeg se sleže.
Kao srebro b'jele se; brkaju se, vire
Iz vrata im katarke, iz grive se šire
Jedra, te se konjski krd brodom stvoriv plavi
Divno se i polako po nebesih plavi'.

Telimena i pan grof na nebesa glednu,
A na oblak Tadija diže ruku jednu,
Drugom tiho ručicu stisne Telimeni.
Dobar časak stajahu u toj mirnoj sceni;
Na klobuku hartiju grof baš razvit hoće,
Već izvadi olovku, al' tad zvečat poče
Dvorsko zvono nemilo, i sred mirne tade
Šume silna u čas taj cika, buka stade.

Klimnuv glavom reče grof ozbiljnijem tonom:
»Sve je tako sudjeno da se svrši zvonom! ....
Plan iz misli velike, mašte koji vrca,
Nevinosti zabava, izliv mekih srca,
Prijateljstva sladosti: kad tuč iz daljine
Zvekne, sve se m'ješa to, ruši, muti, gine.
Što ostaje?« — čuvstveno sproću Telimene
Glednuv pita, ona mu reče: »Uspomene«,
Pa hoteći malo mu oblakšati jade
Potočnice ubrane cvijetak mu dade;
Grof ga ljubne i grud njim zakiti, — a s kraja
Drugoga pan Tadija jedan grm razdvaja
Spaziv, gdje se kròz lîšće k njemu nješto verka

B'jelo, a to ručica bješe poput l'jerka;
Primi je i poljubi i u ruku ovu
Upi se k'o u čašu pčela ljiljanovu.
Usta nješto hladi mu, kad ruku poljubi:
Ključ s pisamcem bijelim svitim slično trubi.
Zgrabi, u džep postavi; ne zna, što ključ značit
Ima, al' će kartica to mu protumačit.

Zvono zvoni jednako; cika, buka pusta
Odgovara zvonjenju k'o iz tisuć' usta:
To se ljudi dozivlju, jedan drugog traže,
Gljivober je dovršen, sva ta cika kaže.
Glas to nije ukopa ni žalosti koje,
Kako grofu čini se, glas objedni to je.
Svako podne zvono se s krova oglasiva,
Ukućane i goste k objedu poziva.
To je bio običaj mnogih dvora pridje,
I u domu Sučevu ost'o je. Izidje
Sad iz šume povorka s punim košarama,
I s košići, svezav ih rogljima marama.
Jednom rukom široke nose gospodjice
Borovike savite kao mahalice,
A u drugoj svezane u kiticu stoje
Gube, s njima različne sirojedke boje.
S muhomorkom Vojski je. Telimena bome
Ide ruku praznijeh, a mladići s njome.

Gosti redom udjoše i stadoše kolom.
Podkomorskom začelje dadoše za stolom;
Treba, da mu zbòg ljêtâ, službe tu čast dadu,
On idući klanja se damam, staru, mladu.
S Bernardincem Sudija za njim dalje kreće,
Bernardinac latinsku molitvicu reče.
Vodku dadu muškinju, — za tim svi su sjeli
I litavsku hladnicu šuteć brzo jeli.

Objeduju tiše svi no obično biva;
Na razgovor zalud ih domaćin poziva.

Koje pasje veliko pitanje zanima,
Na mejdan je sutrašnji sva misao njima;
Veljoj misli obično šutnja mnogo sladi.
Telimena jednako govoreći Tadi
Morala se katkada i grofu obrnut,
K Asesoru takodjer kašto oko svrnut:
Tako ptičar podjedno češljugarske omče
Motri s vrapčjim zaklopom. Al' je sada momče
Sretno jedno i drugô! veseli se Tade
I grof, malo divane, a puni su nade.
Grof cvijetak ponosno češće poglediva,
A Tadija u džep sad kradom zavirkiva,
Nije l' ključić nestao. — sad bi dirat stao
List i vrtjet, kojeg još nije pročitao.
Sudac stišće koljena Podkomorskom svomu,
Natače mu ugrina i šampanjca k tomu,
Ali razgovarat se nema s njime volje,
Tajna briga vidi se da ga njeka kolje.

Jela i tanjuri se mijenjaju ti'o,
Al' na jednoć dosadu tu je uništio
Gost nenadan bahnuvši. To ti lugar rupi
Ne pazeć na objedno vrijeme pristupi
Gospodaru upravo. Lice i kret dosti
Kažu ga neobičnih glasnikom novòstî.
Čitavo ga pogleda društvo u tom paru;
On odahne i reknê: »Medvjed, gospodaru!«
Da zvijer kroz »matečnik« izišla je sade
Pa će preko Njemena, — to sad svaki znade.
Bez ikakvog v'jećanja i bez dogovora
Svi se odmah dosjete, da s' u potoč mora;
Živi gesti, nalozi, što se od svud čuju,
Raskidane takodjer r'ječi očituju
Istu mis'o; tòlikâ skupa grla graje,
Ali iz svih jedan cilj raspoznat se daje.
Sva galama ova se slagala je krasno,
Svaki samo zboraše, što mu bješe jasno.

»Jaš' u selo k stotniku! — Sudac vikat poče,
Sjutra zorom hajka je, nek podje tko hoće;
Tko mi s ražnjem nadje se, dva šarvarka njemu
Praštam i od rabote pet dana u svemu«.

Podkomorski poviče: »Sivulju što prije
Sedlaj, leti u dvor moj; pijavice dvije,
Uzmi, kojim hvale se po svem kraju čuju:
Spravnika i Strapčinku, to jest psa i kuju;
Zatisni im gubice, u vreću ih sveži,
Pa mi s njima ovamo jašući dobježi«. —
»Vanjka! — ruski Asesor momku svomu dalje
Viče. — nož nabrusi moj sanguškovski valje,
Što od kneza dobih ga na dar, znaš nož oni,
Gledaj pâs, i kugla je l' u svakoj patroni.« —
»Puške, puške, viču svi, brže pripravljajte.«
A Asesor: »Olova ne zaboravljajte!
Forma je u torbi mi.« — »Javite plovánu,
Doda Sudac, — dà dôdjê misu čitat ranu
U šumsku kapelicu, i to kratku službu,
Misu svetog Huberta za lovačku družbu.«

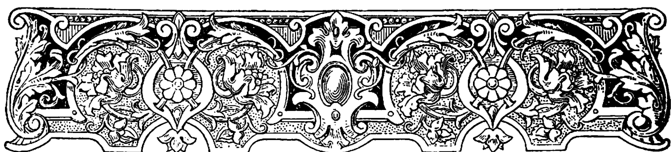
Kad su tako razdane redom zapov'jedi,
Svak umukne, zamišljen oko sebe gledi,
Kanda naći hoće kog. Na Vojskog se glavi
S'jedoj pogled gosti svih po malo ustavi;
To je znak: sad gledaju, tko da sjutra bude
Vojvoda, te Vojskome štap vojvodski nude.
Vojski pan razumjevši, što to društvo hoće,
Usta, šakom udari ù stô pun važnoće,
Iz njedara lančić je zlatni izvadio,
Na kom sahat krupni je kao kruška bio.
— »Da smo sjutra u jutru ȍ pô petoj — veli —
Lovci i hajkači svi pri šumskoj kapeli!«
Tad od stola ustane, za njim lugar kreće,
Promislit i pripravit za lov oni sve će.

Tako kad se sjutradan vojska sprema bitci,
Čiste puške logorom i jedu vojnici
Il' na sedlih, plaštevih bez brigeša sniju,
Al' vojvode u brizi pod čadorom bdiju.

Tako objed svrši se, te dan prodje svima
Tražeć, čisteć oružje, hranu dajuć psima,
Konje kujuć; — malo tko na večeru k stolu
Dodje; nema prepirke sada o Sokolu
Ni Kusovu, ne zna se ni za kakvu buku;
Rejent pan i Asesor idu ispod ruku,
Skupa traže olova; — a kad se utrude,
Odu njeki spavati, da s' rano probude.

Danas spavat u kući Tadiji odrede;
Udje, vrata zabravi, sv'jeću u peć djede,
Pritaji se, kanda spi, al' ne stisne oči,
Sve mu dulji biva čas, zalud čeka noći.
Stupi k oknu ì oči za stražarom skreće,
Kojino se jednako ispred dvora šeće;
Kad daleko spazi ga, skoči djipimice,
Prozor zapre za sobom pa se kradomice
Vuče poput vižleta; kud se ići spravi,
Ne znaš, jer ga jesenska noć debela zavi.

Četvrto pjevanje.

Diplomatika i lov.

Stvor u papilotama budi Tadiju. On prekasno uvidja svoju pogrješku. Krčma. Emisar. Vješta poraba tabakire svraća razgovor na pravu stazu. Matečnik. Medvjed. Opasnost Tadije i grofa. Tri hitca. Prepirka zbog pušaka Sagalasovke i Sanguškovke ukida se u prilog Horeškovske jednocijevke. Bigos. Pripovijest Vojskoga o mejdanu Dovejka i Domejka prekida se hajkom na zeca. Konac pripovijesti o Dovejku i Domejku.

Oj vršnjaci velikih litavskih kneževa
Vi drveta Ponara i vi Kušeljeva,
Bjalovežka, svitezka! — u davna vremena
Na Mindova velikog i groznog Vitena
Sjen vam pad'o; ponarskoj njegda u planini
Uz vatru je ležao, a na medvjedini
Gedimin, te pjesmama mudroga Lizdejke
I vidikom Vilije, žuborom Vilejke
Bivši u sav uljuljan gvozden-vuka vidje;
A kad usta, po volji bogova otidje
I sagradi Vilno grad, što sred šume sjedi
Kao vuk med turovi, vepri i medvjedi!

K'o iz rimske vučice: tako otud nići
Znaše Kejstut, Olgerd knez i Olgerdovići;
To vitezi bijahu i lovci bez mane,
Il' zvijeri trebaše ganjat il' dušmane.
U snu s' otkri lovčevu budućnosti prava
Tajna: Litvi željeza treba i dubrava.

Luzi! kralj je u vama bivao u lovu
Zadnji, koji nošaše kapu Vitoldovu,
Biv'o je i pošljednji sretan Jagelovac
U bitci i litavski zadnji kralj i lovac.
Oj drveta doma mog! ako l' mi podari
Nebo, te vas pohodim, prijatelji stari,
Hoću li vas naći još? da l' mi živujete?
Po vama sam pentr'o se njegda k'o dijete!
Živi l' velji Baublis? kog stvoriše šuplja
V'jetrovi, te bješe mu poput kuće duplja,
U njoj moglo dvana'jst je ljudi večerati!
Da l' pod župnom crkvom još gaj Mendogov cvati?
Da li još u kraju se tamo ukrainskom,
Iznad Rose pred kućom da l' se Holovinskom
Lipa širi granata, što je sto momaka
Pod sjenom joj plesalo i sto djevojaka?

Spomenici narodni! sve vas više pljačka
Sjekira sad moskovska, sada trgovačka!
Tako zaklon pjevice šumske u vas gube
I pjesnici, koji sjen vaš k'o ptice ljube.
Čarnolaska lipa je nježna Janu mnogo
Nadahnula pjesama! hrast je brbljav mog'o
Kozačkomu pjesniku kazat čûdâ sila!

Ja vam mnogo dugujem, oj drveta mila!
Loš strijelac kada bih zvijer promašio,
Ruga društva bojeć se pod granje bih ti'o
Vaše zaš'o; — divno li med vama sanjarih
U samoći zabiv lov sjedeć u ševarih!
Kao srebro sjao se siv mah oko mene

Oblit sokom jagode crne sagnječene,
Gledam humke u vrijes crven obavite,
K'o koraljne krunice brusnice ih kite,
A grane se spuštaju posred njeke tmine
Kao gusti zeleni oblaci s visine.
Vihar nad nepomičnim njegdje sklopom buči,
K'o bijesan trga sve, ječi, grmi, huči, —
Divan uk zaglušljivi! a ja mislim u to,
Kao da se nada mnom mami more ljuto.

A po zemlji kanda se razvaline rede:
Gdješto hrastov strši hrek poput grdne grede;
Panj natruhli, granata klada naslonjena
Na nj je kao odlomci stupova, stijènâ;
Trava čini ogradu. Al' sa strahom samo
U sredinu gleda se, jer su šumski tamo
Gose: medvjed, vepar, vuk; neopreznih gosti
Na ulazu zgrizene leže na po kosti.
Kašto izmed zelenih pomole se grana
Do dva roga jelenska k'o dva šedrvána;
Med drvljem se za čas zv'jer žutom prugom vije
K'o kad zraka u šumi padne, pa je nije.

Opet dolje tiho je; na jeli klopara
Djet'o tiho, — otprhne, u nevid se stvara,
Sakri se, al' totrče i tim, gdje je, kaže,
K'o kad čedo sakrito viče, nek ga traže.
Ovdje lješnik šapama držeć vjeverica
Glodje ga, nad očma joj visi perjanica
Kao iznad kacige kakvog kirasira;
Prem je tako zakrita, ipak svakud gvira;
S drva skače na drvo igračica lúgâ
Kad kog spazi, ì mûnê kao munje pruga,
Pa u otvor nevidjen kakvog panja pada,
K'o kad svoje u drvo vraća se Drijada.
Opet mir, — a grana se jedna u to svinu,
Pa med zrnjem brekinje rastupljenim sinu
Od zrnevlja brekinje dva krasnija lica:

Jagode il' lješnike to ti djevičica
Kupi, pa ti brusnice (svježe kao ruža
Usnica joj) lubove iz košare pruža.
Momak ide uza nju pa joj l'jesku svija,
A djevojka žurno s nje zreli rod dobija.
Kad na jednoć začuju lavež, glas rogova,
Po tom znaju, da su sad njegdje blizu lova,
Pa u strahu zalaze medju guste hvoje,
Nestaje ih — bogova kao šumskih dvoje.

Soplicovo bukom vri. Trube veće daju
Znak, da treba polazit u lov, psi već laju,
Njište konji, à kola škriplju; al' sav tadar
Džagor ne bi Tadije probuditi kadar.
On k'o bobak u rupi nerazdjeven spava,
Drug ni jedan tražit ga brige si ne dava;
Svak je sobom zabavljen; kud mu treba, hita,
Za druga spavaćiva nitko i ne pita.

Hropi Tade. Drvenom u kapku srdašce
Urezano bijaše; u tminu sunašce
Kroza nj pusti ognjen stup baš na čelo Tadi;
On još hoće zaspati, baca se i radi,
Da se bl'jesku ukloni. Kad na jednom čuje:
Njetko kuca; — zbudi se. Ala drago mu je!
Svjež k'o ptić se osjeć'o, i lako je dij'o,
Sretnijem se osjeć'o, sam se sebi smij'o;
Misleć o svem, što mu se dogodilo juče,
Rumeni se, uzdiše, a srce mu tuče.
Gledne k oknu: čudo aj! iz onoga srca
Plamen kroz sunčànî zrak iz dva oka vrca;
Oči se raširile, kako čovjek čini,
Kad iz svjetla dnevnog ih pušta po tamnini.
I ručica vidi se, što brani sa strane
Oči kao lepeza od sile sunčànê;
A na svjetlu ružičnom prstići se čine
Sa svojim crvenilom rubinske svjetline.

S osm'jehom ljubopitna usta s' vidjet daju
I zubi, što biserom med koralji sjaju;
Lice prem dlan ružični od sunašca krije,
Al' plamenak ružični opet iz njih bije.

Pod prozorom u sjeni Tade nauznako
Leži pa se prikazi čudnoj divi jako;
Nad njim ona gotovo nad licem mu stade,
Te on ne zna. je li to san il' java sade?
Milo, jasno, djetinjsko da to lišce nije,
Što ga iz sna pamtimo ljeta nevinije'?
Lišce k njemu nagne se: od radosti Tadė
I od straha zadršće, kada prepoznade
Svu u papilòtiće k'o sn'jeg b'jele kosu
Kratku, zlatnu savitu: — rekao bi: to su
Mohunice srebrne; — to na suncu sv'jeti
K'o vijenac, štono je oko glava sveti'.

Skoči on, i skoka se prepadnuv otpr'nu
Prikaza; on počeka, al' se već ne vrnu.
U to njetko pokuca tri puta i reče:
»Ustaj pane, u lov hajd', vrijeme je veće,
Kasno je.« — On poskoči i k'o u bijesu
Kapke naglo rastvori, sve se šarke tresu,
O duvare udare strašno kapci tade;
Iskoči, pa u čudu smeten gledat stade
Tadija, al' ne vidi već ni traga kaka.
Blizu okna tarabe bjehu od voćnjaka;
Tu se lišće hmeljevo i cvijeće njija, —
Da ih nije dirnula laka ruka čija?
Ili vjetar? Tadija dugo gleda tamo,
U vrt ući ne smije, nasloni se samo
Na plot, u vis pogleda, metne prst na usta
Umučkava sebe sam. da r'ječ nagla, pusta
Ne razbije muka tog, po čelu se tuca
Kao da će spomene stare da iskuca
Uspavane; napokon prst ugrize zdravo,
Pa tad glasno poviče: »pravo mi je, pravo!«

Na dvorištu bijaše tutnjava pred časak,
A sad kao nà grôblju ne čuje s' ni glasak;
Svi na polje odoše. Tadija nakrene
Uši i k'o trublje dv'je ruke k njima djene,
Sluša, dok mu iz polja vjetar ne dovalja
Silnu ciku lovačku i jeku trubalja.

Uzme pušku Tadija i na konja svoga
Skoči, što već u staji osedlan ček'o ga;
Kod kapele krčmama k'o mamen pohiti,
Gdje je rano sastanak lovcem im'o biti.

Dvije krčme uz cestu bjehu s dviju strana.
Oknima se gledahu k'o dušman dušmana.
S pravom grada baštinik staru j' svojom zvao,
A novu je Soplica uskos zgradit dao.
U prvoj gospoduje k'o u svom Gervazo,
U drugoj u začelju sjedi pak Protazo.
Nova krčma ne bješe gradjevinom slavnom,
A stara je zgradjena po načinu davnom,
Što ga njegda dundjeri tirski izmisliše,
Poslije Židòvi ga sv'jetom ràsturiše;
Graditeljstva način taj tudjim majstorima
Nije poznat; Poljska ga od Židova ima.

K'o brod sprijed krčma je, ostrag k'o svetinja;
Brod je prava Nojeva četirkutna škrinja,
Njega štagljem na prosto ljudi zovu naši.
Tu je stoka svakakva: jarčevi-bradaši,
Konji, krave, volovi; ozgo ima ptica,
Crva barem parova i raznih bubica.
Kao crkva čini se dio, što odzada
Stoji, te Solòmunov hram ti na um pada,
Kog na brdu sionskom sagradiše s trudi
Najstariji dundjeri Hiramovi ljudi.
Istim grade načinom svoje škole Židi,
Taj se nacrt nà njihnìh krčmah, štagljih vidi.
Krov je šiljast, slama ga i šindra pokriva,

Pa k'o kalpak židovski razderani krîvâ.
Na zabatu hodničke kraje vidjeti je,
Uprti su o dug red stupa drvenije',
Graditelj se stupima ovim svaki divi:
Traju, premda nȁ pô su gnjili i već krivi;
Kao toranj pizanski, bez grčkih modela,
Jer nemaju podine, a ni kapitela.
Poluobli drveni ozgo s' viju prosti
Lukovi po načinu gotske umjetnosti.
Umjetno je iskićen ozgo vrh, al' tije'
Nakita izradio nožić, dl'jeto nije,
Nego bradva dundjerska — naero k'o ruke
Svijećnjaka sabatskog; s kraja vise guke
Slične onim, kojima glava je Židòvu
Zakićena moleć se, a »cices« se zovu.
R'ječju: krčma grbava i drhtava ima
Sa Židovom sličnosti, kad moleć se klima:
Krov je kapi, čupavoj streha j' nalik bradi,
Crnu plaštu čadjavi, uprljani zadi,
K'o na čelu »cices« pak rezba strši spr'jeda.

K'o u školi židovskoj krčme je srijeda
Razdvojena pregradom: ovuda su same
Duge t'jesne sobice za putnike, dame;
Tamo j' sala golema: uska se duž st'jena
Mnogonožna trpeza proteže drvena;
Uz nju stoje stolice niske, slične stolu
Kao ocu dječica.

Sjede naokolu:
Sitno plemstvo, seljanke, seljani sve dugom.
Povorkom, ekònôm sam na kraju je drugom.
Nedjelja je, ìz cȓkvê nakon rane mise
K Jankelu su nȁ gutljâj, na zbor svratili se.
Svaki ima pred sobom bistre vodke čašu,
Oko svih krčmàrica trče noseć flašu.
Med njima je zakupnik u svom sarafanu
Do tla dugom, srebrnim kovčam' zapučanu,

Jednu ruku za pas crn svilen je zadio,
Drugom bradu sijedu važno je gladio;
Oči svuda bacajuć daje zapov'jedi,
Ulaznike pozdravlja; gdje već društvo sjedi,
Tu razgovor zameće; gdje se kavga stvori,
Tu razvadja; šeće se, al' nikog ne dvori.
Svuda znahu staroga Žida poštenjaka;
Davno j' krčme zakupnik Jankel; od seljaka
Ne bi nigda tužbe na nj, a ni od plemića.
Za što bi ga tužili? Izvrsnog je pića
Im'o; — pomno j' račun'o, al' bez vàrâncijê.
Pijanke je mrzio, ali gozbe nije,
Zabave je milov'o; krštenja kod njega
I pirovi slave se, a iz sela svega
K sebi svake nedjelje svirce on poziva;
Tad gusala debelih i gajda tu biva.

Muzik bješe, držan je muzičkim talentom;
S cimbalima, narodnim židskim instrumentom
Njegda dvore polazeć divljenje u ljudi
Glas mu skladan, izvježban znaše da probudi
Pa i svirka. Poljski je dosta k'o Žid znao,
Osobito narodne pjesme j' milovao.
On ispreko Njemena kadgod se vraćaše,
Kolomijka haličkih mnogo donošaše
I mazura varšavskih; još kazuju, da je
(Ne znam, je li istina) u litavske kraje
Iz tudjine donio, raširio k tomu
Pjesmu danas poznatu sv'jetu čitavomu,
Koju prvom svirahu u zemlji Auzona
Talijanom poljačkih trublje legiona.
Pjevanje je u Litvi osobito drago,
Njim se ljubav u puka stječe, glas i blago.
Kad se Jankel onovči i zasiti hvale,
Tada zvonke objesi o st'jenu cimbale
Pa sa djecom smiri se, i sad toči pića,
Podrabinom uz to je obližnjeg gradića.
Kudgod dodje, drag je gost, za savjet ga pita

Svatko, jer razumije trgovinu žîtâ
Po ladjama. Dobro je znati to na selu.
Da je Poljak valjan još, zna se o Jankelu.

Obje krčme, koje se kašto i do krvi
Znadijahu gložiti, on razvadi prvi.
Cijenjahu jednako njega pristalice
Horeškovski ì slûge sudije Soplice.
U ključara ugled je Horeškovskog groznog
On sačuvat znao sam i u prznog Voznog;
Gervaz strašne ruke je, Protaz jezičine,
Al' kara pred Jankelom nikada ne čine.

Nema tu Gervaza sad: ne htjede da goso
Na veliki i teški sam otide pos'o,
A onako nevješt, mlad; on ga u lov prati,
Da ga može braniti pa i svjetovati.

Gervazovo mjesto je med klupama dvima
U najdaljem òd praga kutu, ime ima:
Pokuće. Posadio Jankel bio tu je
Bernardina Robaka, kojeg vrlo štuje,
To po svemu vidi se: jer čim manjak zgleda
U fratrovoj čašici, mira sebi ne da,
Do vrha mu srpanjskog meda nalit daje.
Od mladosti — veli se — da se s njim poznaje
Iz tudjine òd njekud. U krčmu po noći
Bernardinac k Židu je često znao doći
I s njim tajno v'jećati; njeki iznijeşe
Glas o krijumčárênju, al' to opast bješe.

Robak o stol upro se tihano kaziva,
Napetih ga ušiju šlahta okruživa,
K burmutici fratrovoj nosove nadvija;
Iz nje prima ì kîhâ kao iz prangija.

»Dȁ, reverendissime, dȁ burmuta prava,
Reče kihnuv Skoluba, — da ga zna i glava!
Što nos imam (glacne se tad po nosu dugom),

Takvog jošte nè šmȓkâh (tada kihne drugom);
Bernardinac pravi je, iz Kovna svȁkâko,
Grada slavnog s burmuta i svog meda jako.
Tamo bjeh ....« — Al' Robak mu riječ presiječe:
»Na zdravlje vam, gospodo, milostiva! — reče.
Što se tiče burmuta, potječe iz strana
Daljih nego mnìjênje Skolube je pana:
S Jasne Gore potječe, gdje u Čenstohovi
Paulini fratrovi grade burmut ovi;
Poljske krune kraljica Bogorotka slavna
Tu kip ima čudima proslavljen odavna;
Još kneginja litavska zove s' ona pukom,
Još se kruna poljačka brani njenom rukom,
Al' sad šizma ù Litvi vlada! ....« Vilbik reče:
»Čenstohova! trideset sad je ljeta veće,
Zbog oprosta kako bjeh tu na ispov'jedi.
Kažu, da u gradu tom sada Francuz sjedi.
Hoće crkvu porušit i blago odnèsti;
Sve te »Kurir litavski» donio je v'jesti«. —
»To ti nije istina! Robak odgovara,
Napoleon prevedri — da mu nema para
Katolik je. U slozi s papom življet uze,
Koji ga je pomaz'o, pa sada Francuze
Obraćaju, koji se pokvariše malo.
Dosta srebra, istina, iz crkve se dalo
Čenstohovske zà Poljskû: Bog to činit daje,
Ta oltari njegovi blago su domaje!
Već u kneštvu varšavskom ima sto hiljada
Vojske poljske; skoro će više bit valjada.
Vaša j' dužnost, Litavci, vojsku uzdržavat,
Al' vi znate ù ruskê škrinje groše davat« ....
»Vrag bi dav'o! silom nam grabe!« — Vilbík grače.
»Gospodaru! — ponizno prozbori seljače,
Pa se ksenzu pokloni, češe se po glavi, —
To je pola nesreće, što plemiće davi,
Al' k'o lipu gule nas« .... »Šuti, kud ćeš bolje,
Beno! — viče Skoluba; svik'o si, da kolje
Drugi te k'o jegulju! Ali mi gospoda

Vele možna, koja zna, zlatna što j' sloboda!
Ao braćo, šlahćić je u svom domu davno....
(«Da, da, staj'o s vojvodom — svi poviču — ravno!«),
A danas nam poriču plemstvo, te još traže,
Da iz starih svaki ga papira dokaže«.
Al' besjedi Juraha: »I to malo smeta;
Vi ste plemstvo, ali ste praunuci kmêtâ;
Al' ja roda kneževskog! Pitat, od kad moje
Plemstvo traje! Poznato samo Bogu to je!
Neka Moskal u šumu ide pitat hraste,
Tko kojemu patent dâ, da nad grmljem raste!«
»Kneže, Žagelj prozbori, sv'jetli i drugomu,
Možda mitru naći ćeš u gdjekojem domu«.
»U tvom — reče Podhajski, grbu krst što stoji,
Znači, da u rodu ti neofit se broji«.
»Nije! Birbaš prekide; — krst mu je vrh ladja,
A rod moj od tatarskih grofova ishadja«.
»Poraj — vikne Mickjević, gdje s' u zlatnom sluči
Polju s mitrom, kneški j' grb, to Strijskovski uči«.

Od buke se strašne već ništa ne razbira,
Tad Robaku pomože opet tabakira:
On je redom ponudi, — odmah buka mine,
S uljudnosti uzme svak, pa dva-tri put ki'ne.
Bernardinac pretrg taj upotrebiv reče:
»Slavni ljudi kihali odavde su veće!
Sam general, vjerujte, Dombrovski iz moje
Burmutice četiri čupka uzeo je«.
»Što? Dombrovski?« — viknu svi. — »Da, on; s njim sam staj'o
U logoru, kad je Gdansk od N'jemca osvaj'o;
Pisat nješto im'o je, pa se sna bojeći
Uzme čupak i kìhnê te mene po pleći'
Dva put pljesne i rekne: Pope Bernardine,
Vidjet ćemo s' ù Litvi možda prë no mine
Ljeto; reci Litavcem, sa burmutom da me
Čenstohovskim čekaju; drugi nije za me«.

Ova vijest fratrova toliko veselje
Uzrokova ì čudo, da to bučno, velje
Društvo za čas umukne; za tim tiha slova
Stanu šaptat: «Iz Poljske burmut? Čenstohova?
Dombrovski iz Tal'janske?« .... Kad li za čas tinji
S mišlju mis'o, s riječju riječ se sjedini,
Pa svi kao na dan znak kao jedno grlo
Zapjevaju »Dombrovskog!« Svi sad ciče vrlo,
Jedan drugog grliti sada redom zadju:
Mitru krst, grof tatarski kmeta, poraj ladju.
Ni na koga ne misle, ni na Bernardina,
Samo vičuć pjevaju: »Vodke, meda, vina!«

Dugo sluša Robak to, al' napokon buke
Kad mu dosta bješe već, uhvati u ruke
Burmuticu ì kîhnê, pobuni pjevače,
Pa prê no se poprave, besjediti zače:
»Hvalite mi, gospodo, burmut svìkolici,
Sad iz nutra gledajte, što j' u burmutici!«
Tad pogladi maramom po dnu uprljanu
I pokaže sićušnu vojsku naslikanu
K'o roj muha; kolik hrušt čovjek u sredini
Na konjiću jaše tu; po svem vodj se čini;
Bode konja, kanda će nebu pod oblake,
Jednom rukom drži nos, drugom uzde lake.
»Glete grozni ovaj lik! — Robak napomenu,
Što mislite, tko je to?« — Svi u čudu glenu.
»To je čovjek veliki; car, al' ruski nije,
Ne šmrkaše òd cârâ nitko moskovskije' ...«
Cidjik kliče: »Velik čôjk u kaputu nuti!
Mišljah, da na velikim ljudma zlato s' žuti;
Jer general kakav god moskovski zaista
K'o štuka u šafranu sav u zlatu blista«.
»Ej! — tad Rimša započe, — nagledah se dosti
Ja Košćuška velikog njegda u mladòsti
Vodje našeg naroda: krakovski nošaše
On gunj, to jest čamarku». — »Tà to se ne zvaše,
Reče Vilbik, čamarka, nego taratatka». —

»Ona jeste s resama, ova posve glatka«,
Oglasi se Mickjević. Zbog raznih oblika
Taratatke, čamarke nasta svadja, vika.

Opet Robak pametni navrnuti ište
Raspršani razgovor na jedno središte:
Burmuticu na ime. Nudi, — kišu, — želi
Zdravlje jedan drugomu; Robak dalje veli:
»Napoleon kadgod car po malo u boju
Šmrče, već je siguran za pobjedu svoju.
Primjer vam je Austerlic: Francuzi su stali
U red s topi, na njih se obore Moskali,
Ćesar gleda šuteći: Francuz popucava,
A moskovske padaju čete kao trava:
Jaše četa za četom, ali s konja spada,
A kad koja popada, ćesar šmrkne tada.
Aleksandro ì brat mu Kosta brže bolje
I car Franjo njemački pustiv bojno polje
Strugnu; ćesar vidi tad, da već bitke nije,
Pogleda ih, očisti prste pa se smije.
»Ako od vas, gospodo, kog nanese sreća
Ćesarovu ȕ vôjsku, nek se ovog sjeća«.

»Ah, poviče Skoluba, kad će to bit, kade?
U godini svetaca, oče, što imade,
Za svaki nam kazuju: Francuzi će doći;
Izgledaš ih, izgledaš, sve te bole oči;
A Moskov nas drži još za vrat kao prija.
Rosa prije sunca već oči nam ispija«.

Robak reče: »Pane moj, babe s' u plač daju,
A Židovi skrštenih ruku čekat znaju,
Dok u krčmu dodje tko i u vrata kuca.
S Bonapartom lasno se u Moskove puca:
Napoleon Švabama tri put smlati ledja,
Pruse grdno potlači, preko morskih medja
Baci Brite; — ì Rusi njega zapamtit će.
Ali zna li dragi pan, što napokon bit će?

Kad dušmánâ nestane, onda tek će mače
Trgnut šlahta litavska, konje zajahat će;
Napoleon pošto sam svlada sve dušmáne,
Reći će nam: tko ste vi, ne trebam vas ja, ne.
Nije dosta nadat se gostu pozvanomu:
Treba čeljad skupiti, namjestit u domu
Stole, prije gozbe dom pomesti se ima,
Dom pomesti, djeco, dom, to vam velim svima!«

On razgovor prekine, pa na prozor zirne,
Nješto čudno opazi, kroz prozor zavirne,
Te prozbori ustajuć: »Već vremena nije,
O tom ćemo drugi put zborit obilnije.
U grad srezki valja mi poslom sjutra poći,
Pa u prošnju k vama ću na povratku doći«.

A ekonom prihvati: »dodj' u Nehrimovo,
Oče, noćit; Zastavnik tom bi s' obradov'o;
Poslovica nà Litvi stara s' veli ova:
Sretan kao fratar je usred Nehrimova!«
A Zubkovski: »I k nama — reče — izvol' zaći,
Pola trube platna ćeš i ćup masla naći,
Ovna ili junicu; — ta znaš riječ znanu:
Sretan čovjek, kao pop u Zubkovo ba'nu«.
»K nama«, reče Skoluba; — Terajević: »k nama,
Iz Pucević-sela još fratar nije prama'
Gladan«. — Tako šlahta sva s obećanjma prati
I s molbama Robaka. On je već za vrati.

Kroz prozor pan-Tadiju Robak zamijeti,
Gdje gologlav pò cesti uzagrepce leti
Tužnih, bl'jedih obraza, glave oborene,
Konja bičem, ostrugom neprestance žene.
Bernardinac tomu se začudio vrlo,
Pa za momkom odmah se požurio hrlo
Prema šumi velikoj, što s' crna proteže
Po svem rubu nebeskom, do kud oko seže.

*
* *

Tko je igda litavskih beskrajnih planina
Jezgru gušte vidio, gdje l' im je sredina?
Ribar s žala jedva dno vidi morskih voda;
Oko ruba litavskih šuma lovac hoda,
Jedva lik i vrhove poznaje im skrajne,
Al' mu nisu poznate unutrašnje tajne.
Samo bajka ì prîčâ nutarnjost poznaje;
Jer borike prešavši pa i guste gaje
Vidiš bedem veliki pánjâ, žîlâ, klâdâ,
Blato ga okružuje ì vrêlâ hiljada,
Gn'jezda osa, sršljena, gustog drača mreže,
Mravinjaci, zmijinja klupka tu ti leže.
S nadljudskim li jùnâštvom sve to predješ, znadi,
Da te dalje čekaju još i gori jadi;
K'o na jame vučije na mala jezèra
Nà pô travom pokrita svak čas se namjera
Noga, — znat im dȕbljinu nije dano snazi
Ljudskoj: sva je prilika, da tu sjede vrazi.
Trepti voda, plijesan krvava je krije
Ozgo, a iznútra dim udilj smrdljiv bije,
Od kojega drveću kora, lišće sa'ne;
Drvlje golo, crvljivo, sitno, bolno grane
Pune maha, čupave spušta; — grdnih gljiva
Mnoštvo debla grbava bradama pokriva;
Drvlje to je ȕz vodu k'o vještice stare
Kad nad kotlom griju se, u kom mrtca vare.

Što je za jezèrima, to je tajna svakom:
Ne mož okom doprijet, a kamo l' korakom,
Jer je dalje pokrito sve gustim oblakom,
Koji iz barȕštînâ jednako se vije.
Za oblakom napokon ovijem se krije
(Kaže priča) prostran kraj, pun svakoga milja,
Gdje je carstvo svakakvog zvjerinja i bilja.
Tu su drvlja, trava svih spravljena sjemèna,
Od kud po svijetu im šire se plemena;
Od živine svake tu bar se jedan nadje
Par za rasplod kakono sred Nojeve ladje.

U srijedi, kaže se, šumski gospodari
Da caruju: medvjed ljut, zubar i tur stari;
Oko njih ministri su: zvijer-mnogoždèrka
I ris brzi; po granju to se dvoje verka;
Vepar, kurjak, rogat los vazali su nji'ni
Plemeniti, — stanuju dalje u planini;
Dojavljači dvorski se orli i sokòli
Krile ozgo, hranu im carski daju stoli.
Od svijeta sakriti zv'jeri glavni pari
U srijedi šume su kao patrijari;
Na seobu ìz šumê šalju djecu svoju,
A sami u carstvu svom žive u pokoju.
Ne ginu od oružja oštrine ni vatre,
Već umiru prirodno, kad ih starost satre.
Groblje svoje imaju, gdje pred smrću zv'jerje
Svoje dlake ostavlja, ptice opet perje.
Kad već medvjed ne može tupim zub'ma gristi,
Mator jelen kada već jedva može isti,
Kad već sivom zecu se krv u žilah sledi,
Soko kad obnèvidî, gavran poblijedi,
Kad se orlu stari kljun već nakrivi tako,
Da tijela ne može hraniti nìkâko:
Sve tad ide na groblje; u očinske strane
Ranjeno il' bolesno ide da izda'ne
I zvjerinje sitnije. Za to nema kosti
Zvjerinja, gdje j' čovjeku pristup lasan dosti.
Kažu, da su zvjerovi dobrih običaja,
Jer se sami vladaju sred tog svoga kraja;
Prosvjeta pokvarila još im nije ćudi,
Ne poznaju vlasništva, s kog se krve ljudi,
Ratova ni dvoboja oni ne pòznâjû.
Još unuci živuju k'o oci u raju:
Divlje se i pitomo u ljubavi blizu
Nalazi, ne bodu se nigda i ne grizu.
Pače čovjek dà dôdjê ma goloruk k njima,
Šetao bi bèz brigê medju zvjerovima;
Gledali bi okom ga punim udivljenja,
Kako su u pošljednji, šesti dan stvorenja

Pradjedovi gledali njihni usred raja
Na Adama, dok još mir medju njima traja.
U samoću srećom tu čovjek ne zaluta,
Jer Trud i Smrt ì Muka odgone ga s puta.
Kašto zvijer goneći ogari se vinu
Pa ogreznu ù bare, jame, mahovinu,
Al' s grozota nutarnjih prepadnu se kruto,
Te cvileći uzmiču prestrašeni ljuto;
Već ih gazda pogladi, al' mu ispred nogu
Justify Dršću još, zaboravit stravu teško mogu.
Tajnu, ljudma neznanu okolinu ovu
Lovci u svom jeziku »matečnikom« zovu.

Da svog, glupi medvjede, nisi ostavljao
Matečnika, za te pan ne bi Vojski znao!
Ti mirišljiv pčelinjak možda volju dobi
Posjetit il' željan si zrele bio zobi,
Pa si kraju došao, gdje je rjedja šuma,
Al' se lugar boravku tvomu dovi uma';
Jedne, da te opkole, posla, a lukavce
Druge, da doznadu ti pašu, konak pràvcê.
Već hajkače postavi Vojski naporedo,
Da te više ne puste u matečnik, medo!

Tade dozna, vremena da već dosta minu,
Što su zašli ogari šumi u dubljinu.
Mir je. Lovci napinju uši badavade;
Kanda najzabavniji govor bit imade,
Tako svi muk slušaju, svaki miran čeka,
Tek se šumska muzika čuje iz daleka.
Kao ronci pod morem psi po šumi riju,
Okrenute k šumi su oči drúgâ sviju,
A oči u Vojskoga. On poklečke pita
Zemlju uhom; kako gled prijatelja čita
Liječniku s obraza, živ li ostat hoće
Mili bolnik, tako svi u Vojskog vrsnoće
Sada lovci upiru s nadom, strahom oči.
»Sad ga eto!« viknu on i na noge skoči.

On ču, drugi slušahu, dok ne čuše glasa:
Sad pas lanu, sada dva, i već dvaest pasa,
I kud koji ogari razlete se u to,
Love, štekću, gone trag i tjeraju ljuto,
Pa već grizu. Lajanje to tihano nije
K'o za tragom košute, zeca ili lije;
Lavež taj ne prestaje, al' je na mahove,
Ljut, iskidan. Tu sad psi jamačno ne love
Zv'jer daleku; vide je. Za čas presta krika;
Tu je mjedved. Opet se čuje cvijel, cika;
Zv'jer se brani, mrcvari; čvrsto drže psine,
Al' je svak čas kojeg čut, gdje krčeći gine.

Lovci stoje; s nabitom svak se puškom svio
K'o luk, svak je u šumu glavu isturio.
Dulje čekat ne mogu; ode sa svog mjesta
Sada ovaj, onaj sad i u šumi nesta;
Svaki hoće udarit prvi. Vojski stari
Zalud ih opominje, kad nitko ne mari,
Zalud konja obgoneć prijeti, da lupi
Pana, kmeta remenom, tko s mjesta odstupi.
Al' ne bješe koristi, svi u šumu smuknu
Ne pazeć na zabranu. Al' tri puške puknu;
Kanonada nasta tad, al' medvjed zadreči,
Nadviče je ì šumôm cijelom zaječi.
Strašna rȕka! zdvojnosti, boli i ljutine;
K tom se čuje lavež, uk šumi iz sredine
I hajkáčâ trubljenje. Tko u šumu leti,
Tko zapinje kokote, a svi obuzeti
Radošću su velikom. Samo Vojski žali,
Viče, da je fȁljeno. Svi su potrčali
Iza mede mèd šumu i medju lovište;
Medvjed ljudi, ogara uplašiv se tište
K poljima se na drugu stranu, gdje mu manje
Opasnosti bijaše, gdje su straže tanje;
Od sve čete lovačke nalaze se tamo
Vojski, grof i Tâdija s dva tri momka samo.

Rjedja j' šuma. Čuje se treska, rȕka jaka,
Dok zv'jer suknu ȉz čestȇ k'o grom iz oblaka;
Psi ga gone, trgaju; on na noge stane
Zadnje, gledne okolo ȉ rukôm dušmáne
Straši, čupa šapama drvétâ korenje,
Osmoljene panjeve ȉ žȋvô kamenje,
Baca na pse, nȁ ljûde, dok iščupa dr'jevo,
Maše njim k'o topuzom desno i lijevo,
Na poteče lovačku na najskrajnju stražu,
Na grofa i Tadiju. Hrabri se pokažu,
Ne uzmaknu, napere cijevi pušaka
Gromovoda kao dva put tamnih oblaka.
Nevještaci kokote n jedan put oba
Odapnu, te ȕ istô puknu puške doba,
Al' promaše. Medvjed djip! a njih dva medjȕ tô
Objeručke pograbe koplje zataknuto,
O nj se jagme. Poglednu: iz crvenih ralja
I velikih dvostruk red zuba se pomalja;
Već im šapa s noktima na glave se spušta,
Poblijede, odskoče, kud je rjedja gušta,
Medvjed trkne za njima, osovi se, veće
Kvači nokti, promaši, iz nova poteče,
Crnom šapom hvata već grofu vlase plave,
Skin'o bi mu lubanju kao klobuk s glave;
Al' Rejent i Asesor skoče sa dva kraja,
S prijed Gervaz dotrkne na sto koračaja,
Uza nj Robak bez puške; — isti tren junaka
Ta tri k'o po komandi puknu iz pušaka.
Medvjed u vis poskoči k'o mačak pred psima,
Glavom pade sȕnovrȃt i svim četirima
Skotrlja se šapama, pred grofa se svali
Medvjedina krvava, na tle ga obali.
Jošte ruče, diže se, al' ga zgrabe u to
Strapčinka goropadna, Spravnik, pseto ljuto.

Tad se Vojski o pojas svezanoga roga
Maši, dugog, bivoljeg, šarog, svinutoga
Kao boa: k ustma ga objeručke stisnu,

Nadme se ko bundeva, oči krvlju blisnu,
Kanje na po zatvori, i trbuh povuče
Na po u se te sav dah potisne do pluće
Pa zasvira. Iz roga kao po oluji
Svom planinom muzika odjekom zauji.
Lovci i hajkači sad svi miruju tude,
Silnoj se harmòniji, čistoj, divnoj čude.
Starac svoju umjetnost, slavnu òd vâjkada
Po šumama, razvi svu pred lovcima sada;
Njom oživi, napuni dubrave i gaje,
Kanda lovi pò njima i množ pasa laje.
Jer mu svirka u kratko sav lov prikaziva:
Nâjprê jasan, oštar glas, — tim u lov poziva:
Za tim cvijel, jeckanje, — to je lavež pseći;
Kašto tvrdji glas k'o grom, — pucanj možeš reći.

Tad prestane, drži rog, i svatko bi reka',
Da pan Vojski trubi još, al' to trubi jeka.
Opet puhne. Čini se: rog se m'jenja pusti,
Sad da j' deblji, tanji sad u Vojskoga usti',
Nalik na glas zvjerinja: sad k'o vuk zavija,
K'o vrat vučji protegnut, da te sve probija.
Sad u grlo medvjedje razvaliv se rûčê,
Sada opet uzduhom poput zubra mûčê.

Tad prestane, drži rog, i svatko bi reka',
Da pan Vojski trubi još, al' to trubi jeka.
Čuvši remek umjeće lovskog roga sade
Hrastu hrast ponavljat je, bukva bukvi stade.
Opet puhne. Kanda je sto u rogu glasa,
Čuješ uk mješòvitî ljudi, zv'jeri, pasa,
Čuješ gnjev, strah, hajkanje. Kad li Vojski diže
U vis rog, te do neba slavna himna stiže.

Tad prestane, drži rog, i svatko bi reka',
Da pan Vojski trubi još, al' to trubi jeka.
Rogova se kòliko i drvétâ nadje,
K'o *po horma*, po njima sada pjesma zadje,

*

Pa sve čišće i tiše, sve šire, sve dalje
I sve savršenije rog glasove šalje,
Dok pošljednji nebeska vrata negdje taknu! . . . .

Vojski obje od roga ruke tada maknu
I raširi; pade rog, o pasu se njija
Na remenu, Vojski pan punih lica sija,
Gleda u vis, kanda je pun oduševljenja,
Uhom hvata muziku, koja veće jenja.
Tad bi silno pljeskanje k'o grmljava kaka,
Ču se tisuć' vivata, tisuć' čestitaka,

Presta cika po malo, i društvo cijelo
Pogleda na golemo medvjedje tijelo.
Medvjed krvav leži nut, kuglama izbušen,
U gustu je prsima travu spleten, srušen;
Prednje je raširio šape razdaleko,
K'o križ, još je krčao; mlaz mu krvi tek'o;
Kašto oči otvori, al' ne miče glave,
Podkomorskog pijavke pod ušma ga gnjave:
S lijeva je Strapčinka, s desna Spravnik griska
Pod grkljanom kolje ga i krv crnu liska.
Za to Vojski mèd zûbe štap željezni psima
Metnut dade, čeljusti tim razvalit njima.
Kundacima obrnu médu tad na ledja,
Jeknu »vivat« trokratni do nebeskih medja.

»Ao! — pušku okrećuć Asesor povika,
Ao! moja puščica! Sad je naša dika!
Ao! moja puščica! Mala j' ptica ovo,
Pa kakva se pokaza! Njoj to nije novo,
Iz nje nije u vjetar nigda hitac pao;
Knez Sanguško nju mi je njegda darovao«.
Pokazivat puščicu divno izradjenu
Počne i tumačiti svu vrijednost njenu.
— »Ja za médom, — Rejent mu riječ presiječe
Znoj sa čela obrisav — ja za médom — reče
Bjež', al' Vojski viče: Stan'! — Što ću stat? Sve jače

I sve dalje ù polje medvjed k'o zec skače;
Već mi daha nestade, stić ga nâd mi manjka,
Al' pogledam na desno: sjedi sred proplanka.
Ja ga uzmem na oko, — čekaj, jedan gade!
Pomislim, pa basta, — gle, mrtav medvjed pade.
Dobra puška, prava je to Sagalasovka,
Piše: London, Sagalas, à Balabanovka....«
Majstor poljskih pušaka slavan tu j' nastav'o,
Poljak, al' ih engleski kitit običav'o.

»Što se — brekti Asesor — pan s medvjedi baca?
Pan je medu ubio? Što on to bunàcâ?
»Slušaj, Rejent odvrati, tu istraga nije,
Već lov, pane; čujmo sad svjedočanstvo svije'....«

Ljuta svadja nastade, jedni stoje pani
Na Rejenta, drugi pak Asesora strani.
Na Gervaza ne misle, jer sa strane svi su
Trčali, te sprijeda što je, vid'li nisu.
Vojski poče besjedit: »Sada barem znamo,
Da zbog zeca kakvagod već se ne svadjamo.
Već zbog mede; u djelu takovu valjade,
Neka pištolj odmazdu ili sablja dade.
Teško je pomirit vas, al' po običaju
Stari pani dozvolu za mejdan vam daju.

»Iz svog doba sjećam se dvojice sȕsjêdâ
Poštenjáka, šlahćića još od prapradjêdâ.
Na dva br'jega življahu nad vodom Vilejkom,
Domejkom se jedan zv'o, a drugi Dovejkom.
Skupa njih dva ù mečku puknu jednog puta;
Tko je ubi, ne zna se, svadja nasta ljuta.
Zakunu se str'jeljat se načinom plemíćâ,
Preko kože medvjedje,skoro iz grlíća
U grlić. Daleko se mejdan taj razglasi,
Te o njemu dosta čut mog'o pjȅsâmâ si.
Ja sam bio djeverom; svu stvar od početka,
Kako bješe, kazat ću sad vam do svršetka....«

Prije priče Vojskoga kraj inatu nadje
Gervaz, koji medvjeda pažljivo obadje,
Pa nož uzev gubicu njime na dv'je strane
Presiječe, razreže mozak, nadje tane
U zatiljku, uzme ga i kaputom hrlo
Otre, naboj ogleda i puščano grlo;
S dlana tad pokazujuć svima tane reče:
»Iz pušaka vaših to, pani, ne poteče,
Izvor u jednoc'jevki horeškovskoj ima
(Staru pušku digne tad svu u gajtanima),
Al' ja iz nje ne pukoh. Tu se srca htjede,
O strašno je sjećat se, na vid mrak mi sjede!
K meni tad zaletješe mlada pana dva se,
A ostraga medvjed već grofu hvata vlase
Oj Horešku pošljednjem!... premda tek po mámi.
Viknem Jezus! Marija! — te angjeli sami
Pošalju mi u pomoć ksenza Bernardina.
On posrami sve nas tad; oj ksenz, da j' milina!
Dršćem, ne sm'jem otponca taknut, — u trenuće
On mi pušku istrže, omjeri i — puče!
Med dv'je glave pucati! po sredini ralja!
Na sto kroka! izbiti zube! kako valja!
Star sam dosta, gospodo, al' vijeka svoga
Vidjeh samo jednoga str'jelca takovoga;
On s papuča gadjao štikle je u žena
Ugursus ugùrsuskî, znan za sva vremena;
Sa mejdana mnogih je slavu stek'o velju:
Jacko, vulgo Brkonja; prezime ne velju.
Ali nije njemu sad do medvjedjeg lova,
Već u paklu jamačno sjedi do brkova.
Slava ksenzu! on je dva izbavio žića,
Možda i tri; Gervaz se ne će da velìčâ,
Al' ja ne bih ostao živ, da medvjed smrvi
Tad potomka pošljednjeg Horeškovske krvi,
Oglod'o bi ì kosti medvjed stare moje.
Dodji, ksenže, pinimo sad u zdravlje tvoje!

Ali ksenza nì otklê; samo na čas mali
Znadu, da ga vidješe, kad medvjeda svali,
Kako je priskočio do grofa i Tade:
Pa kad žive, čitave vidi pane mlade,
K nebu oči podiže i očenaš ti'o
Rekav strugnu ù polje, kanda ga tko vij'o.

Tada Vojski nà hrpu dade suho granje
I naramke vrijesa bacati i panje;
Bukti oganj, diže s' dim k'o bor put visina
Te se širi po malo poput baldahina.
Od kopalja s' nad vatrom nogači uzvise,
A trbonje kotlovi o rtima vise.
Meso s' nosi ìz kôlâ, hljeb, povrće, múka.
Tad kutiju otvori Sudijina ruka;
Iz kutije glavice vire b'jelih flaša,
Od njih Sudac najveće kristalne se maša:
(To je bio Sudcu dar od ksenza Robaka),
Puna gdanske vodke je — slasti za Poljaka.
»Živjela — tad s dignutom vikne Sudac flašom —
Njegda naša varoš Gdansk! bila opet našom!«
Redom lovcem natače srebrnu žičìnu,
Kojoj kaplje nà sûncu sjajnim zlatom sinu.

U kotlima vari se bigos divno jelo,
Njegov izreć miris, kus, boju mučno j' djelo;
Zvek rijèčî, rima red — to bi opis bio,
Koji gradskom želucu ne bi koristio.
Pjesme, jela litavska samo čeljad ova
C'jeni: zdrava, seoska, što se vraća s lova.

Al' i bez tih začina vrijednost imade
Bigos, jer iz povrća dobrog njega grade
Pa s rezanim kiselim kupusom ga slažu,
Kojino u usta sâm ide — štono kažu.
On u kotlu vlažnoga ispod krila svoga
Krije dobre kòmâde mesa izvrsnoga,
Pa se prži, dok sav sok iz njeg ne iscuri

I ključala voda se van iz kotla žuri,
Pa uzduhom širi se blagovonje svijem.

Bigos gotov. S vivatom lovci trostrukijem
Pristupe, u kotlove svaki žlicu rine.
Dim se diže, ječi mjed; kao kamfor gine,
Čezne bigos, samo se iz kotlova vije
Para k'o iz vulkanskih grotla smirenije'.

Kad se dosta najedu i napiju, médu
Onda metnu na kola, pa na konje gredu.
Razgovorni, veseli svi su, do nijesu
Rejent pan i Asesor; stali oštrije su
Nego juče svadjat se: zbog Sagalasovke
Jedan svoje, à drugî porad Sanguškovke.
Jašu grof i Tadija takodjer zle volje,
Što na lovu nisu se ponijeli bolje,
Jer u lovu nà Litvi komu zv'jer uteče,
Dugo mora mučit se, dok glas opet steče.

Veli grof, da koplje je prvi zgrabit hćeo,
Ali da ga Tadija u udarcu smeo;
A Tadija govori, da jači budúći
I vještiji kopljinom udarat i tući
Htjede grofa izbavit. Po malo se tako
Prepirahu, à drugî torokahu jako.

Vojski starac čestiti jaše po sredini,
Razgovoran, veseo veoma se čini.
O Dovejku opet on i Domejku zače
Pričat želeć zabavit, smirit prepirače:
»Asesore, ako sam na tvoj mejdan prist'o
Sa Rejentom, misliti nemoj, da sam isto
Što krvolok, ne daj Bog! Zabavit vas htija'
Želeć, da se izvrši stara kòmêndija,
Kojoj divnu osnovu moja glava splete
Pred četr-est godina. Vi je ne možete

Pamtit, jer ste mladi još, ali onda znana
Bijaše do Polesja čak od ovih strana.

»Domejka i Dovejka svadji uzrok ini
Ne bješe do velika prezimena nji'ni'
Sličnost i neprilična. U izborne čase
Kad bi druzi kȕpili za Dovejka glase,
Šapn'o tko bi šlahćiću: glasuj za Dovejka!
A taj pravo ne čuvši glas dȃ za Domejka.
Kad na gozbi zdravicu maršal bi Rupejko
Reko: Vivat Dovejko! — viču svi: Domejko!
Tko u sr'jedi sjedjaše, nije znao, komc,
Ide »vivat«, jerbo su gozbe bučne bome.

»Bî i gore. U Vilni pijan jednoć pobi
Šlahćić se sa Domejkom i dv'je rane dobi.
Za tim šlahčić ìz Vilna kada kući krete,
Slučajno sa Dovejkom u pramu se srete.
Niz Vilejku ȕ istôm pramu brodeć veće
Pita šlahćić: tko si ti? — Dovejko, odrèčê.
Ispod plašta šlahćić mač trže i Dovejka
Zasiječe pod brke na mjesto Domejka.
Napokon se dogodi nesreća ovaka
Kao za prid: obadva jednoć imenjaka
U lovu su nà blîzu bila postavljena
Te u mečku pukoše oba istog trena.
Mečka pade, istina, mrtva, al' joj probi
Deset kugla prije tog meso u utrobi;
Od kalibra jednoga bî pušaka mnogo,
Čija j' mečku ubila? Tko bi znati mog'o?
Tad poviknu: »»Dosta je! Ovu stvar razdvoj'mo;
Il' nas složi Bog il' vrag, — tako već ne stoj'mo.
Nas je dvaju previše k'o sunaca dvaju««.
Pa tad sablje pograbe i na metu staju.
Oba ljudi čestiti. Šlahćići poteku
Mirit ih, al' oni se sve ljuće sijeku.
Bace sablje ì prîmê za tijem pištolje,
Stanu, a mi vičemo: »»Rastup'te se bolje!««

Pucati zakunu se ta dva naša zlića
Preko kože medvjedje skoro iz grlića
U grlić, a pucahu valjano veòma.
»»Hrečeha, djeveruj nam!«« — »»Dobro, al' nek oma'
Grob se kopa, povičem, jer taj boj zlo sluti.
Samo bud'te šlahćići, ne mesari ljuti.
Preblizu ste, bojci ste, znam, al' zar vas volja
Uprijet o trbuhe cijevi pištóljâ?
Toga vam ne dopuštam. Pištolje imajte,
Al' daljinu mete će činiti vam, znajte,
Samo koža medvjedja. Rukama ću svojim
Ja je sâm rastegnuti, kad se djever brojim.
Ja ću sâm vas rastavit; jedan k repu hajde,
Drugi opet gubici««. — Viknu: »Dobro, majde!
Kada?« — »»Sjutra««. — «À mjesto?« — »»Krčma
Uša«« rečem.
Razidju se, a ja se Virgilu utečem ....«

Tad krik Vojskog prekine: »Drži!« — Izmed nogu
Konjma zec je protrč'o; vinu se, što mogu,
Za njim Kusov, Soko psi. Njih uzeše gose,
Ako bi na povratku zec gdje našao se.
Nesvezani išli su; za zecom se puste,
Čim ga spaze, ne čekav, da ih ljudi uste.
Hoće Rejent, Asesor s konjma da pohite,
Al' ih Vojski ustavi: »Stan'te ì pazite!
A ni drugi nitko se nek ne makne veće;
Ovdje vide dobro svi, zec u polje skreće«.
Zec osjetiv za sobom lovce i pse svrne
Poljem, uši stoje mu k'o dva roga srne.
Nad zemljom se zečina vidi protegnuta,
Noge mu proviruju k'o četiri pruta;
Ne miče ih, čini se, već tek zemlju tîčâ,
Kao kada cjeliva vodu lastavica.
Za njim prah, psi zà prahom; misliš iz daljine,
Da zec prah i hrtovi jedno t'jelo čine,
Preko polja kanda se miče kakva zmija,

Zec joj glava, straga prah plava joj je šija,
Te hrtima kakono dvojnim repom vija.

Dah ustežuć Asesor i pan Rejent glede
Otvorenih ustiju. K'o krpe pobl'jede
U čas jedan obadva.... fatalno je, vide:
Ova zmija dulja je, sve što dalje ide;
Već, gle, puče; prašni vrat za čas nesta hrlo,
Već je glava kòd šumê, rep zaosta vrlo!
Glava munu ù šumu, kanda tko daleče
Mahnu kitom; pred šumom rep se presiječe.

Kao ludi tužni psi trču, čas mèdjû se
Kao da se svjetuju, a čas kanda prû se.
Spustiv uši, repove saviv medju noge
Preskakuju polako brazde poljske mnoge.
Kad se vrate, pògledat od stida se boje,
Ne će k svojim gazdama, već na strani stoje.

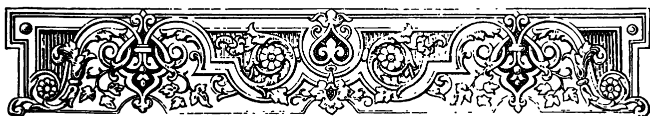
Prema grudi obori Rejent tužno čelo,
Oči baca Asesor, ali neveselo;
Pa se u razlaganje obojica daju:
Da im psi na saponu ići običaju,
Kako naglo bahnu zec, da zlo bješe gnati
Poljem ga, gdje čizme bi psom trebalo dati,
Gdje je šljunak tòlikî i oštro kamenje....

Mudro bješe vještačko ovo rázložênje;
Mnogo u tom pouke za druge bijaše,
Da su pomno slušali. Jedni zviždat staše,
Drugi se grohòtati; na lov misle ini
I na medu; to im je razgovor jedini.
Vojski u svem za zecom samo jednom glenu,
A vidjev, da uteče, hladno se okrenu,
Svrši govor prekinut: »Gdje sam ono stao?
Ah znam, jedan ì drugî gdje mi riječ dao
Preko kože medvjedje pucati.... Plemíćâ
Vika sta: »»Smrt sigurna: skoro iz grlića

U grlić!«« Nasmijem se, jer od zvjerske kože
Drag me Maron nauči, da bit mjera može.
Sami znate, gospodo, kako je Didona
K Libijcem doplovila, kako ondje ona
S teškom mukom tòliko zemlje kupila je,
Koliko se volujskom kožom pokrit daje;
Na tom je komadiću zgradila Kartagu!
O tom sam promišljao pomno svu noć dragu.

Čim dan svane, s kraja se jednoga Dovejko
Doveze, a s drugoga dojaše Domejko.
Glede: a to kosmat most preko vode stoji:
Remen, kog od medvjedje kože ja iskròji'.
Tad Dovejka s jednoga kraja k repu stavim,
A Domejka s drugoga ka gubici spravim.
— Sad pucajte, kažem im, ma dok srce bije,
Il' ćete pomirit se, ne pustim vas prije....
Srde se, a šlahćići pucaju od smija;
Ja ih s popom stanem tad iz jevàngjelija
I iz ljudskog zakona upućivat oba;
Napokon nasmiju se, i prestade zloba
Pa u prijateljstvo se dosmrtno prom'jeni;
Dovejko sa sestrom se Domejka oženi,
A Domejko sestrom se zeta vjenčao je,
Na dva d'jela jednaka tad imanje svoje
Pod'jele, a nà mjestu divne zgode ove
Zgrade krčmu, kojano »k Medvjedu« se zove.

Peto pjevanje.

Svadja.

Lovačke osnove Telimenine. Vrtarica se sprema u veliki svijet i sluša nauk svoje skrbnice. Povratak lovaca. Tadija se vrlo čudi. Drugi sastanak u »svetinji sanjarenja« i pomirba, koju olakoćuju mravi. Razgovor kod stola o lovu. Vojski pripovijeda o Rejtanu i o nasovskom knezu i biva prekinut. Početak nagodbe medju strankama takodjer se prekida. Prizor s ključem. Svadja. Grof i Gervaz vijećaju, kako će u boj.

Vojski s lova slavnoga kući je na putu,
Telimena gospa pak u samotnu kutu
Dvora nov lov počinje. Sjedi i na grudma
Ruke složiv, istina, ne miče se udma,
Al' zvijera mišlju dva lovi: misli sila,
Kako bi opkolila, kako uhvatila
Grofa i još Tadiju. Grof lijep veòma,
K tomu mlad i našljednik velikog je doma,
Već je malo uljubljen: al ako s' prom'jeni?
Za tim, ljubi l' iskreno? hoće l' da da se ženi
Ženom nješto starijom, nebogatom k tomu;
Što će sv'jet reć? hoće l' rod dopustiti to mu?

Sa sofe se misleć to diže Telimena
I na prste propne se; čini s' povišena,

Malo prsi zagali, na krivo s' nakrene,
Onda okom pažljivim sama na se glene,
U zrcala pita svjet u nj gledajuć lice,
Oči spusti, uzdahne, sjedne iznovice.

Grof je bogat: m'jenjaju ukus bogatuni!
Grof je plav.... a plavci su strasti manje puni!
A Tadija? priprost je, al' pošten ìnâče,
Još dijete! prvi put sada ljubit zače!
Teško strt će okove, bude l' pažen vješto,
S Telimenom osim tog već ga veže nješto....
Premda su prevrtljive misli u mladaca,
Al' stalnija čuvstva su, savjest no staraca.
Momka prosto nevino srce zahvalno je
Za ljubavne sladosti ponajprve svoje!
Od početka do kraja miluje s veseljem
Raskoš tu k'o čednu čast s dobrim prijateljem.
Samo staroj pjanduri, kad već spali cr'jeva,
Ogadi napítak se, kojim se prel'jeva.
Telimena gospodja sve to dobro znade,
Jer iskustvo veliko i razum imade.

Samo što će ljudi reć?.... Ta zar nije moći
Otputovat drugamo, živjet u samoći?
Il' još bolje: ostavit svu tu okolicu
I posjetit nà krâtko vr'jeme pr'jestolnicu;
Momku sv'jeta visokog vrata òtvorati,
Korake mu voditi, srcem upravljati,
Svjetovat, pomagat ga, imat ga za braju
I druga; uživat sv'jet, dok godine daju!

Tako misleć prošeće tad se duž alkova
Čisto smjela, vesela. Zamisli se s nova.

I grofovu vr'jedno je promislit budućnost....
Njemu Soku podmetnut — možda je mogućnost?
Nij' bogata, al' ni grof plemstvom veći nije,
Senatorskog roda je, velikaška kći je.

Postane li doista Soka grofu žena,
Jednom kod njih moć će se sklonit Telimena;
Grofu provodàdžija, Soki rod budući
Kao mati bila bi u njihovoj kući....

Svršiv svjete sa sobom i odluke ove
K sebi Soku ìz bâščê kroz prozor pozove.

U haljini jutrenoj gologlava eno
Soka, a u ruku joj sito je maleno;
Živad pred njom skakuće; s jedne vidiš strane
Klupko koka čupavih, pjetliće-ćubáne
S druge, — svakom koraljna na glavi se kruna
Trese, krilma veslaju preko brazda, džbuna;
Mamuzaste pete svak razmiče i širi;
Nadut puran polako za njima s' šepiri,
Na nestalnu grlatu on se ženu pući;
K'o splavima repima dugim veslajući
Šeću baščom pauni; gdješto iz visina
Srebroperni golub se spusti k'o kitìna.
Sred okruglog busena zelenog se zbija
Krug živadi nemirne i grlate, svija
Oko nje se golublje kao pojas bijel,
Zv'jezde, pruge, pedice kite srednji dijel.
K'o iz vala ribica iz perja s' pomalja
Gdješto kljun od jantara, ćuba od koralja.
Vrati se ispružaju pa se svaki s tiha
Jednako k'o vodeni tulipani njiha;
Motri tisuć očiju k'o zvijezde Soku.

Iznad niskih ptica nju vidiš povisoku;
Bijelo joj tijelo b'jelo ruho krije,
Na šedrvan nalik je, što med cv'jećem bije.
Rukom b'jelom bisernom grabeći iz sita
Kišu zrnja ječmenog bisernoga hita
Sve po krilma, glavama. Na stolove pánâ
Juha s tijem dolazi zrnjem zakuhana;

Soka ga ključarici iz pretinca krade
Za živad, al štetu tim gazdaluk imade.

Njetko »Soka!« povikne.... Tetku zna po glasu;
Sad ostatak živadi slatkog zrnja rasu
I zavrti sitom tad i bijuć ga daje
Sebi takt — igràčica k'o s bubnjićem da je —
Pa nestašna odigra kroz sve jato svoje,
Ono u vis ȍd strâ se razleti kud koje.
Jedva Soku zemljica dira, već se više
Čini, kanda s' polako med živadi njiše;
Preplašani golubi pred njom b'jeli hite,
Rekao bi: voze se kola Afrodite.

Klikćuć Soka ù sobu kroz prozor uleti
I dašćući pusti tad na krilo se teti;
Teta Soku poljubi, pogladi po bradi,
Krasno, živo djevojče veselje joj gradi
(Jer joj pravo bijaše nahrankinja milje).
Al' na jednom lice joj napuni se zbilje,
Ustane, pa po sobi unakrst se šeće
I s prstom na ustima ovo će da reče:

«Draga Soko, ni malo na umu ti nije
Doba tvoje, stalež tvoj, a baš danas ti je
Godina četrna'jsta. Mani se purana
I kokoši! nije to za kćer veljeg pana
Zabava. Namazila dosta si se veće
Prljave dječurlije. To me u jad meće!
Strašno si pocrnjela k'o prava Ciganka,
A krećeš se ì hodîš k'o prava seljanka.
Al' od danas drukčije mora biti sve to;
U svijet uvèsti te još ću danas eto
Ja u salon mȅd goste; gosti ima sila,
Pazi, da sramote mi ne bi napravila«.

Soka s mjesta poskoči i pljesne u dlane,
Obujmi objèručkê teti pâs te stane

Naizmjence smijat se, plakat òd radosti.
»Ah tetice, odavna ja ne vidjeh gosti!
Od kada s kokòšima i s puranma odje
Živim, tek mi jedan gost — divlji golub — dodje.
Već mi malo omrznu sjedit med duvari,
Veli pače Sudac pan, da to zdravlje kvari«.

»Sudac — tetka prekide, dodija mi jako;
Da u sv'jet izvedem te, gunjdja mi jednako,
Da si dost' već velika; ne zna, što ćèrêtâ,
Stariš sam još ne vidje velikoga sv'jeta!
Znam ja bolje: dugo se pripravljat imade
Djevojka, da s efektom stupit u sv'jet znade.
Znadi, Soko, zalud se za efektom trudi,
Ma lijep, ma pametan, kog vidješe ljudi,
Kako raste, ì pâmtê još ga iz malena;
Al' odrasla djevojka kada ugladjena
Pred svijetom nenadno, ne znaš otkle, blisne,
Svatko se ljubopitan odmah k njojzi tisne;
Sve joj motre poglede i sve okretaje,
Štogod reče, sluša se i dalje predaje.
A kad mlado udje već u modu čeljade,
Svak ga hvali, makar ga rado ne imade.
Znat ćeš, mislim, vladat se, ta u prestolnici
Odrasla si; premda si dva u okolici
Ovoj ljeta, zabila petrogradskih dana
Nisi još; oblači se, uzmi iz ormana
Što za nakit treba ti; al se brzo kiti,
Jerbo lovci svaki čas mogu ovdje biti«.

Pozvaše sobaricu i sluškinju inu;
U srebrnu posudu bardak vode linu.
K'o vrabac u p'jesku se prska naša plavka,
Prat joj ruke, lice, vrat pomaže služavka.
Iz pretinca izvadi petrogradskog tade
Teta stakla parfimska, ćupiće pomade,
Te parfima finoga po svoj Soki prosu
(Zamirisa soba sva), namaže joj kosu

Gumom! Soka à jour-ne b'jele čarapice
Navuče i varšavske b'jele cipelice
Atlasne. Sobarica utegu joj sveže,
Plašt puderni za tim joj po grudma proteže.
Papilote zgrijane tad joj pòkupiše,
A prekratke vitice u dva spleta sviše;
Na slijepim očima i na čelu leži
Kosa glatka. Vjenčić dâ različaka svježi'
Sobarica u ruke gospe Telimene;
Ona vješto u glavu Sokinu ga djene
S desne strane na l'jevu; cv'jet od sv'jetlih vlasa
Odsjauje prekrasno k'o od žitnih klasa.
Plašt puderni skinu joj svršiv kitnju c'jelu.
Preko glave prebaci haljinicu b'jelu
Soka; rubac batistov b'jel u ruku mota;
Sva na bijel ljiljan je nalik ta ljepota.

Ruho, kosu zadnji put popraviv joj veće
Reku joj, da s' pò sobi unakrst prošeće.
Telimena znalačkim očima prèglêdâ
Sa svih strana sestričnu, zgraža se od jeda;
Kada Soka poklecne, tetka će da zdvoji....
»O ja tužna! Vidiš sad od gusaka svoji'
I čobana korist svu! kao momak širiš
Noge, očma na desno, na lijevo gviriš
Kanda si puštènica.... Klecni! Ala ružno!«
— »›Teto, što sam kriva ja! reče Soka tužno;
S kim sam mogla plesati, kad me tetka sama
Zatvorala? Živad past, čuvat djecu — čama
Nagna me; al' nek mi je malo samo biti
Medju ljudma, brzo ću ja se popraviti‹«.

›Još je živad manje zlo — prihvatit će teta
Od onoga svakakvog naših gosti smeta;
Posjećiv'o tko nas je do sad, znaš i sama:
Župnik — gunjdj'o krunicu il' se igro dámâ,
Advokati s lulama. Krasnih kavalira!
Kakvijeh naučila od njih bi manira?

Ali sad pokazati bar se imaš komu,
Jer čestito društvo je danas nam u domu.
Znadi, Soko, med njima mlad grof biti hoće,
Rod Vojvodin, odgojen s mnogo je finoće;
Budi s njime uljudna». — Taj čas do njih dodje
Vika, njiska; ulaze u dvor: »Već su odje!«
Tetka tad sa sestričnom u salu pohiti
Ispod ruke; lovcem se ne da ulaziti,
Po sobama treba se presvuć, jer se srame
U kratkih kaputićih izlazit pred dame.
Grof i Tade obadva brzo odjevena
Prvi dodju òd mlâdîh.

Čini Telimena
Dužnosti domaćice: ona goste prima.
Zabavlja, posadjuje i predstavlja svima
Soku: prvom Tadiji, jer mu rod je blisko,
Ona klecne uljudno, on pokloni s' nisko;
Htjede nješto Tadija reći njoj, već zine,
Al' se lecne pogledav oči djevojčine
Zanijemi, bl'jedi čas, čas porumenjiva,
Ne može pogoditi, što se u njem zbiva.
Osjeti se nesretnim vrlo; već po stasu
Prepoznao Soku je, po kosi i glasu;
Taj lik on i glavicu uz plot vidje časak,
Na lov jutros probudi slatki taj ga glasak....
Vojski iz neprilike trže Tadu mnoge:
Videći blijeda ga, a dršću mu noge,
Svjetova ga, u sobu nek se svoju skloni,
Al' uz komin Tadija tada se nasloni
Pa širokim očima šuteći iz kuta
Sad po krasnoj sestrični, sad po tetki luta.
Telimena opazi, kako Soka mlada
Već pri prvom sastanku Tadu posve svlada;
Nije sve pogodila, al' sve oči baca
(Zabavljajuć zbunjena gostove) na mladca.
A čim zgodu dočeka, trkne brzo k njemu,
Zaintači pitat ga: je l' zdrav? tužan čemu?

Pa mu Soku spominje, na šalu se dade.
Al' na lakat poduprt ne miče se Tade,
Nego šuti, obrve mršti, usta krivi;
Telimenu zbuni to, te se vrlo divi,
Lice odmah prom'jeni, a još govor većma
Pa srdita navali oštrijem riječma
Na Tadiju, peckat ga i koriti stade;
A on skoči, kanda ga žalac bocnu tade,
Oči na nju izvali, ništ' ne veli, pljune,
Gurne nogom stolicu i iz sobe mune,
Lupi vrata za sobom. Srećom ove scene
Gost ni jedan ne spazi osim Telimene.
Kroz dvorište na polje Tade trkom ode.
Tako štuka, pošto joj bodva grud probode,
Pljuska, roni misleći, da će spas gdje naći,
Al' željezo za sobom s uzicom povlači:
Tako Tade za sobom vuče jad, kud lazi,
Skače l' preko plotova, preko jama l' gazi
Basajući bèz cîlja. Pošto se naluta,
Usred šume nadje se iza duljeg puta.
Navlaš ili slučajno na humak se probi,
Koji juče vidje mu sreću, — gdjeno dobi
Listić, zalog ljubavi; to se mjesto malo,
Kako znamo, Svetinja sanjarenja zvalo.

Kad pogleda okolo, a to Telimena
Eno sjedi samotna, teško zamišljena;
Ruhom, licem drukčiju nego juče ženu
U bjelini opazi k'o kam na kamènu;
Skrila j' lice med dlane, — ne čuješ do duše,
Jecanja joj, ali znaš, da je suze guše.

Tadija odoljeti nije srcu mog'o,
Smilova se ì jada osjeti on mnogo.
Dugo n'jemo gledaše za stablom stojeći,
Al' uzdahne napokon te će srdit reći:
»Glupan! mojoj pogrješki što je ona kriva?«
Iza drva stane k njoj da se naviriva . . . .

Al' se ona podiže, kud je bila sjela,
Leti desno, lijevo, skače preko vrela,
Bl'jeda, kose rasute, ruku u šir, dadne
U bijeg se u šumu; djipka, klecne, padne,
Pa ne može ustati, valja se po travi,
Po kretanju razbiraš, da je muka davi;
Hvata se za koljena, za vrat, noge, grudi.
K njoj priskoči Tadija misleći, da ludi,
Padavica il' je to. Al' je uzrok ini
Tom bacanju.

Mravinjak velik u blizini
U breziku s' nalazi. Tecikuće mravi,
Crni, brzi vrve svud okolo po travi.
Rado gamad k svetinji sanjarenja mílî,
Od brežuljka prestolnog do obale vrutka
Ta se vojska držala svog utrtog putka.
Telimena j' nesrećom baš tu bila sjela,
A bjelina bječve joj na se je navela
Mrave; oni škakljati i gristi počeše,
Telimena stresa ih, bježi pa se češe,
Na bus sjede napokon pa ih lovit stade.

Nije mog'o Tadija ne pomoć joj sade;
Čisteć suknju k nogama njojzi se primàče,
I slučajno čela joj ustma se dotàče.
Lijepo ih izmiri taj položaj mio,
Pa inat prećutješe, što je jutros bio.
Tko zna, dokle zborili sad bi on i ona,
Da ne bude glasnoga soplicovskog zvona,
Koje zovnu k večeri.

Treba kući bome,
Već je doba; čuju još, gdje se grane lome, —
Možda traže? — Zajedno ić im ne valjade:
Telimena na desno pod vrt se ukrade,
A Tadija lijevo na cestu odjuri.
S malo strâ se oboje kud koje požuri:
Kukuljicom obvitu ona ì mršavu

Iza grma prividje Robakovu glavu;
A na strani lijevoj dobro j' opazio
Jednom i dvaš Tadija sjen dugačak, bio;
Ne zna, što bi bilo to, al' sluti po svemu:
Dug ogrtač engleski to j' i grof u njemu.

Opet bješe večera u gradu. Protazo
Ne mareći, što mu je Sudija zakaz'o,
Dok gospode ne bješe, grad je okupir'o,
I u nj — reče — služavni stol intromitir'o.
Gosti redom udjoše i stadoše kolom,
Podkomorskom začelje dadoše za stolom:
Treba da mu zbòg ljêtâ, službe tu čast dadu,
A on iduć klanja se damam, staru, mladu.
Bernardinca ne bješe; gdje b' on im'o sjesti,
Podkomorka k mužu tu na desno se smjesti.
Namjestivši Sudija pravo goste veće
Stol prekrsti latinski i blagoslov reče.
Vodku dadu muškinju, za tim svi su sjeli
I bijelu hladnicu šuteć brzo jeli.

Za hladnicom pilića, raka, šparge nuto,
A madžarac, malaga toče se medjù tô.
Jedu, piju gostovi, ali svaki šuti.
Od kako su zidovi grada podignuti,
(Gdjeno sila gošćaše šlahćića se brâtâ,
Gdje se gromkih, veselih mnoštvo ču vivata),
Nije bilo večere tako pune mira;
Samo pucnjem čepova, zveketom tanjira
Odjekuje prostrani gradski pusti trijem;
Misliš, svim su stisnuta usta duhom zlijem.

Mnogo ima uzroka gòstî šutnja ova;
Razgovorni dosta se povratiše s lova,
Al' kad žar im prestane, kad promisle cio
Lov taj, vide, da ih je slabo proslavio:
Od njekud k'o Filip se iz konoplje obri
Popovska kukuljica naglo i glas dobri
Lovcem kraja onoga uze! ao stida!

Što će o tom kazati Ošmjan, što li Lida,
Koji od davnina se s krajem ovim bore
O prvenstvo lovačko? Te ih misli more.

Asesoru, Rejentu po glavi se mota
Stara mržnja ì hr̂tâ nedavna sramota.
Kletog zeca vide još nogu protegnuti',
Maše repom pred šumom te ih draži, ljuti,
Taj ih repak po srcu poput biča žica....
Glede pred se u zdjelu pokunjena lica.

Ima druge Asesor jade još ne male
Telimenu motreći i svoje rivale!
Uz Tadiju ona je otkrenuta bokom,
Rasuta je, jedva ga smije glenut okom;
Grofa udobròvoljit ona gleda čime,
Zabavit ga ì duljî govor počet s njime,
Jer grof vrlo zlovoljan vrati se s šetanja
Ili, kako Tadija misli: sa vrebanja.
Pan grof lica prkosna sluša Telimenu
Pa namršten prezirno mal' ne na nju glenu
I što bliže mogaše k Soki se primače,
Njoj tanjure mijenja i čašu natače,
Dvorne sipa riječi, — sada bi se smješk'o,
Klanj'o, oči prevrać'o i uzdis'o teško.
Al' se vidi (premda se vještački pretvara):
Telimenu srdeći samo se udvara,
Jer nehote tobože kašto se okrenu
I groznijem pogleda okom Telimenu.

Telimena ne može, što je to, da shvata
Pa ramenma sažimljuć misli: Čudna l' svata!
Al' kako je grofova sprama ćudi njene
Nova ljubav, k drugom se susjedu okrene.

Tade j' sjetan takodjer, neće ništ' da kuša,
Pred se pilji, čini se, da razgovor sluša.
Srdi se, kad vina mu Telimena l'jeva,
Što s' nameće; za zdravlje pita ga, — on z'jeva.

Zamjera uljubljivost brzu Telimeni
(Kako li za jedno se veče promijeni!)
Mrzi ga, što haljina nje je preduboko
Izrezana nečedno.... al' istom kad oko
Diže, sve se uplaši! gleda bolje sade,
Na rumeno njezino lice vid mu pade,
Pa mu strašna, golema tajna se odade:
Za Boga, rumenilo! — Il' baš nije vrlo
Bilo dobro, — slučajno il' se s lica strlo,
Ele gdješto kroza nj se grublja koža vidje.
Možda i sam prèblizu stojeć malo pridje
U sanjarskoj svetinji zbrisa sa bjelila
Karmin lakši od praha lepirovih krila.
K tomu ona iz šume na brzo pohiti,
Te nemaše vremena boje popraviti.
Oko usta pokaže sad se pjêgâ nješto;
Tadija k'o uhoda motri dalje vješto,
Jednu varku našavši stane redom milu
Dalje gledat ljèpotu i svud nadje hilu:
Po čelu, po očma su sl'jepim mrske pale,
A pod bradom tisuća; dva joj zuba fale!

Jao! ćuti Tadija mjerit nije nužno
Odveć strogo ljèpotu, ćuti, da je ružno
Bit uhoda ljubovci, da je slabo časti
M'jenjat ukus ì srce; al' je l' srcu vlasti?
Zalud gleda naknadit savjesnošću ljubav
I hlad duše ogrijat o pogled joj ubav,
Što k'o mjesec sjajan je, al' ne ogrijeva
Te nad dušom Tadinom do dna smrzlom s'jeva....
Sam se kori Tadija, sam se na se ljuti,
Pad tanjur se pokunji, usne griska, šuti.

Zli duh novom napašću počne da ga mori,
Neka sluša Sokicu, što li s grofom zbori.
Srdačnošću grofovom Soka osvojena
Oči je oborila u licu rumèna;
Smijući se napokon o sastanku stanu

Njekakvome u bašči zborit nenadanu,
O njekakvom gaženju gredica, lopúha.
Jako Tade napinje svu silu svog sluha,
Guta gorke besjede i u duši kuha.
Strašnu ima zabavu! K'o u vrtu zmija
Kad račvastim jezikom otrovnu upija
Travu pa se u klupko smota na putànju
(Teško nozi, ne pazeć što nagazi na nju!)
Ljubomorstvom otrovan tako Tade sjedi,
Čini s' nevješt, à pucâ, kako se ijedi!

I u najvesèlijêm društvu s dvaju, triju
Srditih se zlovolja brzo prima sviju;
Lovci davno šućahu, sad umuknu stola
Zaražena Tadinom žučju druga pola.

Podkomorskom takodjer besjedit se ne da,
On s velikom zlovoljom kćeri svoje gleda,
Krasne su i bogate, još im mladost cvjeta,
Kraja prve partije po mnijenju sv'jeta,
Momčad za njih ne mari, već poput njih šuti!
To Sudiju takodjer gostoljubnog ljuti.
Videć Vojski, kako se to večera mučke,
Veli, da to poljački nije, nego vučke.

Šutnja dira Hrečehu vrlo čudnovato;
Sam je brbljav, brbljavce vrlo ljubi za to.
Nije čudo! s plemstvom je u gostima biv'o,
S njim se staj'o, lovio, saborio živo;
Vičan je, da zuji mu svagda nješto uhom,
Pače šuti l', s mahalom krade l' se za muhom,
Sjedne li sanjariti zatvorivši oči.
Nuždan mu je razgovor ob dan, a po noći
Treba čislo mrndžat mu il' kazivat priče.
Za to strašno mrzi on na lulu i viče:
Izmisliše N'jemci nju, da nas otpoljače,
Jer kad Poljska on'jemi, tad bit njemačka će!
I u grobu drndati htjede drnda stara;
Iza sna ga budila šutnja k'o mlinara,

Što uz glomot mlina spi, a je l' kotač stao,
Pun strâ viče budeć se: pomoz' Bože, jao!

Vojski znak dâ s poklonom Podkomorskom panu,
A od usta polako Sudcu rukom ma'nu
Moleć riječ. S obje se strane ȍdgovorî
Na n'jem poklon poklonom, a to znači: »Zbori!«
Vojski poče:

»Molim se ja mladeži slavnoj,
Nek zbori kod večere po navadi davnoj,
Nek ne šuti žvaćući. Zar smo Kapucini?
Tko šuti med šlahćići, taj k'o lovac čini,
Kojem naboj u puški od rdje se kvari.
Razgovornost za to ja hvalim naših stari';
Iza lova k stolu su ne samo zbog hrane
Išli, već i o svačem da se prodivane,
Što je komu na srcu. Kudnje, hvale dosta
Bî hajkačem, str'jelcima, svaki hitac posta
I hrt predmet govora; nastala bi vika
Mila uhu lovačkom k'o lovačka cika.
Znam ja, što vas peče, znam. Oblak crnog jada
Na vas iz kukuljice Robakove pada!
Stid vas vaših mašaka; al' nemojte žalit:
Bolje lovce od vas znah, pa su znali fȁlit.
Zgodit, falit, popravit, — to se lovcu zbiva.
Od malena vučem ja pušku, pa faljíva'!
Slavan str'jelac faliti i Tulošćik znaše,
Ni pokojni Rejtan pan svagda ne zgadjaše.
O Rejtanu kasnije! Zvijer je na redu,
Koja hajci uteče; što mladići medu,
Kako treba, junački nisu dočekali,
Premda koplje imahu, to nitko ne hvali,
Al' takodjer ne kudi. Bježat s puškom punom —
Stari naši zvahu to pljašljivosti krunom;
Slijepo strijeljati zvijer iz daljine
Ne uzev je na oko, kako mnogi čine, —
I to valja kuditi; — al' tko pravo smjera,

K sebi pusti nȁ blîzu, kako treba, zv'jera,
Ako fali, ustuknut može bez stidnoće
Il' se kopljem boriti, ako mu se hoće,
Al' to biti ne mora; njim se lovci služe
Braneć se, — za navalu nije to oruže.
Tako njegda bijaše. Vjerujte, što reče
Stari Vojski; uzmak vaš neka vas ne peče.
Kadgod vam se, velmožni grofe, Tade mili,
Zgodi, te b' na današnji slučaj pomislili,
Opomenu starčevu na um uzimajte:
Na put jedan drugomu nigda ne stupajte,
Nigda istu zvjericu skupa ne gadjajte....«

Istom riječ zvjericu Vojski pan izreče,
Asesoru na tiho »djevicu« uteče.
Bravo! mladež poviče; u buci i smiju
Opomena Vojskoga po ustima sviju
Zadje; zadnja besjeda zabavu im čini;
Jedni kažu »zvjericu«, a »djevicu« ini.
Rejent »ženu« prišapne, Asesor »koketu«
I očma k'o nožima bocne Soke tetu.

Nije Vojski nikako nikog pecnut htio,
Nit je sada pazio, što se šapće ti'o;
Sretan, što su dame se, momci smijat stali,
Sad se k lovcem okrene, da i njih ràzgâlî,
Pa započe točeći sebi čašu vinca:

»Ja uzalud očima tražim Bernardinca;
Htio bih mu dogadjaj kazivati čudan,
Sličan zgodi, koja zbi današnji se u dan.
Ključar reče, jednog tek da znaše čovjèka,
Što je poput Robaka gadj'o iz daleka;
Ja sam znao ì drugôg: vidjeh jednog dana,
Jednim hitcem sretnijem gdje dva spase pana,
Nalibočku u šumu kad dodju da love
Tade, Rejtan poslanik i knez od Nasove.
Prvu čašu šlahćiću za ručanog doba

Bez zavisti napiše gospodina oba,
Pa mu daše veliku darovštinu mnogu
I još kožu veprovu. O tom vepru mogu
I o hitcu pričat vam bivši pri tom svemu,
Jer to bješe dogadjaj sličan današnjemu,
A zbi prvim lovcem se. što ih pamtim bome:
Poslaniku Rejtanu, knezu nasovskome«.

Naliv čašu Sudac će tada reći ovo:
»Pijmo, Vojski, u zdravlje skupa Robakovo!
Ne možemo l' velikih fratru dara dati,
Gledat ćemo, da mu bar barut se naplati;
Jemčimo se: ljeta dva bit će manastiru
Rad današnjeg medvjeda kuhat što u miru.
Ali kože ne dam mu: uzet ću je silom,
Il' će mi je ponizni fratar dati milom,
Il' ću makar za deset samura je kupit.
Imajuć je po volji tad ćemo postupit:
Prvi v'jenac ì slavu božji već imade
Sluga, pak nek prejasni Podkomorski dade
Kožu, tko je dostojan, da s drugi nagradi«.

Podkomorski mršti se, po čelu se gladi;
U taj čas se mrndžajuć lovci hvalit stanu:
Jedan nadje zvijera, drugi zada ranu,
Taj pse sazva, à zvijer po onome pade
U ogradu. Asesor i Rejent se svade,
Balabanske izvrsnost jer Sagalasovke
Jedan hvali, a drugi svoje Sanguškovke.

»Sudče, dragi susjede, Podkomorski reče,
S pravom prvu nagradu božji sluga steče;
Al' tko drugi za njim je, reći lasno nije,
Jer jednake čine mi zasluge se svije';
Svi brzine ravne su, junaštva, vještine.
Al' opasnost dvojicu podiže nad ine:
Najbliže su pančama danas medvjedjima
Bili grof i Tadija; koža patri njima.

Jer je mladji, jer je rod domaćinu Tade,
Dio svoj prepustit će, — sigurne sam nade.
Uzmi, grofe svijetli, spolia opima,
Nek ti soba lovačka čim se kitit ima,
Nek ti spomen današnjeg lova može s' reći,
Ostan slavi došasnoj, znamen lovnoj sreći«.

Grofu, misli, ugodi pa vesel ućuti,
A da teško u srce darnu ga, ne sluti;
Jer kad grofu lovačka soba se spomene,
Nehote na jelenske glave, roge glene,
Što po sobi stajahu poput lovorika,
Koje oci sadiše, da je sinma dika,
Nakićeni redom su stupi sa portreti,
Polujarac stari grb na svodu se sv'jeti;
Sve mu to se glasima ozva prošasnosti,
Pa se trzne, sjeti se, kod koga se gosti.
Baštinik Horeška je gost sred svoga dvora,
Pozvanik je Soplica, starih si zlotvora!
Ljubomornost k tomu još, što na Tadu ćuti,
Čini, da na Soplice još se većma ljuti.

Reče s gorkim podsm'jehom: »U mom malom domu
Nema mjesta dostojnog slavnom daru tomu;
Bolje, nek je medvjed tu med rozi na st'jeni,
Dok ga s gradom izvoli Sudac predat meni«.

Podkomorski opaziv, kud to šiba, poče
Burmuticu ù zlâtnû kucat, zborit hoće.

»Hvale, grofe susjede, reče, vr'jedan ti si,
Što za posle nemaran ni kod stola nisi
K'o mladići doba tvog, što žive po modi,
Bez računa. Nadam se, i nada mi godi,
Podkomorstvo s nagodbom da ću svršit svoje.
Ali fundus! — jedina do sad muka to je!
Al' već i to promislih: da se zemlje dade
Za fundus u zamjenu«. — Tad razlagat stade

Redom (kao uvijek) te zamjene plane.
U sredini bješe već, al' se nješto stane
Gibat stola zadnji kraj. Nješto jedni vide
Pa prstom pokazuju, i drugim otide
Pogled tamo; svakomu glava za mal čas je
Prema kutu skrenuta k'o na vjetru klasje.

Gdje u kutu Stolnika bješe pokojnika
Pošljednjega Horeška obješena slika,
K'o avet se pomoli čovjek iz tog kuta
Kroz vrata med stupima mala utisnuta.
To je Gervaz; lice ga i uzrast odaju
I pô-jarci srebrni, što po žutom sjaju
Kaputiću. Ravan, grub, nijem poput stupa
Ne klanja se, ne skida kape, — tako stupa;
Nosi sjajnu ključinu k'o nož, orman njime
Otpre, nješto započne vrtjeti za time.

U dva kuta stajahu medju stupovima
Dva ormana, u svakom sât igraći ima;
Ta se stara čudila sa suncem ne slažu
Već odavna, pred veče često podne kažu.
Gervaz im kotàčîćâ popravljao nije,
Al' ih puštat ne htjede, da ih ne navije;
Svako veče mučit ih običaj imade;
Baš je za navijanje čas došao sade.
Podkomorskog osnove slušaju i muče
Obje stranke, — kad li teg Gervazo povuče:
Rdjavih kotačića škrbe škrinu u to,
Podkomorski prestade žacnuvši se ljuto.
»Brate, malo prestani od tog posla« — kaza
I plan svrši zamjene. Ali gle Gervaza,
K'o uz prkos potegne drugi teg još jače,
Na to odmah zimovka na vrh sata zače
Zatrepetav krilima pjesmu fućkat glasno.
Šteta, što se pokvari ptiče njegda krasno.
Piska, zvižduk svaki čas biva sve to gori,
Smiju s' gosti, iz nova Podkomorski zbori:

»Gospodine ključaru ili bolje sovo,
Ako ti je mio kljun, već je dosta ovo«.

Al se Gervaz ni malo grožnje tê ne stravi,
S dostojanstvom desnicu on na sahat stavi,
Ljevicom se podboči, pa stojeći tako
Vikne: »Podkomorčiću, zlo se šališ jako;
Manji j' vrabac od sove, ali je na svomu
Leglu jači od sove u tudjemu domu.
Tko je sova? Ključar ne! već tko se uvlači
Ob noć tudju ù kuću; ja ću već ga maći!«

»S njim na polje!« Ljutit pan Podkomorski cikne.
»Vidiš, grofe, što se to radi? — Ključar vikne.
Nije l' časti gospodskoj tvojoj dosta srama,
Što se ideš gostiti s tima Soplicama?
Mene Gervaz-Rembajla, Horeškâ ključara —
Pana mojih ù kući — gradskoga čuvara
Da zlostave — može l' to pan moj da podnese?!«
Tada Protaz zavikne tri put: »Smirite se!
Na stranu! Genèral ja njegda tribunalski
Dvoimenac: Baltazar Protazo Bržehalski,
Vulgo Vozni — činim sad obdukciju i to
Sa formalnom vizijom. Društvo plemenito
Sve gospode, što je tu, svjedoci će biti,
A istragom Asesor pan će upraviti:
Vele možnom Sucu je panu udarila
U kuću inkursija to jest javna sila,
U grad, što je Sučeva državina prava,
Očit dokaz tomu je, što tu večerava». —
»Čekaj malo, lajavče! vikne iza glasa
Ključar pa tad potrže ključe od pojasa,
Oko glave zamahne, svom ih silom turi,
Gvozden svežanj kao kam iz praće pojuri,
Na komade Voznomu glavu šćaše strti,
Al' on srećom ščunji se i izbavi smrti.

S mjesta svojih skoče svi, — čas tišina stoji,
Al' je Sudac prekine: »Dela, momci moji,
Kavgadžiju u klade!« — Kroz prolaz tijesni
Izmed klupa ì zîda sluge k'o bijesni
Skoče, al grof stolicom po sr'jedi zagradi
Put im, te toj ò slabôj uprv barikadi
Nogu vikne: »Suče, stoj! ne dam sluge svoga
U svojoj vrijèdjati kući ni od koga;
Tko imade tužbu na nj, nek je meni preda«.

Podkomorski u oči grofu škiljeć gleda:
»I bez tvoje pomoći drsko plemče sitno
Ja ću kaznit, grofe moj: — sebi odveć hitno
Pred dekretom ovaj grad tvoja milost svòjî;
Ti gospodar nisi mu nit mi gosti tvoji.
Sjedi mirno ì daljê! ako nemaš časti
S'jedoj glavi, imaj je prvoj sreskoj vlasti«.

»A šta još? promùmlâ grof, dost' je čavrljanja;
Nek dosadom vaša vlast i čast druge ganja!
Već je glupost velika, što se u pijanstvo
Dadoh s vama, kojem je konac grubijanstvo;
Za uvredu dat ćete meni račun majde.
Do vidjenja na tr'jezno! Ej Gervazo, hajde!«

Nije takav odgovor čekao nìkâko
Podkomorski. Upravo čašu je natak'o;
Kao gromom udaren tom drskoćom veljom
Grofovom, nepomično pritisne buteljom
Čašu — glavu obori, uši kanda ćuli,
Usta nâ pô otvori, a oči izbulji;
Šuteć čašu rukama čvrsto stisne toli,
Da je skrha; — vino štrc! te mu oči poli.
S vinom misliš u dušu da mu oganj skoči.
Tako lice žari se, a gòrê mu oči.
Hoće zborit, al' mu se prva r'ječ po usti'
Mota, dok je njekako preko zuba pusti:
»Bena grofić! Ja ću te! Karabelu Toma!

Učit ću te mores ja! Čast i vlast veòma
Nježno uho vrijedja! Beno, do bijesa!
Odmah ću te žicnuti ušima po resa'!
Sablju amo! Na polje! Karabelu, Toma!«

Prijatelji skoče tad k Podkomorskom oma';
Sudac primi ruku mu: »Stani! to ne damo,
Ja sam ovdje izazvan. Mač, Protazo, amo!
Taj će meni plesati k'o na štapu meče«.
Sùca Tade ne pusti: »Pane striče, reče,
Podkomorski velmožni! Zar gospoda taka
Tog da tiču kicoša! Nema l' tu momaka?
Meni pos'o dajte taj; pedepsat ga ja ću,
A ti, pane nebojšo, staraca vr'jedjaču,
Vidjet ćemo vitešku svu strahotu tvoju,
Sjutra mjesto, oružje glavit ćemo boju;
A sad, dok si čitav, bjež'!« — Svjet ne bješe zao:
Grof u škripac nemili s ključarom je pao.
U začelju samo se velik ûk čujaše,
Ali već od zastave lete bome flaše
Oko glave grofove. Što bijaše žena,
Mole, plaču, doršću sve; »jao!« Telimena
Vrisne, u vis pogleda, ustane, al' tade
Bez svijesti na ruke vratom grofu pade,
Grud joj leži labudja na njegovoj grudi.
Premda srdit, stane grof da je tare, budi
I gnjev malo ustegne.

Stolice medjù tô
I butelje padaju po Gervazu ljuto;
Već on klonu, s rukama zasukanim grnu
Momci već odàsvud na nj, al' srećom dopr'nu
Soka juriš videći, ona žaleć starca
Širi ruke, štiti ga od svakog udarca.
Ustegnu se, polako Gervazo uzmàče,
Ne vide ga ì misle, bit pod stolom da će:
K'o iz zemlje iskrsne s drugog kraja ti'o,
Na ramena jaka je klupu uprtio.

Okrene se kao mlin vjetrni, trijèma
Pô očisti, pograbi grofa; obadvjema
Klupa štit je, — uzmiču k vratma; Gervaz stane
Na pragu te jednoć još pogleda dušmáne,
Misli časak: bi li još štićen uzmicao
Il' bi novim oružjem sreću pokušao;
Obra drugo. Sastrag već k'o zidoder digne
Klupu, da njom zamahne, glavu nazad prigne,
Prsi napr'jed isturi, hoće da nasrne,
Već korači .... opazi Vojskog i protrne.

Mirno sjedi Vojski pan i očima žmuri,
Čini se, u duboke misli se zagnjuri.
S Podkomorskim istom grof kada svadju zače
I Sudiji popr'jeti, glavom Vojski mače,
Dva put šmrkne burmuta, protre kanje svoje.
Premda Vojski dalek rod Sucu padao je,
Al' u kući njegovoj čazbenoj živeći
On je vrlo radio o prijana sreći.
Ljubopitno sada je gled'o bojnu buku
I po stolu proteg'o sa prstima ruku;
Nož na dlanu stoji mu k laktu okrenuta
Željeza, a dȑžala uzduž kažiputa;
Ruku malo ugnutu giba amo tamo
K'o u igri, ali svedj grofa motri samo.

Nože bacat — umjetnost u šakačkom boju
Strašna je; tad u Litvi slabo znao tko ju
Osim gdjekih staraca; u krčmenih znaše
Tučnjah Ključar činit to, a Vojski bijaše
Vještak. Zamah odaje, da će udrit jako,
A kud gadja, po oku pogodit je lako
(U Horeška pošljednjeg prem po ženskoj lozi)....
Što će starac, ne znaju mladji, al' se zgrozi
Gervaz, klupom zàštîtî grofa pa se miče
K vratima, a »Drži ga!« za njim čeljad viče.

Kako kurjak zaskočen, kad se gosti l'jepo,
U rulju, što žderat mu ne da, srlja sl'jepo,

Goni, ščepat hoće već. al' dok paščad laje,
Škrine kokot tihano, škrip taj vuk poznaje,
Pazi, dokle ugleda lovca iza hrta
Sagnuta, na koljeno jedno poduprta,
Pušku k njemu obrće, sad otponac tače,
Kurjak uši obori i sviv rep uzmàče;
Paščad u trijumfu ga strašno lajuć žene
Pa ga čupa po koži, a vuk se okrene
Kašto, glene ì šklocnê, i čim poprijeti
B'jelim zubma, paščad se cvileći razleti:
Tako sada uzmiče Gervaz grozna lika,
Očima i klupom se brani nápasnîkâ,
Dok se s grofom izgubi u izdubak tavni.

»Drž' ga!« s nova čuje se, al' je traj'o slavni
Malo krik: na kóru se kod orgulja gori
Iznad glava gostima u čas Ključar stvori
Pa cijevi olovne s lupom trgat stade
I bacati; zadao tim bi strašne jade,
Ali već povrvješe gosti iz trijema
A drugoga spasenja ni slugama nema;
Zgrabiv nješto posudja bježe iza gosti,
A stolnjake ostave pa i čaša dosti.

Na bojištu ostao tko je zadnji tome?
Uz sve grožnje, udarce? — Pan Bržehalski bome!
Za Sučevom stolicom stojeć ne uteče
Otud, dokle pandurskim glasom ne izreče
Oglas, a tad s bojišta pustoga odstupi,
Gdje ležahu ranjeni, razvaline, trupi.

Ljudi svi su spaseni, al' su noge hrome
Klupama i trpezi, a otkrita k tome
Ona vinom oblitih leži na tanjuri'
K'o vitez na štitima, što krv po njih curi,
Med purani, pilići, kojima su ljudi
Malo prije vilice zaboli u grudi.

*

Za čas u Horèškovu samotnom se gradu
Smiri sve, na počinak svi se brzo dadu.
Već se smrači; izbirci divne gozbe sada
Leže kao večera noćna na dan Djada,
Na koju se zaklete sakupljaju duše.
Kao vrači, s tavana tri put pokliknuše
Sove, rodjaj mjeseca kanda pozdravljaju,
Kog kroz prozor dršćući zrake nà stô sjaju
Kao duh purgàtôrskî; a pacova čete
Iz jamica iskaču k'o duše proklete;
Glodju, piju; dusima na pozdrav iz kuta
Kašto pukne šampanjska flaša zametnuta.

Al' u katu drugome sale, što se zvala
Zrcalna, prem ne bješe u njojzi zȑcâlâ,
Grof sad stoji hladeć se vjetrom u svijenu
Prema vratma hodniku; gornjak na ramenu,
Kaput je, a s letima pod vratom nabira
Drugi rukav ȉ prsi k'o plaštem drapira.
Gervaz krače široko po sobi, i more
Teške misli obadva pa med sobom zbore:
»Il' pištolje — veli grof — il' mač, štogod traže«.
»I grad je i zemljište naše« Ključar kaže.
»Strica i sinóvca mi i pleme cijelo
Zov' na mejdan« — viče grof. — »Grad, zemljište, selo,
Viče Ključar, uzimaj« i grofu s' obrati:
»Ako željan mira si, sve uzet vàljâ ti.
Čemu proces, mopanko? stvar je k'o dan čista:
Grad Horeške imahu ljêtâ četirista;
Targovičko u doba otkinut je dio
Grunta pa ga Soplica, sam znaš, zȁdobio.
Sve im uzmi, a ne taj dio tek da vrate,
Nek parničke troškove, neka grabež plate.
Svagda sam ti zborio: proces neka stoji;
Svagda sam ti sborio: osvòji, osvòji!
Tko grunt uzme, njegov je, — govorahu stari,
Tko ga sabljom dobije, to sud ne pokvari.
Što se tiče davnašnjeg sa Soplicam' boja,

Od parnice bolja tu britvica je moja;
A nek Mato u pomoć svoju šibu dâ mi,
Sasjecat ih nà sječku nas dva ćemo sami«.

»Bravo; plan tvoj — reče grof — gotičko-sarmatski
Draži mi je nego li inat advokatski.
Litva sva uzàvret će, znaj, od vojne naše,
Kojoj ravne odavno već se ne čujaše.
Al' ćemo se zabavit! kakav boj junački
Vidjeh ova ljeta dva? — zbog medja seljački!
Krv će oblit, čini se, vojnu našu ljutu.
Jednu takvu imao već sam na svom putu.
Kod kneza sam sicilskog jednog gozbovao,
A hajdukom u šake gorskim zet mu pao:
Drsko rodu poruče, neka ga otkupi.
A vasale ì slûge mi što brže skupi
Pa udari; dva tad sâm ja ubih gùsâra,
Prvi skočih ù tâbor, spasoh sužnjičara.
Ej Gervazo, kakav je bio trijumfalan
Naš povratak viteški, lijep, feudalan!
Sv'jet nas sip'o cvijećem; kći kneževa mila
Plačući od zahvale na grud mi se svila.
U Palermo odoh tad; tu novine za me
Jave, — pokazivale prstom su me dame.
U romanu štampan je u malo za time
Sav dogadjaj; tu mi je navedeno ime.
Poljak — roman zove se — ili tajni čini
Grada Birbante-rocca. — Ima l' u dubljini
Grada ovog tamnica?« — »»Praznijeh pivnica,
Iz kojih je ispio vino rod Sòplîcâ!«« —
»Naoružat valja nam džokeje — grof reče
I vasale dobra mog!« Gervaz presiječe:
»»Što lakaje? ne daj Bog! Porob — pa prostaci!
Tko je porob vidio s lakaji, seljaci?
Što je porob, premalo vidim pan da znade.
Traž' brkonje, al' ti ih tražiti valjade
Po plemićkim općinam', ne po selu svome.

Ćentič, Dobrin, Ržezikov i Rombanka k tome —
Tu je šlahta od v'jeka, prava krv viteška,
Prijatelji glavni su svi pánâ Horeška,
A dušmani zakleti Soplicâ. Plemíćâ
Tu ću tri sta sabrati sve dugobrčića.
To je meni na brizi. A pan sada neka
Ide spat, jer sjutra nas velik pos'o čeka.
Pan spi rado; kasno je, već su drugi p'jetli;
Ja ću ovdje čuvat grad, dok se dan rasv'jetli,
A sa suncem ja ću se u Dobrinu naći««.

Iz hodnika grof će tad svinutog izaći,
Al' kroz rupu puškarnu nagleda se prija
Te Sopličin videć dom gdje sav divno sija,
»Rasvjetljujte! sjutra dan u taj čas — poviče —
Svijetao ovaj grad, vaš dvor taman bit će!....«

Gervaz sjedne na zemlju, opre se o st'jenu,
Prema grudi obori glavu zamišljenu.
Na tjeme mu ćelavo mjesečina pade,
Po njem prstom razne on crte šarat stade:
To buduće vojne on plane bojne riše.
Teške kanje padaju svaki čas mu više,
Klimne vratom nehote, san mu već odòlî,
Vičan molit na veče započne da moli.
Al' u očenašu još pred Marijom zdravom
Čudne stanu utvare plesti mu se glavom:
Sad Horeške vidi on stare svoje pane,
Jedni sablje imaju, drugi buzdovane;
Svi su grozna pogleda, bŕkâ zasukani',
Pa se brane sabljama, mašu buzdovani.
Iza drugih tih se sjen žalostan pokaz'o,
Krvca kalja prsi mu. Zgrozi se Gervaz'o:
Prepozn'o je Stolnika te se križat stao
Pa da strašne utvare tê bi razagnao,
Litaniju za duše šapće čistilišta.
Oči opet l'jepe se; ču: nješto zapišta,

S karabelam' sjajnima šlahta jašuć vrvi:
Porob! Porob! Korelić i Rimša su prvi!
Na sivalju konju sad sebe zamijeti,
Dig'o je strahoviti u vis mač te leti;
Na vjetru vijori se, šušti taratatka,
S l'jevog uha spada mu gle konfederatka,
Leti, pješce, konjike pred sobom obara
I napokon Soplicu u štaglju izgara.
U to glava sanana pade na grud lako,
Horeškovski posljednji Ključar usnu tako.

Šesto pjevanje.

Plemićka općina.

Prvi bojni kretaji poroba. Polazak Protazija. Robak i Sudija vijećaju o državnim poslima. Nastavak o bezuspješnom polasku Protazijevu. Umetak o konopljama. Plemićko selo Dobrin. Opis kuće i ličnosti Matije Dobrinskoga.

Iz vlage se i mrâka diže spora kroka
Bl'jedo jutro vodeć dan bez svijetlog oka.
Kad već svanu, jedva se raspoznav'o danak;
Magla zemlju pokriva k'o krov slamni stanak
Ubogoga Litavca: na istoku malo
Bjelas'o se neba rub, za sunčev se znalo
Po tom rodjaj, doba mu, da već više lazi,
Al' nerado, pospano šunja se po stazi.

K'o na nebu tako se i na zemlji tada
Sve zadocni. Na pašu kasno krenu stada,
Nadju zece doručku pri kasnome, sporom.
Oni u gaj obično vraćaju se zorom.
Mišjakinju griskaju jedni, drugi kupe
Po dvoje se danaske i kopajuć rupe
Misle maglom pokriti u miru počivat,
Al' pred stokom valja im u šumu se skrivat.

Pa i šume miruju. Šutljiv ptić se zbudi,
S perja rosu otresa i privija grudi
K drvu, glavu zatiče med krila, zatvara
Oči s nova ì čekâ sunce. Blizu bârâ
Njegdje roda čagrće. Na sijenu čuče
Mokre vrane, zijaju, ni časak ne múčê.
Gospodarom mrske su te gatare kiše.
Gospodari na rad se davno otpraviše.

Žetelice priprostu, sjetnu pjesmu svoju
Tužnu kao kišljiv dan započnu da poju,
S tim sjetniju, jerbo joj magla guta glase.
Zveknu srpi na njivi. luka odziva se,
Kosci koseć otavu jednako se glase
Zviždućući pjesmicu; kitici na kraju
Svakoj stanu ì brûsê, složno kucukaju.
Čeljad magla sakriva; k'o glazba se čuje
Daleka, gdje srpovi, kose, pjesme bruje.

Gle ekonom srêd polja na snopu sjètkârî,
Čama, glavu okreće, râd gledat ne mari,
Njegov pogled na drum svedj na raskršće pada,
Tamo nješto zgadja se čudnovato sada.

Na drumu i putima živahno je vrlo
Sve od jutra. Odovud kao pošta hrlo
Škripe kmetske kočije, a odonud jure
Plemska kola ì drugâ još se s njima žure;
Kao kurir lijevo brzog nut glasníka,
Desno se utrkuje dobrano konjika;
Hrle svi na različne strane. Što to biti
Može? Tad sa snopa svog ekonom pohiti,
Hoće vidjet, pitati. Al' je zalud vik'o
Stojeć dugo na cesti, ne stade mu niko
Nit kroz maglu s' poznat d'o. Uza nj momčad jaše
Kao dusi; topot tek mukli se čujaše,
I što još je čudnije: mači zveketahu;
Ekonom se raduje, al' je i u strahu.

Premda je u litavskoj zemlji svoj mir bio,
Al' o ratu davno već govorkahu ti'o,
O Francuzma, Dombrovskom, o Napoleónu.
Ne znače l' ti konjici, mači vojnu onu?
Panu Sucu kazat sve ekonom poteče,
Štogod bolje doznat će, sam u sebi reče.

Iza kavge sinoćnje zle ustaše ćudi
Soplicovski gostovi i domaći ljudi.
Zalud hoće damama Vojskog kći da gata,
Zalud panom zà marjâš dan je kup karata;
Nitko ne će zabave, sjedoše u kute,
Pani puše, gospodje vezu, a svi šute.
Pače muhe spavaju.

Sit već te tišine
Vojski baci mahalo, med sluge umine;
Voli on u kuhinji slušat lupu, viku
Kuhara, ûk kuhtićâ, gazdarice ciku.
Po malo zavèzè se u misli pàmêću
Slušajuć, gdje ražnji se sve jednako kreću.

Sudac zaprt u sobi pisa pismo njeko;
Od jutra pod prozorom Vozni ga je ček'o.
Kad dovrši Sudija, zovne Voznog tade,
Pa na grofa tužbu mu čitat glasno stade
Zbog poštenja uvrede i grdnih izraza,
A zbog tučnje, nasilja tužbu na Gervaza;
Radi grožnje oba njih pred sud u grad zove
I poradi troškova parničkih. A ove
Pozive još do mraka lično, naustice
Treba predat Svečano Voznog bude lice,
Uši, ruke protegne, kad pozive zgleda;
Od veselja b' skočio, al' mu zbilja ne da.
Već ga sama parnice mis'o pomladjiva,
Sad se sjeća, kako se sa svojih poziva
Njegda često batina al' i novca dosta.
Tako vojnik, koji se navojev'o dosta,

Pa bogaljast pod starost po špitaljma s' vuče,
Kad daleko trubne gdje il' bubanj zatuče,
Skače s odra, sanan još viče: bij Moskala!
Te na nozi drvenoj bjež' iz hospitala
Brzo, da ga mladim je teško stić moguće.

Protaz brzo u ruho službeno s' obuče;
Al' župana, kontuša ne uzima sade,
To je tek za sudbene velike parade.
Za put drugo ruho je: kaput, što se more
Po volji zapúčati te zasukat gore
Il' pustit do koljena, — pa hlače prostrane
I kapa na zaliske vrvcom savezane;
Kad je l'jepo, diže se, — spušta, kad dažd pada.
U tom ruhu uzme štap i zaputi tada.
K'o uhoda pred bojem, — pred sudom se ima
Pandur krit pod različnim ruhom, ŏblîcima.

Srećom svojom brzo se Protaz na put dao,
Jer se ne bi pozivu dugo radovao:
Soplicovo prom'jeni brzo bojne plane.
Bernardinac zamišljen k Sucu naglo ba'ne:
»Teško nama, poviče, s Telimenom tetom,
S vjetrogonjkom velikom, gospodjom koketom!
Kad na malu Soku se obori bijeda,
Na odgoje Jacko nju Telimeni preda,
Da je dobra, čujući, da svijet poznaje.
A sad nješto snovati, vidim, počela je;
Pletke oko Tadijce, čini mi se gradi,
Motrim, kako grofa zar uloviti radi,
A može bit, obadva. Razmislimo, da se
Oprostimo kako nje; izleć otuda se
Može blebet, primjer hud, med mladići kari,
A to može nagodbu tvoju da pokvari«.
»Što, nagodba? Sudija vikne — gnjev ga pali —
Nje već nema, ja je već raskinuh, razváli'«.
»Kako? gdje je glava, um? Robak naglo veli,
Što benećeš? Jeste li nov inat pŏčêli?«

»Ja kriv, reče Sudija, nisam; parnica će
To dokazat; kavgu grof nadut ludov zače
S Gervazom ugùrsuzom, al' to suda stvar je.
Što nijesi večer'o s nama, ksenže, kvar je,
Zn'o bi, kako meni grof darnu u poštenje«.
»Bješe t', Robak reče, ić u ono kamenje;
Znaš, da mi je mrzak grad, za to moja noga
U nj ne stupa! Inat nov! to je kazan Boga!
Što bî? kazuj; opet mi treba kavge vaše
Gasit, premda ludosti te mi dodijaše.
Imam prečih poslova nego kȁvgadžije
Mirit, al' ću jednom još«. — »Mirit? nužno nije!
Do bijesa s mirom tim u ostalom idi, —
Sudac vikne lupivši nogom. — a sad vidi
Fratra! ja s njim ljubazan, a on mnom se titra.
Znaj: na umir Soplice nisu čeljad hitra;
Tuže l', dobit moraju; već počeše često
Jedni parbu, ȁ dobî koljeno je šesto.
Lud sam bio, što sam ti svjete slušat stao,
Te sam do sad tri put sud podkomorski zvao.
Od sad više umira nema, nema, nema!
(Tako vičuć nogama lupa obadvjema).
Ne će grubost sinoćnja grofu tako proći.
Oprost mora molit me il' na mejdan doći«.
»Ali, Suče, što će bit, ako Jacko sazna?
Od zdvojenja umr'jet će. Zar zla nisu razna
Soplice počinili već u gradu ovom?
Ne ću brate, slučaja strašnog dirnut slovom....
Našljedniku, dobro znaš, uze Targovica
Dio grunta ȉ dȃ ga u ruke Soplicȃ....
Za grijeh se kajući na ispovijèsti
Jacko vratit obeća sve uzete čèsti:
Za to se za Soku on našljednicu b'jednu
Horeškovsku brinjaše, plaćaše joj k jednu
Skupo odgoj, Tadi je namjenjiv'o svome
Tim sjedinit misleći zavadjene dome,
Našljednici oteto vratit bez sramote....«
Viče Sudac: »Što me se tiču stvari ote?

Jacka nit ja poznajem nit ga kada vidje';
O kozačkom žiću mu nješto načuh pridje,
Dok učah retoriku još u Ježovánâ,
Za tim služeć Vojvodu za mladijeh dana.
Dâ mi dobra, uzeh ih; Soku primit reče,
Ja je primih, radim joj udilj oko sreće;
Dosta bablji posli ti dosadom me muče!
Ali čemu još mi grof u grad se uvuče?
S kakvim pravom? I sam znaš: Horeškovskog roda
On je kao deseta kiselice voda.
Da još za mir molim se uvredniku svomu?!«
»Brate, znatan razlog je — Robak reče — tomu.
Sina dati u vojsku Jacku bješe briga,
To znaš; — a znaš, u Litvi za što ostavi ga?
Jer će biti nužniji otadžbini doma.
Što se svuda govori, dobro znaš veòma,
O čemu sam često ja donosio glase.
Sad je čas, da tebi sve pravo pov'jeda se.
Važne stvari! Bit će rat! Ne varaju znaci;
Rat za Poljsku, brate moj; budimo Poljaci!
Kad sam amo s porukam' tajnim dolazio,
Već uz Njemen prednje sam straže opazio.
Napoleon golemu kupi vojsku, da je
Takve čovjek ne vidje nit povjest poznaje;
S Francuzima idu svi poljske vojske d'jeli,
Naš Dombrovski, Josip naš, naši orli b'jeli!
Već putuju; čim im znak Napoleon poda,
Preć će Njemen, poljska će uskrnut sloboda!«

Sudac sluša, polako naočari slaže
Pa pilji u Robaka i ništa ne kaže;
Dok uzdahne od srca, u očma mu blisnu
Suze, te svom napokon silom ksenza stisnu.
»Moj Robače, poviče, je l' istina samo?
Moj Robače, ponavlja, je l' istina samo?
Prevareni često smo! — Napoleon kreće! —
Često se govorilo, čekasmo ga veće!
U Kruni je — veljahu, već on Pruse smlavi,

K nama ide! — A on mir u Tilsitu pravi!
Je l' istina? Možda sâm u prevari jesi?«
Robak vikne: »Istina k'o Bog na nebesi'!«
»Nek su usta blažena, koja tako zbore!
Progovori Sudija dižuć ruke gore.
Što te glase donosiš, nek ti žao nije,
A ni kloštru. Stotine ovaca mu dvije
Danas dajem biranih. Ti si jučer, popo,
Moga vranca hvalio, plavac ti se dop'o;
Danas nek pred fratarskim idu t' oba koli.
Sve od mene, što te je volja, danas moli,
Dobit ćeš. Al' ne diraj u te s grofom posle;
Uvr'jedi me; na sud već ja ga pozvah dosle.
Valja l' tako?«

U čudu Robak ruke lomi,
Sažimlje ramenima i u Suca komi
Oči veleć: »Litvi će slobodu don'jeti
Napoleon, dršće sv'jet, a ti s' hoćeš preti?
Iza sveg, što rekoh već, zar ćeš složenima
Mirno sjedit s rukama, gdje se radit ima?«
»Radit? A što?« Sudija Bernardinca pita.
»Zar mi to iz očiju ti još nè pročitâ?
Zar ti srce, brate moj, ništa još ne reče?
Soplicovske krvi li kap u tebi teče,
Promisli: Francuzi će sprijed pritisnuti,
Pa bi narod trebalo straga podignuti.
Kako misliš? Neka Konj njisne, nek na Žmudi
Rukne Medvjed! Tisuća ah da samo ljudi
Il' bar pet sto nà Moskvu ostragu navali
I ustanak okolo k'o vatru zapali!
Da mi s ruskim topima i s bojnima znaci
Spasitelje pozdravit dodjemo junaci!
Hajdmo! Koplja videći Napoleon naša
Pita: Kakva j' vojska to? — Vičemo: Ustâšâ
Vojska, care prejasni; drage volje hodi
S Litve. — Pita: Tko vam vodj? — Soplica nas vodi! —
Targovicu tko će smjet pisnut, tog ne ròdî! . . . .

Dok je teći Njemenu i Ponarom stati
Za ime će Sòplîcâ u Litvi se znati:
Grad Jagelov prstom će pâs ti drugi, treći
Pokazivat — Soplica evo gle — veleći,
Unuk onih, koji su podigli domáju«.

»Ljudi — reče Sudija — nek zbore, što znaju,
Skrb za hvalu tudju mi nigda ne bi mnoga;
Što brat skrivi, ja sam čist, tako meni Boga.
Nigda za politiku nisam im'o volje
Voleći službovati i orati polje.
Al' sam šlahćić, htio bih žig zbrisati s kuće:
Poljak sam, za narod bih htio, što j' moguće,
Stvorit, ma i život d'o. Na sablji nijesam
Vrlo vješt, al' ranio ljude gdjekoje sam;
Za zadnjih sam sejmika poljskih — stvar je znata —
Na boj pozv'o, ranio dva Buzvika brata,
Koji .... Al' sad druga j' stvar. Što se čini tebi?
Na bojište da l' nas dva pošli odmah ne bi?
Str'jelce skupit lasno je, prâ je dosta k tomu,
Njekoliko j' topova u župničkom domu.
Jankel reče — sjećam se —, da za koplja ima
Gvoždja, pa kad zatreba, dat će. U svežnjima
Iz Kraljevca gvoždje to on je kradomice
Dovez'o; — načìnimo brzo dȑžalice,
Dosta bit će sabalja; na konjma plemići,
Ja na čelu s Tadijom; — dotle sve će ići«.

»Oj ti krvi poljačka! Robak ganut kliče,
S raširenim rukama grlit Suca priče.
Ti si pravi Soplica! Bogom dana ti je
Milost, brata skitnice da popraviš grije.
Svagda sam te štovao, al' od sad k'o brajka
Ljubim tebe, kanda nas ista rodi majka! ....
Sve spremimo; ali još kretat nije hora,
Ja ću javit, kada se i kud ići mora.
Rat još nije objavljen; dva tri Car kurira
Znam Napoleónu je posl'o porad mira,

Ali od Francuza je Josip knez Binona
Čuo (pan je savjetnik taj Napoleóna),
Da koristi ne će bit od sveg toga posla,
Već rat bit će. Mene knez uhoditi posla,
A nek budu pripravni reče za Litavce,
Napoleon kȁd dȍdjê, da mu kažu prȁvcê,
Kako s Krunom iz nova sjedinit se žele,
Da se Poljska obnovi, kako žude vele.
Dotle, brate, s grofom se daj nagodi kako,
Čudak je, fantastičan malo, al' svȁkâko
Dobar, pošten Poljak mlad, taki treba nama,
Čudaci su potrebni vrlo ustašama.
Znam s iskustva: koristit mogu i ludaci,
Vode li ih pametni, jesu l' poštenjaci.
Mnogo ima poslova grof medju plemići,
Ako on se podigne, sav će kraj se dići;
Znajući mu bogatstvo, reć će plemstvo: Bome
Mora stvar bit sigurna, kad su pani s njome.
Bježim k njemu«. — »Neka on — Sudac reče — prije
Amo dodje molit me, oprost dȁ dobijê;
Ja čast imam, stariji ja sam godinama,
A sud obran parnicu nek presudi nama«.
Robak tresne vratima.

»Sretan put« — povikne
Sudac, a on u kola u dvorištu djikne,
Žicne konje, uzdama po boku ih bije;
Leti brzo kočija, u magli se krije.
Kroz maglu kukȕljica mrka se zam'jeti
Kašto, k'o kad jastrijeb pod oblaci leti.

Vozni dugo stoji već ispred grofa kuće.
K'o kad liju lukavu slanina privuče,
Trkne k njoj, al' sjetiv se lukavstva lovaca
Bježi, stane, sjedne još i rep u vis baca
Pa njim kao lepezom uzduh k nosu vije,
Hoće znat, u slanini da l' otrova nije.
Protaz s druma zašavši stane da se šeće

Oko kuće livadom, štap u ruci kreće,
Pa se gradi, ù potri kanda stoku spazi,
Stramputiči lukavo i sve k bašči lazi;
K'o hariša vrebajuć trčka, al' se smota,
U konopljak napokon skoči preko plota.

U zelenom gustom tom mirisnom imade
Ševariku zaklona zvijer i čeljade.
Zec zatečen ù zêlju u konoplji često
Nalazi sigurnije no u grmlju mjesto,
Jer hrt zbog gustine ga ne može da gonja
Ni ogar da nanjuši zbog jakoga vonja.
Sluga šaka bojeć se ili biča ljuti'
Krije se u konoplji, dok se pan odljuti.
U vrijeme vrbovke konoplja skrȍvîšte
Momcima je, a vlast ih po šumama ište.
Za to u čas sudbenih predaja, bitaka
I porobâ živ je boj izmedju stranaka,
Konopljakom koja će od njih da zavlada,
Koji sprijed širi se sve do kućnog zâda,
I obično sastaje s hmeljem se ostrágu,
Te je lasno udarat i uzmicat vragu.

Protaz, čovjek slobodan, uplaši se malo,
Jer pri vonju konoplje na um mu je palo,
Što je sve doživio u svojoj mladòsti
Kao pandur, — konoplje o tom znaju dosti!
Djindoleta šlahćića iz Telše je zvao
Jednoć na sud, a on mu na prsima, jao,
Držeć pištolj stjera ga pȍd stô pa mu reče
Poziv paski odlajat, on jedva uteče
U konopljak. Drugi put Volodković b'jesni,
Koji često rastjera sabor, sud prit'jesni,
Razdre poziv, čim mu ga Vozni dâ u ruke
Pa kod vrátâ postavi sa štapi hajduke,
Sam nad glavom Voznoga goli mač naperi
Vičuć: Il' ću sasjeć te, il' taj papir žderi! —

On se gradeć dà jedê k'o umno čeljade
Došulja se k prozoru, u konopljak pade.

Već u Litvi bijaše, istina, inače,
Ne gonjaše sablja već ni bič pozivače;
Samo tkogod opsov'o pandura bi kašto.
Al' te Protaz promjene nije znao dašto.
Jer pozivâ odavna on već ne nošaše;
Premda spreman bješe svedj i nudit se znaše
Sucu, al' taj hotio nije da ga muči
Zbog starosti. Danas se hitna nužda sluči,
Pa mu žrtva primi se.

Vozni sluša, gviri:
Svud tišina; ruke on po konoplji širi
Polako i razdvaja strûke po gustini
Te k'o ribar plivajuć po vodi se čini.
Digne glavu: tiho svud; krade s' dò prozôrâ:
Tiho svud; kroz prozore glâ nutarnjost dvórâ,
Sve je pusto; sa strahom na hodnik uzadje;
A kad kvaku pritisne, i tu pusto nadje
K'o u sobi zakletoj. Uzme poziv hrlo,
Glasno čati. zalupi nješto. drhtne vrlo
Srce Voznom; pobjeći hoće, al' to bude
Znanac, Robak, nà sreću! Sad se oba čude.
Grof s družinom, vidi se, naglo njekamo je
Krenuo, dok vrata sva otvorena stoje.
Orúž'o se, vidi se: po podu šešàne
Leže, svrdli, dvoc'jevke i šipke puščànê
I naprave bravarske: puške popravljahu;
Leži papir, puščan prah: fišeke pravljahu.
Grof s cijelom družinom ode l' u lov kamo?
Al' zar s ručnim oružjem? Bez balčaka tamo
Rdja sablja, ovdje mač bez remena svoga;
Oružje iz krtoga birano je toga,
Razmetaše komoru staru do zla boga.
Bernardinac pregleda dobro puške, mače,
Za tim ode nà majûr tražiti domaće,

Da mu kažu, gdje je grof; — al' nikoga nije
U majuru našao osim bake dvije,
Od njih čuje, da pan grof i družina žurno
Put Dobrina krenuše u oružju, burno.

*
* *

Dobrinu je pò Litvi slava raznesena
S junačkijeh šlahćića i krasnih im žena.
Njegda bogat, naseon: kad kralj pruće diže
Ivan Treći na vojsku narod zovuć, — stiže
Iz Dobrina samoga šest sto mu vojnika
Plemićkih pod vojvodskog st'jegom zastavnika.
Dobrinci su sȉromâš danas malobrojna,
A njegda po saborih, porobih, po vojna',
Gospodski su živjeli i sred panskih dvora,
Danas svaki sebi sam poslovati mora
Kao kmet, al' odjećom nije struka njima,
Već kaputi bijeli s crnim prutićima,
A kontuši Nedjeljom; nijesu im žene
Ni najsiromašnije kmetski odjevene,
Već oblače pargal, drel; krd na pašu gone
Ne u ličnih opankah, već u crevljah one.
Žito u rukavicah žanju, predu pače.

Dobrinci su različni od litavske braće
Uzrastom i oblikom, govore ȉnâče.
Pravi Lesi, visokih čela, crne kose,
Crne oči imaju i orlujske nose.
Stari rod svoj izvode iz dobrinskog kraja;
Mazurskog su govora još i običaja,
Premda četir vijeka u Litvi već sjede.
Kada treba djetetu ime da se djede,
Svagda sveca ȉz Krunê ime mu se dava,
Te na primjer Bartol se il' Mato kršćava;
Tako Matov svagda sin Bartolom se zvao
A Bartol je sinu svom Mato ime dao.
Sve tu žene zovu se Kate il' Marine.
Da bi izić moglo se iz te mješavine,

S tog za žensko, zà muškô bješe nadimaka
Od vrlina uzetih il' od pogrješaka.
Gjetko poznat pod više nadimaka bješe,
Kako već zemljaci ga ružit, častit htješe;
Kašto drukče šlahćića u Dobrinu zvahu,
A pod drugim imenom susjedi ga znahu.
Slijedeći Dobrince bližnja šlahta druga
Stvori sebi nadimke: imena od ruga;
Sad su onud gotovo svud u običaju,
Al' da Dobrin poče s tim, slabo ljudi znaju;
Tamo bjehu potrebni, al' i drugih kraji'
S povodjenja ludog se to uobičaji.

Tako Mato dobrinski, što glava bijaše
Sveg plemena, P'jetao na crkvi se zvaše;
Devedeset četvrtog (sedamstotog) ljeta
Nov nadimak Kukodrž dobi od svijeta;
Još mu Kunić govore Dobrinci uzà tô,
A Litavci kažu mu Nad sve Mate Mato.

On je glava ljudima, a dom njegov selu
Medju krčmom ì cȑkvôm glava je cijèlu.
Slabo u nj tko zalazi, u njem' živi glota,
Kapija bez vrátâ zja, a vrt nema plota,
Neobradjen, breze već niču sà gredîcâ;
Al' taj majur selu se čini prestolnica,
Jer od drugih koliba širi j', ljepši bio,
Još od cigle zgradjen je desni — sobni — dio.
Do njeg klijet, gumno, tor, kućerak pa staja,
Sve zajedno — plemićkog poput običaja;
Sve je truhlo, prestaro. Krov na kući sjaje,
K'o od lima zelenog čini ti se da je,
Svrh njeg k'o na livadi buja mah i rašće,
A gumna su kakono visjelice bašče
S raznim biljem nad sobom; tu divizma žuta,
Crven šafran, kopriva, šaren štir zaluta.
Ispod praga skakuće podosta kunića
Bus negažen rijući, al' ima ì ptîćâ:

Lasta medju prozori, gòlūbà pod krovom.
Kavez il' stan kunića dvor je — s jednim slovom.

A utvrdjen njegda bî! Svud se vide trazi,
Da su strašno, često na nj udarali vrazi.
Pod kapijom leži još kanonska u travi
Kugla ravna djetinjoj veličinom glavi,
Od vremena švedskoga. Njegda vratno krilo
O tu kuglu uprto k'o o hrid je bilo.
Na dvorištu razbitih njekoliko ima
Starodrevnih krstova na nesvetim tlima
Med pelinom í dračem; to su, zna se, grobi
Onih, što u boju smrt nenadna ih pobi.
Tko kućerak, klijet, dom s bliza gledat stane,
Vidi od dna do gore zide išarane,
Mislíš: crnih buba roj; u svakoj sjetkari
Mrlji kugla — u rupah k'o zemnih bumbari.

U vratima odbiti svi su čavli, kvake
I kuke il' imaju od sabalja znake.
Sigmuntovke j' njetko tu oglèd'o svakako,
Koje glave čavlima ods'jecaju lako,
Režu kuke, — pa im je oštrice bez škrba.
Nad vratima dobrinskih stoje znaci grbâ,
Ali armaturu im čete sira kriju,
Nad njima gnijezda se lastavičja viju.
Po kući ćeš, po staji nać i pò kônici
Množ oružja davnašnjoj k'o u oružnici.
Četir' šljema velika još vise pod krovom,
Nakit čela junačkih; sad su golubovom,
Venerinim pticam, stan, tu guču i mlade
Svoje hrane. U staji pancijer imade
Nad jaslama; košulja tu od prstenja je,
U njoj momak konjima djetelinu daje.
Kuharica bezbožna nabrušene mače
Davno mjesto ražnjeva u peć metat zače;
Bečki plijen: konjski rep žrvnje paha sade.
R'ječju: Mart pred Cererom u bijeg se dade,

Te s Pomonom Cerera, s Florom i Vertumnom
Vlada Mate Dobrinskog kućom, štagljem, gumnom.
Al' se danas opet vlast boginjama sori:
Mars se vraća.

U jutru na konju se stvori
U Dobrinu poslanik; po kućama budi
Šlahtu k'o na rabotu. Ustadoše ljudi,
Po ulicah vreva je, u krčmi se k tomu
Čuje ûk, u popovu sv'jeće gore domu.
Trče, pa se pitaju: što znače te stvari?
Mladji konje sedlaju, vijećaju stari;
Žene zalud ustežu muškinje, jer svakog
Snadje volja u boj zać, al' ne znaju, na kog?
Hoćeš, ne ćeš, moraju ostat. Dugo veće
Traje burno, smeteno kod popa vijeće;
Al' jedinstva nikako postić ne mogući
Slože se, da Matija otac stvar odluči.

Sedamdeset i dvije godine su Mati,
Čil je, nizak; bijaše med konfederati
On barskima. Svakomu od drúgâ, dušmánâ
Demeškinja kriva mu dobro bješe znana.
Njom na sječku koplja sjeć, panganete znaše,
Šibom — čednim imenom u šali je zvaše.
S Tizenhauzom litavskim rizničarom združi
Poslije se ì stanê kralju on da služi;
Ali se od kraljeve odcijepi strane
U čas, kada pristade kralj uz Targovčane.
Jer od stranke k stranci je prelazio Mato,
Pijetao na crkvi prozvaše ga za to,
Jer je prema vihoru barjak obraćao.
Uzrok tim mijenama tko bi živi znao!
Ubojitost možda ga prevelika draži,
Te budući svladan gdje drugdje boja traži?
K'o politik uman je možda duh pogadj'o
Doba, te se prì sreći Poljske svud nahadj'o?
Tko zna? — To je sigurno, da Matija stari

Za dobitak nečasni ni slavu ne mari;
Nigda stranke držao nije moskovske se;
Čim Moskova ugleda, pjeni se i trese.
Kloneć ih se òd smaka Poljske on se nè dô
Iz doma, k'o u šumi ližuć šapu medo.

Zadnji put je vojev'o krenuvši s Oginskim
K Vilni, gdje su služili oba pod Jasinskim.
Tamo šibom pokaza junaštva golèma.
Zna se, da je skočio Pragi sà bedêmâ
Branit pana Poćeja, koji dobi rane
Dvaest i tri zapadnuv sam medju dušmáne.
Da su mrtvi, dugo se mislilo: — pròbîta
Napokon se povrnu oba k'o dva sita.
Poćej htjede čestiti, čim se s vojne vrati,
Spasitelja Dobrinskog dobro da naplati.
Dok živ bude, dvor mu je nudj'o sa pet dima,
K tomu zlatnih tisuću forinti da prima
Na ljeto. Al' otpiše Dobrinski mu na to:
»Nek je Mati Poćej pan, ne Poćeju Mato
Dužnik!« — te zahvalivši na novcu, imanju
Ode kući; življaše o svom poslovanju:
Košnice i za stoku gradit lijek znajuć,
Jarebice omčama loveć i prodajuć,
Loveć zvjerad takodjer.

Mnogi su dobrinski
Starci bili pametni, znali su latinski,
U palestri mnogi se u svojoj mladòsti
Vježb'o, i bogatijih ljudi bješe dosti.
Al' u većoj od svih njih časti stajao je
Ubog i prost Matija, ne tek s šibe svoje
Slavne, već zbog pameti, suda sigurnoga;
Povjest znaše naroda i plemena svoga,
Znalac prava bijaše k'o i gospodarstva,
Znaše tajne lovačke i tajne ljekarstva;
Natprirodne, nadljudske pače dogadjaje
(Protiv mn'jenja župnika) vele da poznaje.

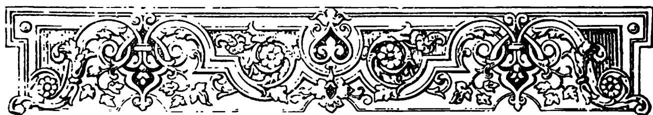
U znanju mu vrèmena osobita j' snaga,
No kalendar gazdinski češće pogadja ga.
Nije čudo, treba li sijanje početi
Ili ladje otpravljat ili žito žeti,
Treba l' parbu, treba l' mir Dobrinci da grade,
Ništa ne će bèz svjeta Matina da rade.
Nigda nije tražio on starještvo ovo,
Pače ga se klonio, klijente je psov'o,
Obično ih ìz kućê šuteć istjerav'o,
Slabo i ne komugòd savjete je dav'o,
Samo kad bi prevažno bilo djelo koje,
Upitan bi u kratko rek'o mn'jenje svoje.
Mislilo se, da će stvar jedva dočekati
Današnju, na čelu sam četi da će stati.
Jer ograšja ljubljaše od mladosti rane,
Te se medju moskovske brojaše dušmáne.

Baš se starac šetao sam sred svoga dvora
Pjevušeći pjesmicu: Kada puca zora,
Vedrini se raduje. Ne dižu se magle,
Kako biva obično, kad oblaci nagle,
Već se svak čas spuštaju. Vjetar se raspiri,
Maglu blazni ì gladì i po polju širi.
K tomu sunce tisuću na zemlju obara
Zraka pa je rumenju, srebrom, zlatom šara.
Kako dvoje majstora pâs u Slucku gradi.
Pri djerdjefu osnovu dolje cura gladi
Djelo svilom kiteći, ozgo joj odmata
Tkalac žice grimizne, od srebra i zlata
Čineć boje, cvijeće: tako zemlju povi
Vjetar maglom danaske i po toj osnovi
Sunce veze. Sunča se Mato, svršio je
Molitvu i krenuo na poslove svoje.
Trave, lišća nakupi, sjedne ispred doma,
Zvizne: provru kunići ispod zemlje oma'.
Duge uši b'jele se, kao da u travi
Sunovrati nikoše; — k'o gusti, krvavi
Rubini u zelenog busena kadivi,

Crvenijeh očica sja sijevak živi.
Na nožice osovi stadašce se b'jelo,
Obzire se ì slušâ; napokon cijelo
Videć lišće kupusno k starcu skakat stane.
Kud koji: na koljena, na noge mu pane
I ramena. On sam b'jel kao oni ima
Oko sebe rado ih; toplu dlaku njima
Gladi rukom, à drugôm vrapcem prosu meće
Iz kape; cvrkutljivo jato s krova sl'jeće.

Starac ručak promatra, kad li u trenuće
Kunići se pod zemlju skriju, na vrh kuće
Prhnu vrapci od straha od novih došljaka,
Koji idu k Matiji brzijeh koraka.
To bijaše družina iz župničkog stana
K Matiji zbog savjeta od šlahte pòslâna.
Nisko starcu klanjaju već se iz daleka,
»Hvaljen Isus!« nazivlju. — »Na vijek vijèkâ,
Amen« starac prihvati; pa kada mu vele,
Kakve važne stvari su k njima ih dovèle,
U kuću pozove ih. Udju pa s' posade
Na klupe, čelòvodja u sredini stade,
Stvar razlaže. Dobrinska gotovo cijèla
Šlahta grne, takodjer iz susjednih sela;
Kako koji: s oružjem, bez oružja; pješe
I na konjma; voze ih kola i kaleše.
Kljusad vežu zà breze, a kola nek stoje;
Šetaju okò kućê željni znatí, što je;
Po kući, po tr'jemu se jedna čeljad gura,
Druga sluša ì glâve kroz prozore tura.

Sedmo pjevanje.

Viječanje

Spasonosni savjeti Bartola Prusa. Matija Krstitelj govori vojnički. Pan Buchmann govori politički. Jankel predlaže mir, koji »brijvica« razbija. Govor Gervazija, u kojem se očituje velika sila saborske rječitosti. Protest staroga Matije. Nenadani dolazak pomoćne čete prekida viječanje. Juriš na Soplicu!

Nije Bartol poslanik još govorit prest'o.
Jer je on u Kraljevac brodit znao često,
Sav u šali Dobrin je Prusom ga naziv'o,
Jer doista mrzaše on na Pruse živo,
Al' je o njih zborio rado. Dosta ljeta
Već mu minu; putujuć mnogo vidje sv'jeta;
Vješt politik, novine čitat običava;
Kada nema Matije, on je v'jeću glava.
On dokrajči:

»Nije to, pane Mato, brajko
Mili moj, a sviju nas predragi babajko,
Nije pomoć slaba to. U Francuze j' moja
Nada k'o u četiri keca u čas boja.
To je narod junački! Svijet velikana
Bojnog nije imao nakon Tade pana

Košćuška k'o veliki ćesar Bonaparte.
Pamtim, kad Francuzi su prešli preko Varte
Ljeta tisuć' osam sto šestoga po Hristu,
Ja u Gdanskom trgovah u tu dobu istu;
U Poznanju dosta mi rodbine imade,
Ja s Grabovskim Josipom (koji šef je sade
Regimentski), obić ih odem. Josip tade
Na selu je živio blizu Objezerja,
Tu stanemo loviti lovak sitnog zv'jerja.
Mir u Poljskoj Velikoj bješe k'o sad odje
U Litvi, al' nenadno glas o strašnom dodje
Boju; glasnik stiže nam od pana Todvena.
List Grabovski proštije, vikne: «Jena! Jena!
Pobjeda! potučeni grdno su Prusaci!«
A ja s konja odmah se na koljena baci'
Hvaleć Bogu od srca .... Tad se uputimo
U grad k'o za poslima, nevješti s' činímo,
Komisare, landrate, hofrate i ote
Vrste jošte spazimo druge pasje skote;
Nisko nam se klanjaju, aršću, bl'jedi svi su.
K'o kad švabe vrelom gdje vodom politi su.
Mi s podsm'jehom taremo ruke i za glase
Nove smjerno pitamo, što l' iz Jene zna se?
Prepadnu se, čude se, što im udes zao
Mi već znamo; — »Ach Herr Gott! — N'jemci viču — jao!«
Pokunjeni doma bjež' iz doma bjež' dilje ....
Oj to hajdac bijaše! Sva bježan pomilje
Prema Poljskoj Velikoj. K'o mravlje se seli
Njemčad, kola vucari (puk im tamo veli
Fornalki i vageni); muško, žensko prama
S lulama, ibrìčići, s odri, škatuljama;
Kako mogu, izmiču. Mi se dogovori
Mučke, konje zajaši, na N'jemce s' obori!
Guli rebra hofratom, po vratima tuci
Landrate i zà kiku oficire vuci!
A Dombrovski u Poznanj tad gjeneral stiže.
Nosi carsku zapov'jed: nek se narod diže!
Tad za jednu nedjelju naši izmlaviše

Pruse, da ih zà lijek ne bijaše više! . . . .
Da se brzo junački mi u Litvi znamo
Sada dić pa dà Ruse tako okupamo!
Ej, što misliš, Matija? Svade l' se Moskali
S Bonapartom, on će se biti ne u šali:
Junak prvi svijeta, s vojskom silnom jako!
Ej što, Mato Kuniću, misliš, ti naš ćako?«

Svrši. Što će Mato reć, svi sad čekat stanu;
On nit gore pogleda niti glavom ganu,
Samo o kuk dva tri put udari se tade,
Kanda trgnut hoće mač. (Od kad Poljska pade,
Nije mača nosio, al' staru imade
Naviku, kad ime »Rus« čuje, da se kuka
L'jevog maša, »šibu« mu tada traži ruka,
Za to svijet »Kukodrž« njega prozvao je).
Sad on glavu podigne, a svi mučke stoje
Osluškuju, ali se prevariše ljudi;
Namrštiv se glavu on obori na grudi.
Napokon se oglasi, svaku riječ zbori
Otržito, polako, a takt glavom tvori:

»Tiho! Od kud novina sva ova ishadja?
Gdje Francuzi stoje već, tko li ih dovadja?
Počeše li, za što? gdje? vojnu sà Rusima?
Kuda idu? Kolika sila ide s njima?
Broj pješákâ? kònjîkâ? Tko zna, neka veli!«

Jedan drugog pogleda, šuti zbor cijeli.
»Valjalo bi — reče Prus — na Robaka da se
Počeka, jer donio on je sve te glase.
A medju tim uhode na granicu dajmo
Pošljimo i ovaj kraj kradom oružajmo.
Samo bud'mo oprezni u svem poslu ovom,
Da ništa do ušiju ne dodje Moskòvom«.

»Čajat? lajat? stajat? he!« — vikne Mato drugi,
Kojeg zovu Škropitelj: nosi topuz dugi

Pa ga zove »škropilo«. Ima ga i sade,
Na glavu mu nasloni ruke, za njim stade,
Bradu opre na ruke. — »Čajat! stajat? ciči,
Saborisat! hem, trem, brem, a onda izmiči!
Ja u Pruskoj ne bijah, um nek Pruska sl'jedi
Kraljevački, za me um moj plemićki vr'jedi.
To znam, koji žele boj, nek škropilo prime;
Koji smrt, nek dozovnu popa — pa mir s time!
A ja hoću život, boj! Što će pop? ta nismo
Djaci! Što će Robak tu? ta svi crvi mi smo,
Što će udilj Moskvu grist! Trem, brem, razgledači,
Uhode, a znate li, što njih slati znači?
Da ste bake kukavne! Braćo, psu je njuškat,
Bernardincu prositi, a meni je ćuškat,
Škropit, škropit, pak je mir!« — Rukom pomiluje
Topuz; šlahte sve se krik »Škropit! škropit!« čuje.

S njime složi Bartol se »Nožić« (to mu j' dato
Ime s tanke sabljice) i »Kantica« Mato
(K'o iz kante sipa taj kugle, kada puca,
Tako širok bio mu grlić je u štuca).
Viču: »Vivat Krstitelj sa škropilom!« oba.
Hoće Prus da govori, al' sva jekne soba
Od smijeha i ukê: »Van tvôre, van Pruse!
Nek tvor pod kukuljicu savre fratarsku se!«

Stari Mato polako diže glavu s nova,
Tad se smiri po malo sva galama ova.
»Ne ružite Robaka — reče — znam tu liju,
Veći orah crv je taj zgriz'o od vas sviju.
Jednoć samo vidjeh ga i u prvom trenu
Poznah, kakav to je ptić; ksenz oči otkrenu
Bojeć se, da ne stanem pitat ga o čemu;
Al' to pos'o nije moj. Dosta o tom svemu!
Ne će amo doći on; zalud pozive mu
Šljete; ako novine on te donio je,
Tko mu znade namjere? ta pop vraški to je!

Ako ništa ne znate do te glase same,
Što želite? čemu li dodjoste prědâ me?«

»Rat!« poviču. — »S kime rat?« — Stade cika nova:
»Rat s Moskovom! Bijmo se! Hajdmo na Moskòva!«

Prus sve više diže glas i viče jednako,
Dokle posluh s pokloni izmoli njekako
I vrišteći ote ga. — »I ja hoću, ljudi,
Da se bijem — ì šakôm lupa se u grudi,
Premda nemam škropila, al' kad jednoć brodi',
Veslom Prusa četiri ljudski mi se zgodi
Krstit; pjani htješe me u Pregli utopit«.
»»Tad si junak, Krstitelj viče, samo škropit!««
»Al' predragi Isuse, najpre nek se znade,
S kim boj? za što? puku se nek na znanje dade,
— Viče Prus — jer za nama kud će, kako, kamo
Narod ići, ako mi ni sami ne znamo?
Braćo šlahte, mišljenja treba tu valjána,
Milostiva gospodo, treba reda, plana!
Rat hoćete, treba se tad konfederirat,
Treba znati mjesto, gdje? tko l' će komandirat,
K'o u Poljskoj Velikoj: kad vidimo veće
N'jemce bježat, a mi hajd' u tajno vijeće,
Plemstvu i seljacima oružje razdajmo
I Dombrovskog pripravni komandu čekajmo,
A napokon zajašmo! I ustanak nuto!«

»Molim riječ!« klečkog glas komisara u to
Mladog, skladnog u ruhu njemačkom se čuje;
Pravi Poljak ìz Poljskê, premda ime mu je
Bilo Buchmann. Ne zna se, je li plemenita
Roda Buchmann, ali to nitko baš ne pita,
Svi ga štuju. Pana on služi velikoga,
Ljubi Poljsku, nauka u njega je mnoga;
O gazdarstvu ìz knjîgâ tudjih sebi znanja
Pribavi i upravlja izvrsno imanja;
Zna i o politici umno što da kaže,

Krasno piše ì glatko mîsli on razlaše.
Za to čuvši njegov glas umiriše svi se.
»Molim riječ« ponovi on i pokloni se
Pa dva put kašljúcnûvši zvonko zborit zače:

»Koji do sad zboriše, svaki od njih tače
Besjedama rječitim stvari važne, pače
Podigoše raspravu na više gledište;
Meni samo ostaje u jedno ognjište
Zbiti misli, zaključke izrečene divne,
Tako mislim nazore sjedinit prȍtîvne.
Sva rasprava raspade u dijela dva se;
Tê diobe gotove držat ću i ja se.
Nâjprê: čemu ustanak? u kojem da teče
Duhu? — To je pitanje životno, najpreče.
Drugo tiče vlade se ustaške. Diòba
Dobra je, al' pitanja prevrnuti oba
Treba; najpre počnimo od ustaške vlade:
Ona biće ustanku, duh, cilj dat imade.
Što se vlade dotiče, — kada ljudstvu svemu
Istoriju pogledam, što vidim u njemu?
Čovječanski divlji rod šumski, raspršani
Skuplja se, sjedinjuje; kako da se brani,
O tom v'ječa, ì pȓvô ljudsko v'jeće to je;
Tad svak štogod žrtvuje od slobode svoje
Porad dobra općenog; tako se sazdava
Prvi zakon, koji je izvor svakog práva.
Krivo dakle govore, da je vrelo vlade
Božja volja, nego nju dogovori grade.
Na kontraktu društvenom dakle se osniva.
Vlada pa diòba joj vlasti nužna biva«.

»Eto gledaj kontrakte! kijevke il' minske?
Reče stari Matija, vlade gle babinske!
Gospodine Buchmanne, tko nam cara dade,
Bog il' djavo, prepirat ja se ne ću sade;
Samo reci, kako car zbacit se imade«.

»To je ono! Škropitelj vikne, — kad bih skočit
K tronu mog'o, škropilom, pljuskac, cara smočit,
Ne bi minskim, kijevskim vratio se traktom
it bi više buchmanskim iš'o za kontraktom;
Ne bi s moću božjom ga uskrisili popi
A ni Belzebúbovôm .... Junak je, tko škropi!
Gospodine Buchmanne, zboriš krasno, slavno,
Al' je šum drum zborenje, — škropiti je glavno!«

»To, to!« ruke tarući Nožić tad povika
Bartol pa od Matije k Škropitelju djika
K'o u stanu kada c'jev leti amo tamo;
»Ti kijakom, šibom ti, oj dva Mate, samo
Bijte složno; dat će Bog, smrvit ćemo Ruse;
»Britvica« pod komandu daje »Šibinu« se«.

»Komanda je — Krstitelj prekine — parada;
Imaše nam komandu u Kovnu brigada
Kratku, jedru: Ne boj se, nego druge straši;
Bij, ne daj se! Naprijed! često, gusto, maši!
Šah, mah!« — Nožić zavrisne: »Ta komanda valja!
Čemu da pisarijom tek se papir kalja?
A konfederàcija? Ne svad'mo se za to.
»Šiba« štap je maršalski, a maršal sâm Mato«.
»Vivat kokot cȑkvenî!« Krstitelj poviče;
»Škropitelji živjeli!« za njim šlahta kliče.

Iz kuta se žubor ču, tiška ga sredina;
Znak je, da se razdvaja mnijenjâ jednina.
Buchmann viče: »Sistem moj pristat uz tu slogu
Ne da meni«; — drugi pak: »dozvolit ne mogu!«
Kutovi povladjuju, dok se odzv'o nije
Krupnim glasom Skoluba došav malo prije:

»Što gospodstvo vaše to, oj Dobrinci, sprema?
Krasna stvar! zar zakona za nas zbilja nema?
Kada došli pozivi u selo su naše
(A pozivač Rembajlo Mopanko bijaše),

Reklo nam se: važnih će stvari pretres biti,
Što se tiču sreza sveg i svih plemeniti',
Ne Dobrina jedinog. To nam je natuc'o
Robak sâm, al' na pola, a uz to je muc'o
I tamno govorio. Napokon smo stigli,
Još smo po glasnícima i susjede digli.
Niste sama, gospodo vi dobrinska, odje,
Iz drugih nas plemićkih sela dvje sta dodje:
Viječajmo dakle svi. Ako se imade
Birat maršal, svaki nas kuglicu nek dade,
Pa jednakost živjela!«

Dva Terajevića
Stipulkovska četiri i tri Mickjevića
Za Skolubom »živjela jednakost!« zaječe.
Buchmann vikne: »Sloga ta propast donijet će!«
A Škropitelj: »Nama vas ne treba, da znate;
A naš maršal živio Mato nad sve Mate!
Štap mu dajte!« — Dobrinci viču: »Prihvaćamo!«
Strana opet u sav glas šlahta: »Mi ne damo!«
Na dvoje se skupština tada razbila je,
I glavama klimajuć na protivne kraje,
»Prihvaćamo« viču tî, — »Mi ne damo!« ini.

Stari Mato šuti sam, sjedi u sredini,
Samo glava njegova ne miče se tija;
Prema njemu Krstitelj uz topuz savija
Obje ruke, glavu je nad vrh podigao,
K'o da na štap dug je tko tikvu nàtakao;
Sada napred Škropitelj, sada natrag miče
Glavu i bez prestanka »škropit, škropit!« viče.
A po sobi okretni Nožić s kraja kraju
Izmed klupa skakuće tih Matija dvaju,
A od stranke k stranci se sobi po širini
Mirno šeće Kantica, miritelj se čini.
»Brijmo!« — »Lijmo!« glasa dva viču; — stari šuti
Mato, al' već vidi se, da ga sve to ljuti.

Četvrt ure traja ûk, kad li iz sredine
Iznenada sjajan stup iznad vreve sine;
To mač bješe blisnuo s hvata u duljinu,
S oba kraja naoštren, s pedlja u širinu,
Mač teutonski, vidi se, nirmberškog ocála;
Sva skupština šuteći na nj je pogledala.
Tko ga diže, ne zna se, al' pogode nama':
»Gle britvica! živjela britvica!« — galama
Stade; — »zaklad živio rembajlovski davni!
Vivat Škrbo, Rembajlo, Polujarac slavni,
Mopanko!«

Gervázo se (jer on to bijaše)
Na sred sobe protisne i britvicom maše,
Ali u znak pozdrava pred Matom je spusti
Nisko; — »šibi klanja se britvica« izusti;
Braćo, šlahto dobrinska, svjetovat vas ne ću,
Tek ću reći, za što vas k ovom skupih v'jeću,
A sami odlučujte, što li ćete, kako?
Dogadjaji veliki spremaju se jàko,
Glas je o tom u sela naša davno dop'o;
Znate svi, govorio što je Robak pópo«.
— »Znamo«, vikne skupština. Okom omjeri je
On i reče: »Dobro je; riječi su dvije
Mudru dosta. Nisu li?« — »Jesu«. — »Kad francuski
Ćesar kreće òdovud, car odonud ruski,
Bit će rata; udarit ćesar će se s carom,
Kralji s kraljma, kako je običaj vladarom.
A mi mirno sjediti! Kada velikoga
Velik davi, manje mi dav'mo, svaki svoga,
Gore, dolje, velikog velik, malog mali;
Sijecimo, neka sve horjatsvo se svali,
Pa će sreća, država nama da procvàtî.
Zar ne?« — »Jeste, poviču, kanda knjigu čati«.
»Jeste, doda Krstitelj; škrop, škrop, pa mir s tijem«.
»A ja, Nožić poviče, svagda rado brijem«.
»Tek se slož'te, Kantica moli umiljato,
Tko će biti vojvoda, Krstitelju, Mato?«

Al' ga Buchmann prekide: »Nek se slažu ludi,
Javnu poslu rasprava ne može da udi.
Mir vas molim. — »Slušamo«. — Stvar bit bolja hoće;
Pan je Ključar s gledišta novog motrit poče«.
»Ali ja za način sam — Ključar viče — stari;
Nek veliki umuju o velikih stvari';
Za to j' ćesar, bit će kralj, senat, pos'obine.
Takvi posli, Mopanko, u Krakovu s' čine
Il' Varšavi; Dobrin tu ništa nema reći;
Akt konfederacije kredom se na peći
Ni na čamcu ne piše, već na pergamini.
Ne ć'mo akte pisat mi, već k'o u davnini
Krunski ili litavski pisari poljački.
Ja ću rezat britvicom«. — »Ja škropit junački«,
Reče Škropac, à Bârtol Šiljčić doda brže:
»Ja ću šilom bockati« — te mač mali trže.

Ključar svrši: »Jamačno znano vam je svima,
Kako Robak veljaše: smet se izmest ima,
Pred što Napoleon će pohodit vam dome.
Svi ste čuli, ali svi znate l' mis'o tome?....
Tko je kraja ovog smet? od kog grdno pade
Prvi Poljak? Tko li ga opl'jeni, ȍkrâde?
Sad orobit do kraja hoće baštinika;
Tko je? treba l' kazat vam?« — Kantica povika:
»To je hulja Soplica!« — »Tirjansko čeljade«,
Pisne Nožić. — »Škrop'te ga«, Krstitelj dodade.
»Je l' izdajnik, vješat ga treba« Buchmann veli.
»Juriš ej na Soplicu!« viče skup cijeli.

Ali Prus se hrabreno za Suca istàče
Te on ruke dižući plemstvu vikat zače:
»Aj za rane božije! šlahto, braćo moja!
Što je to? Ej Ključaru, gdje je pamet tvoja?
Zar se o tom zborilo? Zar se ima itko
Pedepsati, što mu brat ludov je i nitko?
To je način kršćanski! To će bit ȕprâvo
Pletke grofa.... Sudija nigda pritješnjav'o

Nije šlahte, Boga mi! Vi ste u nj pòčêli
Dirat, a on u slozi s vama živjet želi.
Od svog daje, platit će, kolika je globa.
S grofom prê se, pa što tad? Bogati su oba;
To naš nije posao; nek se kolju pani.
Sudija je tirjanin?! on prvi zabrani
Kmetom, da do zemlje se njemu ne klanjaju,
Veli, da je grijeh to; s njime često znaju
Kmeti zà stô sjedati, kako i sam vidje';
Za njih plaća poreze; tog u Klecku nidje
Nema, prem na njemačku Buchmann vlada tamo.
Soplica — pa izdajnik! mi se s njime znamo
Od infime: kao sad bio već tàdâ je
Čestit; Poljsku vrhu sveg ljubi, običaje
Poljske drži, njemu su mrske mode ruske.
Da bih sapr'o njemštinu, kad idem iz Pruske.
Soplicovo pohadjam, srce otadžbine;
Tu se čovjek napije, nadiše poljštine
Bogme brat sam, Dobrinci, vaš, al' pakostiti
Ne dopuštam Soplici, to ne smije biti.
Tog u Poljskoj Velikoj nije, braćo, bilo:
Kakva sloga, kakav duh! sjećat se je milo!
Trice s' ondje ne smiju u v'jeće miješat«.

»Nisu trice, poviče Ključar, hulje vješat«.

Jankel posluh zamoli — uk vri sve to više, —
Skok na klupu, — brada mu nad glavama s' njiše
Kao cimer òd slamê i do pasa ide.
Mirno klobuk lisičji jednom rukom skide,
Drugom opet kapicu on popravi rukom
Pa ljevicu zatakne zà pâs i s klobukom
Mašuć nisko klanja se, te će da kaziva:

»Nu dobrinska gospodo, ja sam samo Číva;
Brat, svat Sudac nije mi, al' mu rod k'o blagu
Štujem čeljad ì kao vlastelu mi dragu;
Štujem ja i Bartole i Mate Dobrince

Kao dobre susjede, pane dobročince.
Udarit li mislite — to je mis'o moja —
Na Soplicu, to je zlo; bit će krvi, boja ....
A asesor, šta je to? spravnik, zatvor šta je?
Ta u selu Sučevu mnogo jegera je,
Asesor je u kući; neka zvizne samo,
Pa će k'o na naruku domaširat tamo.
A što onda? Ako li Francuza čekate,
Francuz još daleko je, put je dug, da znate
Ja sam Židov, kako rat razumjet bih mog'o?
U Bjelici Čifuta s medje vidjeh mnogo;
Kažu, da kod Lososne Francuz je rijeke,
A rat, bude l', hoće bit u proljeće teke.
Za to velim: čekajte, ta dvor Sučev nije
Dućan, da se razmetne i u kola zbije
Pa ode; do proljeća dvor će stat k'o sade,
A pan Sudac nije Žid, što zakup imade,
Do proljeća nikuda ne će vam uteći.
A sad se razidjite, na glas nikom reći
Što je bilo, nemojte, jer koristit ne će.
A sad tkogod izvoli, za mnom neka šeće:
Moja Sara Jankela rodi malenoga,
Svatko danas moj je gost, svirka bit će mnoga!
Nabavit ću kontrabas, gadlje, gusle dvije.
A pan Mato prijatelj staroj medici je,
Uz to novoj mazurki; mazurke naručih
Nove, svoju Čifučad fajn pjevat naučih«.

Svima milog Jankela srdaca riječi
Primiše se; skupština veselo zaječi,
I za kućom vikat su, povladjivat stali:
Ali Gervaz s britvicom na Žida navali,
Taj umače ....« Miči se, Žide! Ključar viče,
Prst med vrata ne meći; što se tebe tiče?
A ti, Pruse, lomiš vrat za to za Sudjáju,
Jer mu dvije ladjice imaš na prodaju!
Zaboravljaš, mopanko, s Horeškovskih kako
Dvaest ladja brodjaše u Prusku ti čáko.

Otud bogat postade sa svim rodjacima,
Pa i svi vi, što vas tu iz Dobrina ima;
U Stolniku imaste oca, dobrotvora,
Sami znate stariji, mladji iz govora.
Na pinskim mu dobrima bjehu komisari
Dobrinci, i oni mu bjehu računari;
Maršal je, vinotoča tek Dobrinac mog'o
Bit mu, im'o j' po kući Dobrinaca mnogo.
Na sudima znao je posle vaše vodit
I hljeb vam u kraljeve milosti ishodit.
U konvikt je sine vam slao Pijaristom,
O svom trošku hranio, od'jevo ih listom;
Većim trošak plać'o je pri promocijama.
Za što sve to činjaše? — rad susjedstva s vama!
Danas polja Sučeva tiču se zemljišta
Vaših, a što dobra vam on učini?«

»Ništa!
Ništa! — veli Kantica; bio je plemićak,
A sad puše, phu, phu, phu! i diže nosićak!
Čujte: zovnem na pir ga kćerin; piti dajem,
On ne pije, govori: »»pit ne običajem
Koliko vi šlahćići, k'o duga ste žedni!««
Magnat, švrćo od brašna najfinijeg mledni
Ne pi; lismo u grlo, viče: »»sila to je!««
Čekaj, već ćeš okusit iz kantice moje!«

»Hulja! vikne Krstitelj, krivac on i moj je,
Škropnut ću ga! Pametan sin moj njegda bješe,
A sad lud je, te ga svi »Vreća« zvat počeše;
Pamet je izgubio s krivnje Sudijine.
Velim mu: što prolaziš Soplicovo, sine?
Bog te čuvaj, nadjem li pri domu te Suca!
Al' on opet k Soki se kroz konoplje smuca.
Nadjem ga, pak za uši, još ga škropnem tade,
A on kao derište malo drečat stade.
»»Oče, moram tamo ić, jeca mi jednako,
Ma me ubij!«« — Što ti je? — »»Ljubim Soku jako,

Gledat mi se hoće nju!«« Jadnika mi žao,
Kažem Sucu, neka bi Soku Vreći dao;
Veli: »»Čekaj ljeta tri, ta još malahna je,
Kada sama ushtije««. — Laže lopov, — daje
Sad je njekom, čuo sam. Na pir doći ja ću
I blagoslov škropilom odru bračnom dat ću«.

Ključar vikne: »Takovi ugurzus da vlada,
Stare pane ì boljê no on da okrada?!
Zar Horeškom ime, glas propasti imade?
Za zahvalnost sv'jet li zna? Dobrin lje ne znade!
Braćo, s imperátorom ruskim vi želite
Vojevat, a Sučeva dvora se bojite?
Tamnice vas je li strah? Zar na razboj kanim
Ja vas vodit? ne daj Bog! ta ja právo branim.
Parbu po dekretima dobi grof svakako,
Sad je porob potreban. Njegda bješe tako,
Da dekrete piše sud, šlahta izvršava,
Osobito Dobrinci; otud vaša slava
Po svoj zemlji litavskoj. Ta Dobrinci davno
Na Miskom se porobu biše s Rusi slavno,
Što general dȍvede pan ih Vojnilović
I lopov mu prijatelj Volk de Logomović.
Sjećate se, kako mi Volka uhvatismo,
U štaglju ga ȍ grêdu vješat hotjeli smo,
K'o tirjana kmetskoga, a slugu Moskóvâ,
Al' on milost zadobi od kmeta ludóvâ.
(Još mi valja britvicom da ga ja opečem).
A o silnih porobih drugih što da rečem,
Koje kao prava smo šlahta ȍtrsili,
Mnogo slave, plijena, časti zȁdobȋli!
Al' to čemu spominjem? Sad se zalud trudi
Grof vaš susjed vadeći dekrete po sudi';
Nitko ne će u pomoć skočit sirotánu!
Njegda Stolnik dav'o je stotinama hranu,
A sad prijan njegovu našljedniku tko je
Osim mene ì vjernê još britvice moje?!«

»I škropila! na pljuskac dok mi ruka služi,
Od tebe se — Škropitelj reče — ne odrúži';
Dvoje bogme dvoje je! britvu ti imadeš,
Ja škropilo, ja znam škrop! a ti sjeći znadeš,
Pa će pljuskac, šah mah bit; nek beneću tamo!«

»Mene — Nožić povikne — ne odmeć'te samo;
Nasapun'te, braćo vi, ja sve zbrijat to ću«.
»I ja, doda Kantica, s vama krenut hoću,
O maršalu nè mogû da se tî sjedine;
Čemu glasi, kuglice? Evo kugle ine!
(Grst iz špaga izvadi kugla, zvekne njima),
To su, vikne, kuglice, u Suca sa svima!«
»Uz vas, doda Skoluba, pristajemo nama'«.
Kud vi, plemstvo ozva se, tamo i mi s vama!
Dom Horeškov živio! Vivat Polujarac!
Juriš ej na Sudiju! Vivat ključar starac!«

Tako Gervaz rječiti zbor povuče cio,
Jer se svakom Soplica čimgod zamjerio,
Kako već u susjedstvu dosta se dogadja
Radi sječe, potrice il' medjašnih svâdjâ.
Jedni hoće osvete, drugi se ijede
Na bogatstvo Sučevo, a sve mržnja svede.
K Rembajlu se guraju, u vis dižu mače
I kijake.

Matija, koji se ne màče
Do sad, s klupe ustane te polako kroči,
Na sred sobe podboči starac se pa oči
On preda se obori, s'jedom glavom klima,
Svaku riječ polako i sa prekidima
Otržito besjedi: »Aj benaste glave!
Tkogod melje, vi ćete plaćat, bene prave! . . .
Dok o dobru općem se zbori, da se prene
Domovina, zavadu vi tražite, bene!
Nemoguće bijaše, bene, malo prije
Vijećati, držat red, te se, bene, nije

Vodja izbrat mogao! A nek tko iznese,
Bene, ličnu zamjeru, bene, složite se!
Od mene od Matije odlaz'te bez traga,
Sto mil'juna bačava, kola nek vas vrágâ
Nosi!!!....»

Šute svi, k'o grom posred njih da puče
Al' na jednoć za kućom »Vivat grof!« zabuče.
On je jah'o oružan na majur Matêjâ,
Oružanih deset je iza njeg džokeja.
Grof na konju čestitu u ruhu je crnu,
Talijanski orahov ozgo plašt ogrnu,
Niz ramena spada mu k'o zavjes, rukávâ
Nema, ispod vrata ga predjica skopčava.
Klobuk s perom okrug'o, mač u ruci ima,
Okrene se ì pozdrâv čini mačem svima.

Stoji cika: »Vivat grof! život i smrt s njime!«
Šlahta stane k oknima da vidi, — za time
Za Gervazom k vratima nagne; on izadje,
A za njim se na polju mnoštvo šlahte nadje;
Gazda druge istjera i zabravi vrata
I kroz prozor jednom još »Bene!« vikne Máta.

Tad ka grofu po malo grne čeljad sva ta
I u krčmu odu svi. Gervaz davnih časa
Sjetiv se od kontuša tri zaište pâsa,
Tri izvuče na njima bačve iz pivnice
Napunjene rakije, piva i medice.
Odčepi ih; traka tri šumeć stanu teći
Jedan srebrn, drugi žut, k'o karneol treći;
Misliš, da su dúge tri; pa se žubor poče,
Kad u čaša, vrča sto stanu da se toče.
Buče, piju, grofu se sto godina želi,
»Na Soplicu juriš, ej!« viçe skup cijeli.

Jankel kradom odjaše sve bez sedla; — veće
I Prus hoće strugnuti videć, da ga ne će

Nitko slušat. »Izdajnik!« vičući poteku
Za njim. — Stoji Mickjević šuteć na daleku,
Al' mu lice odaje, da zle snuje jade;
I na nj trgnu mačeve, on uzmicat stade,
Brani se, al' rane ga i k plotu ga turnu,
Tad Čečota na pomoć tri mu i Zan jurnu,
Oni šlahtu razdvoje. U metežu tome
Jedan dobi po uhu, dva po ruci bome;
Drugi konje pojašu.

Grof s Gervazom redi
Četu, d'jele oružje, daju zapov'jedi;
Svi napokon odjašu u skok niz ulicu
Dugu selsku vičući: »Juriš na Soplicu!«

Osmo pjevanje.

Porob.

Astronomija Vojskoga. Napomena Podkomorskoga o kometama. Tajinstven prizor u Sučevoj sobi. Tadija hoće vješto da se izmakne, ali pada u velike jade. Nova Didona. Porob. Posljednji protest posljednjega Voznoga. Grof predobiva Soplicovo. Juriš, pokolj. Gervaz kao pivničar. Porobska gozba.

Prije bure časak je sumorne tišine;
K'o kad ljudma nad glave crn se oblak vine,
Vjetar duhat prestane, oblak stoji, pr'jeti,
Šuti, očma munjevnim po svijetu leti
Dajuć znati, kud će grom skoro bit za gromom:
Takav mir se razvio Sopličinim domom;
Čudna slutnja osvoji, čini se, domare,
To im usta stiskuje, duše im sanjare.

Sudac nakom večere s gostima išeće
Na dvorište iz kuće uživati veče;
Na busenje tamo je družba sva ta sjela,
Ali sva je njekako tiha, nevesela;
Glede nebo, koje se svak čas čini niže
Da se spušta, suzuje, k zemlji ide bliže,

Dok pod tamnom zavjesom oboje se stvore,
Te k'o dragi i draga tajne razgovore
Počnu; čuvstva kazuju tiho uzdišući
Šapćuć, šuteć, riječi na po izričući;
Muzika se večernja iz tijeh glasova
Divna slaže. — Poče je sova ćučuć s krova;
Tamnim krilma šušnuše šišmiši te lete
K domu, gdje se prozori, ljudske oči sv'jete;
Sestre im lepìrice noćne tu se roje,
Jer ih žensko privlači ruho b'jele boje,
Osobito Soki roj dodijava, bije
U lice joj i oči k'o u sv'jeće dvije.
Dalje krug se mušica veliki sabira.
Vrti se, harmonika, misliš, tiho svira;
Kriv komara poluton u hiljadnom zuju
I sklad muha Sokine uši razlikuju.

Večernji se u polju koncert sad baš poče,
Zbor mùzîkâ ugodbu instrumentâ doče.
Tri put kliknu hariš već, prvi gudač bàrâ,
Bas bukača iz lokve već mu odgovara;
Pod oblaci šjuke se na krilima viju,
Graču, kanda bubnjeve u malene biju.

Vrevi ptičjoj, muhinjoj sad jezera dva se
Za finale kakono kora dva oglase;
Na zakleta kavkaska nalik su jezèra,
Koja muče cio dan, svire od večera.
Jedno j' bistro jezero pjeskovita br'jega,
Glas iz plavih grudi mu svečan, tih odl'jega.
A drugo je blatna dna i mutna je vira,
Iz njeg sjetna muzika i strastvena svira:
U obadva pjevaju žabe nebrojene,
U dva skladna velika kora sadružene.
Ovdje je fortissimo, tihan glasak tamo,
Jedno kanda jauče, drugo stenje samo.
Tako k'o dv'je eolske arfe preko njiva
Jedno s' drugom jezero složno odaziva.

Unoća se. U grmlju uz potok u gaju
Samo vučje oči se k'o svijeće sjaju;
U suženim obzorja dalje krugovima
Oko gdješto pastirske vatre vidjet ima.
Napokon su srebrna baklja mjesečeva
Iza šume pomoli te po nebu s'jeva
I po zemlji; oboje sad u polumraku
Leže jedno uz drugo k'o u sretnu braku
Muž i žena. U čistom neba zagrljaju
Leži zemlja blistajuć u mjeseca sjaju.

Jedna blisnu zv'jezda već mjesecu na blizu,
Već druga .... već mnogo ih tisuća j' u nizu.
Kastor s bratom Poluksom sjaje ispred ini',
Lelo i Polèlo se zvahu u davnini
U Slavena; zove puk drukčije ih sade,
Jednom Litva, drugome Kruna ime dade.

S dvije zdjele nebeska Vaga dalje sjaje;
Gospod svijet stvarajuć starci kažu da je
Zemlju na njoj mjerio s planetama svima
Prije no u prostoru mjesto dade njima;
Zlatnu vagu za tijem na nebesa stavi.
Neka po njoj mjerilo sebi svijet pravi.

Na sjeveru blista krug zvjezdanoga Sita;
Bog je, kažu, sijao kroza nj zrnca žita
Iz nebesa ocu nam Adamu za hranu
Rad grijeha ìz raja zemaljskog prògnânu.

Davidova potamo upregnuta stoje
Kola vukuć polarne od zvijezde oje.
Stari vele Litavci, da nijesu ova
Kola, kako ljudi ih zovu, Davidova,
Već angjelska. Na njima vozio se živo
Lucifer, kad Boga je na mejdan poziv'o;
Ml'ječnom cestom goneći u nebesa jurnu,
Al' ga Mihalj izvali, kola s puta turnu.

Ona stoje razbita med zvjezdama sade,
Jer ih Mihalj arangjel popravljat ne dade.

U staraca litavskih još je priča ina
(Nju valjada židovskih čuše od rabina):
Oni za zodìjačkôg kažu Zmaja duga,
Koji po nebesima zvjezdan se vijùgâ,
Da zvjezdari zmijom ga zovu naopako,
Da je riba Levjatan, a zmija nikako.
U moru je živio njegda, ali presta
Živjet, kada vode mu po potopu nesta;
Angjeli mu na nebo ostatke prenesu,
Da na spomen ljudima i na čudo jesu.
Tako župnik u crkvi Mirski iskopate
Vješa diva njegdašnjih rebra pa i gnjate.

Istorija takvijeh pun je Vojski bio,
Što u puku sluš'o ih il' u knjigah štio.
Slabe j' oči večerom im'o Vojski stari
Te zvijezda vidio nije ni s očari,
Al' na pamet znao je oblik, ime svima
I pokazat mjesto, put, što ga koja ima.

Slabo danas na priče Vojskog itko pazi,
Što o Situ kazuje, o Zmaju, o Vazi.
Danas misli i oči sviju svraća na se
Nov gost, koji na nebu skoro pokaza se.
A to sjajni bijaše komet velik jako,
Od zapada lećaše k sjeveru jednako;
Krvne oči na Kola bečit nije prest'o
K'o na prazno želeć sjest Lucifera mjesto;
On po neba trećini nazad baci kosu
I k'o mrežu nad mnogim zvjezdama je prosu;
Za sobom ih povlači, sam k sjeveru kreće
Glavu i ka polarnoj on zvijezdi teče.

Sva sa slutnjom, kojeno izreć nije moći,
Litva čudo nebesko gledaše po noći

Zlo od njega čekajuć; k tomu zloslutnice
Svojom cikom prečestom plašahu ih ptice,
Što na pusta polja se znahu sakupiti
Bruseć kljune, kanda će strva skoro biti;
Pse prečesto vidješe, kako zemlju riju,
Pa kanda nanjúšiše kugu, grozno viju,
A to znači glad il' rat; mnogi šumar spazi,
Kako smrtna djevica preko groblja lazi,
Nad najvišim stablima diže joj se glava,
U ljevici marama trepti joj krvava.

Uz plot pristav zaključke razne otud gradi;
On je doš'o kazati, što s' u polju radi;
S ekonomom o tom sad i pisar šapuće.

Na busu Podkomorski sjedi ispred kuće,
Hoće sad da govori, pa prekide ine.
Na mjesecu velja mu burmutica sine,
Sva od zlata suhog je, optok s briljantima,
Sred nje pod sklom kralja lik Stanislava ima.
U nju kucne prstima, uzme šmrk i veli:
»Pane Tado, nauk tvoj zvjezdarski cijeli
Samo odjek tvojih je školskijeh náûkâ;
Al' o čudu volim ja slušat govor puka.
I ja slušah ù Vilnu zvjezdarstvo dva ljeta,
Gdje pokloni dohotke sela, u kom kmeta
Dvje sta bješe, bogata, umna Puzinina
Za nabavu različnog stakla i durbínâ.
Rektor akademije pa i observator
Zvjezdarnice Počobut bješe, učen frator.
On napokon ostavi katedru, durbine
I u mirnu ćeliju vrati se, premine
Kao čovjek uzoran. Znam ja i Snjadeckog,
Naučnjaka velikog iz staleža svjetskog.
Astronomi gledaju komete, planete
K'o gradjani državni intov kad zam'jete;
Znadu, da l' pred kraljev dvor vozi se il' gradu
Hoće preko granice u sv'jet, al' ne znadu,

Tko se? za što? vozi tu; kog je im'o posla
S kraljem? Da li s ratom kralj il' s mirom ga posla?
Al' to i ne pitaju. U doba se moje
U intovu Brunecki u Jaš vozio je,
I za tijem sramotnim pristanu intòvom
Targovčani kao rep za kometom ovom.
Puk se u politiku nije upletav'o,
Al' da rep taj izdaju znači, zgodi pravo.
Metlom kažu prozvana ova je kometa,
Milijune ona će pomest sa svijeta«.

Vojski reče s poklonom: »Istina je tako,
Vele možni pane moj: baš se sjećam jàko,
Što kazivat čuo sam kao dječak mali,
Pamtim (premda deset još ljeta ne preváli'),
Kako vidjeh u kući našoj pokojnika
Ja Sapjehu, oklopnog puka poručnika;
Maršal bješe kasnije dvora kraljevskoga,
K'o kancelar litavski umre nakom toga
Sa sto deset godina. Pred Bečom za Jana
Trećeg bješe vojujuć pod st'jegom hetmana
Jablonovskog. Ovo je on nam povijed'o:
Kad na konja upravo Ivan kralj je sjed'o,
Kad ga papin nuncijus na put blagosiv'o.
A avstrijski poslanik noge mu cjeliv'o
(Po imenu Vilček grof) stremen mu držéći, —
»Pogledajte na nebo!« vikne Ivan treći.
Glednu, a nad glavama vije se kometa
Putem, kojim idjahu vojske Mahometa
Od istoka k zapadu. Nju ksenz Bartohovski
U svom panegìriku na trijumf krakovski
(»Orientis fulmen-u«) pored stvari ini'
Obilno opisuje. U djelu Janini
O njoj čitan takodjer, gdje je opisana
Sva ta bečka vojnica kralja našeg Jana
I nacrtan veliki stijeg Mahometa
I ondašnja velika k'o ta sad kometa«.

»Amen, — reče Sudija, slutnja baš vam valja;
O donesla zv'jezda ta, Ivana nam kralja!
Na zapadu velik sad junak je; bit može,
Da kometa k nama ga dovede, — daj Bože!«

Tad se Vojski pokunji i govorit zače:
»Rat komete katkada, katkad kavgu znače!
Zlo je, što ta stoji nam iznad Soplicova:
Možda kakve jade će imat kuća ova.
Dosta jučer bijaše kavge usred lova
I potlje za večerom. U jutru se svade
Rejent pan i Asesor, — a gospodin Tade
Na večer na mejdan je pozv'o grofa pana.
Ta je kavga medvjedjom kožom izazvana;
Da pan nije Sudija upletat se htio,
Ja kod stola obadva njih bi razvadio,
Jer htjedoh kazivati slučaj čȕdnovâtî,
Što se sličan našemu jučer može zvati,
A mog doba prvim se zbi vještakom lovskim:
Poslaniku Rejtanu sa knezom Nasovskim.
A ovako bijaše:

General Podoljske
Iz Volinja na zemlje krenu svoje poljske,
Il' na sabor varšavski, ako pamtim pravo.
Putem porad zabave šlahtu j' posjećav'o
I rad popularnosti. On se tada skrene
I k Tadiji Rejtanu svete uspomene,
Koji potlje poslanik bješe Novog grada,
U kući mu rastijah ja u ljeta mlada.
Rejtan na čast dolaska kneza-generala
Pozva goste. Šlahta je mnoga se sàbrâla;
Bî teatar (prijatelj bješe knez teatru);
Vatromete Kašić dâ, što živi u Jatru;
Plesače je Tizenhaus posl'o, a kapelu
Oginjski i Soltan pan, plemić u Zdjenćelu.
R'ječju: bješe zabava bučnih, divnih doma,
A u šumi lovova velikih veòma.

Sami znate, gospodo, da su loši lovci
Čartoriski redom svi, premda Jagelovci
Jesu rodom dičnijem; tomu uzrok nije
Možda njihna ljenivost, ne, već tudjinskije'
Običaja ljubljenje. Pa i knezu brige
Malo psarne činjahu. nego više knjige!
On od šuma volio damske je alkove.

»U kneževoj sviti knez bješe od Nasove,
Pričalo se. kraljima da pri crnačkima
U Libiji življaše, da lovljaše s njima,
U mejdanu tigra tû da probode ljuta;
Knez nasovski hvalio tim se sila puta. —
Na veprove u nas lov bješe u te dane;
Rejtan ubi ogromnu svinju iz šešànê
S opasnošću velikom, jer bi u blizini;
Nas svak bješe hvale pun čudeć se vještini;
Samo N'jemac Nasovac te je hvale naše
Hladno sluš'o, šet'o se i ovo gunjdjaše:
Dobar da dokazuje hitac pogled smjeli,
Al' je l' ruka smiona, to tek bodež veli;
Pa opet zaìntačî o libijskom putu,
O crnačkim kraljima i o tigru ljutu.
Kad Rejtanu Tadiji to dosadi veće,
On, živ čovjek, po sablji udari i reče:
»»Smion pogled. kneže moj, smjelu borbu znači,
Vepar s tigrom, — s bodežem puška se jednači««.
Pa s Nijemcem prepirku živu Rejtan zače;
Knez-general na sreću pomiri kavgače
Francuskijem jezikom. Ne znam, rek'o šta je,
Al' k'o oganj zapretan mir vam bio taj je;
Jer stvar pecnu Rejtana, te on čekat stane
Zgodu, da se osveti N'jemcu dovoljànê.
Ta osveta Rejtana skoro glave stade;
Sjutra dan je izvrši; kako? — reć ću sade«.

Na to Vojski umukne i zamoli tijo
Podkomorskog, da bi mu dat burmuta htio.

Dugo šmrče; ne će još dalje da kaziva,
Kao da ljubopitnost sviju podraživa....
Opet počne, ali tê svršit nije mog'o
Krasne priče, slušane s pažljivosti mnogo,
Jer poslao k Sudiji njetko je čovjèka
Javljajuć, s neodvlačnim da ga poslom čeka.
Sudac rekav »laku noć!« s društvom se oprosti;
Na sve strane odmah se razidju svi gosti
Spavat jedni po kući, drugi po sjenjaku;
A pan Sudac otide brzo ka došljaku.

Druge spe, a Tadija po hodniku bata
Pa k'o stražar oblazi stricu oko vrátâ,
Jer još danas prije sna porad važnih svoji'
Stvari mora pitat ga; al' se kucat boji,
Jer se Sudac zaključ'o, kod njega je njeko,
Šapće s njim; prisluškujuć kraj je Tade ček'o.

Jecaj čuje iz sobe; čekljuna se dirne,
Već kroz rupu bravinu unutra zavirne:
Ima što da ì gledâ! Stric i Robak kleče;
Grle se, obojici potok suza teče;
Robak ljubi Sudiji ruke obadvije,
A Sudac se Robaku oko vrata vije;
Četvrt ure traja to, Bernardinac tade
Muk prekine ì tiho govoriti stade:

»Brate! tajne odao nisam, Bog to znade,
Jer se tako zavjerih ja na ispov'jedi;
Bogu i domáji sav život svoj odrédi'.
Slava svjetska nije mi ni sjaj svjetski mio,
Življah fratrom, umrijet fratrom ja sam htio.
Ni tebi ni ikomu na svijetu tome
Svog ne odah imena pa ni sinu svome!
Al' od svog starješine dozvolu imadem,
In mortis articulo tajnu da odadem.
Tko zna, što se može zbit? kud će moja glava?
U Dobrinu nješto se, brate, zakuhava!

Francuz još daleko je; do u prèmaljeće
Treba čekat, à šlahta znat mirovat ne će....
Možda se za ustanak odveć živo trsi'?
Možda zlo razumješe? Ključar sve zàmr̂sî!
Čuh, da smušen onaj grof u Dobrin zaputi,
Ne mogoh ga s uzroka znatna prestignuti.
Prepozn'o me Matija; ako on to reče
Dobrincima — britvici vrat moj ne uteče!
Ne će Ključar uzmać, ne! Za me j' kvara malo
Al' osnove ustanka to bi razbit znalo....
Ost'o, prop'o, onamo danas moram ići
Vidjet što je; šenut će bez mene plemići!
Dragi brate, ostaj zdrav; moram pohitati,
Poginem li, ti ćeš sam za mnom zaplakati.
Rat li bude, ti znaš svu tajnu, po tom radi,
Što ja počeh, svrši ti; Soplica si, znadi!«

Otre suze, mantiju sapne i namàče
Kukuljicu na glavu pa otvorat zače
Tiho prozor, u bašču kroza nj eno skoči;
Sam ostavši Sudija sjedi, suze toči.

Istom za čas Tadija pokucat je smio;
Stric otvori, s poklonom on unidje tijo —
»Malo dana, prozbori, striko, ja sam odje,
Ali to vrijeme mi k'o čas jedan prodje;
Nisam im'o tebi se kada naradovat
Ni tvom domu, pa mi već treba otputovat
Sjutra, striko, najdalje, a već rad bih jàko:
Da na mejdan pozvasmo grofa, znaš svakako,
Ja mu poslah poziv već, s njim se želim biti,
Al' mejdani ù Litvi jesu zabraniti
Za to idem na medju kneštvu varšavskome;
Grof je dašto hvališa, al' i vitez bome,
Na ročištu jamačno on će da se òbrî,
Pak ćemo se ògledat; ako Bog da dobri,
Ja ću njega pedepsat, a tad preplivat ću
Lososnu i naći ću u četama braću.

Čuh, da otac odredi testamentom meni
Hljeb vojnički, — ne znam sad, tko to promijeni«.

»Moj Tadijce, reče stric, ta ključalom nisi
Vodom polit! mudroj zar sličan lisici si,
Koja vije druguda repom, drugud hiti?
Izazvasmo, istina, pa se treba biti,
Ali danas odlazit? čemu takve želje?
Pred mejdanom običaj slat je prijatelje,
Dà glâvê. Ta molit još, e da mu se prosti,
Grof nas može; pričekaj, vremena je dosti.
Možda drugi iz kuće bijes tebe ganja?
Tad govori iskreno bez zavrzívânja.
Ja sam stric ti, star, al' znam kucaj srca mladi';
Bjeh ti ocem (tada ga pogladi po bradi).
Već u uho šanu mi mali prst, da Tade
Moj njekakve s damama kabale imade....
Do bijesa! momčad sad brzo dame traži!
Nu Tadijce, priznaj mi i po duši kaži«.

»Ima, striko, ì drugîh tu uzroka bome,
Muca Tade; možda sâm kriv sam štogod tome!
Pogrješka il' nesreća! a sad nije fajde,
Soplicovo ostavljat moram, striko, majde!
Što ćeš? bludnja mladosti! Nemoj više pitat;
Meni valja iz doma tvog što prije hitat«.

»Ho, stric reče, jamačno kar ljubavni to je!
Vidjeh, kako sinoć si grisk'o usne svoje
I pogléd'o djevojče jedno kradomice,
A kiselo takodjer njeno bješe lice!
Znam ja sve te ludosti; ljubi li se dvoje
Djece, silne nesreće oko njih se roje!
Sad su puni bláženstva, za čas puni jada;
A sad — za što, sam Bog zna. — eno ti inâda;
Sad se puće, šuteći u kutima stoje,
A sad opet u polje leti obadvoje.
Ako i vas spopada budaljenje tako,

Budite ustrpljivi, tu je pomoć lako;
Skoro ću pomiriti ja vas l'jepo tijo,
Znam ja sve te ludosti, mlad sam i sam bio.
A sad kazuj; možda ću moći i ja tebi
Štogod otkrit, pa ćemo mnogo priznat sebi«.

»Striko, reče Tadija ruku mu ljubeći
Sav zažaren, — istinu svu ću ja ti reći;
Zamilov'o Soku sam nahrankinju tvoju,
Premda samo dva tri put ja sam vidio ju.
Čujem, da od strika je za me odabrana
Krasna kći i bogata Podkomorskog pana.
Ljubeć Soku ne bih ja pane Ruže sade
Uzet mog'o; ne da mi srce. Ne valjade
Jednu ljubit, ženit se drugom. Bol mi dići
Može vr'jeme, za to ću na dugo otići«.

Stric mu riječ prekine: »Tade, čudnovata
To je ljubav: bježati od svojega zlata!
Baš si iskren lijepo! Aj da odeš, žao
Bilo bi ti! Što ćeš reć, kad bih sam ti stao
Prosit Soku? Veseo ej zar ne ćeš skočit?«

Za čas reče Tadija: »To je dokaz očit
Divne k meni ljubavi. Al' mi ta dobrota
Ne pomaže stričeva. Prazna j' nada ota,
Jer mi Soke gospa dat Telimena ne će!« —
»Prosit ćemo«, reče stric.

»Zaman biti sve će,
Požuri se Tade reć; ja ne mogu većem,
Striko, čekat, moram poć; s jutra na put krećem.
Samo striko, blagoslov tvoj mi sad podari,
Ja odoh u knežinu, sve već spremih stvari«.

Gledne momka sučuć brk Sudac rasrdjeni:
»Tako l' dušu iskreno ti otvoraš meni?
Prvo mejdan, a onda ljubav, pa za time

Putovanje; čudni su posli to sa svime!
Već sam čuo, dragi moj, već ti kroke paža'!
Himbenik si, vjetrenjak, dragi moj, i lȁža!
A kud si se, dragi moj, njeko veče šet'o?
Što si njušk'o pred kućom, dragi moj, k'o pseto?
O Tadijce, pameću ako ti zavŕće
Sokinom, pa u svijet sad ti noge trče,
Ne ćeš, ne, golobradče, ja ti bježat ne dam;
Hoćeš, ne ćeš Soku ćeš vjerit, — zapov'jedam;
Ako ne ćeš, bičem ću! pred oltar ćeš, Tade,
Sjutra! Kako o srcu, o vjernosti znade
Zborit! Lažac jesi, pi! Račun ćeš mi dati,
A već ja ću uši ti malo protrt znati!
Dost' sam danas razdražen, sve me boli glava,
A taj jošte mirno mi usnuti ne dava!
Odlaz' spati!« — Otprv tad vrata širom strika
Voznoga, da svlačiti dodje ga, povíka.

Tiho Tade izidje s pokunjenim licem,
Misli na neȕgodnî razgovor sa stricem:
Tako oštro prvi put iskaran! .... Prosudi,
Pravo mu je, pa se sav u licu zarudi.
Što da počne? Ako to Soki kažu ljudi?
Sad je vjerit? Što li će Telimena reći?
Ne! — iz dvora stričeva treba mu uteći.

Njekoliko zamišljen učini koraka,
Al' na susret utvara dodje mu njekaka,
Duga, u bjelini sva, tanahna u struku.
Ona k njemu dolazi i pruža mu ruku,
Od koje se drhtav sjaj mjeseca odbija.
Ona pridje i šane: »Neharniče!« s tija.
»Moj si pogled tražio, sad ga odbjegavaš,
Tražio si i moj glas, sad se oglušavaš;
Kanda otrov iz grla, iz oka mi bije!
Al' muškarac znala sam da si, — pravo mi je!
Ne htjedoh te mučiti ne buduć koketa,
Usrećih te, a sad ta zahvala me sreta!

Tebe osvoj ukruti srca mekanoga,
Svladavši ga prelako, prezre prebrzo ga!
Pravo mi je! zadesi strašna nauka me,
Vjeruj: veći od tvog je moj prijezir na me!«

»Telimeno, srcem tvrd nisam, i Bog znade,
Nit od tebe goni me pr'jezir — reče Tade;
Al' za nama vreba se, pa sama prosudi,
Je l' to tako slobodno? Što će reći ljudi?
Ta to ne pristòjî se, to je bogme grijeh....«
»Grijeh! — ona odvrati kroza gorki smijeh,
Oj nevino janješce! Ja, koja sam žena,
Kada ljubim, ne marim, da sam zatečena,
Da na zao dodjem glas, a ti muška glava?!
Što vas škodi kojemu, ako i priznava,
Da roman ma sa deset ljubovca imade?
Je l' de? hoćeš odbjeć me?« — U plač udri tade.
»Telimeno, zamjera kakva bi od sv'jeta
Bila, tko u selu bi zdrav i mojih ljeta
Ostaj'o zbog ljubavi, gdje momaka čete
I muževi puštajuć žene, djecu lete
U svijet pod narodne zastave?! — Kad htio
Ja bih ovdje ostajat, ne bih vlastan bio,
Jer testament očin mi u vojsci nalaže
Služit poljskoj, a sad stric isto meni kaže.
Sjutra idem, tako je veće odlučeno,
Odumiti ne mislim bogme, Telimeno«.
»Kad je tako — reče mu — ja ti kvarit ne ću
Puta k slavi nit ću ti razbijati sreću.
Muškarac si, srca tvog vrednija ljubovca
Nać će se i krasnija i punija novca!
Samo daj me obraduj pred rastankom time,
Da si mene ljubio srcem istinskime,
Da to šala ne bješe ni b'jes glave mlade,
Nego ljubav; neka znam, da me ljubi Tade;
Nek od tebe jednom još čujem riječ »ljubav«,
Da je čuvam u um je i srce udubav.

Prestaneš li ljubit me, prostit ću ti lašnje
Sjećajuć se ljubavi tvoje njekadašnje!«

Ona počne jecati, a on nježne suze
Videć, čujuć k tomu još, gdje ga molit uze
Za malenkost, gane se i bi mu je žao;
Da je onda u srce svoje pogledao,
Možda ne bi znao sam, ljubio ju je li
Ili nije. Živahno on joj tada veli:
»Telimeno, iz neba mene grom ubio,
Ako nisam, Boga mi, vrlo te ljubio
I od srca milov'o. Vrijeme prekratko
Znasmo se, al' ono mi bješe milo, slatko;
Svagda ću se sjećati tih ugodnih trena,
Ti ćeš ostat u srcu mojem sahranjena«.

Telimena Tadiji oko vrata pade:
»To se nadah! Ljubiš me! To mi život dade!
Danas htjedoh, dragane, život sebi dići....
Kad me ljubiš, možeš li od mene otići?
Tebi srce predadoh, dat ću i imutak,
Za tobom ću svakud poć; svaki sv'jeta kutak
S tobom će mi biti drag; ljubav, vjeruj Tade,
I najdivlju pustinju stvorit u raj znade«.

On iz ruku silom joj mor'o se oteti:
»Kako? — reče — što ćeš? kud? Zar si bez pameti?
Sa mnom ići? Ja sam sâm prostak vojnik samo,
Ti k'o margetànica da me pratiš tamo?« —
»Vjenčajmo se!« — ona će. — »Ne, ne, ì nikadâ,
Vikne Tade; ženit se ja ne mislim sada
Nit se ljubit. Trica tih valja kaniti se!
Smiri se i promisli, draga, molim ti se;
Ja sam tebi zahvalan, al' ženit nikako
Ne mogu se. Ljub'mo se, al' napose svako.
Otputovat valja mi, nije ostat moći,
Draga moja, zdrava bud' sjutra moram poći«.

Rekne, šešir namakne pa se već okrene.
Al' mu lice i oči strašne Telimene
K'o glava Meduzina koračit ne daju,
On nerado ostane, s grozom pogleda ju:
Bl'jeda se ukipila bez života, daha;
Kad li ruku protegne k'o mač porad maha,
Prst uperi u oko ona Tadijino:
»To sam htjela, poviče, zmajska jezičino,
Gušterovo srce ti! Odbih tebe radi
Asesora, Rejenta, odbit grof je mladi;
Pošto si me zaveo, sad me puštaš tužnu,
To je ništa, muškarče! Znam vam zloću ružnu.
Znah, da vjerom krenuti k'o drugi si kadar,
Al' da laža podla si, to znam istom sadar!
Pred stričevim vratima slušah . . . . . Dakle lete
Sad za Sokom oči ti? vrebaš to dijete,
Izdajniče! Istom si prevario jednu,
Na oči već tražiš njoj drugu žrtvu b'jednu!
Bježi, ali stići će tebe kletve moje;
Ili ostaj, al' ću sve otkrit bruke tvoje,
Da drugih ne zavodiš k'o mene, lukavče!
Odlaz', ja te prezirem, lažo i ništavče!«

To bi smrtna uvreda za plemićko u'o,
Takve nije Soplica još ni jedan čuo;
Strepne Tade i blijed kao mrtvac bude,
Lupi nogom i škrîpne mucajuć: »gle lude!«

Ode, ječi srce mu od »ništavče« živo,
Zgraža se, al' osjeća, da mu nije krivo.
Telimeni osjeća se krivac ne mali,
Sv'jest mu veli, s pravom na nj ona da navali
Sad osjeća, da mu je mrža nego prije.
Ah! na Soku od stida ni da mislit smije . . . .
A lijepa Soka je ah i umiljena;
Stric je prosi, mogla bi njemu biti žena;
Al' za lažju u laž ga, u gr'jeh za grijehom
Splete satan, napokon ode s podsmijehom!

Od svih prezren, izgrdjen budućnost u dana
Dva tri razbi! Ćuti se s pravom pedepsana.

U toj buri čuvstava naglo po pameti
Kao sidro spasenja mejdan mu proleti.
»Hulju grofa ubiti! — ljutit vikne Tade
Pasti il' osvetit se!« — za što? sam ne znade.
Al' ta ljutost velika za čas njega mine,
A jad strašan snadje ga poslije ljutine;
Misli: »Ako nisam se kako prevario,
Te se grof i Soka već razumiju tijo,
Pa što onda? možda se to dvoje čèljâdi
Ljubi pravo od srca, te se vjenčat radi?....
S kakvim pravom ženidbu ja tu razbit smijem?
Sam nesretan imam li kvarit sreću svijem?....

Sad očaja i sav spas u bijegu vidje,
Ali kamo? — u grob zar, ako drugud nidje!

Pokunjen na čelo pest pritisne i daje
U b'jeg se k jezèrima, što s' u luci sjaje;
Nad barešem jednim stav u dno željno zače
Zelenkasto gvirit mu i vonj mu sve jače
U se vući s nasladom otvorenih usta,
Jer je samodavljenje kao svaka pusta
Obijest domìšljato. Tadi se zavrti
Mozak, pa je u bari vrlo željan smrti.

Ali Telimena se dosjeti, kud leti,
Jer mu u svem držanju zdvojnost zamijeti;
Uplaši se, premda je gnjevom raspaljena
Na nj pravednim, — bješe to dobra srca žena.
Žao joj je, što je on drugu smio ljubit,
Htjela ga je kazniti, ali ne pogubit.
Za njim trkne ona sad ruku raširenî',
»Stoj, glupane! kog ćeš god ljubi, pa se ženi,
Il' putuj, al' samo stoj!....« Al' on hitrim b'jegom
Njoj uteče ì stanê bari nad brijegom.

Baš po istoj obali čudan slučaj dade,
Pred džokeji svojima da j' grof jah'o tade;
Grofu dušu razdraga noć lijepa ova
I divna harmònija podvodnih zvukova,
Što k'o arfe eolske slažu glazbu svoju
(Poljske žabe najljepše na svijetu poju);
S konjem grof se ustavi, porob s uma ode,
Pomno sluša krenuvši uho napram vode.
Oči baca po polju, po nebesih plavi',
Noćni pejzaž jamačno zamišlja u glavi.
Slikovita zaista bješe okolica!
Dva jezera nagnuše jedno k drugom lica
Kao dvoje dragijeh: desnom voda blista
Kao obraz djevojčin glatka pa i čista;
L'jevo, nješto tamnije, slično je mladiću,
Kom po licu garave muške malje niču;
Oko desnog zlatni se pijesak presjava
Kao kosa svijetla; lijevoga glava
Vrbama je ćubasta, grmljem naježena;
Zeleno su jezera oba odjevena.

Dva potoka izlaze kao ruke dvije
Iz njih pa se sastaju. Rijeka se vije
U propast, al' ne gine, jer lijepo sasma
Pozlatu joj mjeseca vidiš na talasma;
Voda pada vojima jami u dubljine,
A na voju svakom sja pregršt mjesečine,
Dolje se na iverje trga svjetlost ova,
Pa ih hvata ì nosî sila vrtlogova,
A mjeseca sipa se ozgo pregršt nova.
Svitežanka rek'o bi sjedi posred vira,
Izlijeva bezadnjeg vodu iz kondira,
Drugom rukom zakleto zlato svakog hipa
U vodu iz pregače igrajuć se sipa.

Dalje voda iz jame izlazeć krivùdâ,
Tiša je, al' vidi se, da teče i tuda,
Jer po njenom površju, koje se lelìjâ,

Mjesečina eno gle trepereći sija.
Ima zmija lijepa »givojtos« na Žmudi;
Da u vr'jesu drijema, često misle ljudi.
Al' se miče, po njoj se zlato, srebro lije,
Dok na jednoć u mah se il' u paprat skrije.
Tako u jošiku se rijeka vijùgâ,
Koji se na obrubu crni vidokruga
Pa se diže obličja tamna pa i laka
Kao dusi, nȁ pô tek vidni iz oblaka.

Medju oba jezera sakrit mlin imade;
K'o star skrbnik pazi on na drage, što rade,
Razgovore sluša im ljutit pa se kara,
Trese glavom, rukama, prijeti, klopàrâ.
Kad li mlinu čelo se puno maha gane,
Puna pȓstâ pesnica vrtjet mu se stane;
Kako čeljust zubata torokat mu poče,
Med jezerma razgovor ljubavni se doče,
Grof se prene.

Spaziv grof u takvoj blizini
Uz svoj tabor Tadiju poviče družini:
»Na oružje! Drž'te ga!« A džokeji omah
Skoče, Tadu uhvate, prije no siromah
Znaše, što to biva s njim. U dom krenu, padnu
U dvor; ljudi bude se, laju psi i dadnu
Glas stražari. Sudija na po odjet skoči,
Vidi četu, pomisli: hajduci! — al' oči
Na grofa mu padoše. — »Što je?« — Grof nad njime
Sukne mač, al' prodje gnjev pred golorukime.
»Soplico, naš davnašnji vraže, — progovara,
Danas tužim za sva zla nova te i stara;
Za imutak račun dat danas ćeš ȍtêtî,
Prije no za uvredu mač se moj osveti«.

Sudac viče »U ime oca, sina — vikom,
Zar ti pane grofe, pi! — posta razbojnikom?
Kako to se s grofovskim rodom, o moj Bože,

S odgojem i ugledom takvim složit može?
Ne dopuštam nasilja!« — Tad dotrče nama'
Sluge Suca s puškama, drugi s toljagama;
A Vojski ljubopitno u oči i glavu
Gleda grofu udaljen — s nožem u rukavu.

Već se imo počet boj, al' ga Sudac ne će.
Zalud bješe branit se, jer nov dušman kreće:
U jošiku sinu sjaj, puška jeknu jekom,
Most od konjskog topota tutnji nad rijekom;
»Juriš ej na Soplicu!« uk tisućni stade,
Lozinku Gervázovu Sudac prepoznade
Pa se zgrozi. Reče grof: »Još nas veći broj je,
To je ništa, predaj se; družba moja to je«.

Tad dotrčav Asesor stane da zipàrâ:
»Zatvaram te, grofe moj, u ime Ćȅsâra;
Predaj mač, jer soldati sad će bit pozvani!
Znaš, da ukaz tisuća i dvjestoti brani
Ob noć prodr'jet s oružjem k'o zlo ....« Al' u lice
Asesora mačem grof udri pljoštimice;
Obeznanjen Asesor u koprive pade,
Mrtav ili ranjen je — svi pomisle tade.

Sudac reče: »Razboj tu, vidim, pripravlja se«.
Vrisnu svi, al' Sokin glas sve zagluši glase.
Ona grli Sudiju i žalosno rida
K'o dijete bockano iglama òd Žîdâ.

Medju konje u taj čas Telimena pade
I pred grofom lamati, sklapat ruke stade;
Glava nazad ruši se, a sva kosa joj je
Rasuta, pa zavrisne: »Tako t' časti tvoje!
Svetinjama klečeć te zaklinjemo svima!
Dame mole, — možeš li, grofe, odbit njima?
Mač, krvavče, u našu prvu krv umoči!«
Sv'jest joj mrče, sruši se. Grof na pomoć skoči
Napolice začudjen, smeten napolice,
»Telimeno gospodjo, Soko gospodjice,

Krvlju se golorukih ovaj mač ne kalja.
Soplice! Sad sužnjima mojim vam bit valja.
U Tal'janskoj, gdjeno hrid ima povisoka,
(Siciljani nazivlju nju Birbante-rocca),
Dobiv tabor hajdučki oružane klao
Tu sam, a goloruke okovat sam dao;
Iza kónjâ trijumf moj sjajni okitiše,
A pod Etnom poslije obješeni biše«.

Za Soplice bila je sreća osobita,
Što je konje bolje grof nego plemenita
Družba im'o; tako on naprvo pohítî,
Bar za milju, na mjestu hoteć prvi biti,
S njim džokeji, kojino zapt i posluh znahu
Te se četom urednom nazivat mogahu,
A šlahćići bili su neredujaci strašni
K'o ustaše ì vješat suviše pȍpâšni.

Grof je im'o kada se dozvat od ljutine
Pa mišljaše, kako boj da bez krvi mine;
Kao sužnje u kuću zatvoriti kaže
Soplice, na vratima ponamješta straže.

»Juriš ej na Soplice!« — eto plemstvo burno,
Opkole i osvoje dom bez muke žurno,
Jer momaka nì ovdjê nema, da ga brane,
Al' se plemstvo hoće bit pa traži dušmáne.
Zatvorena kuća je, u majur polete
I kuhinju, kad li tu lonce zamijete,
Oganj tek je ugašen, psi jêlâ ostatke
Rskaju, vonj miri svjež od večere slatke;
Sve to sȑcâ primi se, nestade bjesnoće,
Promijene misli se, svi sad jesti hoće.
Sabor dana čitavog i marš ih utrudi.
»Jesti! jesti!« složno jêk trostruki zagudi
»Piti! piti!« čuje se mjesto odgovora;
Jedni »jesti!«, drugi »pit!« viču u dva hora.
Kudgod s tijem glasima jeka dospijeva,

Usta se oslinkuju, a krče crijeva.
Na lozinku takovu iz kuhinje danu
Na jednoć se razidje vojska tražit hranu.

Ključar hoće u sobe Sučeve, al' ne da
Straža, što je metnu grof; za to Gervaz gleda
Kako da se drukčije do cilja dovuče,
Kad dušmana kazniti nije mu moguće.
Kao čovjek iskusan, koji práva znade,
Hoće, da se država grofu sva predade
Legalno i formalno; za to Voznog zadje
Tražit pa ga napokon u zapećku nadje.
Odmah na dvor zà jaku izvuče Protaza,
Na prsi mu britvicu naperi i kaza:
»Pane Vozni, milost grof tvoju l'jepo moli:
Sad pred braćom šlahćići oglasit izvoli,
Da imanje Sopličko pripada cijelo
Od sad grofu: ugari, njive, dvor, grad, selo,
Sve cum šumis, gajibus et graniciebus,
Scultetis, kmetonibus et omnibus rebus
Et quibusdam aliis. Kako znaš, sad laj de,
Ništa ne izostavi«. — »Pane, pričekaj de,
Reče Protaz smiono s rukama za pasom,
Svakom stranke nalogu ja ću svojim glasom
Služit, ali sjećam te, da akt ne će mòći
Imat silom istisnut, oglašen po noći«.
»Kakva sila? — Ključar će, — tu nasilja nije;
Ja te molim uljudno, tmina tebi li je,
A ja ću iskresati britvicom ti plama,
Da ćeš vidjet svjetlice k'o u sedam hrama!«
»Gervazijce, — Protaz će, — čemu se ràzjârî?
Ja sam vozni; suditi nisu moje stvari;
Običaj je, voznoga da stranka poziva.
Što mu hoće, diktuje, a on oglašiva.
Vozni j' glasnik zakona, a glasnike štite
Svuda: za što mene vi pod stražom držíte?
Akt ću ja podpisati, samo fenjer dajte,
Dotle ću povikati: »Braćo, utišajte!«

I da bolje čuju ga, na gomilu stane
Greda, što su pòd bâščôm bile naslagane,
Da se suše. Ali ga s greda u čas nesta,
Kanda vjetar smahnu ga, jer u kupus s mjesta
Skoči; k'o golubica kroz konoplju crnu
A konfederátka tek bijela mu pr'nu.
Str'jelja kapu Kantica, al' zgodio nije;
Pritke prasnu, Protaz već u hmelju se krije;
»Protestiram!« poviče, već ih se ne boji,
Jerbo već za vrbama i barama stoji.

Iza toga protesta, što k'o top zaječa
Zadnji na zidòvima poslije uzéća,
Suproćenja nikakvog ne bijaše veće.
Gladna šlahta na plijen, na grabež polèće.
U staji se Krstitelj malo pòzabavî.
Vola i dva telića poškropi po glavi,
A u grlo Nožić im sablju turi zdravo;
Šiljčić svoj je takodjer mač upotrebljav'o
Bodući ga do srca veprom, praščićima.
Sad na ptice dodje red. Spasiteljke Rima
Budne guske Manlija viču badaváde;
Mjesto njega Kantica u kočinu pade,
Pa on jedne daviti, druge vezat stade
Žive nà pâs kontuša. Šija izvijani'
Guske hrope uzalud, uzalud gusáni
Šiču, štiplju Kanticu. — on s guskama bježi,
A po njemu paperje iskričavo leži,
Kao na kotačima gustih krila leti,
Čini se ko krilati Hohlik, zli duh kleti.

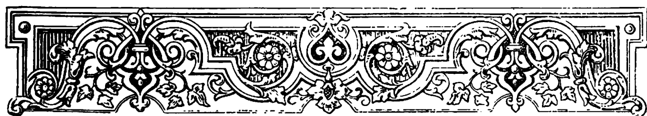
Al' je med kokòšima groza ponajveća,
Premda s vikom najmanjom: Spletav mladi Vreća
Zamku biča òd duga udje usred jata,
Koje spava; prì svjetlu od fenjera hvata
Redom živad s motaka (oprosta ne znade),
Čupavice, kaporke i pijetle mlade;
Davi, baca u hrpu jedno za drugijem;

Krasna živad! hranjena zrnjem bisernijem.
Što to, Vrećo mahniti, učini od kókâ?
Nigda to zaboravit ne će tebi Soka!

Starodavnih tada se sjeti Gervaz časa,
Njekoliko zaište kontuških pojasa,
Na njima iz podruma vadi Sopličina
Bačve stare rakije i piva i vina;
Jedne odmah odvranje, druge šlahta pusta
U grad riva ì vâljâ kao mravlje gusta;
U grad podje noćiti skup plemića cio,
Tamo pan grof glavni svoj stan je namjestio.

Sto vatara pali se, kuha, prži, peče,
Od težine pucaju stoli, piće teče;
Hoće šlahta svu tu noć piti, jesti, pjevat.
Al' po malo počeše dr'jemat i zijèvat;
Oko gasne za okom, glavom svaki klima,
Gdje tko sjedi, pada tu: tî pri kotlovima,
Tî kod zdjela, njekoji kraj mesnih komada.
San brat smrti napokon svladatelje svlada.

Deveto pjevanje.

Bitka

O opasnostima, koje izlaze iz neuredna logorenja. Nenadana pomoć. Šlahta u škripcu. Bernardinčev posjet dobro sluti. S pretjerane ljubaznosti prema gospodjama obara se bura na Pluta. Pucanj iz pištolja znak boja. Djela Škropitelja, djela i opasnosti Matije. Kantičina zasjeda izbavlja Soplicovo. Konjička pomoć, navala na pješake. Djela Tadijina. Mejdan vôdjâ prekida se izdajom. Odlučni manevar Vojskoga odlučuje pobjedu. Krvava djela Gervazova. Plemenitost pobjednika Podkomorskoga.

Svaki rče, tvrdo spi, te ga ne probudi
Ni sijevak fenjera ni dolazak ljudi,
Koji na njih udriše, kao kad navale
Kosci zvani pauci na muhe zàspâle;
Kako zukne ikoja, već je zna obavit
Dušman dugim nogama pa je stane davit.
Tvrdje nego muhe sav spava skup plemića,
Tu se zuka ne čuje, leže k'o bez žića,
Premda jednog za drugim grabe čvrste šake,
Prevrću ih kakono slamne snope kake.

Sam Kantica, kojemu u svem kraju nije
Druga, gdjegod veselo na časti se pije,

Ispit on medòvinê dva bureta znade,
Prije nego korak ga il' jezik izdade,
I on pio dugo je i zasp'o duboko,
Al' života daje znak. Otpre jedno oko:
Dvije more opazi, dva obraza mrka
Nad sobom, a na svakom dva velika brka,
Nad njim dišu, brcima diraju mu usta,
Ruke s' vrte četiri kao krila gusta.
Od strâ hoće križat se, al' ne može ruku
Desnu dići, kanda je pribita pri kuku;
Gane l'jevom, ali jôj! čvrsto je veòma
Povit kao čedance, to ćuti siròma';
Još se jače prestraši, pa sad oko stisne,
Leži, trne, ne diše i hoće da svisne.

Tad se trzne Krstitelj, ne da, da se veže,
Prekasno! jer njegov pâs već ga kruto steže;
Kako jako trzne se, šlahti, koja spava,
Izvali se na prsi i po njenih glava'
Praćaka se kakono po pijesku štuka,
Medvjedja mu ìz plûćê jake ide rȕka:
»Izdaja!« — Probudio time šlahtu svu je;
Vika: »Sila! izdaja!« k'o u horu s' čuje.

I po sobi zrcalnoj jek se razliježe,
Gdjeno grof i ključar mu i džokeji leže.
Glas Gervaza probudi, al' se zalud trga,
Jer s njegovim mačem ga kruto steže kvrga.
Gleda, a to soldate kroz prozor zam'jeti
U mundurah zelenih, u crnih kaškéti'.
Jedan šarpom opasan, u ruci mu sjaje
Mač, oštricem njegovim momkom nalog daje,
»Veži! veži!« šapće im. Svi poput ovana
Džokeji su svezani; eno nesvezana
Grofa, al' bez oružja; uza nj s bajuneti
Dva su momka. Gervaz zna, čim ih zamijeti:
To su Rusi!!!

Češće se ključar nalazio
U zlu takvu, svezanih ruku, nogu bio,
Al' se spasti umio, jer kako se lome
Puta, znaše, — vrlo jak, smion bješe k tome.
Pa on šuteć izbavit hoće se i sade:
Oči svede, kanda spi; ruke, noge stade
Polako otezati; za tim dah ustegne,
Strašno stisne trbuh, grud, nadme se, napregne;
Kako guja glavu, rep u krug sjedinjiva,
Sada kraći, dulji sad tako Gervaz biva;
Rastegnu se konopci, škrinu, al' badàvâ!
Ne puknu! Gerváza stid osvoji i strava,
Okrene se, obraz ljut k zemljici stiskiva,
Sklopiv oči leži sad k'o klada neživa.

U to jeknu bubnjevi, s prva r'jetko, tijo,
Al' jek gušći, glasniji svaki čas je bio.
Ruski časnik na taj znak zatvorit u salu
S džokejima grofa dâ pod stražu ne malu;
Šlahtu u dvor izvest dâ u kraj čete ine,
Uzalud se Krstitelj baca od ljutine.

Sa štopom u dvoru je broj plemića velji:
Birbaši su, Podhajski, Hrečehe, Bergelji,
Svi su Sucu rodjaci ili prijatelji;
Čujuć, što je, na pomoć dodju oružani
Za to već, što stari su Dobrincem dušmáni.

Tko je brže doveo iz sela Moskòve?
I plemiće tko li je sakupio ove?
Jankel ili Asesor? V'jesti dosta ima,
Al' stvar tajna ostade i do danas svima.

Već i sunce izlazi, ali k'o u krvi,
Tup mu obod, kanda mu zrake tkogod smrvi,
Nà pô vidno, nà pô se u oblaku krije
K'o potkova, kada se u žeravi grije.
Vjetar goni oblake od istočne strane

Guste i k'o ledene sante rastrgane;
Hladnu kišu mimogred sipa oblak svaki,
Za njim vjetar stvori se, kišu suši taki,
A za vjetrom iznova oblak daždiv bludi;
Naizmjence cio dan i kiši i studi.

Tad dovući major dâ ispred plota klade,
Koje su se sušile, i u svaku dade
Oble rupe isjeći; sužnjem noge riva .
U te klade i drugôm kladom uglavljiva;
S oba kraja zabiju za tim čavle mnoge,
Kao pasji zubi tad klade stisnu noge.
Na ledjima jače još svežu konopcima
Ruke šlahti. Na veću muku major njima
Sa glava im skinuti dâ konfederatke,
S pleća plašte, kontuše pa i taratatke
I župane. Šlahćići tako priklinčeni
Sjede redom cvokoćuć zubma ôd studêni
I od kiše; ne će zlo vrijeme da mine.
Uzalud se Krstitelj baca od ljutine.

Sudac moli zà šlahtu, ali ne pomaže,
Zalud Soka sà tetkôm prošnje s plačem slaže,
Da se muke umanje tijeh nesretnika.
Već pan Rikov Nikita kapetan vojníkâ,
Moskov, al' dobrìčina, umekšat se dade.
Al' što? slušat Pluta sam majora imade!

Poljak bješe major taj; gradić mu Djeròvić
Rodno mjesto; poljski se, kažu, zv'o Plutòvić.
Ali se prekrstio; nitkov nad nitkovi
K'o svak Poljak, kad ga hljeb carski pomoskòvî.
Plut pred frontom podbočen lulu pušeć stoji,
Prći nos, kad ljudi ga pozdravljaju svoji,
Za odgovor i za znak svoga zlog humora
Dima klupko odbije, u dom ode s dvora.

Sudija se Rikovu moli kapetanu,
Asesora za tijem odvede na stranu;
Misle, da l' se svršit stvar ta bez suda dade
I što još je važnije: bez pačanja vlade.
Rikov počne besjedit tad Plutu majoru:

»Što će, pane majore, sužnji nam na dvoru?
S njima na sud? Šlahti će biti to bijeda,
A majoru ništa baš za to nitko ne da.
Znaš što, pane majore? ne činiti buku
Bit će bolje; nek ti svu Sudac plati muku.
Reći ćemo, da smo tu bili na viziti,
Tako koze čitave i vuk sit će biti.
R'ječ je ruska: možeš sve uz oprez i pažnju;
I r'ječ druga: nà cârskôm peci sebi ražnju;
I r'ječ treća: bolje se mirit no se preti,
Kónce bacaj u vodu, a čvor dobro pleti.
Raportirat ne ćemo, nitko nek ne znade;
R'ječ je ruska: ruke Bog za grabljenje dade«.

Skoči Plut k'o pomaman, kad te r'ječi čuje;
»Kud ti pamet, Rikove? carska služba tu je!
Stara beno Rikove, služba družba nije!
Kud ti pamet? Ne puštam ja bundžija tije',
Vrijeme je ratno sad. — Ha pani Poljaci!
Ja ću dat vam bunit se! Ha šlahto drônjâvci,
Oj Dobrinci znam ja vas; nek dažd drónje bije!
(Pa kroz prozor pogleda, ȕ grôt se nasmije).
Gle Dobrinca onoga, sjedi u kaputu,
— Hej kaput mu skinite! — Lani u redutu
Kad sam doš'o, svadjat se ne ja, već on priče;
Plesah, a on »Na polje s lupežem!« poviče.
Stajah tad pod istragom zbog potkradje kase
Pukovnijske, nalažah u zapari ja se,
Al' što njega briga je? . . . . »Lupež!» za mnom vikne,
Kad mazurku plesah ja, šlahta »ura!« cikne.
Bjeh pogrdjen, — al' gle sad u panče sam šček'o

Šlahćića. Na solilo, ej Dobrinče, reko'
Doć' će ovca .... batina sad će dobit njeko!«

Tad u uho Sudiji šapne: »Ako, Suče,
Volja te je, da se stvar glatko ta provuče,
Tisuću mi rubljića izbroj, prijatelju,
Za svakog u gotovu; to je sve, što velju«.

Sudac hoće cjenjkat se, ali major ne će
Ni da sluša, po sobi iznovice šeće,
Guste dime odbija k'o zmije vatrene
Il' rakete; zaman ga plačuć mole žene.
Sudac reče: »Majore, stvar li pred sud dodje,
Što ćeš dobit? — Krvav boj nije bio odje,
Ne bi rânâ, a za krv gusaka, kokòšî
Po statutu plaćaju naknadni se groši.
Ja na grofa ne mislim tužit se kod suda;
To su svadje susjedske, što ih ima svuda«.

»Jesi l', Suče, reče Plut, žutu knjigu čita'?«
»Žuta knjiga, što je to?« Sudija zapita,
»Ljepša knjiga, reče Plut, od vaših statuta!
Riječi su njezine: konop, Sibir, knuta.
Ratna knjiga, koju je oglasila vlada
Po svoj Litvi; sudovi s Bogom vaši sada!
Za pasjaluk takovi kazan najmanja je
U Sibiri robija, što sud ratni daje«.
»Apelujem, Sudac će, na gubernatora«. —
»Ako hoćeš, apeluj na imperatora!
Znaš, kad car potvrdjuje ukaz, često dosti
Da on kazan udvaja u svojoj milòsti.
Apelujte slobodno, al' znaj, Suče kvaku
I za tebe da ću ja možda naći kaku.
Ta med svojom čeljadi uhodu imadeš
Ti u krčmi Jankela; — vlada ga, da znadeš,
Dugo motri. Ja vas sve sad zatvorit smijem«.
»Mene? — pita Sudac pan, po nalogu čijem?«

Sve to življa prepirka tako svak čas stane,
Kad na jednoć Sudiji nov gost u dvor ba'ne.

Čudna zbita povorka! Kao teklić trči
Sprijed ovan velik, crn; na čelu mu strči
Par dvostruki rogova; dva su savijena
U luk oko ušiju, zvonci nakićena.
Dva od čela na stranu raširena jesu,
A po njima praporci mjedeni se tresu.
Ovce, voli dolaze za ovnom i koze,
Za stokom se čětvera puna kola voze.

Svi pogode, Robak ksenz da dolazi sade.
Da svog gosta pozdravi, Sudac na prag stade
Znajuć dužnost gazdinsku. Ksenz na kol'ma j' bio
Prvim, lice nȁ pô je kukuljicom skrio,
Al' ga odmah poznaše, jer kad k sužnjevima
Dodje, glavu okrene, prstom znak dȃ njima.
I u drugim kol'ma bî lice prepoznato:
To je kmetski prerušen stari Šiba-Mato.
Čim ga šlahta opazi, cikne, a on šane
»Běne!« pa ih rukom tad umučkavat stane.
U trećim je kol'ma Prus s kubrakom istrtim;
S Mickjevićem sjedi Zan u kol'ma četvrtim.

A medju tim Podhajski i Isajevići,
Birbaši i Vilbici, Bergelji, Kotvići
Kada šlahte dobrinske vide teške jade,
Stara srdžba po malo ostavljat ih stade,
Na boj brza ljuto se medju sobom bije
Šlahta poljska, ali bar osvetljiva nije.
Sad polete s Matom se starim svjetovati,
A on družbi kaže svoj oko kola stati
I počekat.

U sobu Bernardin unide;
Jedva mogu poznat ga, premda ruho vide
Na njem' isto; lice mu sad je prom'jenjeno.

Obično je zamišljen, a sad glavu eno
U vis diže, sja se sav; veseo je vrlo.
Smijati se ha, ha, ha! poče u sve grlo.
»Klanjam vam se, ha, ha, ha! To se dično zove!
Oj gospodo časnici; njeki ob dan love,
A vi ob noć! Dobar lov! već ga vidjeh. Dajte
Čerupajte šlahćiće, kožu s njih trgajte!
Tvrdoglavce samo te ljudski zauzdajte!
Čestitam ti, majore, što grofića ščepa,
To je kućić, bogatoš, pečenka lijepa;
Bez tri sta ga dukata ne puštaj iz šaka.
Kloštru pa i meni tad daj tri groša kaka,
Jer za tvoju dušu se vazda molim Bogu;
Fratarstva mi! za tvoj spas imam brigu mnogu!
Smrt pograbi za uši i štabs-oficira!
Kad zadavit hoće kog, ruha ne probira,
Je l' prosto il' skerletno, pravo Baka reče;
Platno i kukuljicu jednako siječe;
Frizuru je uništit i munduru vična.
Piše Baka: majka Smrt lûku jeste slična:
Kad stiskuje, izbija suze i jednako
Grli zlicu veselog i čedo nejako.
Ah! ah! danas, majore, jesmo, sutra nismo!
Naše je, što pojeli i što popili smo!
Pane Suče, doručku sad je čas i zgoda;
Sjedam zà stô, sa mnom sva nek sjednu gospoda.
Dobra koja, majore, nareznica bit će;
Tasu punša popijmo, pane poručniče«.

»Pravo, oče, rekoše oficira oba;
Jesti, piti na zdravlje Suca baš je doba«.

Svi se čude domaći motreć Bernardina,
Otkle dobra volja mu i lica vedrina?
Sudac odmah kûhâru vikne; — nareznice
Dodju nà stô. šećer još, tasa ì flašice.

Plut i Rikov prionu baš junački vrlo
Zalažući lakomo, zaljevajuć grlo;
Nareznice dvaest tri smažu zà pò ure
I pô tase ogromne punša u se ture.

Sit, veseo major se u stolcu razvali,
Uzme lulu, listom je banktnotskim zapali;
Servijetom obriše tad brkove svoje
Pa smijuć se pogleda, gdje gospodje stoje.
»Krasne dame, ljubim vas k'o zasladu, reče;
Epoleta tako mi! nema slasti veće
No zbor s krasnim damama k'o što vi ste krasne,
Kad čovjeka zasite nareznice masne.
Ne bismo l' se kartali? velba-cvelba? vista?
Il' mazurku plesali? Ej vrágâ mu tri sta.
Ja u četi svojoj sam prvi mazurista!«
Sve se bliže k damama naginje za time,
Naizmjence baca im poklone i dime.

»Plesat! Robak poviče; kad flašu ispijem,
Onda, premda fratar sam, mantiju uzvijem
I mazurku zaigram. Al' znaš što, majoru?
Mi pijemo, a četa mrzne se na dvoru!
Neka bude veselo! Suče, bačvu vadi
Rakije, jer pušta pit major ì momčâdi«.
»Molio bih, reče Plut, bez nasilja svakog«.
Robak šane: »Pošlji im spiritusa jakog«.
Štop veselo pijaše u kući, a vanka
Za kućom med jegeri počne se pijanka.

Satnik Rikov šuteći čaše iskapljiva;
Major pijuć damama još se ulagiva;
A sve jače želja ga plesati pokrenu,
Baci lulu, za ruku zgrabi Telimenu,
Al' ona mu utekne, te on otetura
K Soki, moli s poklonom, da s njim pomazura.
»Ej Rikove, ne puši, vikne, lulu hiti;
Ta ti znadeš izvrsno u gitaru biti.

Vidiš tamo gitaru, uzmi je, ugodi,
I mazurka! major Plut prvi kolo vodi....«
Satnik uzme gitaru te u žice dira,
A Plut ne da na novo Telimeni mira:

»Gospodjice, majorska riječ nek se čuje:
Ako lažem, ja se Rus ne zv'o, već sin kuje,
Ako lažem; propitaj pa će istinito
Oficiri s vojskom svom posvjedočit svi to:
Da u drugoj armiji. korpusu devetom,
Diviziji ù drugôj, puku pedesetom
Jegerskom, da major Plut mazurist je prvi.
Gospodjice, prkosne nemoj biti krvi,
Jer ću ja te kazniti oficirski znati«.

Za tim skoči, za ruku Telimenu shvati
I cmokne je u rame blijedo, — a Tade
Od njekuda iskrsne pa mu ćušku dade,
Te se cjeliv ì ćuška jedno za drugime
Odazovu kakono rima iza rime.

Plut protrne, od gnjeva blijed protre oči,
Vikne: »Buna! buntovnik!« i na Tadu skoči
S mačem, ali trgnuv ksenz iz rukava mali
Pištolj vikne: »Tade, nâ! k'o u sv'jeću pali!«
Zgrabi Tade, omjeri, pukne, ali fali,
Samo Pluta zagluši i malo opali.
Skoči Rikov s gitarom, — »Buna! Buna!« viče,
Nasrće na Tadiju: — kad li nož zašiče
S l'jeve strane uzduhom, nož iz ruke vine
Vojskoga se, udari prije nego sine,
Padne baš na gitaru i skroz je provŕtî,
Rikov malo ustukne i utekne smrti,
Al' u strahu poviče: »Momci! buna zače!«
Trže mač i braneć se k pragu se primàče.

U taj čas kroz prozore skače s mačevima
Mnoga šlahta u sobu, Šiba je pred svima.

Plut i Rikov za njim sad zovu posred veže
Momke, i tri na pomoć najbliža dobježe;
Već kroz vrata prodru tri sjajna panganeta,
A za njima crna tri nagnuta kašketa.
Dižuć šibu naslonjen uza zid je Máta,
K'o mačak na parcove vreba on kod vrátâ;
Sad zamahne, glave tri hoće da odvali,
Al' il' star ga izda vid, ili se raspali
Odveć, ele ne zgodi vrâte, već kaškete
Sruši, šiba padajuć tresne panganete.
Rusi stanu uzmicat, pa ih do sred dvora
Mato goni.

Al' je tu zabuna još gora.
Natječu se pristaše Sopličine sade
Dobrince odvezujuć, cijepajuć klade.
Četa zgrabiv oružje trkne, čim to spazi,
Panganetom Podhajskog seržant proburazi,
Rani još i dvojicu, u trećeg strijelja;
Bježe. To se prì kladi zgodi Krstitelja;
Prostih ruku ì sprêmnîh, udarale da bi,
Skoči on, dlan podiže pa u klupko sabi
Duge prste ì Rusa tako ostrag ljopi,
Da s puščanim čarkom mu lice, čelo sklopi;
Čarak puče, ali već barut ne opali
Smočen krvlju, — seržant se na pušku izvali
Krstitelju pred noge; on se k zemlji prigne,
Zgrabi pušku, u vis je k'o škropilo digne;
Okreće je, zajedno momka dva obara
Po ramen'ma tresnuv ih; u glavu kàplâra
Zvekne, drugi uteknu ȍd strâ; tako tijem
Štiti šlahtu Krstitelj krovom pomičnijem.

Tad se klade razbiju, uža rasijeku,
Te slobodni šlahćići k fratrovim potoku
Kol'ma, — nože, mačeve, puške, kose vade
Iz njih; dvije Kantica nadje diljke tade

I taneta vrećicu; njima obje nabi
Diljke, jednu Vreći dâ, a sam drugu zgrabi.

U to grnu jegeri; metež je sve veći,
Te u vrevi ne može šlahta u krst sjeći,
Ni jegeri pucati; boj zub za zub zače,
Nado s nadom, mačevi krešu se o mače,
Panganet se o sablju, kosa o nož šteti,
Tu pest pesti, à rame ramenu prijeti.

Rikov trkne, gdjeno plot štaglja se dotiče,
S njekoliko jegera; otud drugim viče,
Neka u gungúli toj prestanu se plesti,
Gdje svog pored oružja padaju od pèstî.
Ljut, što pucat ne može, jerbo nije kadar
Od Poljaka razbrati Ruse, vikne tadar:
»Stroj se!«, a ta komanda »u red stupaj!« znači,
Al' ne dadu čuti je toliki vikači.

Boj iz bliza nezgodan Mati je starìni,
On polako uzmiče, al' pred sobom čini
Čistac s desna, s lijeva; s desna odsiječe
On panganet s cijevi (k'o fitilj od sv'jeće)
Krajem sablje, — s lijeva maše, reže, kolje:
Tako Mato oprezni pušta bojno polje.

Al' najljuće Matiji sad o glavi radi
Regimentski instruktor njeki frajt ne mladi,
Panganetom bodač vješt. Poleguške sprema
Na nj se; pušku rukama drži obadvjema,
Desnom čarak, lijevom cijev po srijedi,
Vrti se, poskakuje, kašto malo sjedi;
Spušta ruku lijevu, a desnicom dalje
Pruža pušku kakono žalac zmijske ralje,
Sad priteže natrag je na koljena; — tako
Gadja skačuć, vrteć se Matiju jednako.

Što vješt hoće dušmanin, vidi Mato stari,
Na nos rukom lijevom metne naočari,
Balčak čvrsto stiskuje desnicom na grudi,
Pazi kretnje frajtove pa se uzmać trudi,
On posrće nogama k'o pijani ljudi.
A frajt trkne naprijed, već za pobjednika
On se drži; stane sad, da bi protivnika
Dosegao lasnije, pa što dalje mogne,
Desnu ruku protegne s puškom, te se pogne,
Jer ga proteg prejaki, teža puške svlada.
Na mjestu, gdje na c'jev se panganet nabada,
Mato balčak postavi, pušku u vis digne,
Šibu spusti ì Rusu, dok se okom migne,
Ruku, čeljust pres'ječe s dva zamaha mača.
Tako prvog nestade ruskog mačevača,
Što imaše krsta tri i četir' kolajne.

Ukraj klada blizu je pobjede već sjajne
Šlahte krilo lijevo. Već se na daleku
Vide Nožić, Škropilo, gdje ljuto sijeku.
Jedan prepolovljuje, drugi glave pili
K'o mašina, koju su N'jemci izmislili,
Kojom žito mlati se, al' i sječka može
Rezati se, cjepove imade i nože.
Skupa zrnje izbija, slamu reže njima:
Tako Nožić, Škropac sad rade sà Rusima.
Jedan gore, à drugî dolje ih siječe.

Od sigurne pobjede Škropac sad poteče,
Gdje na krilu desnome Matiji prijeti
Nova propast. Frajta smrt hoteć da osveti
Sa špontonom zastavnik sad udara eno.
(Šponton je sa sjekirom koplje sadruženo;
Danas znaju samo za nj na floti vojaci,
Al' se onda služahu njime i pješaci).
Zastavnik — još momak mlad — vješto se izvija,
Uzmiče, kad Matija šponton mu uzbija:
Mlad je, pa ga ne može starac stići, ranit,

Tako Mati ostaje samo sebe branit.
Kopljem lako zastavnik ranio ga veće,
Pa već diže sjekiru, njom da zasiječe, —
Ne dobježe Krstitelj, nà pô puta stane
I škropilo svoje mu pod noge zama'ne;
Kost mu prebi; zastavnik posrne, iz šaka
Pusti šponton; Krstitelj i mnoštvo Poljaka
Dopade, al' s lijevog krila k'o bez glava
Rusi vrve: bitka se tada poče prava
Oko Škropca, koji je pomažući Mati
Bez škropila ostao, i to skoro plati
Glavom, jer ga zgrabe dva ostrag Rusa jaka
I kose mu ne puste iz nemilih šaka;
Upevši se nogama glavu mu potežu
K'o uža, što brodu se o katarku vežu.
Zalud sl'jepo Krstitelj u natrag lupàrâ,
Kleca već, al' blizu tad opaziv Ključara
Vikne: »Jesus! Marija! Britvo!«

Po toj vrisci
Pozna Gervaz, Krstitelj u kakvoj je stisci,
Okrene se ì spustî tanahno oštríce
Uz vrat Škropcu, nà rûke Rusom — sječimice;
Ustuknu obojica vrišteć iza glasa;
Jedna ruka, koja je jače posred vlasa
Obisnula, ostade, a krv iz nje teče;
K'o kad orlić u zeca panču zasiječe,
Drugu, čvrsto držeć lov, zabode u granu;
Zec se trgne, utrobu pregrize dušmánu
I u polje s krvavom pančom jednom klisi,
A druga u dubravi na drvetu visi.

Širom gleda Krstitelj, već ga ništ ne steže,
Traži, viče oružje i ruke proteže;
Strašno maše pestima i s mjesta se ne da,
U blizini ostati Gervazija gleda.
Al' na jednoć ù vrevi spazi sina Vreću:
Diljka mu u desnici, njom ogleda sreću,

A hvat dugo ljevicom vuče drvo eno
Čvorovima, kremenjem, kvrgam' optočeno
(Samo Škropac drvo to dići mogao je).
Kad on sada škropilo spazi milo svoje,
Pograbi ga, poljubi, od radosti skoče
Noge mu, zavŕtî ga i njim škropit poče.

Sva junaštva, kojim tad slavu steče sebi,
Teško j' pjevat, vjerov'o nitko Muzi ne bi,
Kako ženi ubogoj svijet ne vjerova,
Koja svetoj ugleda Ostroj Brami s krova,
Kako Dejov moskovski general dovede
Puk kozaka u Vilnu, već otvorit htjede
Vrata, al' Čarnòbacki, gradjanin junački,
Generala usmrti, razgna puk kozački.

Slutnja pana Rikova sva se ispunila:
Jegere je nadbila protivnička sila!
Dvadeset i trojici mrtvim krvca lopi,
A drugijeh trideset u ranama hropi;
A množina ù bâšči čuči sakrivena
U hmelju, kod potoka, u kući kod žena.

Pobjednici klikćući kreću na sve strane,
Jedni k bačvam, à drugî odirat dušmáne.
Robak nije bio boj (jer kanoni brane
Bit se popu), nego je k'o pametna glava
Obilazeć bojište borcem svjete dava',
Okom, rukom hrabrio, dovodio ine;
Nije on sad pristaj'o uz trijumf množìnê,
Već on viče šlahćićem, nek se k njemu kupe,
Nek dovrše pobjedu, na Rikova rupe.
Sad on odmah Rikovu po poruci veli,
Nek oružje položi, živ li ostat želi;
Ne će li se predati s četom, nek mu j' znati,
Sve opkolit, sasjeći Robak će ih dati.

Satnik Rikov ne htjede moliti pardona,
Već uza se sakupiv pô batalijona

Vikne: »Puške!« — pa ih svi momci pograbiše,
Klepnu puške, à pune već od prije biše;
Vikne: »Gadjaj!« — dignu svi sjajne c'jevi gore;
Vikne: »Pucaj!« — puške se kao grom zaòrê.
Tu se puca, nabija, gadja se, sve ječe
Kugle, čarci škripaju, k tomu šipke zveče.
Sva se četa kao crv čini, koji gmiže
I tisuću zajedno sjajnih noga diže.

Jegeri su, istina, dosta bili pjani,
Zlo gadjaju, griješe, slabo koji rani,
Malo koji ubija, al' su dva Matije
Već ranjena, à Bârtol jedan već živ nije.
Šlahta s malo pušaka slabo otpucava,
Hoće da se nà sablje s Rusi ogledava,
Al' ne dadu stariji; kugle zuje gusto,
Rane, gone, dvorište za čas osta pusto,
Te o okna, zidove stanu već da ječe.

Tadija je u kući kako stric mu reče
Do sad žene čuvao; čujuć, da j' sve gori
Boj, istrči, za njim se Podkomorski stvori,
Komu sablju napokon donio je Toma;
Leti k šlahti, u boj je vodi starac oma'.
Bježi sablju dignuvši, šlahta sva za njime,
Rusi bliže puste ih, opale za time
Na njih puške; s Vilbikom Isajević pade,
A Nožića raniše. Robak šlahtu stade
S Matom svraćat. Šlahćićem zanos se umali,
Obziru se, uzmiču, vide to Moskali;
Satnik Rikov posljednji udar hoće zadat,
Sagnat šlahtu s dvorišta i kućom zavladat.

»U red! vikne, udaraj! Bajonete! hura!«
Četa puške naprijed kao motke tura,
Ide glava pognutih, žurnih koračaja.
Šlahta spr'jed se upinje i puškara s kraja,
Al' sve zalud! dvora pô u Rusa je veće.

Kapetan pokazuje mačem vrata, reče
Vičuć: »Suče, predaj se, il' ću dom sažèći!«
»Žezi, vikne Sudija, al' ćeš sam se speći«.

Oj ti dvore Soplički! zidovi bijeli
Pod lipama ako ti stoje još cijeli,
Još li šlahte susjedne skuplja se množina
Oko gostoljubiva stola Sudijina:
Jamačno za Kantice zdravlje tu se pije,
Jer bi dvor taj propao, da njeg bilo nije.

Odlikov'o slabo se Kantica do tade,
Premda prvi bijaše oslobodjen klade
I u kolih kanticu dragu nadje nama',
Diljku svoju ljubimnu, kesu s kuglicama;
Al' ne htjede biti se veleć, da slobode
Nema, dok je na tašte; za to k bačvi ode
Spiritusa ì šakôm zaljevat se stane;
Istom kad bi ugrijan, snage ojačane,
Kapu sebi popravi, s koljena se maši
Puške, šipkom opipa i prašnik potpraši,
Na bojište pogleda. Vidi, gdje su vali
Panganeta svijetlih šlahtu kosit stali;
Suproć vala zapliva pa se krade tlima
I u travu zaroni gustu, što je ima
Po dvorištu; napokon sjede sred kopriva,
Mladog Vreću k sebi još znacima doziva.

Kuću braneć Vreća je staj'o blizu praga
S diljkom, jer tu njegova živi Soka draga;
Premda ga je odbila, al' ljubav ne manju
On k njoj ima, rado bi poginuo za nju.

Jegeri marširaju u koprivu sada,
Kanta dirne otponac, i iz diljke pada
Kiša zrna sitnijeh na moskovsku četu,
Vreća pusti drugi dažd, Rusi se pometu.
Uplašena četa se već u klupko svija,
Bježi, pušta ranjene, Škropac ih ubija.

Štagalj već daleko je. U daljinu otu
Uzmicati strašno je, za to Rikov k plotu
U vrt skoči ì tamo bježan ustavljati
Stane svoju, redjat ih i red popravljati;
Stvori trokut, oštar klin stavi naprijeda,
Uz plot bašče druga dva kraja mu poreda.
Dobro stvori, jer već gle od kule kȍnjîkâ!

Grof u kuli do sad bî pod stražom vojníkâ;
Kad se oni razbjegnu, grof dvoranom reče
Zajahat pa u vatru pred njima poteče,
Od kud čuje pucnjavu; mač vija nad glavom.
Rikov »Pucaj!« povikne, pa sad po čitavom
Onom redu čarkova vatren nit zablìstâ
I iz crnih c'jevi se sasu zrna tri sta.
Tri su momka ranjena, jedan mrtav leži,
I grof s konjem sruši se. Gervaz vičuć bježi
Na spas, jer će Rusi smrt zadati prijeku
Sad Horešku posljednjem, premda po mlijeku ....
Robak bliže bijaše, on sobom Horeška
Zakri; puška zadre ga; ispod konja teška
Uzme grofa, podje s njim; šlahti širom stati
Veli, bolje gadjati, zaman ne pucati,
Skrit se za plot, za bunar, za zid, a grof neka
Sa svojima konjici bolju zgodu čeka.

Divno Tade pogodi i izvrši plane
Robakove; za bunar on drveni stane.
Jer trijezan ì dobar strijelac bijaše
(Dukat bačen ȕ uzdûh pogoditi znaše),
Grozno Ruse mlaćaše. On se poglavica
Držeć ubi stražmeštra iza prvog hica,
A sa druga hica dva dva seržanta smače,
Pa galune gadjati i štab za tim zače
U sredini trokuta. Rikov ljutit u to
Brekće, lupa nogama, griska balčak ljuto;
»Što će, Plute majore, od tog biti? — viče,
Za čas već od komande popadati svi će!«

Vrlo srdit Tadi Plut vikne: »Sram te biti
Može, pane Poljače, za drvom se kriti;
Kukavica ne budi, u sredinu stupi,
Bij se časno, vojnički«. Tadija zaupi:
»Držiš li se, majore, za kršna junaka,
Što se onda jegerom kriješ iza jaka?
Ne krijem se pred tobom; na mejdan izidi:
Ti si ćušen, bit ću se s tobom, nek svak vidi:
Za što da se lije krv? Nas dva svadismo se,
Nek pištoljem prekine ili sabljom to se.
Sad od topa oružje do igle u ruke
Uzmi koje volja te, — il' ću vas k'o vuke
Postrijeljat u jami«. Vješto odmah tade
Puče, — mrtav poručnik kraj Rikova pade.

Rikov šane: »Majore, na mejdan pohiti,
Kazni ga za uvredu, koju učini ti.
Ako glave šlahćiću dodje drugi tome,
Ne ćeš svoje, majore, bruke oprat bome.
Treba toga šlahćića van izmamit sada,
Pa nek puška ili bar sablja smrt mu zada.
Pucat nije umjetnost; što kolje, to volim,
Suvorov je znao reć. Izidji mu, molim,
Jer će nas postr'jeljati; opet gadja, gle ga«.
— »A moj dragi Rikove, Plut će oko njega,
Ti si junak na sablje, hodi za me tî de:
Il' znaš što? nek poručnik koji naš otide.
Ja sam major; ostavit ne mogu vojnika,
To ne pušta dužnost mi k'o zapovjednika«.
Tada Rikov diže mač, podje krokom smjelim.
I ustaviv pucnjavu mahne rupcem b'jelim;
Kakvo želi oružje? pita Rikov Tadu;
Slože se, da uzeti sablje se imadu.
Sablje nema Tadija, pa mu je potraže,
Al' grof skoči oružan i vičući kaže:

»Gospodine Soplico, ako reći smijem,
Ti majora izazva! a satnikom s tijem

Imam ja računati: u grad moj on pade....
(»»Kaži, pane: u naš grad«« — Gervaz reče tade)
S razbojnici, svezat dâ momkom mojim ruke;
Kaznit ću ga, kako sam kaznio hajduke
U Tal'janskoj, gdjeno hrid ima povisoka,
Siciljani nazivlju nju Birbante-rocca«.

Svi ušute, prestane pucanj, — oči sviju
Okrenu se, gdje će boj vojvode da biju.
Grof i Rikov od čete okrenuti kreću,
Desne oči, desnice dušmanski se sreću,
A lijevim rukama otkrivaju glave,
Klanjaju se uljudno, (jer prije krvave
Borbe tako obično vitezovi rade).
Već se sablje skrstiše, već ih zveket stade;
Dižu noge vitezi, desnim koljenima
Klecaju, sad napred skok. sad je nazad njima.

Kad Tadiju opazi Plut pred svojim frontom,
Tiho stane s frajtom se dogovarat Gontom;
Taj u četi držan je za str'jelca prvaka:
»Vidiš, Gonte, reče mu, onog prokletnjaka?
Ako spraviš tane mu ispod petog rebra,
Ja ću tebi četiri dati rublja srebra«.
Tad Gont pušku zapevši nad čarak se savi,
A plaštima zakriju drugovi ga pravi;
Gadja, al' ne u rebro, već u glavu gledi,
Puče, pa i pogodi.... šešir po srijedi.
Okrene se Tadija, a Krstitelj djika
Na Rikova; šlahta sva »Izdajstvo!« povika.
Brani Tade Rikova. Jedva mogao je
Rikov se ukloniti medju ljude svoje.

Dobrinci se natječu s Litavci u boju,
Uzajmičnu smetnuše s uma mržnju svoju;
Sokole se med sobom, k'o braća se biju.
Kad Dobrinci Podhajskog spaze ispred sviju
Gdje se vrti jegera i kosom ih reže,

Tad »živjeli Podhajski!« cik se razliježe,
»Napred braćo Litavci! slava, slava vama!«
A Skolube videći, kako u ranama
Dižuć sablju visoko hrabri Nožić juri,
Viknu: »Slava Matima! Živjeli Mazuri!«
Tako se podjarujuć stanu Ruse biti,
Robak s Matom zalud ih gleda ustaviti.

Dok sprijed na jegere udara se ljuto,
Vojski ode ù bâšču sa bojišta u to.
Uz Vojskoga oprezni Protazo slijedi,
Komu Vojski tihano daje zapov'jedi.

U bašči baš pod plotom, o koji se bio
Satnik Rikov upr-o i trokut mu cio,
Bješe stara sirnica, prilika krletke,
Grédâ u krst složenih kako su rešetke.
U nutra su siraca b'jelih mnoge glave,
A okolo njišu se snopi razne trave,
Benedikte, žalfije, karde i dušice;
Apateka kućna to Vojskog je kćerice.
U šir gore hvata tri ì pô sirnica je,
Dolje o stup veliki jedan uprta je
K'o gnijezdo rodino. Hrastov stup se bio
Od starosti nagnuo, jer je nà pô gnjio,
Svak čas hoće srušit se. Već su svjetovali
Mnogi Suca, neka strać trošni taj razvali;
Al' je Sudac odvraćo, da on pòpravljati
Voli nego rušiti ili prèmještati;
Do zgodnog je vremena s gradnjom čekat stao,
Dotle stup s dva potpornja poduprijet dao.
Poduprta sirnica, al' u sebi slaba
Motri trokut Rikova sad prekò tarâbâ.

Vojski s Voznim k sirnici toj se tiho krade,
Svaki motku ogromnu k'o koplje imade;
Gazdarica za njima konopljom se promče,
A s njom kuhtić maleno, ali jako momče.

Došav motke upru svi o vrh stupa gnjila
I pritisnu turati, što im daje sila;
Tako momčad s obale brod u vodu žene
Dugim motkam', kadano zapne o grebene.

Gruhne stup, a sirnica zanjiše se tade
I sa sirci, s gredama na Moskale pade;
Gnječi, rani, ubija; gdje stajaše četa,
Krvlju, mozgom skrnavni sirci i drveta
I tjelesa leže tu. Trokut raspade se;
Već u sr'jedi Nožić sja, a Škropilo trese,
Šiba s'ječe; iz kuće mnogo s' šlahte diže,
A od vrata s konjici grof već bježan stiže.

Samo osam jegera i seržant deveti
Još se brani smiono; Ključar k njima leti;
Devet gadja pušaka Gervaza u čelo,
A s oštricem trči on protiv hica smjelo.
Ksenz to videć pohita. da mu put pomete,
Ali pade, à noge Ključar na nj zaplete;
Padnu u tren, kada baš četa puče mala.
Čim prozuja olovo, usta Gervaz s tala,
Skoči u dim, odrubi glave dvije; — bježe
Prestrašeni jegeri, Ključar ganja, reže;
Trče dvorom jegeri, a Gervaz ih goni;
Napokon u otvoren trknu štagalj oni,
Gervaz Ruse ì tamo mlati nemilice,
Mrak ga sakri, al' on još krvavi oštríce;
Van se čuje stenjanje i udarci s njime.
Sve se smiri napokon. S mačem krvavime
Sam Gervazo izidje.

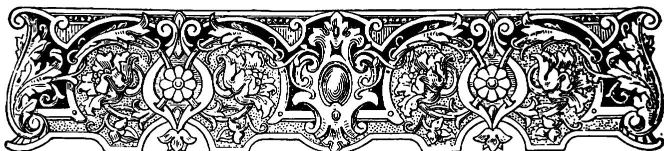
Šlahta bojno polje
Već osvoji, rasute Ruse stiže, kolje.
Još sam Rikov bije se; viče, da se ne će
Predat, al' Podkomorski k njemu se došeće,
Karabelu dižući važnim reče tonom:
»Kapetane, tvoja s' čast ne kalja pardonom;

Ti junače nesretni, dokaz'o si svoju
Hrabrost, nemoj uzalud ostajat u boju.
Predaj se, dok na silu razoružan nisi;
Živ i pošten ostat ćeš, a moj sužanj ti si«.

Kako starac ugledni to izreče, tade
Sa poklonom gô svoj mač Rikov mu predade,
Krvav sve do balčaka; reče: »Ja bijedan!
Braćo leška, da sam top bar imao jedan!
Pravo reče Suvorov: svaki put se sjeti,
Moj Rikove, nà Lehe idući top pon'jeti!
Četa s' opi, jer joj Plut pit dopustio je;
Oh Plut major, veliki danas krivac to je!
On komandu imaše, nek se caru brani;
Mi, pane Podkomorski, budimo prȉjâni.
Poslovica ruska je: gdje je ljubav mnoga,
Tu se, pane, čupaju kašto do zla Boga.
Vi junaci pravi ste u piću i boju,
Al' prestan'te mlatiti veće momčad moju«.

Podkomorski podigne sablju u vis tade
Pa po Voznom općeni pardon javit dade:
Mrtve dâ ukloniti, dâ zavezat rane
I zarobit jegere dâ razoružane.
Dugo Pluta tražahu, a on sakrit čuč'o
U gustoj je koprivi i k'o mrtav muč'o;
A kad spazi bitke kraj, napokon izidje.
To bî porob posljednji, što ga Litva vidje.

Deseto pjevanje.

Emigracija. Jacko.

Viječanje poradi sigurnosti pobjediteljâ. Dogovaranje s Rikovim. Rastanak. Znatno otkriće. Nada.

Oni rani oblaci na jednoć otpr'nu
Put nebesa nalični ptica roju crnu
I tu stanu skupljat se. Kad prevali sunce
Podne, a to neba pô pokri se potpùncê
Golemom oblačinom. Ona sve je gušća,
Strašno vjetrom gonjena sve se niže spušća;
Kad li jedna od neba pola otkine se,
I ta k zemlji nagne se i širom raznese
Pa od juga k zapadu leti nebom žurno
Nalik jedru, kada u nj vjetri dušu burno.

To tišine bješe čas; uzduh gluh i tihan
K'o nijem je od straha, ništa nije njihan.
Zlatno vlaće po polju do sad padalo je,
Za čas opet dizalo u vis glave svoje,
Kao more polje se talasalo pridje,
A sad vlaće strši sve, ne giba se nidje.
A topole ì vȑbe, što s' kraj puta druže,
Prije k'o narìkače, kad nad rakom tuže,

Do zemlje se klanjahu duge ruke šireć,
Vjetar kosu srebrnu rasip'o im pireć,
Sad nijemo tuguju, mrtve ti se čine,
K'o kipovi Niobe sred Sipil-planine.
Samo lišće trepeće jasikovo sivo.

Stoka doma ne vraća obično se živo,
Ali sad u hrpama pašu puštajući
Na pastire ne čeka, nego trči kući.
Papkom zemlju kopka bik, a crtara rogom
I sve stado zloslutnom straši rikom mnogom;
Krava svak čas veliko diže u vis oko
Pa zijeva od čuda, uzdiše duboko;
Vepar ostrag luduje, puše, poškripiva,
Krade žitne snopove pa ih razbaciva.
Ptice su se sakrile po šumskom drveću,
Po travi, po krovima; samo vrane šeću
Kraj jezérâ; vidiš im ozbiljne korake,
Crne oči bacaju na crne oblake,
Šire krila, jezike iz širokih plaze
Suhih grla, kupat se želeć na dažd paze,
Kad će past, — al' same se bure odveć jake
Bojeć prhnu u šumu nalik na oblake.
Lastavica napokon letjelica smjela
Kroz crnu oblačinu prodre k'o strijela
I ko tane spusti se.

Baš u časak ovi
Svršila je strašan boj šlahta sa Moskovi
Pa u štaglje i kuće sad se sakrit leti
Sa bojišta, gdje će svoj stihije početi
Skoro boj.

Na zapadu malo pozlaćeno
Mutno svjetlo jošte sja žućkasto crveno;
Oblak veće prostire sjene nalik mreži,
Zadnje hvata zračice i za suncem bježi,
Kanda prije zalaska ulovit ga hoće.

Njekoliko vihara ujat veće poče,
Jedan leti za drugim, kap za kapljom pada
Obla, sjajna, okrupna kao zrna gràda.

Na jednoć se vihari svom silom odruže
Pa se ljuto pograbe i ujeć zakruže
Nad jezerma, hoće ih od dna da prevrnu,
Tad na grmlje livadno i travu nasrnu.
Granje puca, otkosi lete svakih trava,
Kanda mnoštvo kose tko iščupa iz glava;
S travom lete vitice klasja. Vjetri viju,
Na njive se obore, valjaju se, riju,
Dižu grude, viharu čine otvor trećem,
Taj iz zemlje k'o stup prâ izvio se većem
Pa k'o piramida se valja, zemlju mnogu
Glavom kida, stresa prah na zvijezde s nogu:
Svak čas više s' nadimlje, otvora se gore,
Trubi trubom ogromnom oluji što more.
S tim cijelim haosom vode, prâ, klasova,
Istrgnutog busenja, granja i listova
Vjetri udre u šumu divljačnu i uz to
Ruknu kao medvjedi.

K'o iz sita gusto
Dažd već pljušti; gromi se takodjer oglase;
Pljusak hoće zalit sve; sada kanda vlase
Duge vidiš vežući zemlju i nebesa,
A sad kao ìz kâcâ voda se istresa.
Nebo, zemlja ne vide od noćne se tame
I oluje crnije od te noći same.
Obzorje se na oba kašto otpre kraja,
Te oluje angjeo pun sunčanog sjaja
Sine, pa se pokrovom pokriv u nebesne
Mune dvore iz nova i za sobom tresne
Vrata gromom. Pljusak se sve to žešće toči,
Mrak je gust i debeo, ticat ga je moći.
Kiša malo popusti, grom za časak usne,
Al' se opet probudi, rikne, pljuskom pljusne;

Opet sve se umiri, samo drvlje šušti
Oko kuće, à kiša rominja, ne pljušti.

Ta oluja danas je vrlo zgodna bila,
Jer je mrakom bojište gustim ȍbavîla,
Mostove raznèsla je, pute pòplavila;
Tako sad se stvoriše dvori Sopličini
Nepristupnom tvrdjavom, te u okolini
Nitko doznat ne može, što se zbilo tamo,
A izbavit šlahćiće može tajna samo.

Sad pri Sucu o važnom vijeća se mnogom;
Krvav, blijed, vrlo slab Robak leži logom
U postelji, ali on još rázložî zdravo,
Naloge mu Sudija izvršuje pravo.
Podkomorskog zamoli, Rikova, Gervaza
Dozvat dâ, zaključati vrata za tim kaza.
Čitav sahat trajale tajne besjede su,
Satnik Rikov napokon na trpezu kesu
Baci punu dukata i reče ovako:
»Svi vi, Lesi gospodo, mislite jednako,
Da je svaki Moskal tat; od sad svakom glas'te,
Da Moskala Nikitu Nikitića znaste
Kapetana Rikova sa medalja osam
I s tri krsta; — pamtite, što ću reći: to sam
Dobio za Očakov, to za Izmailov,
Tu medalju za Novi, tu za Prajsiš-Ilov,
Tu dobih, kad Korsakov slavno uzmicaše
Od Ciriha; ì sablju za hrabrost mi daše,
A feldmaršal jùnâštvo tri put priz'no mi je,
Četir' carska pomena i pohvale dvije
Imam, sve na pismu je ....«

»Ali kapetane,
Što će s nama zgodit se, Robak pitat stane,

Ako ti ne pristaneš? Da ćeš nam pomagat,
R'ječ si dao....«

«Dašto dah, i ja ne ću slàgat,
Reče Rikov. Zar da ja radim vam o glavi?
Ljubim Lehe, vjerujte, poštenjak sam pravi,
A vi veseljaci ste, dobri, gdje se pije,
Ali i junaci ste, dobri, gdje se bije.
Poslovica ruska je: tko se nà kolima
Vozi, često svali se; tko spr'jed danas ima
Mjesto, sjutra ostrag je; tko danas lijema,
Sutra biva lijeman. Za to srdnje nema!
To je život vojnički! Gdje bi čovjek smog'o
Žuči za sve poraze? Očakov nas mnogo
Krvi staj'o; pješce nam dan ciriški ubi,
A svu moju četu dan austerlički zgubi.
A kod Raclavica mi Košćuško još prija
Pobi momčad kosama (tad je seržant bija')
Pa što za to? U bitci maćejovskoj paka
Dva probodoh šlahćića valjana junaka;
Mokronovski jedan se od šlahćića zvao,
On s fitiljem tobdžiji ruku j' odsjekao
Šećuć s kosom prèd četôm. — Lesi! Dòmovina!
Zna to Rikov, žali vas: carska j' volja ina.
Što nas briga zà Lehe? Rusija Moskòvom,
Poljska Lehom! ali car protivan je ovom!«

Na to reče Sudija: »Pane kapetane,
Da si pošten, poznato na sve to je strane,
Kudgod mnogo ljeta već hodiš po kvartiri'.
S dara tog se, prijane, tî ne uznemiri:
S dukatima ovim te vr'jedjat htjeli nismo,
Znajuć, da siròmah si, mi ih sakupismo«.

»Ah jegeri! pobita moja četa sva je!
— Vikne Rikov, — al' sve to krivnja Plutova je!
On komandant bijaše, nek se caru brani.
A vi ove uzmite novce, moji pani;

Plaću imam njekakvu malu kapetansku,
Al' mi na punš dosta je i lulu duvansku.
A vas ljubim, za što se uz jelo i piće
S vama krasno zabavljam, i to mi je žiće.
Za to ću vas braniti; svjedočanstvo moje
Bit na sudu za vas će, r'ječ poštena to je.
Kazat ćemo, da smo vas samo posjetili,
Pili kod vas, plesali, pa se ponapili,
Da Plut viknu slučajno »pucaj!«, — na to da je
Boj otvoren ì četa da propala sva je.
Samo vi sud, gospodo, zlatom pomazujte,
Pa će dobro ići sve. Al' sada me čujte,
Što već rekoh šlahćiću, što mač ima dugi;
Zapovjednik da je Plut prvi, a ja drugi;
Plut je živ, odmastiti on vam može jako,
— Jer je lukav, — à ondâ po vas naopako;
Zatisnite usta mu bankovnim papirom.
Nu ti pane šlahćiću s dugijem rapirom,
Jesi l' bio sà Plutom? što uredi s njime?«

Obzre s' Gervaz ì ćelu pogladi za time,
Mahne rukom nemarno i s tim hoće reći,
Da je sve već svršeno. Rikov znat želeći
Opet pita: »Reče l' Plut, da šutjeti hoće?«
Gervaz ljut, što s pitanji Rus ga mučit poče,
Palac s licem ozbiljnim prema zemlji preže,
Pa još rukom mahnuvši, kanda s time reže
Dalji govor prozbori: »Britvice mi moje,
Plut će šutjet niti će stvari izdat koje!«
Dlane spusti, prstima pucne, kanda s time
Hoće tajnu istrest svu iz ruke sa svime.

Taman gest razumješe slušači pa redom
Stanu jedan drugoga gledat čudnim gledom;
Dobar čas se gledahu tiho; — Rikov tada
Reče: »Kurjak klao je, sam je zaklan sada«.
»Requiescat in pace« — Podkomorski doda.

Sudac svrši: »Božji prst u tome se oda!
Al' ja niti znadoh to nit sam kriv ni dužan«.

Iz jastukâ trgnuv se Robak sjede tužan,
Krivca oštro pogledav reče najposlije:
»Sužnja je goloruka ubit velik grije'!
Isus ni dušmánu se ne da osvećavat!
Oštar Bogu račun ćeš, oj Ključaru davat!
Tek 'pro bono publico' krv se prolit smije,
Al' nikako slobodno u osveti nije.«
Glavom, rukom zamahne žmirkajuć Gervazo,
Pa 'pro bono publico' dva tri put je kaz'o.

Više ne bi govora o Plutu majoru.
Sjutra dan ga tražiše uzalud po dvoru;
Zalud plata s' odredi za nahod tijela:
Nema Pluta, kanda ga voda odnijela.
Što se s njime dogodi? v'jesti dosta ima,
Al' stvar tajna ostade i do danas svima.
Pitanjima zalud su mučili Ključara,
On 'pro bono publico' samo odgovara.
Tajnu Vojski znao je, al' dav r'ječ poštenu
Kao zaklet šućaše i vjerom ne krenu,

Kad se svrši nagodba, Rikov van izidje,
Tad na poziv Robakov hrabra šlahta pridje;
Podkomorski ozbiljno zboriti im stade:
»Braćo, Bog nam oružju sreću danas dade;
Al' bez okolíšênja moram sad vam reći,
Da iz boja preranog može zlo s' izleći.
Falili smo; nitko tu nije bez krivìnê:
Ksenz je preveć marljivo širio novine,
Ključar ih sa šlahćići shvati naopako.
Ne će rata s Rusijom biti brzo jako;
Dotle tko se istak'o najviše u boju,
U Litvi sačuvat će teško glavu svoju;
U Kneževstvo, gospodo, bježat vam valjade,
Osobito Matija Krstitelj, — a Tade,

Za tim Nožić, Kantica s glavama nek lete
Za Njemen, gdje čekaju narodne ih čete.
Kad odete, reć ćemo, da ste svemu krivi
Vi i Plut, i tako će drugi ostat živi.
S Bogom, al' ne na dugo, jer se nadam jako,
Da će nam na proljeće sinut svakojako
Zrak slobode; premda sad Litvu ostavljate,
Skoro ćete vratit se, da je izbavljate.
Štogod treba, Sudija na put spremit sve će,
A ja dat ću novaca, štogod mogu veće.

Ćute svi, da pametan ovaj svjet je bio;
Zna se, da tko s carem se ruskim posvadio,
Taj na zemlji više se s njime ne pomiri,
Već mu valja borit se il' gnjit u Sibiri.
Jedan drugog žalosno glednu, ništ' ne kažu,
Uzdahnuvši kimnu svi u znak, da se slažu.

O Poljaku znade se u sv'jetu inače,
Od života dà ljûbî domovinu jače,
Al' je spravan bježat svedj iz nje na kraj sv'jeta;
U nuždi, potucanju živjet mnogo ljeta;
Odol'jeva junački ljudma i sudbìni,
Dok mu zraka jedna sja: služba domovini.

Gotovi plemići su odmah otputovat,
Tek pan Buchmann drukčije hoće savjetovat.
Buchmann, čovjek pametan, ne htjede se biti,
Al' čuv, da se vijeća, glasovat pohítî.
Stvar mu dobra čini se, al' je preinačit
Hoće, razvit jedrije, bolje protumačit,
Za tijem komisiju legalnu naznačit,
Da cilj emigracije valjano prosudi,
Sredstva joj i načine i drugo, — al' hudi
Udes htjede, vremena da ne bješe mnogo,
Te se savjet Buchmannov nije primit mog'o.
Šlahta s' brzo oprosti i na put poteče.

Al' Tadiji u sobi stric ostati reče,
Za tim kaže Robaku: »Već me srce vuče,
Da ti kažem, sigurno što sam dozn'o juče:
Naš Tadija ȍd srca ljubi Soku bome,
Za to prije odlaska nek se vjeri s njome.
S Telimenom govorah: ona već ne krati,
Soka ne će našoj se volji ȍpirati.
Kad već danas vjenčati nije ih moguće,
A to barem, brate moj, neka se zaruče
Pred odlaskom Tadinim, — jer sam znaš, na putu
Mlado srce dà mnogu napast ima ljutu;
Al' kad baci mladenac na prsten zjenicu
Pa se sjeti, svoju već da ima ženicu,
Odmah tudje napasti u njemu ohlade.
Vjeruj: takav prsten moć veliku imade.

»Ja pred tridest ljeta sam srce prȉdobio
Mlade Marte ì vrlo uljubljen sam bio.
Već smo bili vjereni, al' Bog nama dvoma
Blagoslova nè dade, sam ostah siroma':
Krasnu Martu uze Bog u rajska veselja
Kćer Hrečehe Vojskoga, moga prijatelja;
Zlatni ovaj prsten tek od nje osta meni
I milote, vr'jednosti njezine spȍmêni.
Kadgod prsten pogledah, svaki put mi stade
Pokojnica prȅd oči; tako Bog mi dade,
Zaručničke dà vjerê nigda ne pokvári',
I ne bivši oženjen, udovac sam stari,
Premda Vojskom druga kći dosta krasna osta,
Koja Marti dragoj je mojoj slična dosta«.

To rekavši nježno je prsten pogledao
I ruku otkrenuvši suze obrisao.
»Brate, reče, vjeridbi misliš da što smeta?
On ljubi, a pristaje djevojka i teta«.

Kad to čuje Tadija, on vatreno skoči,
»Čim ću, veli, stricu se odužiti moći.

Koji tako zà sreću svedj se moju trudi?
Dobri striče, sretniji bio b' od svih ljudi,
Da se danas vjerimo, te bih znao, žena
Da buduća moja je Soka premiljena.
Ali velim iskreno: danas ja i Soka
Ne možemo vjerit se zbog raznih uzroka....
Ne ispituj.... Počeka l' ona kratko vr'jeme,
Možda boljeg, vrednijeg skoro vidjet će me,
Pa ću možda vjernošću ljubav joj zaslužit,
Možda s malo slave ću ime si okružit;
Doma možda skoro ću vratit se nàzâda,
Obećanja, striče, tvog sjetit ću se tada,
Pa ću Soku pozdravit kleknuv na koljena,
Prosit ću je, ne bude l' veće isprošena.
Sad odlazim; ne zna se, kad ću vratiti se,
Dotle Soki drugi tko može dopasti se,
Ne ću volje vezat joj; tražit srce njeno,
Kojeg ne zaslužih još, bilo b' nepošteno«.

Kad izreče riječi momče s čuvstvom ove,
A to k'o dv'je jagode krupne biserove
Dv'je mu suze u plavim sinu zjenicama
Pa niz lica rumena odrone se nama'.

Al' Soka ljubopitna sad iz dna alkove
Kroz puklinu besjede sluša tajne ove;
Srce u njoj zadršće, kad Tadiju čuje,
Kako ljubav upravo smjelo očituje;
U očima spazi mu krupne suze dvije,
Premda ne razumije smisla tajna tije':
Zamilova za što nju? a sad ostavlja je?
Kamo ide? — al' taj put žalost joj zadaje.
Ču od momka prvi put, od kako je živa,
Novost divnu veliku: da ljubljena biva.
Odmah tad k oltariću kućnomu poleti,
Iz njeg uzme sličicu i kovčežić sveti;
Genovevu sveticu prikazuje slika,
A kovčežić haljine komad zaručnika

*

Svetog Joze štitnika vjereničkog ima.
Soka udje u sobu svetinjama s tima.

»Tako brzo ide pan?.... Evo darka malog
Panu na put, s njime još sitan ovaj nalog:
Svagda nosi sa sobom taj kovčežić sveti
I sličicu; Soka svedj bud' ti na paméti.
Neka Bog te u sreći i u zdravlju prati,
Pa nek brzo ì sretno k nama te povrati....«
Spusti glavu, umukne, plave stisne oči,
Potok suza njezine trepavice smoči;
Stoji Soka s kanjama zatvorenim, múčî
K'o briljantsko zrnevlje suze prosipljući.

Dare Tade primajuć, ruku ljubeć reče:
»Gospodjice, valja mi oprostit se veće....
Ostaj zdrava, pamti me, moli kašto Boga
Za me Soko!....« Besjedit nije dalje moga'.

S Telimenom unidje grof sad iznenada
Pa ugledav oproštaj nježni para mlada
Gane se, te okrenut reče Telimeni:
»Koliko milòtê je u toj prostoj sceni!
Gdje se srce pastirke od srca junaka
Trga k'o čun òd lâdjê, kad je bura jaka!
Plam doista najjači žeže grudi mlade,
Kad se srce od srca rastavit imade.
Vr'jeme kao vjetar je, što gasi svijeću,
Ali požar dobiva od njeg silu veću.
Sa daljinom ì srca ljubav raste moga.
Tebe, pane Soplico, za rivala svoga
Drž'o sam, i uzrokom bješe to ne malim
Naše kavge, takodjer da na vas navalim.
Vidim sad: za pastirkom ti si uzdisao,
A ja srce svoje sam krasnoj Nimfi dao.
Nek u krvi dušmanskoj kar se naš raspline,
Svako nek medjù nama krvavljenje mine;
Nek se inat ljubavni svrši naš inače:

Natječ'mo se, koji će od nas ljubit jače!
Za sad predmet ljubavi ostavimo naše
I potec'mo, gdjeno se mači, koplji maše;
Natječ'mo se vjernošću, trpnjom, tugom, pane,
I naše dočekujmo junački dušmane«.
Svoju damu gledne tad, ali Telimena
Ništa ne odgovori vrlo začudjena.

»Grofe, Sudac prekine, zar i tebe ganja
Što odavde? Ostani miran sred imanja.
Jadnu šlahtu odrijet, pobit vlada može,
Al' ti ostat čitave jamačno ćeš kože.
Našu vladu poznaješ; novca imaš dosta,
S polom možeš tamnice učinit se prosta«.

»Moj karakter, reče grof, s time se ne slaže!
Bit ne mogu ljubavnik, bit ću vitez, kaže;
Nesretan u ljubavi na utjehu zvat ću
Slavu; jadan u srcu rukom jak bit znat ću«.

Telimena zapita: »A tko panu krati
Ljubit i bit sretnijem?« .... »Sila — grof odvrati —
Mog usuda; k tomu me slutnja tajna, tavna
Goni tudje u zemlje djela tvorit slavna.
Telimeni na čast ja htjedoh — moram reći —
Na oltaru Himena danas plam užèći;
Al' prekrasan primjer mi daje taj mladenac
Dobrovoljno zaručni trgajuć vijenac,
U prevarljiv hrleć boj, gdje se krvca lije,
Da dokaže, kakovo srce u njem' bije.
Danas nova s' počinje i za me epoka!
Slavu moga oružja ču Birbante-rocca;
O da poljski krajevi jekom tim zaječe!«
Ponosno po balčaku udri, kad to reče.

Robak veli: »Tko bi se u tom protivio!
Idi, uzmi novaca, oprem' vojske dio
K'o Potocki Vladimir, što narodu dade

Milijun, te Francuz mu svak se čudit stade;
K'o Radjivil Dominik, što dv'je oruž'o je
Regemente konjičke dav sve blago svoje.
Idi. uzmi novaca; u kneževstvu groša
Malo je, a ruka dost'. S Bogom, grofe, poša'!«

Telimena žalostan tada pogled hiti,
»Jao ništa ne može tebe ustaviti!
Kad u bojne ograde noga ti korači,
Ti na boju ljubljene dame oko bači!
(Splete tada od traka, što ga s ruha strže,
Kokardu, pribode je grofu na grud brže);
Nek med tope ognjene tâ te boja prati,
Gdje će sumpor kišiti i koplja se sjati;
A kad slavan postaneš s djela junačkije',
Besmrtna lovorika kada obavije
Okrvavljen šišak tvoj i šljem ponositi,
I onda na kokardu ovu oko hiti,
Čija li je prìbode ruka, sjet' se tade!«
Za tim pruži ruku mu; na koljeno pade
Grof i ruku poljubi. Ona rupcem oko
Jedno pokri, a drugim gleda u nizoko,
Gdje se vrlo dirnut grof prašta. Telimena
Uzdišući tihano sažimlje ramena.

Sudac veli: »Žuri se, grofe, već je pozno«.
Bernardinac »već je dost'! doda gledeć grozno,
Žurno grofe!« — Nježni par odmah razdvaja se
I izidje iz sobe čuv te oštre glase.

A gospodin Tadija tad pristupiv k stricu
Zagrli ga, poljubi ruku Bernardincu.
K srcu Robak pritisne čelo Tadijice
Pa nad glavom ruke mu složi u krst, lice
Digne k nebu ì kâžê: »Putuj s Bogom, sine!«
I zaplače .... Tadija iz sobe umine.
»Kako? pita Sudija, zar ništa ni sade
Reć mu ne ćeš? Zar da još ništa ne doznade

Jadan ni pred odlaskom?....« A Robak propišta
(Suzno lice rukama sakrivši): »Ne, ništa!
Sto mu jadnu treba znat, ima l' oca živa,
Koji kao krvnik se, kao lopov skriva?
Zna Bog, kako htio bih, al' tu radost mnogu
Za grijehe davnašnje žrtvovat ću Bogu«.

Sudac reče: »A sad čas na se misliti je;
Čovjek tako bolestan i godina tije'
Ne bi mog'o s drugima u tudjinu iti;
U njekakvoj rek'o si kućici se skriti;
Žur'mo se, već čekaju kola. Reci, kamo?
Krenuti li u šumu k lugaru imamo?

Robak kimne ì kâžē: »Vremena do rana
Jutra imam, ali sad pošlji po plována,
Nek što prije sà svêtôm popudbinom dodje;
Svi nek odu, samo tî sa Gervazom odje
Ostan', vrata zabravi«.

Sudac odmah sve mu
Učini pa posadi na krevet se k njemu;
Gervaz stoji, ò bâlču lakat pritiskiva
Pokunjeno čelo pak dlani podnimljiva.

Bernardinac najprije stane u Ključara
Oštro piljit ì tâjnê još ne progovara.
Vidar nožem zarezat veće gotov li je,
Mekom rukom pogladi ranu ponajprije;
Tako Robak ublaži oštrinu svog vida,
S očiju Gervazovih dugo ga ne skida,
Pa napokon udarit kanda sl'jepo hoće,
Rukom oči zasloni, jakim glasom poče:
»Ja sam Jacko Soplica....«

Ključar bude blijed,
Kad to čuje, posrne, pa se nagne sprijed
Tijela polovinom na jednoj stojeći

Nozi, sličan kamu je, što s vrha leteći
Ustavi se. Razvali usta i zareži
Zub'ma, oči izbulji, a brke naježi;
Mač iz ruku pade mu, al' on koljenma ga
Ustavi, i desnicom, što mu daje snaga,
Stisne balčak; i kad mač k sebi vući stane,
Zanjiše mu dug, crn kraj na razne se strane,
Ključar risu j' ranjenu nalik potpunice,
S drva lovcu skočiti kad hoće u lice:
Naduo se u klupko, krvave mu s' krese
Oči, miče brcima, vrči, repom trese.

»Ja se, pane Rembajlo, reče ksenz, ne bojim
Gnjeva ljudskog, pòd božjôm jer već rukom stojim.
Tako t' onog, kojino spase svijet ovi
I krvnike svoje još s krsta blȁgoslovî
I hajduka usliši: daj se poodljuti
Pa me mirno poslušaj, što sad kazat ću ti.
Sâm sam eto priznao; da savjest ublažim,
Moram oprost dȁ nȃdjêm il' bar da ga tražim.
Ispovijed moju čuj, pa tad radi s mnome,
Što te volja«. -- U trenu ruke sklopi tome
Kanda moli. U čudu Gervazo ustupi,
Sažima ramènima, u čelo se lupi.

Ksenz kazivat započne drugovanje svoje
Sa Horeškom i kćer mu kako ljubio je.
Sa Stolnikom kako se posvadio s toga,
Al' bez reda zboraše jadovanja mnoga
I tužbe miješajuć; često j' prestajao
Kanda svrši, za tim je opet počinjao.

Ključar dobro povjest je Horeškâ poznav'o
Pa tu priču smetenu u pameti pravo
Znao je poredjati, potpunit, -- al' mnogo
Stvari nije Sudija razumjeti mog'o
Oba pomno slušaju oborenih glava,

Jackov glas sve sporiji biva, — pretrgava
Često svoje pričanje:

»Gervazijce, dobro znaš, da zvan često bio
K Stolniku sam u goste; on mi je napij'o
Zdravlje pa je čašicu dižuć često vik'o,
Da mu Jacko Soplica najdraži je príko.
Kako me je grlio! Tkogod to je gled'o,
Mislio je, da bi on dušu za me pred'o.
On moj dragi prijatelj?.... Znao je, u mojoj
Što se duši zgadjalo!....

»U to doba šaptalo već se na sve strane:
Istom tkogod rek'o bi: »Ej Soplico pane,
Trud ti zalud! Podčašić Jacko j' odveć nogu
Kratkih, da prekròčit prag velikaški mogu!«
Ja se smijah tvoreć rug tobož' od magnata
I kćèrî im, takodjer od aristòkrâtâ;
Porad prijateljstva tek polazim ih, velja',
Ravnu ženu sebi nać da je moja želja.
Al' me dir'o u srce žalac šala tije'.
Otprt svijet junačnu mladu staj'o mi je
U zemlji, gdje jednako znate da s magnati
Rodjeni su šlahćići krune kandidati!
Ta Tenčinski kraljevsku njegda prosio je
Kćercu, a kralj dâ mu je bez sramote svoje....
Od Soplica mogu l' zar Tenčinski se veći
Vjernom službom državi, grbom, krvlju reći?....

»Kako za čas razbit se može sreća drugim;
Pa ni žićem ne može popravit se dugim!....
Jedna riječ Stolnika — eto sreće za nas
Možda sve!.... Još živjeli možda svi bi danas,
Možda on bi prì čedu ostario svome
Pri lijepoj Evici i pri zahvalnome
Zetu mirno; unuke možda b' ljulj'o svoje!....
A što bî?.... Pogubio on nas obadvoje,
I sam.... i umorstvo to.... i sve, što se desi

Nakon njega .... moje sve b'jede i grijesi! ....
Nemam prava tužit se .... ja smrt zadah njemu;
Nemam prava tužit se .... ja opraštam sve mu;
Ali i on ....

»Otvoreno jednom bar da me odbio je,
Kad je za sve znao već .... da pohode moje
Nije prim'o, — možda bih psov'o, ljutit bio,
Otiš'o pa po malo sve zaboravio;
Al' on lukav, ponosit mnom se titrat htio:
Gradio se, ni malo kanda i ne sluti,
Da ja takvu nastojim svezu postignuti!
A nuždan sam bio mu: med šlahtom na glasu,
A vlastela seoska ljubila me sva su.
Stolnik kanda ljubavi ne vidjaše moje,
Svedj jednako prim'o me, pače zvat me zn'o je,
Nek još češće dolazim; a kad bjesmo sami
Te od suza vidje mi oči k'o u tami,
K tomu puknut gotove i prepune grudi,
Lukav starac nemarno riječ bi o sudi',
O lovu i saborih bacio ....

»Kod čaša se òd mîlja često raščinjav'o,
Grleć me o ljubavi svojoj uvjerav'o,
(Jer glas moj na saboru il' mač trebova' je)
Tad ja morah vraćati njemu zagrljaje,
Al' od zlobe kipljah sav, pljuvačku u usti'
Motao sam, à dlanom balčak stisk'o pusti,
Na tu ljubav pljusnut šćah i sablju povući ....
Al' moj pogled i moj lik Eva gledajući
Pogadjaše čuvstva mi, ni sam ne znam kako,
Molećke me gledala blijedeći jako ....
Bješe to golubica umiljata, krasna,
Angjeoskog pogleda, srdačna i jasna!
Tada bih ušutio i već smio nisam
Razljutit je, prestrašit; — kako? ne znam ni sam ....
Tada ja mejdandžija po svoj Litvi znani,
Od kojega drhtali najveći su pani,

Koji svak dan gradjah boj, — koji ne bih dao,
Da kralj, kamo stolnik što čini mi na žao,
Kojeg je protívljênje znalo i najmanje
Pomamiti, — tad ljut, pjan šućah kao janje,
Kao da Sanctissimum spazih! . . . .

»Često pred njim srce sam otvoriti htio,
Pače molit ponizno pripravan sam bio,
Al' glednuv mu u oči kad mu ledni vidjeh
Pogled, odmah svoga se ganuća zastidjeh! . . . .
Pa iz nova stadoh s njim što hladnije zborit
O parnicah, saborih, pače šale tvorit!
Od ponosa, istina, tek da ne sramotim
Sopličkoga imena, kad pred panom otim
Ponizno bih molio, ništa nȅ dobio . . . .
Jer med šlahtom kakav glas o tome bi bio,
Kad bi znali, da sam ja . . . .

»Da Horeško Soplici nije kćeri dao,
Već da s crnom čorbom je Jacka dočekao! . . . .

»Kad već nisam pomoći druge sebi znao,
Od šlahćića četicu smislih sastaviti,
Domovinu, zavičaj za v'jek ostaviti
I poć kud u Rusiju il' Tatarske kraje
I boj počet . . . . K Stolniku ja na oproštaje
Odem misleć, prijana kad ugleda stara,
Svoga vjerna pristašu, gotovo domara,
S kojime je vojev'o, pio mnogo ljeta,
A tad dodjoh prostit se krećuć na kraj sv'jeta,
Mišljah, da će starca to ganut ohologa,
Da pokazat malo će srca čovječnoga
K'o puž roge! . . . .

»Ah, tko čuvstva iskricu na dnu srca ima
Za svojega prijana, pa kad treba njima
Rastavljat se, onda ta iskrica zasine
K'o plam žića pošljednji pred što tko premine!

Kad se čelo zadnji put prijanovo dirne,
Iz oka najlednijeg često suza virne!

»Moj odlazak bolno se takne Eve jadne:
Bl'jeda, malo ne umre, al' u nesv'jest padne,
Nije mogla ništa reć, al' je poli cio
Potok suza; poznah tad, kako sam joj mio! ....

»Kako živ sam, prvom tad oblih suzama se
Od radosti, zdvojnosti; bješnjah, ne znah za se.
Past pred starca opet šćah, vit se oko noga
K'o zmija mu vičući: il' za sina svoga
Uzmi me il' ubij me, dragi sada oče!
Mrk, uljudan, kao stup soli hladan poče
Stolnik tada besjedit, — a o čemu znate?
O kćerinim svatovma! .... O Gervazo brate,
Ljudsko srce imaš li, sudi! ....

Reče: »»sade
Sina Kastelanova prosac mi dopade;
Moj si prijan, Soplico, — što je mis'o tvoja?
Znaš, da kćerca bogata i krasna je moja,
A Kastelan vitebski! — U senatu to ti
Stolac nizak, drven je. Pane brate, što ti
Svjetuješ me?«« — Ne znam sam, što mu tada rekoh;
Ništa — po svoj prilici; zajahah, utekoh! ....«

»Jacko! Ključar poviče, tvoji pametni su
Razlozi, al' krivnje ti smanjit kadri nisu!
Već je često bivalo, da tko ljubit zače
Kćerku roda gospodskog il' kraljevskog pače,
Pa ju otet gled'o je ili ukrast kako,
Svetio se očito, — al' ubit onako
Poljskog pana ù Poljskôj s Rusima udružen! ....«

»To ne bijah, Jacko mu odvrati rastužen.
Mogoh silom odvuć je, brave raskinuti
I rešetke, još grad sav u prah mu rasuti;

Sa mnom Dobrin s općine četiri bijaše
Plemićke, al' Evica k'o plemkinje naše
Da je bila temeljna! da strah ne bi teke
Bijega je, potjere i oružja zveke! ....
Nju sirotu maziše otac, mati mila,
Pa je slaba, plašljiva kao crvak bila,
Gusjenica proljetna! Taknut, ugrabiti
Oružjem je značilo nju bi usmrtiti;
A to nisam mogao! ....
Svetiti se očito? Razbit grad? Tà korbe
Tu bi bilo, da je to porad crne čorbe!
Tvoje srce čestito, Ključaru, ne znade,
Kolik pak'o uvr'jedjen ponos, ah, imade!!

»Ljepše stade svjetovat ponosa me djavo:
Uzrok skriti pa se tad osvetit krvavo,
Stolnika ne polazit, ljubav iskor'jenit,
Evicu zaboravit, drugom se oženit,
A za tijem kakvugod izliku iznaći,
Osvetit se ....

«Iz prva sam mislio, srce da prom'jenih;
To me je veselilo, pa se i oženih
Prvom jadnom djevojkom, sa kojom se skobih —
U z'o čas, jer pedepsu za to strašnu dobih!
Ne ljubljah je! Bješe to tužna mati Tade,
Meni vrlo odano, predobro čeljade.
Staru ljubav u srcu s gnjevom zatomljava',
Bijah kao pomaman! gazdinstvom badàvâ
I drugim sam poslom se bavit započeo,
Al' sve zaman! Osvete bijes me je spleo,
Te ljut, pršljiv utjehe nisam mog'o tada
Nać ni u čem .... u grijeh iz grijeha pada',
Pa se propih.

»Od žalosti do mala nestade mi žene,
Sinčić za njom ostade, zdvojnost jela j' mene.

»Kako l' Evu nebogu ljubljah! Već je mnogo
Od tad ljeta.... svakuda hodah, al' ne mogo'
Do sad nje zaboravit; sliku umiljatu
Svuda vidim njezinu kao molovatu!....
Pijah, — zapit spomen nje ni otrest nijesam
Mog'o, premda krajeve proš'o tolike sam!
I sad gle u mantiji sluga Gospod-Boga
U krvi, na krevetu o njoj dugo moga'
Zborit — u čas takovi, o tom! — Bog nek prosti.
Čujte sad, u kakvoj ja tuzi, očajnosti
Ono svrših....

»To se nakon zaruka njenih skoro zgodi.
Svuda govor o tim se zarukama rodi;
Veljahu: kad Vojvoda prsten Evi dade,
Da ona u groznicu i nesvijest pade,
Da jeca bez prestanka, sušica je gubi,
Pogadjahu, njekoga da potajno ljubi....
Al' to nije mutilo ocu mir, veselje,
Balove je davao, skuplj'o prijatelje.
Mene nije zvao već; zar me i treb'o je?
S nevaljalstva, s nereda kućnog, s nužde svoje
Svijet mi se smijao pa me prezirao!
Mene, kog je Radjivil »ljubazniče!« zvao,
Mene, od kog drhtao njegda kraj je cio!
Njegda kad iz sela sam svoga izlazio,
Veća je od kneževske bila pratnja moja!
Kad mač trgnuh, uza me i tisuća koja
Mačeva je sinula strašeć dvore pánâ!....
A tad mi i djeca se smijahu sȅljânâ!
Tako Jacka Soplicu rdjom stanu ljudi
Držat.... Čuvstvo ponosa tko zna da prosudi?....«

Ksenz na krevet oslabljen pade, a Gervazo
»Velik li si, Bože moj! — tad je ganut kaz'o.
Da! Da! Dakle ti si to? Ti Soplico to si?
Jacko pod kukuljicom? fratar, koji prosi?
Sjećam te se, dok si zdrav, lijep, rumen bio,

Glavit šlahćić, panima vrlo drag i mio,
Za tobom su, brkonjo, žene ludovale.
Aj prerano tebe su tuge postarale!
Kako da po hitcu te ne poznadoh oma',
Kad obali medvjeda vještački veòma!
Ta sva Litva nemaše strijelca nȁdȃ te,
A na maču prvi si bio iza Mate.
Dȁ, o tebi pjevale njegda plemkinje su:
Jacko suče brkove, općine se tresu.
A komu na brku svom uzlić on zaveza,
Drhtne srce svačije, i Radjivil-kneza.
Uzlić si zavezao ti i panu mome,
Nesretniče! To si ti? pa u stanju tome!
Fratar Jacko Brkonja! — Bože, velik ti si! ....
Al' ni sada osveti utekao nisi ....
Tko Horeška krvi kap proli, ja se zakle' ....«

Ksenz na odru sjednuvši svrši: »Jednoć dakle
Oko grada jah'o sam. Mnoštvo mi bjesova
Glavu, srce obuze; tko b' ih imenova'?
Stolnik mene ubivši sada kćer ubija! ....
Približim se k vratima (djavlom vabljen bija');
On raskoši! svaki dan tu se pijančuje,
Okna sjaju, ìz sȏbȃ muzika se čuje,
I da grad mu nà ćelu taj se srušit ne će! ....

»Tko misli na osvetu, vrag mu donijet će
Oružje; — ja pomislih, — Ruse posla djavo.
Stanem gledat. Znadeš sam, grad su bȉli zdravo.

»Ne, udružen nikako s Rusi nisam bio ....
Gledam .... glavom roji mi roj se míslȋ cio.
S glupim gledam podsm'jehom, kako pogledava
Čedo na plam; — radost tad snadje me krvava,
Čekam, da grad počne se palit ì rušiti;
Opet dodje mis'o mi skočit, izbaviti
Evu, pače Stolnika ....

»Branjaste se junački, to znaš dobro i ti.
Čudjah se: Moskóvâ množ oko mene pada;
Zlo pucaju skotovi! Gnjev me opet tada
Zgrabi videć polom taj.... Stolnik da nadvlada!
Da mu sve se sa srećom na svijetu svrši?
Da i strašnu silu tu on sa slavom skrši?
Sa sramotom uzmicah. Jutro bješe tade;
Ogledam se, poznam ga: on na hodnik stade;
Briljantno mu puce se na suncu presjava,
Pun ponosa suče brk, širom pogledava.
Tada mi se učini, da baš mene ruži,
Da me pozn'o, ruku mi da ovako pruži
S grdnjama, s prijetnjama. Rusu pušku trgoh,
Tek nastavih, opali, istom k oku vrgoh!
Znaš....

»Da su puške proklete! Tko mačem ubija,
Mora slágat, udarat, odbija, uzvija,
Može drugom izbit mač, zamah ustaviti,
Al' oružje vatreno.... dost' je uhvatiti
Čarak; — za tren iskrica,...

»Reci, da l' sam bježao, kad ti u me cilja?
Ja u dvije cijevi puške tvoje pilja';
Od zdvojnosti, od jada kročit ne bjeh kadar!
Moj Gervazo, za što si promašio tadar?
Milost bi učinio.... Ah pokora mene
Tvrdja jeste čekala....«

Opet se zacene.
Ključar veli: »Sam Bog zna, da sam zgodit htio!
Kolikoj je hitac tvoj krvi uzrok bio!
Na nas zla se survaše i na rod tvoj mnoga,
A sve to zbog zločina, pane Jacko, tvoga!
Al' kad danas jegeri šćahu zadat pr'jeku
Smrt Horešku pošljednjem, premda po mlijeku,
Ti tad njega zasloni, a u pravo doba

Sruši mene, kad me Rus gadj'o; ti nas oba
Spasao si. Ako si fratar istiniti,
Tad te, Jacko, mantija od britvice štiti.
Ostaj zdrav; već na prag vaš ne ću metnut nogu,
Sad smo kvit, a pustimo drugo Gospod-Bogu«.

Jacko ruku protegne, — ustupi Gervazo,
»Ne, ne mogu plemstva svog kaljat (tad je kaz'o)
Tičuć ruku, kojano krvlju se ogadi
Ne pro bono publico, već osvete radi«.

Al' na odar Jacko tad iz jastukâ pade,
Okrene se k Sudiji, biva bl'jedji, — stade
Uznemiren tražiti, neka plovan dodje;
Reče: »Pane Ključaru, daj ostani odje,
Zaklinjem te, dokle još svršit imam moći;
Pri koncu sam, ove ću umrijeti noći....

»Kako? vikne Sudija; brate, tvoja rana
Malena je, vidjeh je. Što zoveš plována?
Možda zlo je svezano.... odmah po doktora!
U ljekarnu!....« Reče ksenz: »Brate, prošla j' hora.
Još pod Jenom ovdje sam nastrijeljen bio,
Zlo izvidan, sad me tu hitac òbranio;
Vučac je.... ja rane znam; krv k'o čadja klade
Crna.... što će doktor tu? sve je badavade.
Jednoć, danas sjutra li valja umrijeti....
Ključaru oprosti mi, ja moram dòčêti!

»Zasluga je ne biti narodu krvnikom,
Makar te razglasio svojim izdajnikom!
Navlast, tko je ponosan, kako ja sam bio....

»Izdajice imenom bjeh se òkužio.
Od mene su gradjani lice odvraćali,
Prijatelji stari su bježati me stali;

Plašiv tek mi klanj'o se, al' bi uzmicao,
Pače kmetić, Čifutin kad me pòzdravljao,
Podrugljivim pratio mene bi smijehom.
»Izdajnik« mi u uhu zujaše i ehom
Doma, vani s' oraše. K'o sred oka bona
Pjega, — tako cio dan r'ječ se vila ona
Preda mnom. Al' narodnim ne bjeh izdajicom.

»Moskva silom drža me svojim pristalicom.
Stolnikovim zemljama njekim darovani
Soplice su; nudjahu meni Targovčani
Službu .... Da sam po svjetu djavoljem se htio
Pomoskovit .... Bogat sam već i moguć bio:
Da Moskalom postadoh, prvi bi magnati
Moju milost tražili i šlahćići brati
I pučani takodjer, koji svoje ruže,
Al' onima praštaju, koji Moskvi služe! ....
A republikáncem se našim ne će svoga
Poštovat, al' tudjinu i prah ližu s noga.
Vidjah to, al' ne mogah ....

»Domovinu ostavih! ...
Gdje sve ne bjeh! što li sve ne trpjeh! ....

»Dok Bog l'jek mi jedini očitov'o nije:
Poboljšat se trebalo i popravit grije'
Po mogućstvu ....

»S mužem svojim vojvodom Eva prognana je
U Sibir i mladjahna tamo umrla je,
Iza sebe ostavi malu kćercu Soku.
Ja je dah odgojiti ....

»Na krv manje ljubavlju no ponosom glupim
Nagnan bih, — te ponizan medju fratre stupim.
Ja oholi Soplica, velik bŏjadžija

Spustih glavu ì frâtar Robak (il' crv) bija',
Jer k'o crv u prašini....

»Primjerima trebaše dobrìm okajati,
I krvlju i svetinjom rdjav primjer dâtî
Zemlji, volju izdaje....

»Bio sam se za Poljsku; gdje? i kako? šutim.
Ne zbog slave borah se u bojima ljutim....
Ratna glasna djela mi nisu tako mio
Spomen kao korisno poslovanje ti'o
I stradanja nikomu....

»Često sam se u Poljsku provuk'o, vijesti
Da kupim, da poručim vodja zapov'jesti,
Dogovore dà vodîm. Ova je mantija
Veljoj Poljskoj poznata, zna je Galicija!
Tačke tegljah godinu sred tvrdjave pruske,
Tri put ledja izbiše batine mi ruske,
U Sibir me vodiše; za tim zakopa me
Avstrija, da rabotam, u špilberžke jame,
Carcer durus bješe to, al' Bog čudnom rukom
Izbavi me, dopusti, da med svojim pukom
Mrem sa sakramentima....

»Možda i sad — tko to zna — skrivih brže bolje
Uskorivši ustanak prije vôdjâ volje....
Mis'o, da se Soplice dignu od svih prije,
Prvi rod moj u Litvi st'jeg da razavije, —
Mislim, čista j' mis'o ta....

»Ti već svrši osvetu! jer namjere moje
Mač tvoj Bogom upravljen ljuto presjek'o je:
Nit ustanka, što sam ga mnogo ljeta mota',
Ti zamrsi; — velik cilj svega mog života,
Moje čuvstvo posljednje (to sve moje blago)

Što ga gojah, njegovah k'o čedo predrago,
Ti pred ocem ubi ga, — a ja ti opròsti'!
A ti....«

»O da i Bog oprosti u svojoj milòsti!
Reče Ključar; — želiš li sveti sad vijatik,
Pope Jacko, nisam ja lutor ni šizmatik;
Tko umire, grijeh je njega òjaditi,
Sad ću reć ti, što će ti vrlo milo biti:
Kad je pan moj na zemlju pad'o izdišući,
Ja poklečke njemu se nad grudi natkúči',
Mač krvaveć njega se osvetit prisego',
Al' on glavom mahnuvši ruku je proteg'o
K vratma, gdje ti stajaše; zborit mog'o nije,
Al' križ čineć naznači, da ti prašta grije'....
Ja sam ga razumio, al' od gnjeva mnoga
Nikada spomenuo nisam križa toga«

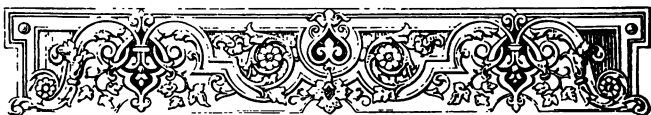
Tad bonika uhvate muke iznenada,
Svi ušute, ì dugo muk je traj'o tada.
Plovana očekuju. Eto konjskog bâta,
Sav u sipnji zakupnik pokuca na vrata
S važnim pismom, Jacku ga pruži, Jacko dade
Bratu veleć, dà glâsno pročita ga sade.
Od Fišera pismo je, koji bješe šefom
Štaba vojske poljačke pod knezom Jozefom;
Piše: rat u ćesarskom tajnom kabinetu
Odlučen je, ćesar ga javlja već svijetu,
K tomu je u Varšavu sabor sazvan glavni,
A staleži mazovski sakupljeni slavni
Svečano proglasit će Litve sjedinjenje.

Tiho Jacko pomoli na to se čuvenje
I na grudi pritisne sv'jeću posvećenu,
Nadom oči sinu mu i put neba glenu,
Radosne ga obliju suze, pa izusti:
»Sad u miru, Gospode, slugu svoga pusti!«

Svi pokleknu; u taj čas pred vrati se čuje
Zvonce, na znak, plovan već da s Božanstvom tu je.

Noć je već na izmaku; suncu zrake prve
Po mliječnom ružičnom nebu već povrve;
Kroz okna se pomole pa k'o str'jele prave
Briljantove odsinu boniku od glave,
Zrake čelo, obraze zlatom mu ukrase,
Te k'o svetac s ognjenom krunom Jacko sja se.

Jedanaesto pjevanje.

Godina 1812.

Proljetne slutnje. Dolazak vôjskâ. Crkvena slava. Službena rehabilitacija pokojnoga Jacka Soplice. Iz razgovora Gervazija i Protazija može se zaključivati, da će se parnica brzo svršiti. Ljubavni razgovor ulana i djevojke. Prestaje svadja poradi Kusova i Sokola. Gosti se sakupljaju na gozbu. Zaručnički se parovi predstavljaju vojvodama.

O godino! u našem tko te vidje kraju!
Seljani te obilnom zvati običaju,
Vojnik ratnom zove te; još te rado stari
Slave pričom, pjesma još o tebi sanjari.
Unapr'jed te nebesko čudo navijesti,
Mutne te pretekoše svakakve vijesti.
Sa suncem su proljetnim srca obuzeta
Čudnom slutnjom litavska k'o pred smak svijeta
U radosti čekajuć nješto i u strahu.

Izagnavši prvi put stoku òpažâhu,
Izgladnjela, mršava ipak da ne hiti
I za ozim ne mari, koja polja kiti,
Već glave pokunjivši leži na tlih goli'
Pa riče i žvatati zimsku krmu voli.

A seljaci plužeći radosti ne ćute
K'o obično, što je kraj zime duge, ljute.
Ne pjevaju, lijeno rade, kanda sjetva
Na umu im ni malo nije, a ni žetva.
Staju svak čas s volima, s kljusadi pri brani
I sa strahom k zapadnoj pogleduju strani,
Kanda čudo ima doć otud, — još se straše
Gledeć ptice, kojeno vraćati se staše.

Zavičajni na svoj bor već je roda sjela,
Razvi stijeg proljetni: svoja krila b'jela;
Za rodama dolaze čavrljave čete
Lastavica, kojeno iznad voda lete,
Nose blato ìz smrzlê zemlje za kućice.
Pred noć šljuke po grmlju žubore putnice;
Šumno s' guske nad šumom viju divlje guste,
Dok na jednom na pašu umorne se spuste.
Ždrali ječe nebeskoj tamnoj u daljini,
Stražari se pitaju (njeki strah ih kini):
Što je carstvo krilato tako uzljuljano,
Kakva l' bura ptice tê goni tako rano?

Kad li novih jata gle: k'o zimovke-ptice
Il' k'o čvorci, ugare — st'jezi, perjanice
Na humcima sinuše, slaze u dol eno:
Konjanici! Oružje, ruho nevidjeno!
Regemente stupaju; gvoždjem oklopljeni
Sr'jedom teku šerezi k'o sn'jeg rastopljeni;
Bajonete sjaju se, a kape se crne,
Bezbrojna pješadija poput mrava grne.

Svi na sjever! Rek'o bi, iz župnih krajeva
Da taj narod s pticama k nama prispijeva
Gonjen tajnom njekakvom instinktivnom moću.

Konji, ljudi, topovi, orli danju, noću
Grnu. Vatre na nebu ovdje ondje gore,
Zemlja division, čuti je, kanda s' gromi ore....

Rat! Rat! Kuta ne bješe u svoj Litvi bome,
Kuda glas taj ne puče. Lugu ù tâmnôme
Stoji seljak: njegovim starim ne prijedje,
Dogod živi bijahu, noga šumske medje.
A sam nije nad sobom znao druge cike
Do vjetrova, a dolje do živinske rike,
Tudjinci mu lužani jesu bili sami;
Sad on gleda: na nebu čudni sjaju plami,
Sluša: a to praska lug, — ostaviv bojište
Tane sebi topovsko put u šumi ište
Panje, granje trgajuć. Tur u mahu leži,
Bradaš s'jedi, zadršće pa dugu naježi
Grivu, na po ustaje, na noge sprijeda
Uprt — bradom potresa, sav u čudu gleda,
Gdje u šiprag nenadno goruća dolèće
Granata i pišti tu, fućka pa se kreće,
Strašno pukne kao grom; što je živ tur, znade
Tek sad za strah ì daljê u šumu s' otkrade.

Boj! .... Na kojoj strani? gdje? — pita pa s' orùžâ
Momčad, a ženskadija k nebu ruke pruža;
Viču (svladat sigurni, suze roneć ronom):
Napolèôn s nama je, Bog s Napoleónom!

O proljeće! vidio tko te kod nas tada!
S obilnosti, s rata si slavno još i sada!
O proljeće! vidio tko te, kako cvalo
Žitom si i travama, a ljudma se sjalo;
Dogadjaja, nada si puno bilo za nas!
O prekrasni sanče moj, vidim te još danas....
U povoju okovan, rodjen k'o bijedno
Ropče pamtim proljeće takvo samo jedno.

* * *

Soplicovo j' na glavnom drumu, kud od vode
Njemenske su kretale dvije vojevode:

Naš knez Josip i Žerôm kralj vestfalski; — dio
Od Grodna do Slonima Litve njin je bio.
Kralj tri dana dopusti vojsci počinuti,
Ali momčad poljačka, premda j' trudna, ljuti
Na kralja se, što im on počivati veli,
Jer što prije oni bi stić Moskova htjeli.

Knežev glavni stoji štop sred susjednog grada,
Soplicovo napuni četr-est hiljada
Vojske; tu su s štopovi general Dombrovski,
Malahovski, Knjažević, Gedrojć i Grabovski.

Kasno vojske dodjoše; gdje tko može tade
Po kući, po kuli stan tražit sebi stade.
Zapov'jedi dane su, straže namještene,
I svak trudan u sobu svoju spavat krene.
Polje, logor i dvor se smiri, kad noć bude,
Tek patrole vide se gdje k'o sjenke blude,
Po logoru plameni ovdje ondje sjaju,
A stražnice lozinke jedna drugoj daju.

Spi domaćin, spavaju vojvode, soldati,
Samo Vojskom sladjahni ne će san se dati,
Jer on sjutra pripravit takvu gozbu mora,
Da je ponos do v'jeka Sopličkoga dvora, —
Gozbu, da je dostojna milih poljskih gosti,
Da se slaže s velikom dana svečanosti:
Jer će sjutra kućni god i crkveni biti,
Sjutra će se zaruke troje proslaviti.
Poljski objed dà hoće — pan general reče
Dombrovski za večerom.

Okasno je veće,
Al' skupi u susjedstvu brže bolje Vojski
Pet kuhača; služe mu, on upravlja svojski.
Uzme kapu spavaću, k'o kuhač obuče
B'jelu vertu, a ruke do lakta zasuče;
U ruci mu mahalo, od muha slatkiše

Lakomijeh brani njim; drugom rukom briše
Naočari, metne ih; knjigu za tim shvati
Iz njedara, razvi je, otvori, da čati.

Savršeni kuhač se zove knjiga ova.
Tu su specijalnosti poljačkih stolova
Opisane potpuno. Po njojzi ȕprâvo
U Tal'janskoj gozbe grof Tenčinski je dav'o,
Da im Urban osmi se papa divit priče;
A poslije Radjivil Karlo »Ljubazniče«
Po toj knjizi pogosti kralja Stanislava
U Nesvježu primiv ga, da toj gozbi slava
Danas još je pò Litvi u pričama živa.

Što pročita Vojski pan, shvati, naredjiva,
Odmah vješti kuhari čine. Pos'o vrije,
A pedeset noževa o stolove bije,
Tu k'o vrágâ crnih je kuhtića množina,
Nose drva, ȁ drugî škafe ml'jeka, vina,
Da u kotle, šerpinje, tave to izruče.
Bije dim; dva kuhtića uz ognjište čuče
Iz mješina pušući. Da oganj podjari,
U nj stopljeno maslo dȃ bacat Vojski stari
(To se činit u kući može punoj blaga).
Momci meću u vatru suhoga šipràga
I na ražnje natiču silnu govedinu,
Jelenska i divljačka ledja, srnetinu;
Silnu perad čupaju, da sve perje skače,
Čiste male, velike tetrebe, domaće
Koke, al' je malo njih: jer kako krvavi
Mladi Vreća Dobrinski kokoši pognjavi
U vrijeme poroba, od države Soke
Ni za lijek ostalo nije jedne koke;
Ne oživi ptica još omladina nova
Slavnog njegda živadi svojom Soplicova.
U ostalom svakog je mesa mnogo bilo,
Po kući ga, po šumi dost' se nakupilo,
Po mesnicah, susjedstvu, s bliza i s daleka,

Rekao bi: sveg je tu do ptičjeg mlijeka.
Što na diku čazbenom domaćinu služi:
Obilje i umjetnost, — to se ovdje druži.

Svete cvjetne Gospodje god se veće dani,
Vrijeme je čudesno u taj časak rani;
Čisto, mirno nebo je iznad zemlje eno
Puklo kao pučina, šuplje-izdubeno;
Iz dubine zvjezdica još gdjekoja sija
K'o kroz vale biser s dna; s kraja se lelìjâ
Jedan oblak bijeli. krila u modrinu
Gube mu se — Angjelu kao stražaninu,
Kojeg noćne molitve ustaviše dolje,
Te se k braći nebeskoj vraća brže bolje.

Zadnjih nesta bisera nebu s dna cijela,
I sredina nebeskog poblijedi čela;
Desna strana čela tog na uzglavlju sjênâ
Još je mračna, — l'jeva je sve više rumena;
Krug joj puca, rek'o bi, kapak očni da je
To široki; po malo već bijelo sjaje,
Vidiš dúgu, zjenicu: zraka eno sinu,
Po svodu joj nebeskom blijesak se vinu,
Pa k'o koplje krȍz oblâk bijeli promínu.
Na taj pucanj, na taj znak plamenovi lete,
Hiljada raketa se po svem nebu plete;
Sunce oko pomoli. Još pospano malo
Žmirat, gipkat sjajne je trepavice stalo;
Sedam boja skupno sja: tu rubin krvavi,
Topaz žuti takodjer i safir je plavi;
Sunce stade kristalom blištat prozračnime,
Tad briljantom, plamenom gorjeti za time;
K'o mjesec je veliko, k'o zv'jezda trepeće:
Tako nebom prostranim sunce sámo šeće.

Danas prije sunca se okolo kapele
Skupi narod litavski okoline c'jele,
Kanda vijest o čudu novom kakvom puče.

Nješto ljude pobožnost ovamo dovuče,
A nješto ljubopitnost: jer iz Soplicova
Generale sabrat će danas crkva ova,
Slavne vodje legija naših; puk im znao
Imena, k'o svece ih svoje poštovao.
Njihne bludnje s vojnama i s bitkama svima
Jevangjelje narodno bjehu Litavcima.

Dodje mnoštvo soldata s pet šest oficira;
Narod ih okružuje, s čudom u njih gvira,
Gleda: u munduri su zemljaci junački,
Oružani, slobodni, govore poljački.

Sad se misa počela. Ne može se sleći
U crkvicu sav taj skup; puk na travi kleči,
Kroz vratašca gledaju otkrivenih glava.
Kosa puka litavskog bijela il' plava
Zlatni se, k'o na njivi zrelo žito da je;
Gdjegdje krasna glavica djevojačka sjaje,
Rese oči paunske il' cvijeće kosu,
Još se po njoj pántljîkâ niz lijepih prosu,
K'o različak u žitu il' ljulj med muškima
Glavama su. Šaren zbor sad na koljenima
Klečeć pokri polje sve; zvonce se oglasi,
Sve se glave pognuše k'o na vjetru klasi.

Danas nose seljanke na Gospin oltarak
Svježe kite, proljetni prvi to je darak;
Oltar, slika, pače hor, zvonik, sve je eno
Kitama, vijèncima krasno iskićeno.
Kašto rani vjetrić se od istoka gipka,
Trga cv'jetke, narodu na čelo ih sipka,
Širi miris, kanda tko tamjan palit stade.

Kad već misa svrši se i prodika, tade
Podkomorski izadje ispred svega zbora
Prvi; — njega staleži okružja od skòra
Za maršala obraše svi konfederatom.

Vojvodski obučen je: župan opšit zlatom
S kontušem se svilenim punim resa složi,
Karabela j' s balčakom u zmijinjoj koži
Uz pas liven; pod vratom igla podebela
Sja briljantna; čapljina skûpâ pera b'jela
Na konfederátki mu b'jeloj gusto stoje
(Tek za zgode svečane perjanica to je,
Dukat stoji svakoje od tih pera skupi').
Takav na hum pred crkvom Podkomorski stupi;
Soldata, seljaka krug oko njeg se savi.

»Braćo — reče — ksenz vam sad s ambona objavi,
Da slobodu ćesar-kralj Kruni vrati, — sade
Opeta je litavskoj kneževini dade
I svoj Poljskoj. S vladinim čuste zaključcima
Još i oglas, veliki da se sastat ima
Sabor. Samo nješto ja mislim reći vama
O vlasteli ovdašnjoj, to jest Soplicama.

»Što Jan Jacko Soplica pokojni sakrivi
Ovdje, to zna okoliš cio; al' kad svi vi
Znate mu za rdjava djela, tad valjade,
Da svijet za zasluge takodjer mu znade.
Generali evo tu naših vojska stoje,
Što ću reć vam, od njih mi sve to kazano je.
Ne umre u Rimu on, kako čusmo, tamo,
Već prom'jeni život svoj, stalež ime sȁmo,
A sve što je skrivio Bogu, domovini,
Svetim žićem popravi i znatnima čini.

»Kad Rišpans genèrâl je pobit nâ pô bio
Blizu Hohenlindena i već uzmać htio
Ne znajuć, da Knjažević na pomoć mu čete
Vodi, — Jacko Robak zvan tad kroz bajonete
Prodje i Rišpànsu list Knjaževića preda,
Gdje mu javlja, napast strag da dušmane gleda.
Uz bok Kozjetulskoga dva put ranjen bješe
U Španjolskoj, kadano ulani uzeše

Naši Somosjere pleć utvrdjenu šancem.
Potlje po svijetu je hod'o izaslancem
Noseć tajne naloge, ljude upoznav'o
I u tajna društva ih vješto sakupljav'o.
Napokon na porobu raniv se premínu
U svom domu očinskom — dižuć domovinu.
Glas o smrti njegovoj u Varšavu tada
Dodje, baš kad htjede car Napoleon dà dâ
Kavalirske znakove legije mu časne
Za davnašnje čine mu junačke i krasne.

»Uzev dakle na um sve, kako se i ima,
Ja zastupnik vojvodskog dostojanstva svima
Sad vam javljam maršalskog svoga štapa silom
Da milošću ćesara, službom rodu milom
Jacko ljagu izbrisa, opet pošten stoji
I med prave opet se rodoljube broji.
Tko bi dakle rodjake prekorit mu smio
S davne krivnje, koju je Jacko popravio,
Taj za pr'jekor takav se pedepsi podlaže
»Gravis notae maculae«, kako statut kaže,
Koji kazni svakoga, tkogod se usudi,
Bio plemić, vojnik li, da drugoga kudi;
A jer sad jednákôst je, to član treći ima
Nad kmetima sada moć i nad gradjanima.
Ovaj izrok maršalski pan će pisar stavit
U pisma genèrâlnâ, a Vozni objavit.

»Što krst časne legije nije više živa
Naš'o Jacka, slave to njemu ne smanjiva;
Na spomen mu nek je krst, kad ga okititi
Nije mog'o, na grob ću ja ga postaviti,
Tu nek stoji dana tri, potlje ù cȓkvici
Stajat će, nek bude tu dar Bogòrodici«.

Za tim orden izvadi on iz zamotuljka
Pa na križić stavi ga vrh grobnog brežuljka.
U kokardu pantljika crvena se svija,
Krst je bijel ì zvjezdast, nad njim kruna sija.

Od zvijezde odsinu suncu njekolike
Zrake kao zadnji sjaj Jacka svjetske dike.
Tad »Angjeo Gospodnji« puk na koljenima
Izmoli, da Jackova duša pokoj ima.
Sudija obilazeć zove društvo ovo
Na čast: goste, seljane sve u Soplicovo.

Al' dva starca pred kućom sjede na busènu,
Svaki vrč pun medice drži na koljenu.
Glede u vrt: stoji tu med šarenim makom
Ulan kao suncokret pod sjajnim kalpakom,
Na kom pero p'jevca je i lim zlatnog s'jeva.
U zelenoj suknjici k'o rutvica djeva
Uza nj stoji ì oči k'o ljubica plave
Diže k očma momkovim. Navlaš od njih glave
Odvraćaju djevojke, što beru cvijeće,
Jer dragima smetati razgovora ne će.

Starci piju medicu, kornu tabakiru
Nudja jedan drugomu, besjede u miru:
»Da, da, moj Protàzîjce«, govori Gervazo,
»Da, da, moj Gervàzîjce«, govori Protazo:
»Da, da«, jedan i drugi pet šest put je kaz'o
Mašuć u takt glavama. Vozni reče na to:
»Naš se proces svršuje zbilja čȕdnovâto,
Ali ne bez primjera: sjećam se procesa,
Gdje je bilo ì gorîh no u nas ekcesa,
Al' ženidba stvori kraj nevoljama svima:
Tako s' Lopot nagodi s Borzobohatima,
A Krepštuli s Kupšćima, Putrament s Pikturnom,
S Odincima Mackjević, a Kvilecki s Turnom.
Al' što velim! Poljska se s Litvom klala ljuće
Nego pánâ Soplicâ i Horeškâ kuće,
Ali se opameti kraljica Jadviga,
Te bez suda dovrši sva se ta intriga.
Lasno biva pomirba, kad stranke imaju
Kćeri il' udovice kakve na udaju.
Najdulji je obično proces s popovima

Katoličkim, takodjer s bližnjim rodjacima,
Jer po ženbi ne možeš pomirit se s njima.
Za to svadje mèd Lesi i med Rusi traju,
Jer su Leha ì Rusa sini — braće dvaju;
Za to mnogo kavge se med Litavci plelo
I med redom krstaškim, dok dobi Jagelo;
Za to dugo vukao proces onaj znani
Porodice Rimšâ se sa Dominikani,
Napokon ga kloštarski sindik dobi Dimša,
Poslovica otud je: veći Bog no Rimša;
A ja velim: medica bolja j' od britvice....«
To veleći u zdravlje napi Gervazijce.

»Istina je! ganut mu Ključar tad odvrati;
Našu Krunu ì Litvu našu čudan prati
Udes. Zemlje ove su k'o supruga dvoje!
Bog združi, vrag rastavlja; Bog svoje, vrag svoje!
Ah brate Protàzîjce! Što to oči naše
Vide! Evo dònese dobra kob Krunaše
K nama! Pamtim: služio ja sam s njima davno,
K'o konfederáti su vladali se slavno.
O da Stolnik ugled'o taj čas pokojni je!....
Jacko! Jacko!.... ali tu cviljet fajde nije.
Kada samo Litva se danas druži s Krunom,
Tim namiri, izgladi sve se mjerom punom«.

»Čudna stvar — govoriti opet Protaz poče —
S tom je Sokom, koju naš Tade uzet hoće;
Njoj se lani dogodi omen k'o znak s neba....«
Ključar reče: »Sofijom gospodjicom treba
Zvati nju, jer djevojka velika je, k tome
Velikaške krvi je, Stolnikova bome
Unuka«. — »Znak proročki (nastavi Protazo)
Vidjeh sâm, budućnost joj koji je pokaz'o.
Jednog sveca sjedjasmo lani ovdje pijuć
Medicu, kad čuda gle: dva se vrapca bijuć
Padnu s krova nenadno, dva mužjaka stara;
Siv pod grlom bijaše mladji od tog para,

Drugi crn; po dvoru se dalje nosit stanu,
Premeću se, napokon u prašinu panu.
Mi gledamo, à slûge imena im slažu;
Šapćuć sivom Soplica, a crnome kažu
Horeško. Podcikuju, kad nadvlada sivi:
»»Pì, Horeško plašivče! Soplica nek živi!««
Klone l', viču: »»Soplico, odoljeti gledaj,
Ne sramoti plemstva svog, magnatu se ne daj!««
Mi smijuć se čekamo, koji jači bit će,
Ali tada Sokica požalivši ptiće
Pritrči i postavi nad viteze ruku,
Al' još perje pol'jeće, još se oni tuku,
Takav b'jes u zlića dva ta je mala bio.
Bake Soku motreći stanu zborit ti'o,
Da je njojzi sudjeno pomiriti slavno
Dvije kuće, koje se svadjaju odavno.
Bake i pogodiše, to se vidi sada!
Na Tadiju. istina, ne mišljasmo tada,
Već na grofa....«

»Mnogo je štošta čudnovato,
Reče Ključar, nije sve razumjet nam dato!
Sad da nješto rečem ti, što baš nije čudno
K'o taj omen, ali je dokučiti trudno.
U žličici vode sam, znaš utopit htio
Sve do sada Soplice, al' mi Tade bio
Svagda drag od djetinjstva svoga. Ja sam prvo
Često gled'o, kako se sa dječaci rv'o
I svagda ih izbio. Kadgod je dotrk'o
U grad, svagda na djela mučna sam ga vrk'o,
Sve je sretno svršio, kudgod sam ga slao:
Skinut s tornja golube, melu s hrasta j' znao,
Vraćao se s najvišeg bora s vranjim gn'jezdom.
Mišljah: to se pòd sretnôm momče rodi zv'jezdom,
Šteta, da je Soplica! Tko se tada nadat
Mog'o, da će igda on gradom našim vladat,
Moju gospu svijetlu uzeti Sofiju!....«

Tad besjedit prestanu, zamišljeni piju,
Samo jedan ì drugî po kašto je kaz'o:
»Da, Gervazo pane, da, — da, pane Protazo«.

Busen je uz kuhinju, a iz otprtije'
Prozora joj, kanda je požar, dim se vije;
Kad na jednoć pokaže iz tijeh se para
K'o b'jela golubica — kapica kuhara:
Vojski glavu pomoli kroz prozor te stane
Iznad glava staraca slušat, što divane,
Šuti, — podnos napokon pun piškota djedom
Pruži veleć: »uzmite, založite s medom,
A ja sad zanimljivu pričat ću vam pravo
Svadju, koja imala svršit se krvavo,
Kada Rejtan u šumi nalibočkoj love
Loveć skuha poparu knezu od Nasove,
Ali pri toj popari skoro sam nastrada;
Ja pomirih pane tad, — kako? čujte sada....«
Ali pri tom priča se Vojskog pana doče,
Jer kuhači pitaju: servirati tko će?

Vojski ode, a starci srknu vrče medne,
U vrt jedan i drugi tad zamišljen gledne,
Gdje besjedi glaviti ulan s gospodjicom;
Sada baš joj ruku je primio ljevicom
(Desnica u povezu stoji porad rane),
Gospodjici besjedit ulan na to stane:
»Soko, to mi moraš reć, pred što ćemo dati
Jedno drugom prstene, jer to moram znati.
Spremna zimus bila si, da mi riječ dadeš,
Ali ja je ne htjedoh primit, kako znadeš;
Ne bi me veselila riječ silom dana.
Bio sam kod strica tad samo malo dana;
Tašt ne bijah, varati nisam sebe htio,
Da sam jednim gledom ti srce pridobio.
Nisam torlak, htio sam na te pravo njeko
Steći svojom zaslugom, makar dugo ček'o.
Hoćeš riječ ljubazno sad ponovit svoju?....

Čim sam ljubav tòlikû zaslužio tvoju?
Možda nisam, Sokice, ja ti drag, već za to
Hoćeš me, što nagone teta, stric te na to?
Brak je vrlo važna stvar; prodj' se tudjeg svjeta,
Nek te srce svjetuje; ne pazi, što teta
Govori ti, Sokice, ni što stric se ljuti
I prijeti. Ako l' ti srce za me ćuti
Tek dobrotu, zaruke odgodimo dajmo,
Ne ću vezat volje ti, malo počekajmo.
Nije sile nikakve, navlast kad mi dodje
Sinoć nalog, ù Litvi da ostanem odje
Regementi instruktor, dok mi rana prodje....
Dakle, draga Sokice?«

Ona glavu gori
Digne njega bojazno glednuv progovori:
»Što se zgodi odavno, tog se sjećam malo,
Al' znam, da za pana poć sve me svjetovalo;
Moja volja svagda se s voljom Boga slaže
I starijih....« Spustiv tad oči još mu kaže:
»Pan će možda sjećat se one burne noći,
Kad ksenz Robak umrije, — kad pan htjede poći
Na put, vidjeh suze tad, gdje ti staše teći
Od žalosti za nama. Pravo ću ti reći:
Na srce mi padoše: od tad znati mogu,
Da pan mene miluje. Kad se moljah Bogu
Za sreću ti, svaki put pred očima ima'
Tebe s onim suzama sjajnim, debelima.
Podkomorska gospodja u Vilno povèla
Mene preko zime je, al' ja nevesela
Soplicova željna bjeh i sobice k tome,
U kojoj se u veče pan sastao s mnome
Pa se i oprostio.... Ne znam uzrok tomu,
Al' tvoj spomen prisadu sličan jesenskomu
Kroz svu zimu u srcu mojem klijao je,
Te jednako želje me nosile su moje
U sobicu; šaptalo nješto mi jednako,
Da ću pana u njoj nać, — i zgodi se tako.

Misleć to spomenut znah često ime pana
(To u Vilni bijaše pokladnijeh dana);
Uljubljenom držahu djevojke me tamo,
Ako dakle ljubim kog, a to pan je samo«.
Takav dokaz ljubavi obraduje Tadu,
Ispod ruke primi on, stisne Soku mladu
I iz vrta u sobu damsku s njom odšeta,
Gdje je Tade živio prije deset ljeta.

Al' u sobi Rejenta nadju sad njih dvoje,
On se čudno nakićen vrti oko svoje
Zaručnice: prstene on joj, verižice,
Pruža flaštre, flašice, praške, škatuljice.
On s trijumfom veseo svoju mladu gledi,
A na sebi nakit već ona sav naredi,
Pita za svjet boginje milote — sjedeći
Pred zrcalom. Dvorkinje oko nje klečeći
Slažu na njoj falbale, — s pomoću gvoždjíca
Druge joj oživljuju kolute vitica.

Dok se tako Rejent pan oko mlade bavi,
Al' u prozor kuhtić kuc! za zeca mu javi!....
Ukradav se ìz gȑmlja livadom protrča,
Skoči u vrt i sad tu sjedi sred povrća;
Lasno zeca bilo bi potjerat iz vrta
I ulovit, da su dva kod izlaza hrta.
Za ogrljak vukuć psa Asesor poleće,
Za njim zovuć Kusa svog Rejent pan poteče.
Al' pri plotu sà psima Vojski ih ustavi,
S mahalom se muhinjim u vrt sam otpravi.
Topćuć, zviždeć, pljeskajuć zeca gnâ iz vrta,
Za ogrljak svaki svog lovac drži hrta,
Kažu prstom, otkle će skočit zec; — rògūšê
Uši hrta obadva, po uzduhu njuše;
Lovci tiho mlješću im, — nestrpljenja puni
Division Documenti Ršću psi k'o strȉjele dv'je na jednoj struni.
U to Vojski vikne »drž!«; zec u trenu ovom
Smuk na polje, za njim psi Soko sa Kusòvom,

Zalete se, padnu na nj skupa strelimice
S dvije strane, isti čas k'o dva krila ptice
I zabodu zube u nj kao panče oma'.
K'o čedance rodjeno kvekne zec siròma',
Bježe lovci, — mrtav zec leži, psi mu u to
B'jele dlake čupaju na trbuhu ljuto.

Lovci hrte poglade, a Vojski za time
Uzme nožić òd pâsa i odreže njime
Zecu noge govoreć: »Danas jednak dio
Ide pse, jer jednako k'o Soko je bio
Kusov slavan; djelom je i brzinom jedan
K'o i drugi; palače baš je Pac vrijedan
K'o i Paca palača; hrti, gospodari
Jedni drugih vr'jedni su. Sad vaš inat stari
Prestade, — za suca svog mene obrali ste,
Ja sad velim: obadva pobjednici vi ste.
Zaloge vam povraćam, svaki svog nek ima;
Pomirbu potpišite«. Ovaj starčev njima
Poziv lice razvedri; milo jedan drugog
Glednuv odmah ruče se iza doba dugog.

Rejent veli: »Konja ja na okladu stavih
Sa svom spravom, sudu još pismeno izjavih,
Da u ruke čuvati Sudiji ću dati
Prsten. — Zalog nema se više povraćati.
Nek je prsten Vojskomu, nek mu spomen to je,
Nek na njemu urezat ime dade svoje
Il' Hrečehâ kićen grb: jedanajste zlato
Probe je, karnèol je gladak uza to.
U ulanâ konj je moj sada, al' u mene
Još je sprava, znalci nju veoma cijene,
Jer je zgodna, vȉječna, krasna k'o igračka:
Uskom sedlu forma je turačko-kozačka,
Sprijeda je jabuka posuta dragulji,
Do nje dušek damastov, da sjedca ne žulji;
Kad skočiš na oblučje, na tom ti se čini
Mekom perju, kanda se valjaš ù perini;

Kad u galop potjeraš (mnoge tvorit geste
Poznata je navada Rejenta Boleste,
Raščepi se, kanda će sad na konja skočit,
Zanjiše se, dà svakom bude galop očit) —
Kad u galop potjeraš, onda od abájê,
Kanda zlato sipa se, — takvo svjetlo sjaje,
Jer je koža obilno zlatom nakićena,
Uzendjija srebrna dobro pozlaćena;
Mnoga na ularima, na uzdama puca
Od ljuske su biserne, — sve se to svjetlùcâ,
Na prsini srpak se k'o Leliva sjaje,
To jest kao mjesec mlad . . . . Sprava divna ta je
Oteta u Podhajskom boju sa plemića
Vrlo znatnog turskoga (tako kaže priča).
Asesore, uzmi je za znak, kako štovan
Jesi mnome«.

Asesor veli obradovan:
»Ja u zalog njegda sam ogrlice dao
Divne, što Sangùško ih knez mi darovao,
Zlatne, s kožom gušterskom, zlatnim kolutima,
S tkanom vrpcom svilenom, kojoj radnja ima
Vr'jednost divnu kao kam, što se na njoj sija;
Ostaviti zaklad taj djeci svojoj htija' . . . .
Djece bit će jamačno, jer znaš, danas da se
Ženim, dragi Rejente, al' ti smjerno ja se
Molim: primi zaklad taj za uzdarje sjajne
Sprave tvoje, zà spomen kavge dugotrajne,
Koja za nas napokon svršila se časno.
Nek od sele med nama sloga cvate krasno!«
Tad se vrate u kuću, da jave za stolom,
Da med Kusom prestade kavga i Sokòlom.

Gukalo se. ù kući Vojski zeca toga
Da othrani ì tâjno u vrt pustio ga,
Da s' med lovci ìz lova lasnog rodi sloga.
Starac kradom učini lukavštinu ovu,
Da je tajna ostala svemu Soplicovu.

Kuhtić o tom izlanu nakon mnogog doba
Iznovice zavadit hoteć lovca oba,
Al' kudjaše zalud pse: kad je Vojski stao
Tajit, nitko kuhtiću nije vjerovao.

Gradskoj sali ù vêljôj gosti družba c'jela
Oko stola divani čekajući jêlâ,
Kad u ruhu Sudac pan dodje vojvodskome,
Vodi mladu Sokicu i Tadiju s njome.
Pan Tadija ljevicom glavu takne lako
I vojnički pozdravi starješine tako;
Soki lica obadva žari plam gorući,
Pa se ona gostima klanja klecajući
(Nju nauči lijepo klecat Telimena).
K'o nevjesti glava je v'jencem zakićena,
Al' u ruhu istom je, u kom ù cȑkvici
Jutros poda cvijeća snop Bogòrodici.
Potlje snopak nareza drugi gostovima,
Jednom rukom pruža sad travke, cv'jetke svima,
Drugom srpak popravlja, što u kosi sjaje.
Vojevode primaju i ruku, što daje,
Ljube; — Soka iz nova kleca zažarena.

General je Knjažević primi pod ramena
Pa očinski cjeliv joj utisnuv u čelo
Digne je na trpezu, a društvo cijelo
Stane pljeskat rukama vičuć »Bravo! Bravo!«
Stasu i ljepoti joj svi se dive zdravo,
A divnu je imalo za sve njih milotu
Prosto ruho litavsko; u svome životu
Mnogo su se vodje tê po svijetu bȉle,
Za to divno narodne svima im se mile
Haljine, jer godine spominju im mlade
Pa i prvu ljubav im. Skoro im se dade
Na plač; — ȕz stô skupljeni gledanjem se slade.
Jedni mole, dȁ oči pokaže i čelo
Malko digne, à drugî, ne bi l' joj se htjelo
Okolo okrenut se. Soka sramežljiva

Okreće se, à oči rukama sakriva.
Gleda Tade veseo ruke si tarući.

Da l' tko Soki litavsku suknju preporuči?
Da l' instinktom dovi se? (jer djevojci kaže
Svagda instinkt, što li se s licem njenim slaže), —
Ne zna se, al' prvi put Soku Telimena
Danas je izgrdila zbog jogunstva njena:
Ne htje ruha modnoga, naplaka se dosta,
Dokle joj se odjeća ne dopusti prosta.

Na njoj skut je bijel, dug, kratka i zelena
Kamlot-suknja ružinom bojom optočena;
Ružičasti traci se t'jesno po korsetu
(Zelenome takodjer) ozdo na vrh pletu;
Pod njim k'o pup pȍd lȋstom grud se svija njena.
Bijeli rukávi se sjaju od ramena
(K'o kad lepir raširi krila, da polètȋ)
Izrezani prì dlanu, pantljikom sapeti.
Košuljica uzahna vrat joj čvrsto steže,
Koljerić sapìnjača ružičasta veže;
Mindjuše su trešnjeva zrnca, njih izradi
Vrlo vješto i tim se diči Vreća mladi,
(S kopljem, s plamom srca dva bjehu, — Soki to je
U vrijeme ljubavi Vreća dao svoje);
Na kol'jeru jantara vise grivne dvije,
Na čelu joj zeleni ružmarin se vije:
Preko ledja prebaci vrpce pletènȋcâ,
A nad čelom postavi kao žetelica
Kriv srp, što ga nabrusi skoro žnjuć po travi,
Te sja kao mjesec mlad Dijani na glavi.

Hvale, pljesću svi, al' glȅ jednog oficira,
On iz džepa izvadi portfelj i papira;
Razvi, — plajvaz zareže, u ustima smoči,
Gleda Soku ì rišȇ. Baciv Sudac oči
Na papir, na olovke, prepozna, tko slika·
Promijeni vrlo ga mundur pukovnika,
Epolete bogate, i mina ulanska,

Pocrnjeli brčići, bradica hispanska.
Sudac pozna: »Svijetli grofe, — vikat zače
Kako je? ni patrontaš bez sprave risaće
Nije tvoj!« .... Grof doista! (nije s' prevario);
Grof od skora vojnik je, vrlo j' bogat bio,
Te je svu regèmêntu jednu opravio
I u prvom boju se odmah odlikov'o,
Za to pukovníkom ga danas imenov'o
Napoleon. — Sudija sad mu čestituje,
Ali dalje riše grof, kanda i ne čuje.

Kad li eto ì drugôg zaručničkog para:
Asesor, što služaše do sad vjerno cara,
Sada služi ćesara; komendant žandárâ
Dvaest ura istom je, al' na sebi ima
On već mundur plavetni s poljskim zavratcima,
Vuče sablju krivastu, zvekće ostrugama.
S dostojanstvom njegova uza nj stupa dama:
Tekla, kćerca Vojskoga divno odjevena.
Onemilje davno već njemu Telimena
Te ljubiti započe kćer Hrečehe tada.
Samo da koketi bol onoj ljući zada.
Tekla nije mlada baš, sredov'ječna j' bome,
Al' je dobra kućnica, čestita je, k tome
Dosta ima miraza, jer selce imade
Od otca, a Sudac joj neku sumu dade.

Ali treći čekaju par odavno veće;
Nestrpljiv je Sudija pa slugama reče,
Nek po nj idu; vrate se, kažu, da je treći
Mladenac izgubio na polju loveći
Prsten pa ga traži sad, — i da jošte dama
Rejentova kiti se, žuri se i sama,
Da što prije dovrši, i sa dvorkinjama,
Al' uzalud žurba je s toaletom sva ta,
Jedva bit će svršena u četiri sata.

Dvanaesto pjevanje.

Ljubimo se.

Zadnja staropoljska gozba. Divotni servis. Tumačenje njegovih figura. Njegove mijene. Dombrovski dobiva dar. Još nješto o »britvici«. Knjažević dobiva dar. Prvi službeni posao Tadijin pri preuzimanju imanja. Gervazijeve napomene. Koncert nad koncerte. Poloneza. Ljubimo se.

Vrata s treskom napokon širom se otvore,
Vojski udje pod kapom držeć glavu gore,
Za trpezu ne sjeda nit se klanja komu,
Jer on dostojanstvu je sada ù novômu:
Maršal dvorski Vojski je. S časti svoje znakom,
S palicom, odredjuje mjesto gostu svakom
K'o nastojnik obredâ, kud će koji sjesti.
Maršal se Podkòmôrskî u kadifni smjesti
Časni stolac s naslonom od slonove kosti,
Jer vojvodstvo diže ga iznad drugih gosti.
Uza nj sjede na desno general Dombrovski,
Na lijevo Knjažević, Pac i Malahovski,
Podkomorka med njima; — dalje poredjani
Oficiri, dame su, šlahta i zemljani;
Muško pored ženskoga naizmjence sjedi
Oni redom, kuda im Vojski pan odredi.

Sudac ode ìz sobê pokloniv se gostom,
Na dvorištu daje čast on narodu prostom;
Dvije ȉ pô stotine stol je koračaja
Dug, te s jednog sjedi on, s drugog plovan kraja.
Tadija ni Sokica nisu k stolu sjeli,
Već dvoreći seljane hodeći su jeli;
Jer da kmete ù pȓvôj gozbi gospodari
Novi dvore, — običaj to je bio stari.

A gospoda čekajuć jestvine u sali
U čudu su veliki servis gledat stali
Gradjom kao ì djelom dragocjen jednako.
O servisu tome se kazuje ovako:
Knez Sirota-Radjivil u Mlecima d'o ga
Načinit i nakitit polag plana svoga
Na poljačku. Ne zna se načina ni puta,
Kako švedskog zà rata k šlahćiću zaluta.
Iz riznice danas je uzet te sred stola
Kolobar mu širi se k'o točak òd kôlâ.

Iz nutra je napunjen pjene servis cijel
I šećera, koji je kao snijeg bijel:
Okoline zimske to prilika je vjerna.
U sredini velika crni se šećerna
Šuma, a na strani su eno kuće, sela,
Mjesto inja šećerna pjena ih bijela
Pokriva, a porubi stoje nakićeni
Porculanskim sitnima ljudma, — odjeveni
Svi su poljski; rek'o bi: zbor glumaca stoji
I na sceni dogadjaj prikazuju koji,
Gesti, boje — sve je to vješto prikazano,
K'o živi su, besjedit tek im nije dano.

Pita svak ljubopitno, što te slike znače?
Vojski digne palicu i govorit zače
(U taj čas je pred jelom vodka gostom dana):
»S milostivom dozvolom vele možnih pana:
Ljudi, što tu bez broja na servisu stoje,

Saborića poljskoga istorija to je,
V'jećanje, glasòvânje, trijumf, kâr. Gospòdi
Sve ću to razlòžiti, kako sâm pogòdi'.

»Na desno su šlahćići mnogi gle sȁbrâni,
Pred skupštinom jamačno na čast su pȍzvâni.
Stol je pokrit, nitko još sjest ne kaže njima,
Jošte gosti u malim stoje skupovima.
Dogovor je; svakome u skupu je nuti
Čovjek usta otprtih, kanja podignuti',
Razmah'o se rukama: u živom divanu
Nješto prstom tumači i piše po dlanu;
Svaki preporučuje kandidate svoje
S raznom srećom: s plemićkih lica vidjet to je.

»Šlahta skupu ù drugôm pomno sluša eno:
Onaj rùkû za pasom uši je nakren'o,
Taj dlan drži prì uhu, suče brk, ne kaže
Ništa, hvata besjede i u umu slaže;
Govornik je veseo, jer ih dobi za se,
Gladi džep, jer ima već u njem' njihne glase.

»Ali za to u trećem skupu je inače:
Za pojase hvata tu govornik slušače.
Glete: svi se trgaju, otkrenute svima
Uši su, — gle od gnjeva onaj se nàdîmâ!
Diže ruke, prijeti, usta govornika
Zatiska, jer pohvalu ču svog protivnika;
Onaj tamo obori čelo poput bika,
Govornika rozima spopast, misliš, da će;
Jedni se razbježaše, drugi vade mače.

»Jedan med tim skupima šlahćić miran stoji:
Čovjek izvan stranaka, ščinja se i boji.
Za kog će glasòvati? sa sobom se bori;
Na sreću će: obadva palca diže gori,
Žmureć noktom o nokat gadja: glas svoj hoće
Da kabali povjeri, — ako li se sroče

Palci, onda on će glas dat afirmativan,
A ako se promaše, dat će negativan.

»Druga scena l'jevo je: gle blagòvalîšte
Manastirsko služi tu šlahti za zborište.
Po klupama stariji redom su sjedèćkê,
A mladji ljubopitno gledaju stojèćkê
Iznad glava ù sr'jedu, gdjeno maršal stoji,
Zrna (što ih očima guta plemstvo) broji.
Sad već uze posljednje, a vozni za time
Dignuv ruke proglase obranoga ime.

«Ali jednom šlahćiću sloga ta ne valja.
On kroz prozor kuhinjski glavu gle pomalja,
Oči je izvalio gledajući smjelo,
Zinu, kanda proždrijet društvo će cijelo.
Lasno je pogoditi, da on viče »Veto!« ....
Krik taj šlahtu podjari, i sva trči eto
K vratima, provaliti u kuhinju hoće ;
Tržu sablje, krvav boj nastat jamačno će.

»Al' gledajte, gospodo, u koridor samo:
Starac ksenz se u ruhu misnom vidi tamo;
Prior je, — sanctissimum sa oltara nosi,
U roketi zvoni djak, »uklon'te se« prosi.
Svi spravljaju oružje, križaju se, kleče,
Ksenz se tamo okreće, gdje još sablje zveče;
Čim je doš'o, med njima nasta mir i sloga.

»Oj vi mladja gospodo, vi ne znate toga!
Oružano, bijesno, samovladno naše
Nikakve polìcijê plemstvo ne trebaše;
Dokle vjere bijaše i štovanja práva,
Dotle red, sloboda bî, imućnost i slava!
Policistâ čuo sam i žandara ima
I konstabla, soldata inim ù krajima,
Al' gdje mač sigurnosti čuvar je jedini,
Tu slobode ne će bit, — kako mi se čini«.

Tad u tabakiru pan Podkomorski bije:
»Pane Vojski, pričat nam možeš ì poslije;
Povijest zanimljiva tvoja je cijela,
Al' mi gladni jesmo već; daj donesti jela«.

Na to Vojski palicu sve do zemlje spusti:
»Vele možni, svijetli pane, još dopusti,
Da dovršim posljednju scenu saborišta.
Gle maršala novoga iz blagòvalîšta
Na rukama pristaše nose, — šlahta gori
Baca kupe, zinuše, sve se »vivat« ori!
A pan, koji propade, kapu je natuk'o
Do obrva zamišljen, u kut se zavuk'o.
Žena čeka pred kućom: jadna sve zna sada,
Gle na ruke dvorkinji u nesvijest pada;
'Svijetla i Velmožna' biti imala je,
A sad samo 'Velmožna' tri ljeta ostaje«.

Vojski opis dovrši, znak palicom dade,
Te lakaja dolazit par za parom stade
Noseć jela: kraljevski zvani baršč, a tade
Čorbu staropoljačku divno načinjenu,
U kojuno Vojski pan vještak tajno djenu
Komad novca ì malo zrna biserovi'
(Takva čorba čisti krv pa i zdravlje novi),
Druga jela tko je sva izbrojiti kadar,
Tko l' razumjet, kada su nepoznata sadar!
Kontuz, arkas, s blemasom — svih tih bješe jela
I ingredijencije: pinela, brunela,
Cibet, dragant s bizamom, kalar, figateli;
Sušen losos dunajski u mnogoj je zdjeli,
Štuka glavna ì srednja lakat u duljini,
Flundra-riba, moruna, obični i fini
Šaran: — tomu kavijar turski i mletački;
Nerezana napokon (za remek kuhački)
Dodje riba pržena pri glavi, — pečena
Po sredini, — nadjev, sos kraj repa je njena!

Za imena ne pita nitko jela tije',
A remek ljubopitni na čudo im nije;
Sa vojničkim jedu sve apetitom gosti
I u čaše ugrina toče bome dosti.

U to servis veliki boju promijeni,
Sn'jega s njega nestade pa se zazeleni,
Jer polako lagahna pjena se raspline,
Pjena ledna šećerna od ljetne topline;
Dno se otkri, koje je bilo sakriveno,
Novo doba godišnje pokaže se eno:
Zeleni se proljeće i šareni, k tomu
Buja žito različno kanda je na kòmu;
Šafranove pšenice zlatno klasje raste,
Zavita u listiće raž je srebrnaste;
Heljda, kruške, jabuke, što po vrtu sade
Cvatu, sve je umjetno to od čokolade.

Jedva gosti užiti mogu s hitnjom sve to,
Zalud mole Vojskoga, da produži ljeto;
Kao planet servis već nužno se okreće
Drugo doba donoseć: zlatno žito veće
Od sobne topline se rastapati stane,
Trava vene, à lîšće crveni se, sa'ne,
Pada, — vjetar jesenski, rekao bi, brije,
Krasna stabla postanu gola najposlije,
Kanda vjetar prodrma il' ih mraz opali:
Ali to su štapići od cimeta mali,
Sličnih boru lovorskih ima još grȁnčîcâ
Sa kominskim zrncima na mjesto ȉglîcâ.

Gosti vino pijući stanu trgat granje
Pa zalagat, takodjer kor'jenje i panje.
Vojski servis oblazeć pliva ú radòsti
S trijumfalnim očima gleda na sve gosti.

Vrlo Henrik Dobrovski čuditi se stane:
»Jesu li to kineski čari, Vojski pane?

Il' Pineti djavole u službu ti dade?
Zar u Litvi takvih još servisa imade?
Da l' još svud se na staru gozbe kod vas čine?
Kazuj mi, jer življah ja izvan domovine«.

Vojski reče s poklonom: »Sv'jetli, vele možni
Generale, nema tu umjeća bezbožni'!
Uspomena to je tek onih gozba slavni',
Što ih njekad davahu pani starodavni,
Dok domaja sretna je jaka bila naša!
Što načinih, u knjizi to sam ovoj naša'.
Pitaš, je l' svud navada kod nas stara ova?....
Na žalost već oblazi i nas moda nova.
»»Ne ću troška suvišnjeg«« — mnogi mlad pan viče,
Jede k'o Žid, gostima krati jelo, piće,
Žao mu je ugrina, pa pije satansko
Modno vino kvareno, moskovsko, šampanjsko,
Al' na veče zakarta novca tako mnogo,
Da bi i sto šlahćića pogostiti mog'o.
A sad pan Podkòmôrskî neka se ne ljuti,
Još ću nješto kazati, što mi srce smuti.
Iz riznice kad sam taj servis uzimao,
I sam pan Podkomorski rugat mi se stao
Veleć: to mašína je dosadna starinska.
Koja samo zabava može bit djetinska,
Da pred ljude odlične to se nema dati;
Sudac reče takodjer, da će dodijati
Gostima, a sada joj svi se dive gosti!
Taj umotvor vidjeti bješe vr'jedno dosti!
Ne znam, kad će prilika bit k'o danas ovo,
Da gospodu takovu časti Soplicovo.
Generale, vidim, vješt u gozbah si. Na ti,
Uzmi ovu knjižicu! Bit će korisna ti,
Kada budeš gostiti vladaoce htio,
Napoleon makar sâm medju njima bio.
Al' bih s tvojim najprije dopuštenjem rek'o,
Kojim li sam slučajem tu knjižicu stek'o.

»Nju je (tako rek'o mi Bartol je Dobrinski)
Veljopoljski najprije im'o pan Poninjski;
To Poninjski ne bješe Lodja, koji gadno
Izdav dom pod židovskom umr'je klupom jadno,
Već Poninjski Starosta. On je polag male
Ove knjige davao objede i bale
Živeć sjajno. Susjedu kopaševskom svomu
Na smrti je ostavi panu Skorževskomu;
Od Skorževskog poslije žene knjigu ovu
Dobi Bartol Dobrinski, što ga Prusom zovu,
U Velikoj Poljačkoj. On je uze doma
Kao starih navada spomen drag veòma;
Al' on malu imajuć kuhinju siroma'
Dâ je meni. Velmožni nek je ima sade«.

Nemir je za vratima; silna cika stade:
»Živio Pijètao na crkvi!« — a na to
Navre mnoštvo ù sobu, a pred svima Mato.
Sudac gosta za ruku k trpezi povèdo
I med same vojvode visoko ga sjede
Veleć: »Loši susjede, pane Mato, — doš'o
Prekasno si, objed naš već je skoro proš'o«.
»»Jedem rano (Mato će), do jela mi stalo
Nije, već ljubopitnost uzmuči me malo,
Da iz bliza narodne vidim naše čete.
Mnogo kazat im'o bih .... al' mi sve se plete!
Šlahta spazi ì silôm amo me dovede,
A domaćin sjeda me, — hvala, oj susjede««.
Pa tanjur preokrene iza tih besjeda,
Da jest ne će, to je znak. Šuti, mrko gleda.

»Ti l' si, pane Dobrinski (Dombrovski će reći)
U doba Košćùškovo slavno znao sjeći?
Ti si Šiba Matija! Po tvom glasu medjer
Slavnom znam te. A ti jak i badar si svedjer!
Od onda već davno je. Evo postarao
Ja sam se i Knjažević već se progrušao,
A ti s momci mog'o bi još se ògledati,

Tvoja šiba jednako kao njegda cvati!
Čuo sam, da nedavno ti Moskale pobi.
Ali gdje su braća ti? Vrlo želio bi'
Vidjet vaše oružje, nožiće i britve
Tê ostatke posljednje starodavne Litve«.

»Generale (Sudac će) po tom boju minu
Dobrinjani gotovo svi u Kneževinu,
U legiji jamačno služe kojoj veće«.
»Dà, ja imam (mladi šef švadronski tad reče)
U drugoj kumpaniji brkato strašilo,
Iz Dobrina stražmeštra, zovu ga Škropilo,
A Mazuri medvjedom; — po zapovijèsti
Generala odmah ću amo ga dovèsti«.
»Dašto, reče poručnik, iz Litve ih ima
Dosta, — Nožić imenom od njih znan je svima,
Drugi pak flankirima jašuć ne da mira
Puckajuć; med str'jelcima dva su granatira
Iz Dobrina«.

»Al' ja već želim znat Britvicu,
(Tad general prozbori) svima poglavicu,
O kom mnoga čuda mi Vojski pan kaziva
Kakono o kojemu od prastarih diva«.
Vojski reče: »Britvica nije bježat htio,
Al' bojeć se moskovskog suda svud se krio,
Svu je zimu skit'o se jadnik po šumama,
Sad iziš'o istom je. Uz rat ovaj nama
Mogao bi koristit, — junak je, al' šteta
Samo to je, što su ga već pritisla ljeta.
Al' evo ga! ....«

Vojski tad prst u trijem skrene,
Gdje su sluga, seljana hrpe sakupljene,
I tu kao mjesec pun iznad sve množine
Onih glava nenadno jedna ćela sine;
Granu triš i nesta triš u glávâ oblaku.

Ključar iduć klanja se, dok prolomi jaku
Vrevu, reče:

»Velmožni pane generale
Ili krunski hetmane — tu je titul male
Važnosti — tu Rembajlo na Tvoj poziv stojim
S ovom svojom britvicom, što oštricem svojim
Slavna je, ne nakitom, natpisom na sebi,
Te je ona, Velmožni, poznata i Tebi.
Kad bi ovo oružje besjediti znalo,
Staru bi pohvalilo ruku moju malo,
Koja Poljskoj služila godinu je mnogu
I Horeškom panima — hvala da je Bogu;
S tog u sv'jetu britvica još na glasu stoji.
Mopanko, poreždžija pera slabo koji
Tako reže, britvica kako glave kosi,
Dugo bilo brojit bi! silne uši, nosi!
A nikakve škrbe još nema britva ota
Nit okalja igda nju zločinska grjehota.
Samo u mejdánima il' u javnih boji'....
Samo jednoć.... Bože mu dušu upokoji!
Neoružan od britve ove čovjek pade,
Al' pro bono publico, Boga mi, i tade«.

Smijući se Dombrovski reče: »Pokaž', brate!
A lijepe britvice kao za dželáte!«
Motri je te čudi se britvice duljini,
Daje, neka vide je oficiri ini.
Svaki kuša mahati, ali od njih svije'
Malo koji u vis ju mog'o dignuti je.
Rekoše, da Dembinski snažni bio b' kadar
Dići je, al' tamo on ne bijaše tadar;
Od nazočnih samo šef švadrona Dvernjicki
I četice načelnik poručnik Ružicki
Tom su motkom željeznom mogli mahat dugom;
Tako daju nȁ oglêd sablju jedan drugom.

*

Al' general Knjažević, koji temeljákom
Bješe prvim, sada se i prvim junakom
Na šakama pokaže. Britvicu uzvine
K'o nož lako, svjetlicom iznad glave sine
Mačevača poljačkih mudrolije znajuć:
U krst, u krug, omaške, kradom udarajuć,
Krivuljasto, s tercima, s kontrapunkti; — to je
Znao sve, jer kadetsku školu učio je.

On smijuć se fehtuje, a Rembajlo kleči
Pa mu grli koljena i plačući ječi
Iza svakog kretaja: »Mopanko, krasota!
Konfederat bješe l' tî? Mopanko, divota!
Bodljaj Save! Pulavskih! Djeržanovski vlad'o
Tako se! A panu tko ruke j' tako sklad'o?
Možda Mato Dobrinski! Sad taj, generale,
Mâh je izum, bogme, moj; nisam željan hvale,
Ali taj je poznat mâh samo Rembajlima,
I po meni nazivak 'mâh-mopanko' ima.
Moj je moj to zamašaj! Od kog pan ga znade?
(Ustane i zagrli Knjaževića tade).
Sad ću mirno umrijet, jer se našao je
Čovjek, koji primit će milo čedo moje.
Ta dan i noć muči me briga već od davna,
Ne će l' nakom smrti mi moja sablja slavna
Za-rdjat; — al' ne će, ne! Sv'jetli generale,
Prosti mi, al' bacit bi trebalo vam male
Ražnje — mače njemačke; da šlahćići brati
Štap taj nose, ružno je; mač plemićki lati!
Evo svoju britvicu pred noge ti mećem,
Od kojega dražega ništa nemam većem.
Žene, čeda nikada nemah; mač moj bio
Čedo mi i žena je, nije izlazio
Nikada iz rùkū mi. Ja sam razmažav'o
Od jutra ga do mraka, uza me je spav'o;
Kad ostarjel, visio meni je na zidu
Nad krevetom kakono zakon božji Židu!

Već odlučih, nek mi se u grobu pridruži,
Ali eto baštinik, — neka tebi služi!«

Na po ganut Knjažević na pola se smij'o
Pa prozbori: »Kolego, bit ćeš život cio
Vrlo jadan, udov, star, sirotan zà nâgo,
Ako meni predaš sad ženu, čedo drago!
Reci, kakvo uzdarje želiš, — dati hoću
I zasladit tvoje ću udovstvo, samoću«.
— »Ta ja nisam Cibulski, reče Ključar tužno,
Što na marjaš zakarta Rusu ženu ružno,
Kako pjesma kazuje.... Meni dosta to je,
Što u ruci takovoj oružje će moje
Pred svijetom zasjat još. Samo, generale,
Nek je remen britvici duljine nemale,
Jer je duga; — od l'jevog objeručke uha
S'jeci, pa ćeš ȍd vrâta presjeć do trbuha«.

Uzme sablju Knjažević, al' zbog dulji njene
Ne htje nosit; sluga je u prtljagu djene.
Što bî od nje poslije? v'jesti dosti ima,
Al' stvar tajna ostade i do danas svima.

Veli Mati Dombrovski: »Aj kolego, čuješ!
Ti se našem dolasku kanda ne raduješ,
Nego šutiš kiseo! Srce l' ti ne skače
Orle zlatne, srebrne gledeć, a trubače
Gdje Košćuška budnicu trube, slušajući?
Mislio sam, Mato moj, da si junak ljući!
Konja l' ne ćeš zajahat ni mač povaditi,
A ti barem s druzima stan' veselo piti
Za Napoleóna sad, za nade domaje«.

»Ha! prozbori Matija, čuh i vidim, šta je.
Al' orao s orlom se skupa ne gnijezdi,
A na konju šarenu panska milost jezdi!
Ćesar je junačina, nema sumnje, velji,
Al' ja znam, što Pulavski moji prijatelji

Demuljera gledajuć rekoše: pomòći
Da će Poljskoj poljački samo junak moći;
Francuz, Tal'jan što će nam? nama treba Pjasta,
Jana ili Josipa il' Mata — pa basta.
Vojska!.... vele poljska je.... Al' ti fiziliri
I saperi svakakvi, k tomu kanoniri,
Granatiri! Njemačkih više no domaći'
Tu je r'ječi! Tko bi im znao smis'o naći!
Još Tatari s vama su i ta Turad mnoga,
Na ime šizmatici bez vjere i Boga;
Po selima, vidjeh sâm, napastvuju žene,
A putnike odiru i crkve plijene!
Ćesar ide na Moskvu — daleko i s mnogom
Opasnošću, ako on ne putuje s Bogom!....
Da crkvena kletva ga stiže, čuh već ja to;
Sve je to.... »Tad umoči kruh u čorbu Mato,
Pojede, a besjedu pri tom svoju prebi.

Podkomorskom Matina riječ mila ne bi,
Mladež stane mrmljati, al' Sudac prekide
Raspru veleć, treći par da vjenčani ide.

To je Rejent, al' reć sâm mora, — nitko nije
Pozn'o ga; od'jev'o se do sad poljački je,
Al' da kontuš odbaci, to buduća žena
Po vjenčanoj pogodbi traži Telimena;
Na francusku nerado Rejent se obuk'o,
Vidi se, da duše pô frak mu je zatuk'o:
Stupa, kanda gucnu štap, ravno se ukoči,
K'o ždral, bacit ne može desno, l'jevo oči;
Puno lice odaje, da ga muči sve to,
Ne zna, kako b' klanj'o se, kud bi ruke met'o
On, ljubitelj gestova!.... Ruke za pas rade
Zać su, — ali gdje je pâs! — pa tad trbuh glade;
Kad on spazi pogrješku, crven poput raka
Smeten obje sakrije ruke u džep fraka.
Ide kao kroz šibe: družba šapće c'jela,

Bocka, a on fraka se stidi k'o zlog djela.
Sad se s Matom pogleda, òd strâ drhtne na to.

S Rejentom je prijatelj do sad bio Mato,
Ali sad on pogled na nj baci pun bjesnoće,
Da blijed mladoženja frak spučavat poče,
Kanda Mato skinut ga okom sad će eno
S njega, al' on dva put tek glasno reče »Beno!«
Rejentova odjeća tako starca peče,
Da od stola ustane, ni »s Bogom« ne reče,
Ukloni se, zajaše i doma uteče.

Rejentova lijepa vjerenica tade
Telimena rasipat svoju dražest stade;
Najnovijeg kroja je od glave do pete
Ruho sve, al' ne može pero toalete
Ni na glavi nakite opisati njene,
Jedva kist prikaz'o bi sve tile, ptifene,
Čipke, kašmir, biserje, mnogi dragi kamen
I rumen joj obraza i očiju plamen.

Grof prepozna odmah nju. Bl'jed od teškog čuda
Ustane od trpeze, sablju traži svuda;
»Ti si dakle, poviče, il' me oči hine?
Ti? preda mnom stiskuješ sada ruke ine?
O ti stvore nevjerni, dušo-izdajnice!
Zar od stida pod zemlju ne ćeš sakrit lice?
Tako pamtiš nedavnu prisegu li svoju?
A ja ludak, čemu li vrpcu nošah tvoju!
Al' mi takmac platit će svoje preziranje,
Preko mene mrtva će poć tek na vjenčanje!«

Društvo usta, Rejent se zabunio vrlo;
Podkomorski diže se, da ih miri hrlo;
Tad povuče na stranu grofa Telimena
Pa mu šapće: »nisam još Rejentova žena;
Ako li si protivan, jošte nije kasno,
Odgovori odmah mi kratko, jedro, jasno:

Ljubiš li me? srce još je li ti jednako?
Jesi l' spravan ženiti mnom se odmah jako?
Ostavit ću Rejenta, grof li tako želi«.
— »O ti nedokučljiva ženo! grof joj veli,
Njegda si poetična bila, a gle sade
Vrlo mi prozaično činiš se čeljade!
Što su vaše ženidbe? — Verige su puke,
Koje srca ne vežu, nego samo ruke!
Vjeruj: mogu zaruke bit i bez priznanja,
I imade dužnosti i bez zatjecanja!
Na dva kraja svijeta nek dva srca gore,
Zračicama treptavim k'o zvijezde zbore....
Možda zemlju kà sûncu za to njeka sila
Goni, — možda j' mjesecu za to zemlja mila,
Što se udilj gledaju, i najkraćim stiže
Putem jedno drugoga, al' ne mogu bliže!«
— »Dosta, nisam zv'jezda ja, ona pretrgava,
Po milosti božijoj, već sam ženska glava;
Već znam konac, grofe moj, više ne bènêći.
Čuvaj se, jer misliš li riječ samo reći,
Da razbiješ moj sad brak, a ja sa noktima
Ovim na te skočit ću, kako Boga ima,
I....« — »Ta ne ću, reče grof, škodit sreći ja ti!«
Oči pune žalosti, prezira odvrati,
Pa za ljubav ognjenu obra gospodjicu
Podkomorsku, kaznio da bi nevjernicu.

Vojski hoće miriti mudrim primjerima
Posvadjene mladence te prozbori njima
Nalibočkom ò vepru i zajedno s time,
Kako Rejtan svadi se s knezom nasovskime.
Ali gosti slatki led dojedu baš tade,
Na dvorište izidju, da se malo hlade.

I kmeti su dojeli; sve se obredjiva
Medicom, a muzika na ples već poziva;
Traže Tadu, koji sad s budućom na strani
Svojom ženom tihano i važno divani.

»Soko, što ću reći sad, to je znamenito,
Na to striko pristaje, ja sam njega pit'o.
Znaš, od sela onijeh, što se meni daju,
Mnoga da po zakonu tebi pripadaju.
Ti nad ovim imaš vlast, ne ja, kmetovima,
Ja ne mogu bez volje njihne gospe s njima
Ništa odredjivati. Evo domovinu
Sad imamo, a zar ta sretna m'jena inu
Ne će korist kmetom dat do drugoga gosu?
Ne može se kazati, da živjeli zlo su
Do sad, al' kad umrem ja, Bog zna, čiji bit će.
Ja sam vojnik, objema smrtno nam je žiće,
Čovjek sam i bojim se čudne svoje ćudi.
Bit će bolje, ako vlast iznad tijeh ljudi
Odvrgnem, i zakon ih neka od sad brani.
Kad smo sami slobodni, nek su i seljani.
Zemlju im poklonimo, nek njihova bude,
Na kojoj se rodiše, na kojoj se trude
Krvavo te bogate, hrane tim sve ljude.
Al' ti moram kazati: dohodak rastanjit
To će naš, i troškove trebat će umanjit.
Ja od mlada sebe znam štedljivosti vična,
Ali ti si visokog roda gospodična,
U stolici živjela za mladih si ljeta,
Hoćeš li na selu htjet daleko od sv'jeta
Živjet kao zemljanka?....«

»Ti se posli mene,
Soka čedno odvrati, ne tiču k'o žene.
Ta ti muž ćeš biti moj, za svjet ja sam mlada,
Kakogod ti urediš, ja sam pristat rada.
Ako osiromašiš kmetom dav slobodu,
S tim ćeš, Tade, draži bit srcu mom. O rodu
Slabo svom znam, slabo mi za nj se pitat hoće,
Samo znam, da ubogo bila sam siroče,
Da me za kćer Soplice uzeše, u domu
Da odgojih, udadoh ja se njihovomu.
Ja se sela ne plašim; bjeh u veljem predje

Gradu, davno, zabih već, selo ljubljah svedje.
Vjeruj: koke, pjetlići zabavnije za me
Bijahu no ikakve petrogradske dame.
Zbog djetinjstva njegda sam ljudi i zabava
Željela, al' vidim sad: grad mi dodijava;
Po boravku ù Vilnu kratkom zimus vidje',
Da života nije mi osim sela nidje,
Soplicova željna bjeh usred svih zabava.
Ja se posla ne plašim, jer sam mlada, zdrava;
Rado hodim po kući s ključi i te kako,
Gospodarstvo, vidjet ćeš, naučit ću lako!«

Soka zadnjih besjeda pravo ne iskaza,
Al' k njoj eto zlovoljna, u čudu Gervaza.
»Već znam! Sudac spominj'o slobodu je — kaže,
Al' ne shvaćam, kako to s kmetima se slaže!
To će biti njemačka njekakova moda!
Ne za kmete, zà šlahtu samo je sloboda!
Svi vučemo, istina, lozu od Adama,
Al' sam čuo, dà kmeti izlaze od Hama,
Židovi od Jafeta, mi šlahta od Sema,
Za to nad plemènma tim mî vladamo dvjema
K'o stariji. Drukčije pop sad prodikuje,
Da to bilo u starom samo zakonu je,
Al' kad Isus u staji med Židi se htio
Rodit, premda roda je kraljevskoga bio,
Time svi se staleži smire, izjednače . . . .
Pa nek tako ì budê, kad nije inače,
Osobito kad je s tim, kako čujem, složna
Moja gospa svijetla Soka vele možna;
Njojzi patri zapov'jed, meni posluh samo.
Al' prikrič'o jedno bih, da puste ne damo
Mi slobode ništave kao pòd Rusima;
Kad slobodu pokojni Karp da kmetovima,
Ubi danak trostruki moskovski ih tade.
Moj je svjet: po navadi nek se staroj dade
Kmetom plemstvo ì jâvno naši grbi k tomu.
Polujarca selu će dati ponjekomu

Gospodjica, à drugîm pan Lelivu dat će.
Priznat kmeta jednakim i Rembajlo tad će,
Kad ga vidi šlahćićem i da grb imade.
Sabor će potvrditi.

A gospodin Tade
Nek ne misli, da ćete siromašni biti
Razdav zemlje. Ne d'o Bog meni opaziti
Ruke kćeri magnatske žuljeć se u radu!
Znam ja pomoć. Orman se nalazi u gradu,
Horeškovski zakladi tu su sačuvani:
Stolna sprava, prsteni, grivne i djerdani,
Divne sablje, hamovi, krasne perjanice.
Stolnikovo blago to sad je gospodjice
Soke; do sad sakrito bješe ispod tala
Od grabeža, jer sam ga čuv'o od Moskálâ
Pa i od vas Soplica k'o oči u glavi.
Ja talira kesicu imam svojih pravi',
Od tog nješto j' zasluga, nješto panski dari.
Mislio sam, kad nam grad povrati se stari,
Za popravak zidina novac taj dat rado.
Sad se čini u nuždi gospodarstvo mlado....
K tebi, pane Soplico, preselit se kanim,
Nek pri svojoj gospi se do smrti prehranim,
Horeškovsko koljeno treće ljuljuškat ću,
Čedo moje gospe ću priučavat maču,
Bude l' sin, a bit će sin, jer je u blizini
Evo rat, a uz rate radjaju se sini«.

Istom zadnje riječi dovrši Gervazo,
Kad li dostojanstveno pristupi Protazo.
Pokloni se, izvadi iz njedara nama'
Dug dva i po tabaka himan u rimama;
Podčasnik ga njeki mlad složi, što se prije
U Stolici proslavi s oda čudesnije',
I kad mundur ȍbûče, osta beletrista
Gradeć stihe. Vozni već pročita ih tri sta,
A kad dodje do mjesta: O koja milotom

Daješ muke raskošne, bolnu radost po tom,
Na čete Belonine kad okreneš lice
Krasno, odmah lome se štiti i sulice,
Satri Marta Himenom, s čela strgaj k tomu
Zmije, koje zviždući, svadje zmaju zlomu!....
Stanu pljeskat mladenci kao na priznanje,
Al' doista, što im već dodija čitanje.
Na stol plovan stane sad na r'ječ Sudijinu,
Da oglasi seljanom volju Tadijinu.

Na tu novost veselu skoče podložnici
K mladom panu, pred noge padnu gospodjici,
»Živjela gospòština!« viknu zaplakani,
A Tadija »živjeli — vikne — sugradjani
Poljski, ravni, slobodni!« — »Vivat narod!« doda
Dombrovski, a narod sav: »U zdravlje vòjvôdâ!
Vivat vojska s narodom, sa staleži svima!«
Tako vivat ori se glasi hiljadnima.

Samo Buchmann radosti ne dijeli s njima,
Hvali predlog, al' bi ga htio preinačit,
A prvo komisiju legalnu naznačit,
Koja bi....

Al' vremena ne bijaše mnogo,
Te se savjet Buchmannov nije primit mog'o.
Već u dvoru s damama oficiri stoje,
Sa seljankam' soldati, sve dvoje a dvoje.
Poloneza! jednim svi glasom zàgrajaše,
Oficiri vojničke vode muzikaše.
Al' Sudija u uho generalu veli:
»Neka još ne počinje, pane, kaž' kapeli:
Znaš, sinovac da se moj danas zaručiva,
A uz svirku seosku u mom rodu biva
Vjerenje i vjenčanje. — to j' navada stara.
Cimbaliste eno gle, gudača, gadljara, —
Vrli svirci! — gudač se guri, gle ga samo,
Kobzar očma prosjači i klanja se tamo;
Ako sad ih otpravim, svi će plakat stati,

Narod svirku uz drugu ne će piesat znati.
Pa nek počnu; čeljad sva neka razdraga se,
Tad kapele izvrsne slušat ćemo glase«.
Dâ znak.

Gudač zasuče rukav, držalicu
Stisne čvrsto. podupre bradu na konjicu,
Pa za time gudalo pusti po žicama
Kao konja u bijeg; dva gadljara nama'
Stanu puhat òbrâzâ sapom napunjeni',
Kao krilma lepećuć gibaju rameni;
Misliš: oba prhnut će u vis ovog časa
Kao djeca debela Boga Boreasa.
Samo nema cimbala.

Cimbalaša ima,
Al' se ne će svirati pred Jankelom njima.
(Jankel zimu čitavu, tko zna, kud se d'jev'o,
Sad nenadno iskrsnu s glavnim štopom evo).
Nema, dobro znadu svi, na tom instrumentu
Druga u vještini mu, ukusu, talentu.
Skup ga moli, dà svîrâ, cimbale mu dava,
Žid se neća, prsti se grubim ispričava,
Kaže, da već odviče, da se pánâ stidi,
Klanjajuć se izmiče. Kad to Soka vidi,
Trkne pa mu na dlanu b'jelom paličice
Pruža, kojim obično on udara žice,
Drugom rukom gladi ga po sijedoj bradi,
Kleca, veli: »Jankele, za dobrotu znadi,
Ta ja danas vjerim se, sviraj, mila glavo,
Ta na svadbi mojoj si svirat obećav'o!«

Vrlo j' Soku milov'o Jankel, pa on sade
Klimne bradom: pristaje; odmah ga posade
U sr'jedu, na koljena cimbale mu djenu,
A on širom veselo i s ponosom glenu
K'o na službu pozvani veteran, kad skida
Tešku sablju njegovu unučad sa zida;

Djed se smije: mah'o mač nije dugo veće,
Al' osjeća, desnica da ga izdat ne će.

Uz cimbale kleče dva djaka Jankelova,
Po strunama tuckaju, ugadjaju s nova,
A učitelj očiju nà pô zatisnuti'
Med prstima štapiće čvrsto držeć šuti.

Sad ih spusti. S prva takt trijumfalan, — tada
Gušće žice udara, kanda pljusak pada;
Svi se čude, ali to bješe samo proba,
Za čas presta, štapića u vis digne oba.

Opet počne. Lagano držću paličice,
Kanda krilo muhinje stade dirat žice,
Tihi cilik žica je jedva čut moguće.
Majstor gleda u nebo, traži nadahnuće,
Na cimbale baci tad pogled ponositi,
Digne ruke, spusti ih, pa započne biti.
Sve se divi.

Iz žica zveka s' raznijela,
Janjičarska ori se, rek'o bi, kapela;
Zvonca, zile, bubnjići — sve skladno zazveča:
Poloneza trećega Maja to zaječa!
Poskočnica radošću diše i sluh poji,
Cure hoće plesati, momčad jedva stoji.
Al' u prošlost blaženu prenesu se stari
Mislima, kad slavili senat, poklisari
U saborskoj sali su bez konca i kraja
Umir kralja s narodom potlje trećeg Maja;
Plesalo se, pjevalo: Vivat kralj drag svima!
Vivat sabor s narodom, sa svim staležima!
Svirac takte ubrzi i tonove stisnu,
Za tim akord pusti kriv, kanda zmija pisnu
Il' po staklu zastruga gvoždje, — svi se stresu
Grozom, slutnja u radost zla unidje, te su
Puni straha, žalosti svi se sumnjat stali:

Možda loše ugodi žice? možda fali? —
Takav majstor nè falî! Navlaš Jankel stari
Dira žicu izdajnu, melodiju kvari,
Sve glasnije izvlači akord b'jesa puni,
Koji protiv sloge se tonova pobuni;
Dok se Ključar dovine, sakriv rukom lica
Vikne: »Glas taj poznajem! to je Targovica!«
Odmah puče zviznuvši struna zloslutnica....

Takt lomeći, kvareći hvata s' majstor prima,
Al' ih pušta, štapići hrle k basovima;
Tonova se tisuća sve glasnijih stvori,
Marš, boj, juriš, navala, pucnjava se ori,
Vrište djeca, matere.... Majstor prikaziv'o
Valjani je juriša užas tako živo,
Da seljanke drhtahu: plaču, na um pada
Znan iz priče, pjesme im pokolj Prage sada;
Rade su, kad napokon sve strune zauče,
Te majstor k'o u zemlju glasove zatuče.

Od čuda slušači se jedva dozvat mogu;
Opet druga muzika, čut je novu slogu
Tankih, tihih glasića. Bruji pet, šest, žica
Tankih, k'o kad pauku pet se šest mušica
Otima; al' strune se množe, toni vežu
S tonima se, legije akordâ pritežu;
Složni glasi u takt se sada ujedine,
One slavne pjesmice tužnu notu čine:
O junaku tùcaku, koji tužan bludi
Lugom, šumom, mori ga nužda i glad hudi,
Dok pred noge napokon vjernom konju pane,
A konj grobak kopitom kopati mu stane.
Pjesma stara, poljačkoj vojsci draga vrlo,
Poznaju vojnici je, pa opkole hrlo
Jankela te slušaju, na um im se daje
Čas užasan, kada su na grobu domájê
Zapjevali pjesmu tu, pošli na kraj sv'jeta;
Sjećaju se dugijeh potucanja ljêtâ

Po pijesku gorućem, ledu, mrazu, moru,
Med tudjima narodi, kad ih ù tâboru
Često ganu, utješi glas te pjesme pučke.
Tako misleć obore glave sjetno, mučke.

Al' ih dignu: tonove majstor diže vješto,
Takte m'jenja, nateže, javlja drugo nješto.
Opet gore pogleda, a za tim slušače,
Objeručke s štapići složno biti zače
Tako silno, vještački da zveknuše žice
Kao trube od mjedi žute, — ì pjesmicê
Znane se melòdija k nebu dizat stala.
Trijumfalni onaj marš: Još nij' Poljska pala,
Marš Dombrovski ù Poljskû!.... Tad svi pljesnu dlani,
»Marš Dombrovski« ciknu svi k'o u hor sabrani.
Muzik kanda svojoj sam pjesmi s' čudit stade,
Paličice ispusti, ruke diže; — pade
Lisičja sa glave mu kapa na ramena,
Brada s dostojanstvom se ljulja ukošena,
Kružići mu rumeni divne kite lica;
Duha je i mladačkog pogled pun ognjíca.
Kad Dombrovskog pogleda starac, pokri oči
Rukama, — ispòd njih se potok suza toči.
»Generale, prozbori, kraj litavski ovi
Tebe j' ček'o kao mi Mesiju Židòvi....
Narodu prorèkoše pjevači te davno
I nebesko čudo te navijesti slavno....
Živi, vodju, o ti naš!..... Sad je jecat stao,
Poštan Žid! k'o Poljak je Poljsku milovao!
Dombrovski mu ruku dâ pa mu zahvaljiva,
A Žid kapu skinuvši ruku mu cjeliva.

[illegible] već je čas. [illegible] sada
[illegible]
[illegible]
[illegible] s njime

Kolo; mnogo za njima para u red hodi;
Na dan znak se počne ples, — Podkomorski vodi.

Vidjet čizme crvene iznad busena je,
Pojas blista gospodski, karabela sjaje,
A on, kao nerado, polako korača,
Al' iz svakog koraka i kreta plesača
Možeš čuvstva njegova i misli pročìtat.
Sad je stao, kanda će damu nješto pitat,
Nakrene se, u uho šanut hoće dami,
Al' se ona odvraća, slušati se srami;
Sad on kapu skinuvši klanja se pȍkôrno,
Dama glenut ìzvolî, al' šuti ȕpôrno;
On joj prati gledom gled, kroci su mu spori, —
Sad se sm'ješi veseo, što mu ȍdgovorî;
Na takmace — kročivši brže — gled naperi
Pa konfederátku on s čapljinima peri
Sad na oči namiče, sad diže nad čelo,
Napokon je naheri, suče brk veselo.
Ide, — svi mu zavide, sve za njime kreće,
A on s damom svojom bi umać htio veće,
Pa se kašto ustavi i sklapa ȕdvôrno
Ruke, — proć da izvole, moli ih pokorno;
Kašto gleda, na stranu vješto da pohítî,
Smjer mijenja, druge bi htio prevariti,
Ali se natiskuju brzim koracima,
Od svud ga opkoljuju plesnim zavojima;
On ljut stavlja desnicu na mač, kanda pr'jeti:
»Briga me, al' vama jȏj zavidnici kleti!«
Pa sa čelom ponosnim, s izazivnim okom
Baš u hrpu zakrene — i uzmiču skokom
Svi plesači s puta mu; za čas preinače
Redove, pa za njim svi....

Tad se poklič zače:
»Aj mladići gledajte! možda nitko veće
Polonezu voditi tako znati ne će!«
Par za parom s podcikom, veselo se hvata,

A kolo se iz nova smata i razmata
Kao zmija golema s tisućom zavoja;
Pedičaste, šarene haljine gospoja
I gospode, soldata — zmije ljuske to su,
I na njih se večernjeg sunca zlato prosu,
O tamno se uzglavlje busena odbija.
Živo pleše, svira se, pljeska se, napija.

Samo Vreća dobrinski kaplar sjetan šuti,
Ne pleše, od muzike radosti ne ćuti;
Ruke ostrag složivši stoji mrk i zao,
Pa se sjeća, kako je Soku milovao.
Nosio joj cvijeće, pleo kotarice,
Gnijezda joj skidao, djelj'o mindjušice.
Nezahvalna! Pored svih dara njegovije',
Od njega je bježala, a on prest'o nije
(Preko volje očeve) sjetkarit pri plotu
Kroz konoplje krasti se, da joj glâ ljepotu
Kroz prozor, il' pò bâšči korov gdje tamani
Ili trga krastavce il' pjetliće hrani!
Nezahvalna!.... Skunji se, najzad zazviždući
Mazurku, pa na uši kašket tad navuče,
U logor se otpravi k stražam topničkima,
Pa da bol zaboravi, sta se kartat s njima.
I vrčem se tješiti jadan ì čemèran.
Tako Soki ostaj'o Dobrinac je vjeran.

Soka pleše veselo, al' se podaleče
Jedva može vidjeti, premda kolom kreće
Dvorom travnim, velikim, suknja joj zelèna,
Kiticama v'jencima sva je nakićena;
Nevidomce pred kolom leti sred travica
I cv'jeća — k'o angjeo prehodnik zvjezdica.
Al' gdje je, pogadjaš: k njoj se oči svrću,
Ramena se okreću, plesači se zgrću.
Podkomorski uzalud gleda ostat s njome,
Al mu je već oteše zavidnici bome;
Ni Dombrovski radov'o nije s' dugo sreći,

Drugi mu je prèotê, a ovome treći,
Al' je i taj izgubi i ode bez nade.
Već je Soka umorna, kad li na nju Tade
Namjeri se nenadno; ona s njim bit hoće,
Te se dalje promjene bojeć sad ples doče,
Podje k stolu gostima nalijevat čaše.

Toplo, mirno veče je; sunce zalažaše;
Po nebu oblačiće gdjegdje oko sretne,
Na zapadu žare se, a ozgo plavètnê.
Laki sjajni proriču baš lijepe dane:
Tamo k'o po travici ovce uspavane,
Ovdje malo sitniji kanda patke jesu;
Na zapadu oblak gle, prozračnu zavjesu
I bornu je naličan; zlatne mu se kraji,
U nutra je grimizan, ozgo s' biser sjaji;
Tinja i u sjaju se zadnjem prosjaiva,
Al' sve žući ì bljedjî, sinjaviji biva.
Sunce iza oblaka sjajnu glavu skrije,
Dahnuv toplim dahom još usne. — Šlahta pije
I Napoleónu sva i vodjama »vivat!«
Pa i Soki s Tadijom stane podvikivat;
I drugih se četvero sjete mladenaca,
I svih gosti nazočnih, zvanica, znanaca,
Prijatelje takodjer spomenuše drage
I pokojne, koji su uspomene blage.

I ja tamo bio sam, med i vino pio,
A što vidjeh i što čuh, u pjesmu sam dio.

Konac.

*

Bilješke*).

Prvo pjevanje.

Str. 3. »Litvo, moja domajo! ti si poput zdravlja«

*Adam se Mickjević rodio u Litvi u selu Zaosju blizu Novogrodka 24. Prosinca 1798.

»Sveta Gospo, braniljo jasnoj Čenstohovi«

Svatko u Poljskoj zna za čudotvornu sliku B. D. Marije na Jasnoj Gori u Čenstohovi. U Litvi su na glasu slike B. D. ostrobramske u Vilnu, novogrodske (Nowogrodek), žirovičke i borunske.

»Tako i nas vrati der na grud otadžbini!«

*Ovu je svoju epopeju pisao pjesnik daleko od domovine, u Parizu god. 1832—34. Poslije nesretnoga ustanka poljskoga god. 1830—31. morali su iz domovine (najviše u Francusku) bježati svi poljski rodoljubi, koji su imali razloga bojati se ruske osvete radi učestvovanja u ustanku.

Str. 5. »U svom plaštu krakovskom gle Košćuško tamo«

*Tadija Košćuško (Kościuszko) slavni poljski general, čelovodja poljskoga ustanka protiv Rusa god. 1794. Kod Maćejovica (pri Litvi, jugoistočno od Varšave) svršen je taj ustanak 10. Listopada s pot-

*) Koje bilješke imaju zvjezdicu, one potječu od prevoditelja, a ostale su od samoga pjesnika; što u pjesnikovim bilješkama stoji medju uglastim zagradama, ono je umetnuo u njih prevoditelj.

punom pobjedom Rusa; sam Košćuško dopade ruskoga sužanjstva, iz kojeg ga pusti na slobodu car Pavao na početku svoje vlade u Prosincu 1796.

»Zbog slobode nestale Rejtan tugom mučen«

*Kada se god. 1773. sastao poljski sabor, da potvrdi prvu diobu otadžbine, onda se toj potvrdi najžešće protivio plemeniti rodoljub i zastupnik novogrodski Tadija Rejtan, ali je sabor ipak diobu potvrdio. Nesretni Rejtan poludi od velike žalosti poradi sramote otadžbine i sam se ubije god. 1780.

»Fedon i Katónovo žiće pred njim leže.«

*Fedon (Φαίδων) se zove jedno djelo grčkoga filosofa Platona o neumrlosti duše. — Katon se je zvao rodoljubni Rimljanin, koji se god. 46. prije Hr. sam ubio, da ne nadživi propasti rimske republike.

»Mladić lijep, ozbiljan dalje je Jasinski«

*Jakov je Jasinski dizao god. 1794. u Košćuškovu ustanku narod po Litvi protiv Rusa. Kada se već ruska vojska primakla Varšavi, pohrli Jasinski u boj i umre junačkom smrti braneći Pragu (predgradje Varšave), na koju je general Suvorov jurišao i napokon je osvojio 4. Studenoga 1794.

»Uza nj je nerastavni Korsak drug istinski«

*Rajmund Korsak pjesnik i prijatelj Jasinskoga, s kojim je Pragu branio; no poslije boja pade u sužanjstvo i umrije god. 1817 — dakle 6 godina poslije vremena, u koje nas pjesnik evo uvodi.

»Da mazurkom Dombrovskog posvira starinskom.«

*Misli se poznata poljska davorija: Jeszcze Polska nie zginęla, od koje je postala i naša: Još Hrvatska nij' propala.

Str. 7. »Jer Sudija nije držao modu novu.«

Ruska vlada u pridobitim zemljama nigdje ne ukida od jednom gradjanskih zakona i institucija, već ih po malo ukazima potkopava i rastače. U Maloj je Rusiji na primjer zadržan litavski statut, samo je ukazima promijenjen; Litvi je ostavljeno čitavo staro uredjenje gradjanskih i kaznenih sudova. Po starom se običaju biraju do duše zemaljski i gradski suci u okružjima i glavni u gubernijama, ali

kako apelacije idu u Petrograd na mnoge različne instancije, ostala je domaćim sudovima jedva sjenka njegdašnjega ugleda.

»Pana Vojskog čekaju, dok se preobuče«

Vojski (tribunus) je njegda bio po svojoj službi skrbnik žena i djece plemića u vrijeme općega ustanka. Ta je služba već odavno puki tituo, bez ikakvih dužnosti. U Litvi se uglednim ljudima daje od udvornosti kakav starinski, koji od upotrebljavanja stječe po malo právo. Susjedi na primjer prozovu svoga prijatelja Tabornikom, Stolnikom ili Peharnikom iz prva samo u razgovoru i u pismima, a poslije i u službenim spisima. Ruska vlada zabranjuje slične titule i htjela bi ih učiniti smiješnima pa mjesto njih uvesti titule po činovima svoje hijerarhije, od koje se Litavci do sad jako odvraćaju. [pan = gospodin, gospodar].

»S kćerima i ženom već Podkomorski tu je«

Podkomorski ili Podkomornik (poljski Podkomorzy) bio je njegda velik i ugledan činovnik princeps nobilitatis, a za ruske vlade ostao je od toga samo tituo. Iz prva je kašto još sudio u rasprama zbog medja, ali napokon je izgubio i taj dio jurisdikcije. Sada zastupa po koji put maršala [t. j. predsjednika okružnih skupština] i imenuje komornike t. j. okružne mjernike.

»Strika s Podkomórstvom svim, s vr'jednim gospodjama«

*Podkomorstvo (poljski Podkomorstwo) t. j. porodica Podkomorskoga.

Str. 10. »Vozni Protaz i Vôjskî nješto jetko zbore.«

Vozni [poljski Woźny] ili general bio je zaključkom suda ili tribunala biran izmedju plemstva, koje je sjedilo na svojoj zemlji; on je raznosio pozive, oglašivao intromisije [t. j. da je tko uzeo što u svoju državu], išao je na pregledanje, pozivao je parničare i t. d. Ta je služba zapadala obično sitno plemstvo.

Str. 11. »Na uzdržaj od šlahte nitko nije mog'o«

*šlahta (polj. szlachta) = plemstvo; od tud šlahćić (polj. szlachcic) = plemić.

»Senat, zemstvo iznova, pa stol gubernalni«

*zemstvo (polj. ziemstwo) = sud, u kojem su suci seoski plemici. Linde u svojem velikom rječniku poljskoga jezika ovako

tumači riječ zemstvo: iudicia nobilitatis provincialia, ubi causae civiles in quolibet districtu iudicantur.

»I palestra da će moć' i gosti pozvati«

*palestra (iz lat. palaestra, a ovo iz grčkoga παλαίστρα) znači skup advokátâ i njihovih pomoćnika pri sudu.

Str. 12. »I litavsku hladnicu šuteć brzo jeli.«

*hladnica osobita čorba od lišća blitve (cvekle, crvene repe) i koječega drugoga. To je nacijonalna čorba u Litvi; Poljaci je zovu chołodziec, a to je ime uzeto iz ruskoga (bjeloruskoga) холодецъ, jer pravo poljski bilo bi chłodziec.

Str. 13. »Njegda j' dvore šlahćić mlad panske polazio«

*Ovdje kao i inače često riječ pan znači: velikaš, magnat; u množini pani jesu visoko poljsko plemstvo.

Str. 14. »Kako vonj'o novaca Vespasijan nije«

*Vespasijan je bio rimski car god. 69—79 poslije Hrista. Bio je na glasu s velike štedljivosti ne toliko poradi sebe, koliko poradi države, kojoj je financije našao u rdjavu stanju, kada se zacario. Što naš pjesnik veli ovdje o Vespasijanu, to se razumije iz onoga, što o njemu piše Svetonije: Reprehendenti filio Tito, quod etiam urinae vectigal commentus esset, pecuniam ex prima pensione admovit ad nares sciscitans, num odore offenderetur? et illo negante »atqui — inquit — e lotio est«.

Str. 15. »Mladi stranci čoporom gorim od Nogajâ«

*Misle se nogajski Tatari u južnoj Rusiji.

»Za njime se čeljad sva k'o za škanjcem sjati«

[Riječju »škanjac« prevedena je riječ »raróg«, koja stoji u originalu. Pjesnik piše ovu bilješku:] Raróg je ptica, koja pripada medju jastrebove. Zna se, da za jastrebom jatomice znadu letjeti sitne ptice, osobito lastavice. Od tud poslovica: letjeti kao za »rarogom«.

Str. 16. »Poredjaše zlatnim on, a mi sa koltunom.«

*Poljska riječ »kołtun« znači kosu, kada se od nečešljanja i nečistote tako slijepi, da se više ne može odlijepiti. Toga ima u Poljskoj dosta medju prostim narodom, osobito medju Židovima.

Možda bi se »koltun« moglo reći hrvatski »bûć«. Vidi u akademičkom rječniku.

Str. 18. »Na to mačkom Bonapart stvori se i grebe«

Mnoštvo pripovijedaka o čarolijama Bonaparta i Suvorova ide od usta do usta po prostom narodu ruskom.

Str. 19. »Rejent sad i Asesor ljuto prepiru se«

Asesori su upravitelji zemaljske policije po okružjima. Polag ukazâ sad ih bira narod, a sad ih postavlja vlada. Ovi se posljednji zovu »krunski«. Prizivni se suci zovu takodjer asesori, ali ovdje se o njima ne govori. Rejenti »aktovni« upravljaju kancelarijom, »dekretski« pišu osude, a imenuju ih sudbeni bilježnici. [I »asesor« i »rejent« riječi su iz lat. jezika: assesor, regens].

Str. 23. »Al' reduta, sejmik, bal strahotu mu znahu«

*»sejmik« je bio sabor okolišni, a sabor čitave poljske države zvao se »sejm« (to je etimologijom ista riječ, što naša »sajam« t. j. sastanak).

Str. 25. »Šuteć čupak mèd prsti zamišljeni Vojski«

*»čȕpak« = szczypta, njem. Prise. Ta se riječ nalazi u akademičkom rječniku. Vuk ima »šmȓk«.

»Što bi rek'o vojvoda Nješolovski stari«

Grof Josip Nješolovski [Niesiołowski] posljednji vojvoda novogrodski, bio je predsjednik revolucijonske vlade u vrijeme ustanka Jasinskoga.

»Sam je Bjelopetrović uzalud ga zvao«

Gjuragj Bjelopetrović [Białopiotrowicz] bio je posljednji bilježnik velike kneževine litavske, učestvovao je djelom u ustanku Jasinskoga. Bio je sudac državnih uznika u Vilnu. Vrlo su ga štovali u Litvi poradi njegove čestitosti i rodoljublja. [S prezimenom »Bjelopetrović« isporedi u nas prezime »Bjelopavlović« i plemensko ime »Bjelopavlići«. Vidi u akademičkom rječniku.]

»A što nema noktiju, koljača, rogova«

*One zube u nerasta, koji na polje strše, zove narod u Lici »koljáči« (jednina: »kòljāč»), kako me uvjeravaju dobra dva znalca tamošnjega govora; a u Slavoniji veli im narod »klȉce« (jednina: »klȉca«), kako mi veli jedan od naših pisaca.

Str. 26. »Ja Hrečèha zovem se, a od kralja Leha«

*»Leh« ili »Leško« je stari vladalac poljski iz prve polovine X. vijeka. Vidi u mojoj knjizi »Slaveni u davnini« str 149.

Str. 27. »Otpaše mu slučki pâs, jak, čvrst potpunice«

U Slucku je bila glasovita fabrika brokata i masivnih pojasa, koju je usavršio Tiesenhaus. [Taj je Tiesenhaus bio državnik u vrijeme posljednjega poljskog kralja Stanislava Ponjatovskoga i stekao je velikih zasluga dižući narodno gospodarstvo u Poljskoj. — Sluck je poljski grad u današnjoj minskoj guberniji.]

»Knjigu, što k'o oltar mu zlatni svedjer služi«

*»Zlatni oltar« je njekakav molitvenik (poljski złoty oltarzyk).

»To je bila sudbena vokanda, gdje stoje«

Vokanda je bila uska duguljasta knjižica, u kojoj su bila napisana po redu imena stranaka, koje su se parbile. Svaki je advokat i vozni morao imati takovu vokandu.

Str. 28. »On o generalu je Dombrovskom kaziv'o«

*Dombrovski (Dąbrowski), glasoviti poljski general. Poslije nesretnoga Košćuškova ustanka god. 1794., u kojemu je i sam junački sudjelovao, ode u Pariz, a otud ga pošalje francuska vlada (tada direktorij) u Italiju generalu Bonapartu. U Italiji sakupi oko sebe poljsku legiju, s kojom je pomogao Bonapartu u mnogo pobjeda u Italiji, a poslije i u Njemačkoj. Sudjelovao je i u Napoleonovoj ruskoj vojni i u ratu kod Lipiske. Umr-o je god. 1818.

Str. 29. »S Kapitola Knjažević kako komandira«

*I Knjažević (Kniaziewicz) je bio poljski general na glasu. I on se odlikovao u ustanku Košćuškovu. Poslije je sa svojim zemljacima vojevao za Francuze u Italiji, gdje se osobito odlikovao u rimsko-napuljskoj vojni god. 1798—99., a poslije (1800) kod Hohenlindena. Iz rimsko-napuljske vojne donio je u Pariz osvojene neprijateljske zastave. — Cezarski unuci jesu Talijani.

»Kako Jablonovski pan ode, gdjeno rodi«

Knez Jablonovski, vojvoda naddunavske legije, umr-o je u San Domingu [u Americi] i čitava je gotovo njegova legija tamo propala. U emigraciji ima njekoliko veterana, koji su se spasli iz te nesretne ekspedicije, medju drugima i general Malahovski.

»I do kneštva varšavskog roneć pliv'o pravo«

*Napoleon je u tilsitskom miru god. 1807. stvorio od poljskih zemalja, koje su do tada pripadale Prusiji, varšavsku kneževinu, koja je god. 1809. raširena, jer joj je dodana zapadna Galicija. Vladalac te nove kneževine bio je saski kralj Fridrik Avgust. Poljaci su držali, da će se iz varšavske kneževine kao iz jezgre razviti opet stara poljska kraljevina; za to su s oduševljenjem dočekali Napoleonove vojske i njima se pridružili i pošli u rusku vojnu; ali se zna, kako se užasno svršila ta vojna. Mickjević nam u ovoj svojoj epopeji prikazuje Litvu punu ushita i najljepših nada god. 1811. i prve polovine g. 1812., kad još nitko nije slutio, kako će Napoleonova zvijezda potamnjeti u Rusiji.

Drugo pjevanje.

Str. 34. »Ogrtača njegovog letma vjetar maše«

*»letma« mjesto »letima« od »leto« (gen. »leta«). Ta se riječ govori u Dubrovniku, kako mi veli prof. Budmani, za ona dva dijela fraka, koji ostragu vise, poljski se to veli »poła«.

Str. 36. »A jer ljudma prečesto »mopanko« veljaše«

*mopanko (u originalu: mopanku) t. j. gospodičiću (vokativ).

Str. 38. »Za tim šlahti, onda svoj »R'ječi pospolitoj«

*»Riječ pospolita« = rzecz pospolita. Tako su Poljaci zvali svoju državu, koja je upravo bila (aristokratička) republika, jer kralj nije imao gotovo nikakve moći. Poljsko »rzecz pospolita« upravo je prijevod latinskoga »res publica«, jer »rzecz« (= hrv. riječ) znači »res«, a »pospolity« — »publicus«.

»Kochajmy się« napilo. Vivat brez prestanka«

*»Kochajmy się« t. j. »ljúbimo se« (ne: ljûbîmo se); tako se zove zadnja zdravica na poljskim gozbama.

Str. 39. »Te ga pan podvoriti crnom čorbom dade.«

Kad bi proscu dali kod stola crnu čorbu, to bi značilo, da mu ne dadu djevojke za ženu.

». . . . pan je právo
Trećeg Maja branio, šlahtu sakupljav'o«

*Iza prve diobe Poljske (god. 1772.) uvidjali su poljski rodoljubi, da domovini nema spasa, ako se njezina rak-rana, njezin ustav, na bolje ne promijeni. Najveća su zla staroga ustava bila: izborno kraljevstvo, jer bi poslije smrti svakoga kralja uzavrela čitava zemlja od razdora stranaka, koje su se bijesno borile svaka za svoga kandidata, potpuna nemoć kraljevske vlasti, jadno stanje seljačkoga staleža, koji nije imao nikakvih prava, i napokon »liberum veto« t. j. zaključci su poljskoga sabora morali biti svi jednoglasni, jer ako je samo jedan plemić ustao i viknuo »veto« (»nie pozvalam« — zabranjujem), razbio bi se zaključak čitavoga sabora. Rodoljubima podje za rukom, te na velikom saboru, koji je trajao god. 1788—1792. proturaju sretno reformu državnoga ustava: ona se rečena četiri velika zla ukinu i postave se pametne i spasonosne uredbe. Novi se ustav proglasi 3. Svibnja 179'., i sam se kralj Stanislav Ponjatovski na nj zakune. Ako je nesretnu državu išto moglo spasti, to je bio taj ustav, ali na nesreću nadje se u Poljskoj velika stranka, koja se u ime tobožnje slobode (a upravo nereda i meteža) digne, da obori ustav trećega Maja. Ti se ne nesretnici sastanu i slože u gradiću Targovici, i otud je ime stranci: targovička konfederacija. Ruska carica Katarina idući za rasulom poljske države pristane vrlo rado uz Targovičane i pošalje im na pomoć veliku vojsku. Rodoljubna stranka skoči takodjer na oružje i izabere vrhovnoga vojvodu Tadiju Košćuška, ali je sve bilo uzalud: Targovičani združeni s Rusima nadvladaju, a slabi se kralj Stanislav prijetnjama carice Katarine dade nagnati, te stupi na stranu targovičke konfederacije. Tako je ustav trećega Maja zakopan, a iza toga, na ime god. 1793., dodje druga dioba Poljske. — Stari je dakle Horeško pristajao uz reformirani ustav, a pod konfederatima, kojima je htio na pomoć priteći, misle se ne Targovičani, već pristaše rečenoga ustava.

Str. 45. »Il' iz ladja najbolja zrna, što ih ima«

Misle se ladje na Njemenu, koje se poljski zovu »wiciny«. Litavci u tim ladjama dovoze Prusima žito i u zamjenu primaju od njih prekomorsku robu, [dakle i kavu].

Str. 50. »Nek u Švaba uče se Velikopoljaci«

*Velikopoljaci t. j. stanovnici Velike Poljske, kako su se zvale poljske zemlje, koje danas sačinjavaju poznanjsku provinciju u Pruskoj i zapadne krajeve ruske Poljske.

Str. 54. »....Knez Dominik dao
Taj mi zaklad...«

Knez Dominik Radjivil [Radziwiłł] bio je veliki ljubitelj lova. Iselio se u varšavsku kneževinu i svojim troškom opravio konjaničku regementu, koju se i vodio. Umr-o je u Francuskoj. S njim se svršila muška linija knezova oličkih i njesvježkih, koji su bili najveća vlastela u Poljskoj, a jamačno i u Evropi.

»....k tomu generala
Mejena...«

Mejen se odlikovao u narodnom ratu za Košćuška. Još se sada pokazuju pod Vilnom Mejenovi šanci.

Treće pjevanje.

Str. 58. »Glave sjahu u žitu k'o u prozračnjaku«

*Riječju »prozračnjak« prevedeno je poljsko »przezrocze« (njem. Transparent).

»Nalična je zlatnome rogu Amalteje.«

*Amalteja se u grčkoj mitologiji zvala koza, koju je sisao vrhovni bog Zeus u svojem djetinjstvu, a poslije ju je isti bog metnuo medju zvijezde, ali jedan joj je rog otkinuo i blagoslovio ga, da iz njega izlazi svako obilje. Za to je Grcima rog Amaltejin značio svaku sreću i blagoslov.

Str. 64. »Gospodjice za tankim idu borovikom,
Što ga pjesma naziva gljivskim pukovnikom...«

U Litvi ima narodna pjesma o gljivama, kako kreću u boj, a »borovik« im je vojvoda. U toj su pjesmi opisana svojstva jedaćih gljiva.

Str. 72. »Oj s vodama bučnicam' Tibure klasični«

Tibur starodrevni grad u Latiju, danas Tivoli.

»Pausilipske i vi oj strmene vrleti!«

*Pausilipo (od grčkoga »Pausilypon«) je brdo na južno istočnoj strani Napulja. To je brdo puno bogataških vila, a kroza nj je pro-

bušen tunel još u rimsko vrijeme. Nad istočnim ulazom u tunel stoji grob rimskoga pjesnika Virgilija.

»L'jeske k'o Menade su s prutma zelenima«

*Menade (grčki μαινάδες) su se zvale bjesomučne žene u službi boga Dioniza. Nosile su u rukama štapove obavite bršljanom i lozovim lišćem, pa su razasute kose trčale i pjevale po šumama i brdima.

Str. 74. »Za to osim Brajgela . . .«

Medju nizozemskim su slikarima na glasu dva brata prezimenom Breughel ili Brueghel, Petar (živio god. 1559—1637.) i Ivan (živio god. 1569—1625.). Onaj je prvi slikao strašne slike s djavolima, vješticama i razbojnicima, za to su ga zvali »paklenjak« (van der Helle); drugi je izišao na glas sa slikama, u kojim je prikazivao okolice, a poradi nježnosti prozvan je »kadifni« ili »cvijetni«. Otac te dvojice braće bio je takodjer slikar, a to je bio i sin Ivanov; a ima i drugih slikara iz iste porodice u XVII. vijeku.

»I Rajsdala gdje ćeš kog pejzažista naći«

Jakov Ruisdael ili Ruysdael glasoviti nizozemski slikar tihe prirode. Živio je god. 1625—1682. Njegov prezimenjak Solomun bio je njekoliko godina stariji od njega, a slikao je takodjer okolice. Jakov je slavniji.

» . . . . Ukus Soplicovski,
im'o je Orlovski.«

Orlovski je poznati slikar portrétâ. Njekoliko godina prije smrti počeo je slikati okolice. Nedavno [t. j. god. 1833.] umr-o je u Petrogradu.

Str. 77. »Da zvijer kroz »matečnik« izišla je sade«

*Što je »matečnik«, to se vidi iz četvrtoga pjevanja str. 94—96.

Str. 78. » . . . . dva šarvarka njemu
Praštam«

*»Šarvark« (iz njemačkoga Scharrwerk) je osobita vrsta rabote: kada kmetovi ne rade gospodaru u polju, već mu kopaju jarke, grade mostove i drumove i t. d.

». . . . pijavice dvije,
Uzmi, kojim hvale se po svem kraju čuju:
Spravnika i Strapčinku, to jest psa i kuju«

»Pijavice« su osobiti engleski psi, mali, a jaki; upotrebljavaju se u lovu na velike zvijeri, osobito na medvjeda — Spravnik je načelnik zemaljske policije, a strapči je osobiti vladom namješteni upravitelj. Ta dva činovnika imaju često priliku zlo upotrebljavati svoju moć, i za to su ljudma vrlo mrski. [Ta se mržnja vidi otud, što se imena »spravnik« i »strapči« daju psima! Ovo je drugo upravo ruska riječ стряпчій, žena toga činovnika veli se poljski »strapczyna«, što sam ja prenio riječju »strapčinka«.]

Četvrto pjevanje.

Str. 80. »Na Mindova velikog i groznog Vitena«

*Mindov (ili Mindovg) je knezovao nad Litvom oko polovine XIII. vijeka, a malo poslije njega knezovao je Viten (g. 1283—1315.); obojica su bili veliki junaci i širitelji svoje države. Brat ili sin Vitenov bio je Gedimin (knezovao god. 1315—1340.), takodjer slavan vladalac. Gedimin je ostavio dva sina Kejstuta i Olgerda, koji su zajedno knezovali. Olgerd je ostavio dvanaest sinova, od kojih je najznatniji Jagajlo (ili Jagelo), kojega su Poljaci god. 1386. izabrali za svojega kralja. Dok je Jagajlo kraljevao u Poljskoj, knezovao je u Litvi Kejstutov sin Vitold (ili Vitovt), koji je umr-o god. 1430. Litva je vrijeme pomenutih ovdje knezova bila prostrana država, jer je obuhvatala veliki dio današnje zapadne Rusije.

Str. 81. »Luzi! kralj je u vama bivao u lovu«

Sigismund Avgust [poljski kralj god. 1548—1572.] bio je po starinskom običaju posadjen na prijestolje velike kneževine Litve: opasao je mač i okrunio se kalpakom. Vrlo je ljubio lov.

»Živi l' velji Baublis?«

U rosijenskom srezu na imanju zemaljskoga bilježnika Paškjevića rastao je hrast, kojega su ljudi zvali »Baublis« [ovo je litavska riječ, koja upravo znači: bùkâč, búkavac], a u neznabožačko su ga doba poštovali kao svetinju. U nutrašnjosti toga sagnjiloga gorostasa Paškjević je osnovao kabinet litavskih starina.

»Da l' pod župnom crkvom još gaj Mendogov cvati?«
Nedaleko od novogrodske župne crkve rasle su starodavne lipe, kojih je mnoštvo posječeno god. 1812.

»Čarnolaska lipa je nježna Janu mnogo«
*Misli se poljski pjesnik Jan Kohanovski (god. 1532—1584.); Čarnolas zvalo se njegovo imanje, na kojem je sretno i zadovoljno živio.

»Nadahnula pjesama
Kozačkomu pjesniku...«
*Misli se pjesnik Severin Goščinjski, koji se rodio god, 1803. u Ukrajini, za to ga i zove Mickjević »kozački pjesnik«. Najznatnija mu je pjesma »Kanjovski zamak« (Zamek Kaniowski, 1828). Umr-o je u Lavovu god. 1876.

Str. 87. »Kolomijka haličkih mnogo donošaše«
Kolomijke su maloruske pjesmice nalik na poljske mazurke.

»Pjesmu danas poznatu sv'jetu čitavomu«
*Misli se pjesma, koja je naprijed spomenuta: Jeszcze Polska nie zginęla.

Str. 88. »U najdaljem òd praga kutu, ime ima:
Pokuće.«
»Pokuće« se zove počasno mjesto u kući, gdje su njegda stavljani domaći bogovi i gdje Rusi još i sad vješaju svoje ikone. Tu litavski seljak posadjuje gosta, kojega hoće da počasti.

Str. 89. »S Jasne Gore potječe, gdje u Čenstohovi
Paulini fratrovi grade burmut ovi;«
*Vidi 2. bilješku prvom pjevanju.

»Al' sad šizma ù Litvi vlada!«
*Pod šizmom misli se ovdje ruska pravoslavna crkva; Robak hoće reći: sada je Litva pod šizmatičkom ruskom vladom.

»Pa se ksenzu pokloni, češe se po glavi...«
*Ksenz (ksiądz, genitiv księdza) — tako Poljaci vele svojim sveštenicima, kako se u Dalmaciji katoličkim sveštenicima veli »don« (od lat. dominus). Pravo je značenje riječi ksiądz — knez (poljski książę). Tako i Česi vele: kněz (= sveštenik i kníže (= knez).

Str. 90. »Možda mitru naći ćeš u gdjekojem domu.«

*Mitra je u grbovima poljske aristokracije znak kneževskoga (ne biskupskoga) dostojanstva.

»Poraj — vikne Mickjević, gdje s' u zlatnom sluči
Polju s mitrom, kneški j' grb, to Strijskovski uči.«

*Poraj je grb s petolistom bijelom ružom. — Matija Strijkovski poljski ljetopisac, suvremenik pjesnika Jana Kohanovskoga.

Str. 91. »Zapjevaju »Dombrovskog!«

*T. j. pjesma spomenuta na str. 293.

Str. 95. »Kad se orlu stari kljun već nakrivi tako«

Kljunovi velikih ptica grabilica bivaju s godinama sve kukastiji, dok se napokon gornji dio ne nakrivi, da ptica ne može više kljuna otvoriti i mora poginuti od glada. To su narodno mišljenje primili i njeki ornitolozi.

». . . . Za to nema kosti
Zvjerinja, gdje j' čovjeku pristup lasan dosti.«

Doista nema primjera, da bi se gdje našla okosnica divlje životinje, koja bi prirodnom smrću poginula.

Str 100. »Ao! moja puščica! Mala j' ptica ovo«

»Ptice« [»ptaszynki«] se zovu puške maloga kalibra, u koje idu samo sitna taneta. Dobri strijelci pogadjaju iz takvih pušaka pticu u letu.

Str. 103. »Kojoj kaplje nà sûncu sjajnim zlatom sinu«

U buteljicama gdanske vodke [poljski wódka, izgov. vutka, ruski водка t. j. vodica, rakija] stoje na dnu listići zlata.

Str. 108. »Sami znate, gospodo, kako je Didona
K Libijcem doplovila«

Kraljica je Didona dala razrezati na remenje volujsku kožu i tako je njom zaokružila široko polje, na kojem je sagradila Kartagu. Vojski nije čitao opis toga dogadjaja u Virgilijevoj Eneidi [jer ga u njoj nema], već za cijelo u komentarima sholijastâ.

Osobita bilješka četvrtom pjevanju. Njekoja mjesta u četvrtom pjevanju potječu iz pera Stjepana Vitvickoga.

Peto pjevanje.

Str. 118. »Od njekud k'o Filip se iz konoplje obri...«
Njeki Filip, koji je došao iz svojega sela »Konopie«, govoreći jednoć u saboru tako se daleko udaljio od predmeta, da mu se čitava skupština počela smijati. Otud je nastala poslovica: stvorio se kao Filip iz konoplje. [To je bilješka našega pjesnika, a ja se čudim, što tu poslovicu upotrebljavaju i Hrvati u Zagrebu i okolici. Kako je došla u ove krajeve?]

Str. 125. »Uzmi, grofe svijetli, spolia opima...«
*»Spolia opīma« zvali su stari Rimljani ono oružje, što ga je u ratu uzeo vojvoda jedne vojske s vojvode druge vojske, kojega je u boju ubio; a onda se u opće rečeni izraz upotrebljavao za odličan i bogat plijen.

Str. 129. »Učit ću te mores ja!«
*»mores« (lat.) t. j. vladanje.

Str. 132. »Leže kao večera noćna na dan Djada...«
*»Dziady« (izgov. djady, dj = ćiril. ђ) se zvala svetkovina iz neznabožačkoga vremena, koju su još u vrijeme našega pjesnika svetkovali Poljaci u Litvi postavljajući na odredjena mjesta jela i pića dušamą pokojnikâ. Ta staroslavenska svetkovina čini središte Mickjevićeve velike pjesme »Dziady«, koja je slavna kao i »Pan Tadeuš«. Riječ »dziady« upravo znači »djedovi« (dziad = djed); otud se razvilo značenje »duše« t. j. duše pokojnih djedova.

Str. 133. »A nek Mato u pomoć svoju šibu dâ mi...«
*O tome Matu i o njegovoj šibi govori pjesnik obilno u šestom pjevanju i dalje.

»Naoružat valja nam džokeje — grof reče
I vasale dobra mog!«
Grof veli, da treba sakupiti njegove vasale. Gervaz ne razumije te tudjinske riječi, već misli, da grof želi sakupiti »brkonje«, jer se ta riječ veli poljski »vąsal«. Igru riječî »vasal — vąsal« nije moguće imitirati u prijevodu.

Šesto pjevanje.

Str. 140. »Našljedniku, dobro znaš, uze Targovica
Dio grunta...«

*Targovica t. j. targovička konfederacija, o kojoj vidi naprijed na str. 299. Odavde bi se moglo činiti, da su i Soplice pristali uz Targovičane. U desetom pjevanju razjašnjava se ta stvar.

Str. 141. »....Horeškovskog roda
On je kao deseta kiselica voda...«

Kiselica [poljski: kisiel] je litavska jestvina na način hladnetine. Tvori se od zobenoga kvasca, koji se dotle splače vodom, dok se na odijele sve čestice. Otud je poslovica za veoma daleke rodjake.

»Naš Dombrovski, Josip naš, naši orli b'jeli!

*Misli se knez Josip Ponjatovski sinovac kralja Stanislava Ponjatovskoga. Taj je Josip bio veliki junak i rodoljub i proslavio se kao vojskovodja u njekoliko bojeva. Vojujući u bitci kod Lipiske (kao Napoleonov general) utopio se je u rječici Elsteri 19. Listopada 1813.

»U Kruni je — veljahu, već on Pruse smlavi...«

*»Kruna« (korona) veli se metonimički mjesto poljska kraljevina.

Str. 142. »K nama ide! — A on mir u Tilsitu pravi!«

*O tilsitskom miru vidi u zadnjoj bilješci u prvom pjevanju.

»....Neka Konj njisne, nek na Žmudi
Rukne Medvjed!«

*Konj: misli se velika kneževina Litva, jer na njezinu grbu jaše na vatrenu konju vitez s trgnutim mačem; a žmudska zemlja (Žmudž) ili Samogitija t. j. sjeverozapadni dio njegdašnje poljske kraljevine ima na svojem grbu medvjeda.

Str. 145. »Pa kod vrátâ postavi sa štapi hajduke...«

*Hajduk ovdje znači: oboružan sluga.

Str. 147. »....kad kralj pruće diže
Ivan Treći na vojsku narod zovuć...«

Kada bi kralj htio dići na oružje svu zemlju, dao bi u svakoj parohiji zatadi visoku motku, kojoj je na vrhu bila privezana metla ili svežnjić pruća, i to se zvalo razdijeliti pruće. Svaki čovjek viteškoga staleža, ako nije htio izgubiti plemstva, bio je dužan tada odmah poći pod zastavu svoga vojvode.

Str. 148. »Nov nadimak Kukodrž dobi od svijeta ;«

*»Kukodrž« u originalu »Zabok«, t. j. čovjek, koji se hvata kuka t. j. mjesta, na kojemu sablja leži. Za što je to ime dano Matiji, to doznajemo iz sedmoga pjevanja, str. 156.

Str. 150. » . . . . bijaše med konfederati
On barskima.«

*Kada je carica Katarina u sporazumku sa slabim kraljem Stanislavom Ponjatovskim miješajući se u nutarnje poslove rasklimane Poljske, stala otvoreno raditi o propasti poljske nezavisnosti, onda se u podolskom gradu Baru složi dio poljskoga plemstva u t. zv. barsku konfederaciju, da brani domovinu. To je bilo na početku god. 1768. Glave te konfederacije bili su biskup Adam Krasinski i plemić Josip Pulavski. Konfederati su barski vojevali sve do god. 1772. junački protiv kralja i Rusa, dok ih Rusi nijesu do kraja razbili i raspršali.

Str. 151. »Branit pana Poćeja, koji dobi rane
Dvaest i tri . . .«

Grof Aleksandar Poćej vrativši se poslije rata u Litvu potpomagao je zemljake, koji su odlazili u inozemstvo i poklanjao je znatne sume blagajnici poljskih legija.

»Dok živ bude, dvor mu je nudj'o sa pet dima . . .«

*Dim (poljski dym) ovdje znači kuća, t. j. ognjište, jer se dimi. Da naša riječ »dim« može imati to značenje, to se vidi iz primjera u našem akademičkom riječniku.

»U palestri mnogi se u svojoj mladòsti
Vježb'o . . .«

*O »palestri« vidi na str. 295.

Sedmo pjevanje.

Str. 157. »....um nek Pruska sl'jedi
Kraljevački...«

Kraljevac (poljski Królewiec) je pruski grad Königsberg.

»Što će Robak tu? ta svi crvi mi smo...«

*U poljskom jeziku riječ »robak« znači »crv«, a Robak je podjedno ime fratru Bernardincu. Pjesnik je u stihu »Co mi tam Robak! otoż my będziem robaki« načinio igru riječî, koja se ne da pravo prevesti ni u koji jezik.

Str. 159. »Na kontraktu društvenom dakle se osniva.«

*Učeni Buchmann upotrebljava riječ »kontrakt« u značenju »dogovor«, a stari Matija razumijeva tu riječ u drugom značenju, što ga ima u poljskom jeziku, na ime u značenju »veliki vašar«, kakvi su svake godine u Kijevu i u Minsku. Riječ »trakt« na str. 160. znači »cesta«.

»....vlade gle babinske!«

*Babinska vlada« ili »Babinska republika« ima svoje ime po selu Babinu (blizu grada Lublina). To je bilo šaljivo društvo, a osnovano je god. 1568. Kad bi koji čovjek učinio kakvo bezakonje ili glupost, poslalo bi mu to društvo diplomu, primilo ga u republiku i podijelilo mu čast, o koju se najviše ogriješio. N. pr. rasipnika bi imenovali ekonomom, neznalicu velikim naučnjakom, kukavicu generalom i t. d.

Str. 164. »....mi se s njime znamo
Od infime:«

Od infime t. j. od najnižega školskog razreda.

Str. 166. »A sad lud je, te ga svi »Vreća« zvat počeše;«

*Riječju »vreća« prevedeno je ovdje i u daljim pjevanjima poljsko »sak«, a ta je poljska riječ uzeta iz njemačkoga Sack te se osim za »vreću« upotrebljava takodjer za čovjeka budalasta.

Osmo pjevanje.

Str. 171. »Porob.«

U njegdašnjoj poljskoj državi vrlo je teško bilo izvršivati sudbene presude, jer u toj zemlji izvršivaća vlast nije imala pod sobom nikakve policije, a moguća gospoda držala su u svojim dvorima čitave čete, njekoji pače, kao knezovi Radjivili, imali su po njekoliko tisuća vojske. Kada bi dakle tužitelj dobio dekret, morao je za izvršenje moliti viteški stalež, t. j. plemstvo ili šlahtu, u koje je bila izvršivaća vlast. Rodjaci, prijatelji i susjedi krenuli bi oružani, s dekretom u rukama i u društvu voznoga, pa bi osvajali imovinu, koja je dosudjena tužitelju (a to obično nije bilo bez krvi); onda bi vozni imovinu predavao tužitelju u njegovu državinu. Takvo izvršenje dekreta zvalo se zajazd [porob]. U davna vremena, dok je právo bilo poštovano, nijesu se ni najmogućnija gospoda usudjivala protiviti presudama; onda su se rijetko dogadjale oružane navale, a tko je učinio nasilje, bio je gotovo svagda kažnjen. Kada se javni život izopačio, razmnožali su se u njoj porobi [zajazdi], koji su Litvu bez prekida uznemirivali.

Str. 173. »Lelo i Polelo se zvahu u davnini«

*Lelo i Polelo su imena slavenskih bogova. Prvi ih spominje poljski ljetopisac Strijkovski, o kojem vidi naprijed na str. 304.

»Davidova potamo upregnuta stoje
Kola«

Davidova kola — to je konstelacija, koju astronomi zovu 'veliki medvjed'.

Str. 174. »Tako župnik u crkvi Mirski iskopate
Vješa diva njegdašnjih rebra pa i gnjate.«

Bio je običaj vješati u crkvama nadjene okamenjene kosti, za koje narod misli, da su kosti divova.

»Nov gost, koji na nebu skoro pokaza se.«

Misli se poznata repatica godine 1811.

Str. 175. »observator
Zvjezdarnice Počobut bješe, učen frator.«

Otac Počobut, raz-ježovit, slavan astronom, izdao je djelo

'o zodijaku u Denderi' i svojim je opažanjima pomagao Lalandu, da obračuna tijek mjesečev. [Dendera je arapsko selo pri Nilu, gdje je Bonapartova ekspedicija našla znatne tragove staroegipatske astronomije].

»Znam ja i Snjadeckog«

*Jan Snjadecki, poljski matematik, astronom i pisac na glasu. Živio je god. 1756—1830.

Str. 176. »U doba se moje
U intovu Branecki u Jaš vozio je«

*Ksaver Branecki bio je veliki ataman poljskoga kraljevstva. Pristajao je uz Ruse i s njima je vojevao protiv barske konfederacije (o kojoj vidi naprijed na str. 307.), a poslije je pripadao medju kolovodje targovičke konfederacije (o kojoj vidi str. 299.). Umr-o je kao ruski podanik god. 1819. Ostavio je za sobom zlu uspomenu u poljskom narodu.

Str. 178. »U kneževoj sviti knez bješe od Nasove«

Misli se knez Nassau-Siegenski, poznati u svoje vrijeme ubojnik i potukač (avanturist). Bio je ruski admiral i pobijedio je Turke kod Očakova [god. 1788.], a dvije godine kasnije razbiju njega hametice Švedi. Njeko je vrijeme živio u Poljskoj i tu je dobio indigenat (t. j. državljanstvo). Boj toga kneza s tigrom razlijegao se u svoje vrijeme po svim novinama evropskim.

Str. 188. »Svitežanka rek'o bi sjedi posred vira«

*Svitežanka (Świtezianka) je vila povotkinja, koja živi u Svitezu, t. j. u malom jezeru blizu rodnoga mjesta Mickjevićeva.

Deveto pjevanje.

Str. 200. »Žuta knjiga, što je to! — Sudija zapita«

Žuta knjiga (prozvana tako po koricama) jest varvarska knjiga ruskih ratnih sudova. Kašto u mirna vremena vlada pretvori čitave provincije u ratno stanje i na osnovi žute knjige daje vojničkom zapovjedniku potpunu vlast nad imovinom i životom stanovnikâ. Poznato je, da je od god. 1812. pa do revolucije [na ime

do god. 1830.] čitava Litva potpadala pod vlast žute knjige kojoj je bio izvršitelj veliki knez carević.

Str. 201. »U trećim je kol'ma Prus s kubrakom istrtim«
*Kubrak je gornja haljina poljskih seljaka.

Str. 209. »A hvat dugo ljevicom vuče drvo eno
Čvorovima, kremenjem, kvrgam' optočeno«
Litavski se kijak čini ovako: nadje se mlad hrast i sjekirom se nasiječe odozdo do gore tako, da se kora i mezgra prerežu i tim da se čitavo drvo lako rani. U te se zarezotine utakne njekoliko oštrih kremena, koji se s vremenom srastu s drvetom i tvore tvrde kvrge. Takvi su kijaci u neznabožačko doba bili glavno oružje litavske pješadije, a još i sada [t. j. u vrijeme, kada je pisan pan Tadeuš, god. 1832.—1834.] gdješto se nalaze.

»Kako Dejov moskovski general dovede
Puk kozaka u Vilnu«
Kada su iza ustanka Jasinskoga litavske čete uzmicale k Varšavi, Moskovi se primaknu nezaštićenomu gradu Vilnu. General Dejov na čelu svojega štopa htjede već ući kroz »oštra vrata« (Ostra Brama). Ulice su bile puste, stanovnici su se bili zatvorili u kuće. Jedan gradjanin opazi u njekakvom zakutku ostavljen top, nabit kartačama, naperi ga u vrata i ispali. Taj hitac izbavi tada Vilno. General Dejov pade mrtav s njekoliko oficira, a drugi boječi se zasjede ustupe od grada. Ne znam sigurno, kako se zvao onaj gradjanin.

Str. 217. »To bî porob posljednji, što ga Litva vidje«
Bilo je do duše i poslije porobâ dosta na glasu i krvavih, ali ne tako slavnih. Oko god. 1817. stanovnik U.... u novogradskoj vojvodini pobi na porobu svu novogradsku garnizonu, a njezine vodje zarobi.

Deseto pjevanje.

Str. 218. »Oni rani oblaci na jednoć otpr'nu«
*»Oni rani oblaci« t. j. oblaci, koji su poznati iz pjevanja IX., str. 197.—198.

Str. 221. »Tu medalju za Novi, tu za Prajsiš-Ilov«

*»Prajsiš-Ilov« je njemačka varošica Preussisch-Eylau u istočnoj Prusiji blizu Kraljevca ili Königsberga. Pri toj je varošici bila 8. Veljače 1807. krvava bitka medju Rusima i Napoleonom; palo je oko 18.000 Rusa, a toliko i Francuza, a pobjeda nije bila odlučena, te ju je i jedna i druga strana sebi dosudjivala.

Str. 235. »Već da s crnom čorbom je Jacka
dočekao!....«

*O crnoj čorbi vidi naprijed str. 298.

Str. 240. »Rusu pušku trgoh,
Tek nastavih, opali, istom k oku vrgoh!«

Čini se, da je stolnik ubit oko godine 1791. u vrijeme prvoga rata.

Str. 243. »za tim zakopa me
Avstrija, da rabotam u špilberžke jame«

*Spielberg blizu Brna, prije kazniona i tvrdjava, a danas kasarna.

Str. 244. »želiš li sveti sad vijatik«

*»Vijatik» iz lat. viaticum t. j. popudbina, pričest.

Jedanaesto pjevanje.

Str. 246. »Proljetne slutnje«

Ruski jedan istorik sličnim načinom opisuje slutnje ruskoga naroda pred ratom 1812. god.

»Unapr'jed te nebesko čudo navijesti«

*Misli se repata zvijezda od god. 1811., u kojoj se govori u VIII. pjevanju.

Str. 248. »rodjen k'o bijedno
Ropče pamtim proljeće takvo samo jedno»

*To je pjesnička hiperbola i znači, da je pjesnik rodjen u zemlji, kojom su Rusi vladali.

Str. 249. »Naš knez Josip«

*Knez Josip t. j. Josip Ponjatovski, o kojem vidi str. 306.

Str. 250. »Savršeni kuhač se zove knjiga ova«

To je sada veoma rijetka knjiga, izdao ju je pred 100 godina Stanislav Černjecki. Mnogo je puta opisivano i slikano poslanstvo poljsko u Rim k papi Urbanu VIII. [koji je vladao g. 1623—1644.]. »Savršeni kuhač« [Kucharz doskonały] veli u predgovoru: Sva su se zapadna gospoda divila tomu poslanstvu, koje je pokazalo nenatkriljenu mudrost gospodina Osolinskoga [t. j. grofa Tenčinskoga] i sjaj kuće i uredbu stola, tako da je rimski jedan knez rekao: Sada je Rim sretan, što ima takvoga poslanika. *N. B.* Černjecki bio je kuhač Osolinskoga.

»Radjivil Karlo »Ljubazniče«

*Od kuda je Karlu Ljudevitu nadimak 'Ljubazniče', to se može razabrati iz pjevanja X., str. 238.

Str. 253. »Kad Rišpans genèrâl je pobit na pô bio
Blizu Hohenlindena«

Poznato je, da je kod Hohenlindena poljska četa pod vodstvom generala Knjaževića odlučila pobjedu [vidi str. 297.].

Str. 255. »Ali se opameti kraljica Jadviga«

*Kraljica se poljska Jadviga udala god. 1386. za litavskoga velikog kneza Jagela, i tako se sjedini Poljska i Litva.

Str. 261. »palače baš je Pac vrijedan
K'o i Paca palača«

*Litavska se jedna porodica zvala Pac. To je ime došlo u poslovicu: 'wart Pac Paca i pałac pałaca' (vrijedan je Pac Paca i palača palače), koja se upotrebljava, kada se hoće da kaže, da je jedno prema drugomu, od prilike kao naša poslovica: Našla slika priliku. Naš je pjesnik tu poslovicu preinačio, kako se vidi iz prijevoda, a u originalu stoji: godzien jest pałac Paca, godzien Pac pałaca.

Str. 262. »Na prsini srpak se k'o Leliva sjaje«

'Leliva' se zove osobiti grb, koji prikazuje mlad mjesec s rogovima okrenutima u vis, a posred njega zvijezda.

Dvanaesto pjevanje.

Str. 266. »Oficiri, dame su, šlahta i zemljani«

'Zemljanin' (poljski ziemianin) je plemić, koji živi na selu; njegova je žena 'zemljanka' (poljski ziemianka). Ne znajući hrvatskih riječi, koje bi posve odgovarale navedenim poljskima, zadržao sam poljske riječi.

Str. 270. »Kontuz, arkas, s blemasom
pinela, brunela«

*Imena različnih jela, koja se ovdje navode, većinom su ostavljena bez promjene, jer drukčije nije bilo moguće, kad mi za njih nemamo riječi, kako nemaju ni Poljaci (jer su to većinom tudja imena iz različnih evropskih jezika). Ovdje ću poimence spomenuti samo 'figatele': to su komadići mesa od različnih životinja pomiješani s bijelim kruhom i jajima.

»Sušen losos dunajski«

*'Dunajski' nije ovdje isto što 'iz Dunava', već 'iz rijeke Dunajca' (poljski Dunajec), koja teče kroz Galiciju i utječe u Vislu.

Str. 271. »U to servis veliki boju promijeni«

U šesnaestom i na početku sedamnaestoga vijeka, kada su umjetnosti cvale, umjetnici su uredjivali gozbe, te su bile pune simbola i teatralnih umjetnosti. Na glasovitoj gozbi rimskoj u čast Leona X. nalazio se servis, koji je prikazivao po redu četvero godišnjih doba i koji je za cijelo služio za uzor Radjivilovu servisu. Stolni su se običaji promijenili u Evropi oko polovine XVIII. vijeka, a najdulje su se sačuvali u Poljskoj.

Str. 272. »Il' Pineti djavole u službu ti dade?«

Pineti je bio glasovit čarobnjak po svoj Poljskoj; ne znamo, kada je upravo kod nas boravio.

Str. 276. »Mačevača poljačkih mudrolije znajuć«

*U Poljaka ima osobiti način mačevanja, koji se ovdje ne može opisivati; o njemu se govori osim u drugim knjigama takodjer u Brockhausovu Conversations-Lexicon-u, izd. 13., sv. VI., str. 628 b.

Str. 277. »Ta ja nisam Cibulski, reče Ključar tužno«

U Litvi ima poznata žalosna pjesma o gospodji Cibulskoj, koju je njezin muž kartajući se s Rusima zakartao.

Str. 278. »Demuljera gledajuć rekoše«

*Demuljer je glasoviti general francuski iz vremena revolucije; pravo se zvao francuski Dumouriez. On je Poljacima bio poznat još iz vremena barske konfederacije, kojoj ga je na pomoć poslala francuska vlada s njekoliko drugih francuskih oficira. O barskoj konfederaciji vidi naprijed str. 307.

»Francuz, Tal'jan što će nam; nama treba Pjasta«

*Pjast (Piast) znači ovdje toliko koliko 'pravi čisti Poljak'. Pjast se zvao otac poljskoga kneza Zjemovita na početku X. vijeka. Vidi u knjizi 'Slaveni u davnini', str. 149.

»Na francusku nerado Rejent se obuk'o«

Moda odijevati se na francusku vladala je u provincijama od god. 1800. do 1812. Vrlo mnogi su se mladići prerušili u francusko ruho prije vjenčanja na želju zaručnica.

Str. 280. »Kako Rejtan svadi se s knezom nasovskime«

Poznata je iz tradicije svadja Tadije Rejtana s nasovskim knezom, koje Vojski ne može dovesti do kraja. Priopćujemo njezin konac ovdje ljubopitnomu čitatelju. Rejtana ražljuti hvastanje nasovskoga kneza, te on stane jednoć uza nj pri njekakvom klancu. Za čas nasrne prema njima golem vepar razjaren hajkom i pucnjavom. Rejtan istrgne knezu iz ruku pušku, svoju baci o zemlju, pograbi koplje, a drugo pruži Nijemcu i poviče: da vidimo sada, tko zna bolje bosti! Već vepar hoće na njih da udari, u to Vojski Hrečeha, koji je nedaleko stajao, ubije vepra valjanim hitcem iz puške. Gospoda su se iz početka srdila, za tim se pomire i gospodski nadare Hrečehu.

Str. 282. »Ubi danak trostruki moskovski ih tade«

Ruska vlada ne priznaje slobodnih ljudi osim plemića. Kada vlastelin oslobodi seljake, njih odmah upišu u popise carskih stolnih dobara, te mjesto robote moraju plaćati povišeni danak. Poznato je, da je na sejmiku vilanske gubernije god. 1818. zaključeno, da se svi kmetovi imaju osloboditi, te je u tu svrhu poslana k caru deputacija, ali vlada uništi zaključak i ne dade o njemu više ni progovoriti. Pod ruskom vladom nema drugoga načina, da se tko oslo-

bodi, osim ako se uzme u plemićku porodicu. Tim je načinom mnogo kmetova došlo u plemstvo ili od milosti ili za novce.

Str. 283. »pan Lelivu dat će«

*O 'lelivi' vidi naprijed str. 313.

Str. 284. »Kobzar očima prosjači i klanja se tamo«

*'Kobzar' je čovjek, koji udara na osobitu malorusku muzičku spravu, koja se zove 'kobza' a nalik je na liru.

Str. 288. »Poloneza trećega Maja to zaječa!«

*O trećem Maju vidi str. 299.

Str. 287. »Vikne: »Glas taj poznajem! to je Targovica!«

*O Targovici vidi str. 299.

»na um pada
Znan iz priče, pjesme im pokolj Prage sada«

*Vidi naprijed str. 293.

Gdje je što.

Njeki ispravci i štamparske pogrješke:

Str. 3. stih 3. odozgo mjesto ,,udes" čitaj ,,ures"; str. 12. stih 10. odozdo mjesto ponavlja čitaj pomalja; str. 20. stih 13. odozdo mjesto Vilni čitaj Vilnu; str. 45. stih 12. odozgo mjesto Tu zdjelice zlaćene čitaj Tu su zlatne zdjelice; str. 51. stih 12. odozdo mjesto natuknu čitaj natuku; str. 88. stih 7. odozdo mjesto upro čitaj uprv; str. 90. stih 16. odozgo mjesto ,,mu je" čitaj ,,mi je"; str. 96. stih 7. odozdo mjesto oči čitaj puške: str. 98. stih 9. odozgo mjesto Na čitaj Pa; str. 105. stih 13. odozgo mjesto Vilni čitaj Vilnu; str. 123. stih 2. odozdo mjesto Tade, Rejtan čitaj Tade Rejtan: str. 118. stih 11. odozgo mjesto i drugih čitaj u drugih: str. 153. stih 8. odozgo mjesto prosu čitaj proso; str. 159. stih 5. odozdo mjesto kijevke čitaj kijevske: str. 163. stih 17. odozdo mjesto mis'o čitaj smis'o; str. 166. stih 7. odozdo mjesto prolaziš čitaj polaziš; str. 172. stih 16. odozdo mjesto šjuke čitaj šljuke; str. 173. stih 5. odozgo mjesto su čitaj se; str. 176. stih 4. odozdo mjesto čitan čitaj čitam; str. 179. stih 11. odozgo mjesto Druge čitaj Drugi; str. 186. stih 8. odozdo mjesto se krivac čitaj krivac se; str. 205. stih 3. odozdo mjesto potoku čitaj poteku; str. 209. stih 12. odozgo mjesto Vilnu čitaj Vilno; str. 222. stih 16. odozgo mjesto tad je čitaj tad ja; str. 252. stih 8. odozgo mjesto pet šest čitaj nješto; str. 253. stih 8. odozdo mjesto nâ čitaj na; str. 255. stih 12. odozdo mjesto ekcesa čitaj ekscesa; str. 271. stih 2. odozdo mjesto Dobrovski čitaj Dombrovski; str. 282. stih 2 odozgo mjesto zabavnije čitaj zabavniji Na str. 51. iza 5. stiha ,,Leteć zuje ...." ispao je stih: *A kadre su pauku mrežu prodrijeti.* Na str. 117. iza 13. stiha ,,Rado gamad ...." ispao je stih: *Ne znaš, da li od nužde, il' što im se mili.*

